

બે બોલ

(વિલોચન કેશવલાલ મુવ)

જૂની ગુજરાતી અને તેના સાહિત્યનો હું બહુકાર નથી, તેમ જ તેના સંશોધનનો અનુભવો નથી, એટલે કવિ બાલજી કૃત કાદંબરીના આ ઉત્તર ભાગના પ્રકાશનમાં કંઈ દોષ કે ઉણપ દેખાય તો તે માટે જવાબદારી મારી જ છે. પુસ્તક રજૂ કરતાં, મારે ખાસ કંઈ કહેવાનું છે નહિ, પરંતુ વાચના અને પાઠાંતરો સંબંધે સામાન્ય માણસની દૃષ્ટિએ કેટલાક સુધા મને મદત્વના લાગ્યા છે તે જણાવવા જોઈએ.

એક મત એવો છે કે હાથપ્રતમાં સુધારા કર્યા વગર, જેવું હોય તેવું જ છાપવું. આ મતવાળા અશુદ્ધ વ્યાકરણ પણ સુધારવાની વિરુદ્ધ હોય છે. બીજો મત એવો છે કે હાથપ્રતની અશુદ્ધિઓ સાફ કરવી, અર્થ એસતો ના હોય ત્યાં ઘટતા સુધારા કરવા, લલિયાને હાથે થયેલી ભૂલો કાઢી નાંખવી, અને અર્થ એસાડવા ને સ્પષ્ટ થવા વિરામચિહ્નો વગેરે મૂકવા. આ મતવાળામાંથી કેટલાક કલ્પિત પાઠનો પણ ઉપયોગ કરવા તૈયાર હોય છે. કલ્પિત પાઠનો પ્રશ્ન ચર્ચાર્પદ છે, પરંતુ મોટા ભાગના વિદ્વાનો ઘટતા સુધારા અને ફેરફારો કરવાની જરૂર તો સ્વીકારે છે. ધણીખરી ભૂલો લલિયાની હિતાવળ, અગ્નિ અથવા સરતચૂકથી થયેલી હોય છે. એને સુધારી લેવામાં ન આવે તો કર્તાને અન્યાય થાય અને કૃતિનું અસલ સ્વરૂપ અનધિકારી લલિયાની ભૂલ કે દોઢડહાપણને લીધે વિકૃત થાય. એ જ પ્રમાણે ભાષાદોષ અને વ્યાકરણદોષ પણ સુધારી લેવાની જરૂર છે. આવી અશુદ્ધિઓ કાપમ રાખવામાં આવે તો શીખવતી વખતે શિક્ષકે તે સુધરાવવી પડશે, અથવા વિદ્યાર્થી 'એ અશુદ્ધ રૂપને જ ખરું' માની લેશે. માટે આવા સુધારા તો અવશ્ય કરવા જોઈએ. સુધારો માગી લેતી અશુદ્ધિનો ત્રીજો પ્રકાર એવો છે કે જ્યાં લેખકે કૃતિની રચના જે મૂળ ગ્રંથ ઉપરથી કરી હોય તેના અર્થ તે સમજ્યો ન હોય તેથી કે બીજા કોઈ કારણે તેણે 'શુદ્ધ' અથવા 'ઉચ્ચ' લખ્યું હોય. દેખીતું જ જણાય કે મૂળમાં છે તે કરતાં લેખક બળતી જ વાત કરે છે ત્યારે ઘણુંખરું સુધારો અનિવાર્ય બને છે.

જેમનું તેમ છાપવાના મતવાળા અને કસ્પિત પાઠના વિરોધીઓ પશુ ઉપર જણાવ્યા તે પ્રકારના ફેરફાર કરે છે, તે જાણે અપવાદરૂપે કરતા હોય તેવો દેખાવ કરતાં કરતાં કરે છે, અને તેને માટે દલીલો આપીને કરે છે. ફેરફાર એટલે કે સુધારા કરવામાં માનનારા પશુ સમગ્રમાં તેમ કરે છે. ફેર એટલે જ કે તેઓ ખુલ્લા દિલથી સુધારા સ્વીકારે છે, ત્યારે પહેલા મતવાળા કચવાતા અને તેમ કરે છે.

આ ઉપરાંત, વિરામચિહ્નો મૂકવાં, અર્થોનુસારી ફરફાર પાડવા, વગેરે સુધારા તો હવે સૌ કાંઈ કરે છે, તે જેમનું તેમ છાપવાના મતવાળાને કેમ મંજૂર થાય છે ! આ રીતે કૃતિનો અર્થ તમે તમારી કંઠા પ્રમાણે ધટાવવા બેસો, તો પછી જેમનું તેમ શું રહે ! વિરામચિહ્નોના ઉપયોગથી અર્થની વિકૃતિ ઠી થાય તેના દાખલા તો જાણીતા છે. એટલે, મૂળને અન્યાય થાય, તેમાં મનરવી સુધારા થઈ જાય, સંશોધકનો મત પ્રચાર પામે અને તે ખરો હોવાનો ભ્રમ થાય, એવા એવા બપથી પ્રેરાઈને જ સુધારા કરવા નહિ અથવા સુધારાની હિમાયત કરનારાનું મંશોધન સ્વીકારવું નહિ, એ તો સર્વસામાન્ય પદ્ધતિને અમાન્ય કરવા જેવું છે. કસ્પિત પાઠ પશુ કવચિત સ્વીકાર્યો વગર છૂટકો નથી અને એવી એ ગૂંચવણો ઉભી થાય કે જ્યારે તેનો ઉદ્દેશ કસ્પનાનો આશ્રય લઈને ક્યાંવગર છૂટકો ન હોય.

બાલજીની કાદંબરીની એક જ હાથપ્રત હોવાથી તેના સંશોધનમાં જીદી જીદી વાચનાઓ સરખાવવાનો સંભવ જ નથી. એ પ્રત પ્રમાણે છાપી નાખવું યા તો તેમાં ધટતા સુધારા ને સાદુસૂરી કરી છાપવું એ જ શક્યતાઓ છે. ફેરફાર કે સુધારા કરનાર કેટલે અંશે તેમ કરે અને કેટલા પ્રમાણમાં અસહને વળગી રહે તે પોતાના અભિપ્રાયની બાબત છે.

શ્રી. કે. હ. દુવનું સંશોધન અસહમાં વધારા પડતા ફેરફાર ને સુધારા કરવાની છૂટ લે છે એમ કેટલાકનું માનવું છે. આમ હોય તો એમના કરેલા ફેરફાર ને સુધારામાંથી અમુક અમુક તે વિદ્વાનોને માન્ય ન હોય. આમ છે છતાં, આનું એક પરિણામ એ છે જ કે એમના સંશોધન પછી, જ્યાં સુધી જીજી હાથપ્રત ન મળે ત્યાં સુધી, કાં તો એમની આવૃત્તિને જ આધારભૂત માનવી, અથવા તેમાંના કેટલાક સુધારા ને ફેરફારનો ત્યાગ કરીને સ્વીકારવી; ત્યાં સુધી તો એમની સંશોધિત આવૃત્તિ જ પ્રમાણભૂત રહેશે. વિદ્વાન સંશોધકોની શક્તિ ને વખતનો સદુપયોગ વારેલું વાટવા કરતાં નવું કામ કરવામાં રહેલો છે. નવી હાથપ્રત મળી

આવે ત્યારે નવું સંશોધન કરવાનો અવસર આવશે. તે સિવાય, મર્યાદિત ફેરફાર ને સુધારા સ્વીકારનાર પોતે નવું સંશોધન કરે છે એવું કહેવામાં ઠેવળ ધુણતા જ કરશે અને તેનું કાર્ય તે અહીં તહીં થોડી હેરફેર કરીને પુનર્મુદ્રણ કરવાનું જ હશે.

કવિ બાલણ્ય કૃત કાદંબરીનો પૂર્વ ભાગ મારા પિતાશ્રીએ સને ૧૯૧૬ માં પ્રસિદ્ધ કર્યો. હાલ જળરમાં મળે છે તે તેની બીજી આવૃત્તિ સને ૧૯૩૫ માં બહાર પાડી. પરંતુ, ઉત્તર ભાગની વાચના ને મોટા ભાગની સમજૂતી પોતે તૈયાર કરી હોવા છતાં, બાલણ્ય અને જાણુ વિશે લખવા માટેની તૈયારી અધૂરી હોવાથી, ઉત્તર ભાગનું પ્રકાશન મુલતવી રહેતું હતું. એમના અવસાન પછી, ઉત્તર ભાગની એ તૈયાર થયેલી સામગ્રી ઘણાં વરસ મારી પાસે પડી રહી. ૧૯૩૫ માં છાપેલા પૂર્વ ભાગની પાંચસો નકલો પણ જ્યાં હતી અપી મર્મ નથી, ત્યાં ઉત્તર ભાગ છપાવવો તે મારે માટે સાહસનું કામ લાગતું હતું. હવે એ પ્રસિદ્ધિ પામે છે તે શ્રી ક્ષાર્પ્સ ગુજરાતી સભાને આભારી છે. એ સંસ્થાની મદદ મળી ન હોત તો આ પ્રકાશન હજુ પણ સંભવિત ન થાત. એના ઉદાર આશ્રય માટે શ્રી ક્ષાર્પ્સ ગુજરાતી સભાનો હું ઉપકારી છું.

બીજો આભાર માનવાનો છે શ્રી ચંકરપ્રસાદ જી. રાવલનો. તેરમા કડવાની ૭૦ મી કડી પછીની તથા ચૌદમા ને પંદરમા કડવાની સમજૂતી એમણે તૈયાર કરી છે. મારો વિચાર તો સમજૂતીનો જેટલો ભાગ તૈયાર હતો તેટલા સાથે પુસ્તક છપાવવાનો હતો; પરંતુ પ્રકાશકોનો આગ્રહ થયો કે સમજૂતી પૂરી કરાવવી, જેથી વિદ્યાર્થીઓને સહાયતા થાય, અને એ રીતે શ્રી રાવલની મદદ મળવાથી અંત સુધીની સમજૂતી સાથે ગ્રંથ રજુ કરી શકાયો છે.

બાણ અને પુલિનની કાદમ્બરી જન્મતના ચિત્ર સાહિત્યમાં ઊંચું સ્થાન ભોગવે છે. એ ગદ્યકાવ્યનું ટાંઠું પણ બાપામાં પદ્માત્મક પ્રતિબિંબ ઊતર્યું હોય, તો તે ગૂજરાતી જ છે; અને એ પ્રતિબિંબ ઊતાપીનું માન કવિ બાલણને છે. એણે મંદરૂત કાદમ્બરી નો બાપાગંધ રચી એની પ્રતિનિર્માણશક્તિની પીછાન આપી છે, એના શ્રોતાની રસિકતાની ખ્યાતિ ફેલાવી છે અને સ્વદેશ તથા સ્વભાષાનું ગૌરવ વધાર્યું છે.

જે બાલણે કાદંબરી રચી છે, તેણે જ ભાગવત દશમ સ્કંધ રચ્યો છે. આ ભક્તિશૃંગારની મંદિતા યોગ્ય વખત ઉપર રા. ૧૧. હરગોવિંદદાસ દારકાદાસ કાંઠાવાળાએ છપાવી બહાર પાડી છે.^૧ એમાં રૂપાખ્યાનની વિશિષ્ટતા મૂળગૂં-ધ્યાન ખેંચતી નથી. એથી ઊલટું કાદંબરીનું બાપા-સ્વરૂપ સર્વત્ર પુરાણું જોવામાં આવે છે. એક જ કવિની બાપામાં આવું જુદાપણું કેમ? એ પ્રશ્નના પુલાસામાં જણાવવું પડે છે કે બધી એ હાયપ્રતો કંઈ એકસરખી યોગ્યતાવાળી નથી હોતી. દશમ સ્કંધના અતુભવી સંસ્કૃતો જણાવે છે કે એમની એક પ્રતમાં જોડણીનું નિયમિતપણું છે નહિ. કાદંબરીની હાયપ્રત એકધારી ઇતિહાસસિદ્ધ જોડણીથી લખાયેલી છે. એ પ્રત દશમ સ્કંધની પ્રત કરતાં સો વરસ વધુ જૂની પણ છે. અહીં એક વાત ધ્યાનમાં લેવા જેવી એ છે કે કવિ દલપતરામે કાવ્ય-રોહનનાં બે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરી એવો મત ચાલતો ક્યો છે જે આદિકવિ નરસિંહ મહેતાના સમયથી આજ સુધીમાં ગૂજરાતી ભાષા બંધારણમાં જેવી ને તેવી જ રહી છે, બદલાઈ નથી; એના વિરુદ્ધ રા. રા. નવલરામ વગેરે બાપાશાસ્ત્રના જણનારાએ ગૂજરાતી પણ વિકાસક્રમ અનુસાર બદલાતી આવી છે એવું પ્રસિદ્ધ કર્યું છે અને પ્રેમાર્નવના સમય પહેલાંની

૧. બાલણનાં કાવ્યો પ્રકારમાં લાવી શોધપ્રિય કરવાની ખ્યાલિના હકદાર આપણા આ જણીલા શોધક છે. સસરાત્રી, રામભાલસીલા અને નળાખ્યાનની પ્રસિદ્ધિ એમની ચંચળ હલમથી જ થવા પામી છે. ઉદ્ભવઆવાગમન અને કૃતિમણીહરણ જે પ્રાચીન કાવ્યમાળાના ગ્રંથ ૧૧ માં છપાયાં છે અને જેને ભાલણકૃત ભાગવત દશમ સ્કંધના આરંભે આપેલા કવિચરિત્રની ટિપ્પણીમાં એઓમી દશમ સ્કંધથી ક્ષિત્ર ગણાવે છે, તે ભાલણનાં સ્વતંત્ર કાવ્ય નથી. એ તો દશમ સ્કંધના પેદામાં ૫૬ રાડ૧-૨૬૨ માં અને ૫૬ ૩૨૮-૩૪૧ માં આવી ભય છે. એ બેના આરંભમાં મંગળાચરણ નથી તે જ સ્પષ્ટ આપે છે, કે ભાલણ એમને સ્વતંત્ર કાવ્ય કહેવરાવવા માગતો નથી.

બાપાને તેની વિશિષ્ટતાને લીધે જૂની ગૂજરાતી નામ આપ્યું છે. ભાગવત દશમ સ્કંધના મંથોધક પહેલા મતના અનુયાયી છે. વીસ શતકમાં જેમ સંસ્કૃત બાપા બદલાઈ નથી, તેમ હેલ્લા પાંચ શતકમાં ગૂજરાતી પણ ઝાઝી બદલાઈ નથી એવો એમનો દૃઢ સિદ્ધાંત છે. ભાગવત દશમ સ્કંધના આરંભે મૂકેલા મંથવિવેચનમાં અને સાહિત્યમાં આપેલી જાહેરખબરમાં એમણે આ મતનો સ્પષ્ટ ઉદ્ઘોષ પણ કર્યો છે. એ મતની છારીથી છવાયલાં તેત્રને દશમ સ્કંધની બાપામાં જૂનાપણાની છાયા જણાય નહિ, એટલે એના મંત્રકરણમાં એ જિતરવા ન પામે એ સુશ્લિષ્ટ છે. કાષ્ઠ રથને પુરાણપણાની સહેજ છાંટ જોવામાં આવે, તો તેને જોડણીનું અનિયમિત-પણું લેખી સુધારી લેવાનું યોગ્ય લાગે એ પણ સ્વાભાવિક છે. આથી કરીને પણ દશમ સ્કંધના અને કાદંબરીના બાપાસ્વરૂપમાં મોટું અંતર પડી ગયું છે. એકની વાણી પરિચિત અને ખીખની અપરિચિત લાગે છે. એકનો કર્તા જણે આપણા સમયનો હોય અને ખીખનો જણે વીસમી પેઢીએ થયેલા પૂર્વજના સમયનો હોય, એવી ભાંતિ ઊપજે છે. તીર્થુ દષ્ટિએ જોનારને તો દશમ સ્કંધમાં પણ કાદંબરીના પડછે મૂકાય એવી ટેટલીક પુરાણપણાની એંધાણીઓ ન-બૂંસાવા-પામેલી મળી આવે છે, જે બાલયુના સમયના બાપાના ચરનું દ્રશ્ય તેના આગળ અદ્ભુત રીતે રજૂ કરે છે.

કાદંબરીની એક જ હાથપ્રત વિદ્યમાન છે. એ રત્ન હાલ ગૂજરાત વનોમ્યુસર સોસાયટીના બંડારમાં મંચૂદીત છે. આ મૂલ્યવાન પ્રત સદ્મત શાસ્ત્રી મજલાલ કાળીદાસ પાસેથી ઇ. સ. ૧૮૬૪ ના સપ્ટેમ્બરની પંદરમી તારીખે છૂપીયા આપી સોસાયટીએ ખરીદી લીધી હતી, તે કારકૂન મીરખાન ઈસખખાનના હાથે 'કાદમ પરી'ના નામે સોસાયટીના ચોપડે નોંધાઈ છે.

કાવ્યદોહનનું પહેલું પુસ્તક ત્રણ ભાગમાં બહાર પડી ચૂક્યું અને ખીજૂં તૈયાર થઈ ગયું, તે પછી કાદંબરીની ખરીદી થયાને લીધે એ બે અસલી મંત્રદોમાં એને સ્થાન મળ્યું નહિ ૧ પરંતુ ખીજે જ વર્ષે એટલે ઇ. સ. ૧૮૬૬ માં સોસાયટીએ ગૂજરાતી બાપાનો ઇતિહાસ છપાવ્યો તેમાં લીધેલા ટૂંકા જિતારાથી એ અંધકારમાં રહી ગયેલું રત્ન વિકેતાના હાથે પ્રકાશમાં આવ્યું. એની ખીજી વારની જાહેર નોંધ રા. રા. હમનલાલ હરિલાલ પંડ્યાએ ઇ. સ. ૧૮૮૫ ના જાન્યુઆરી માસમાં એમની કાદંબરીની પ્રસ્તાવનાને ઉઠે લીધી છે. એમને માટે મેં સોસાયટીની અસલ પ્રત ઉપરથી ઇ. સ. ૧૮૮૩ ના અરસામાં નકલ કરાવી મોકલી હતી.

૧. કાવ્યદોહન, પુસ્તક પહેલું, ઇ. સ. ૧૮૬૨ માં અને કાવ્યદોહન, પુસ્તક બીજું, ઇ. સ. ૧૮૬૫ માં છપાઈ બહાર પડ્યું હતું.

સાહિત્યના સદ્ભાગ્યે બચેલી આ પ્રત બ્રાહ્મણ લલિયાને હાથે સુંદર વહીવટી અક્ષરે લખાયેલી છે. એનાં કુલ એકસો છવીસ પત્ર છે. આખો ગ્રંથ પાંચ હજાર શ્લોકનું પૂર છે. x x x લેખક સંસ્કૃતનો અનભિજ્ઞ છે, ગૂજરાતી ધંધાળોગૂં બોલે છે અને તેના જૂના સ્વરૂપનો અભિપ્રાય નથી. એણે નકલ કરતાં કેટલેક સ્થળે બહુએઅભિપ્રાયે અસહને પોતાના જમાનાની વાણીનો પટ આપ્યો છે. પરંતુ જૂનાં રૂપ જળવાઈ રહેલાં એટલાં બધાં છે, કે તેને આધારે આ વિકૃત રૂપનો ઉદ્ધાર કરવો શક્ય છે. એણે જ્ઞાનને લીધે ક્રિય [૩, ૨૧], આશ્ચર્ય [૫, ૨], યોગ્ય [૭, ૨૦], પેશ [૧૦ ૧૭], ધ્યન [૨૮, ૨૦], ઋદ્ધિ [૪૩, ૧૯], સેન્ધ્રી [૪૬, ૧૨] અને એવી બીજી બૃહો તેનાથી યર્ષ ગર્ષ છે, તે તે વિચારવા ન રહી સુધારી જ લીધી છે; અને એમ કરવામાં કંઈ અથડતી છૂટ લેવાઈ હોય એમ હું નથી ધારતો. શ્રીમદ્ભાગવતના બાર રકંધ પાઠવામાં આવ્યા છે. એ રકંધ બોલને બદલે રકંદ લખાયેલો કે છપાયેલો કાણુ સુધારી નથી લેતું ?

x x x x x
અપ્રસિદ્ધ સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરવાની ગૂજરાતના પરમદક્ષ રાગની ત્રેયરકર યોજનાના પ્રતાપે બાલણુનો આ બાધાર્થક બહાર પડે છે, તેના આશ્રયે મને પણ શબ્દવિજ્ઞાના પ્રદેશમાં માતૃભાષાની સેવા બજાવવાની તક મળે છે. સારાની સારખ વિલક્ષણ હોય છે. ઈદ્ર રાગ બ્યારે મ્હેર કરે છે અને અત્રતની વૃષ્ટિ વરસાવે છે, ત્યારે સૃષ્ટિની વાડી નવપદ્ધત બને છે અને તે ભેગી કાંટાની વાડ પણ બીતે છે. જીરણુ કાદંબરી તે સાહિત્યની વાડી છે અને સમજૂતી તે એની વાડ છે. નંદનવનના એક ભાગમાં ખાણુ બેઠે પ્રથમ આ વાડી બિછેરી હતી. પછીથી એ વાડીને શ્રીકૃષ્ણચરિત્ર ગાનાર બાલણુ પૃથ્વી પર આણી હતી. વાડ કરવાનું કામ હાલ વનમાળીને માથે આવતાં તેણે તેમાં અમરજળનાં બી આડાં અવળાં વેધ્યાં છે, એવી બિગેદધી કે વાડીની રસાળ શૂમિના પ્રતાપે તે તરત જીગી તરત ફળે અને વાડીના નવા નવા પ્રેક્ષકોનું તેનાં ફળથી આતિથ્ય થાય. જય તો કહેવું જોઈએ કે સ્વર્ગોંધ વાડી બિછેરનારનો છે, તે પૃથ્વી ઉપર લાવનારનો છે અને એને અત્રતની વૃષ્ટિથી તપનારનો છે.

x x x x x

કેશવલાલ હર્ષદરાય દ્રુવ

૧. દાખલા તરીકે જુઓ માલગ કવિ દ્વિત દક્ષમરકંદ (૪ સ. ૧૯૧૫) નું મુખપૃષ્ઠ, તેમ જ ૫૬ ૪૬૬, કડી ૧૨.

કાદંબરી

ઉત્તર ભાગ

કડવું ૧

રાગ કેદાર

- ૫ શૈલસુતા પરમેશ્વર પ્રણમું, સૃષ્ટિ તણાં ગુરુ જોહ,
સંધિમેદ જોહનુ ન જણાઇ, એક લગ્ન તાં દેહ. ૧
- પ્રણમું શ્રીનરસિંહ નારાયણ, વદન જોહ વિકરાલ,
શંખ ગદા અસિ ચક્ર ધરિ કર, કેસરસટા વિશાલ. ૨
- ૧૦ બાણ તણુ સુત એ કરી મંગલ ઉત્તર ગ્રંથ એ બાળિ,
પિતા તણી મયોદા મોટી, મન માંહિ તે રાણિ. ૩
- આપું પિતાનિ ચરણિ લાગું જે શરીરનુ દાતાર,
આ તાં અશી કયા કહી ઉત્તમ, વાગ્દેવતા અવતાર. ૪
- આમલિ ગ્રંથ એ મિ જે માંડયુ, કાંઈ નહિ કવિઅભિમાન,
પિતા સ્વર્ગ પામું; નિ અધવચિ ઉત્તમ રહું આખ્યાન. ૫
- ૧૫ રસિક જન મન માંહિ દુઃખ આણિ અધવચિ જોઈ પ્રબંધ.
તે માટિ બુદ્ધિમાનિ માંડયુ મિષ્ટ એ કથાસમંધ. ૬
- ગુરુષ ગણકયા એ કીધી બુદ્ધિ કરી આદ્લાદ;
માહારિ મુખિથી અક્ષર નીસરિ તે પિતા તણુ પ્રસાદ. ૭
- ચંદ્રકાંત મણિ નીર ઝરિ છિ, ઈંદુકરનુ પ્રતાપ;
૨૦ માહારિ મુખિથી વાણી પ્રગટિ તેહનું કારણ બાપ. ૮
- અન્ય નદી બલી ગંગા માંહિ સમુદ્ર મધ્ય જાઇ;
તાતવચનનિ પ્રવાહી બલી નિ ગ્રંથ એ પૂરણ યાઇ. ૯

૩ 'કડવું ૧' એ કડવાને છોડે આપેલ છે. ૫ રાષ્ટ્રિ. ૬ એહનુ. જણાઈ. ૭ નરસિંહી. થેહ. ૮ તણો. બાપિ ૧૦ રાપિ. ૧૧ આય. ચરણે. થે. ૧૨ આવશયિક કથા. ૧૩ થે માંડયું કાઈ નહી. અભિમાન. ૧૪ પામું. ૧૫ અર્થાન. ૧૫ રસીક જન. દુઃખ આણિ. ૧૭ ગુરિ. એદ્લાદ. ૧૮ માહિ મુખિથી. નીસરિ. પીવા તણો. ૧૯ ચંદ્રકાંતિ. ૨૦ માહિ. વાંણી. ૨૧ અન્ય. મધ્યે જાય. ૨૨ યાય.

કાદંબરી તણિ રસિ, માનું, પ્રાણી કાંઈ ન જાણિ,
 શેષ સાંધતાં હું અતિ ખીદું; રસ પર્ણિત કે આણિ. ૧૦
 બલી ભૂમિ માંહાં ખીજ જે વાવ્યાં, તે અતિ ઉત્તમ યાચિ.
 પિતા તણિ પરતાપિ કરી નિ માહારા દોષ દંકાચિ. ૧૧

૫

કડવું ૨

રાજ આસાવરી

પત્રલેખા હમ જીયરિ (ચંદ્રાપીઠ અવણિ ધરિ)
 વિસ્તરિ કયા તે કામિની તણી એ. ૧

દાઢ.

- ૧૦ કયા વિસ્તરિ કામિની ડેરી. મુઝ પરતિ કહિ વાણી.
 લળળ દરસન કરવા નવિ દિ; શું કીજિ તેહિ આણી. ૨
 જડતા તાં જડપણું ન મૂકિ; રચેયું ન આવિ મનં;
 ગુરજનબય નવિ યાઇ અલથુ; કિમ કીજિ દરસનં. ૩
 તેહ જા. હું કાદંબરી આ, જે દિમશ્વદ માંહાં હૂતી
 ૧૫ તેણિ રથાનિક પિહિલું દીડી કુસુમસાયરિ સૂતી. ૪
 પુનરપિ દર્શન ઉતકંકિત છિ માહારાં એ લોચનં;
 તેહ જા શ્ય હૃદય એ માહારું; પીઠુ પ્રાણજીવનં; ૫
 તેહ શરીર માહારું એ જાણું, જેણિ ખીડી તે પાસિ
 વડી વાર લાગી રહી પણ પુદ્ગતી નહિ મન આસ; ૬
 ૨૦ કામિની ! એ તેહજ માહારુ નિશિ તાઝિ હાથ
 ગુરુતી લળળમ્હ તાં જે મિ એહેવરાવ્યુ નહિ નાથ. ૭
 મુઝ પાસિ તો આલી આવ્યુ પ્રેમિ તાં બિ વાર;
 પણિ મિહ મૂરખતાં ન કરાવ્યુ તે પિ અંગીકાર. ૮

૧ કાદંબરી નિ રસિ માનું પ્રાણી. જાણિ. ૨ આણિ. ૪ પીતાનિ પ્રતાપિ.
 ૭ પત્રલેખા એમ જીયરિ. અવણે. ૮ વિસ્તરે. કામિની. ૧૦ કામિની વાંણી.
 ૧૧ દરસન. આણી. ૧૨ જડતાં જડપણું નવિ મૂકિ. ૧૩ દરસન. ૧૪ કાદંબરી જે.
 ૧૫ રથાનિક પિહિલું. ૧૬ માહારું. ૧૭ તેહ શ્ય હૃદય. પીઠુ. ૧૮ જાણું. બિડી
 તે પાસિ. ૧૯ નહી. ૨૦ મે મિ એહેવરાવ્યુ નહી. ૨૩ પણે મિહ મૂરખતાં.

- તેહ જ મન્મથ હું જાણું છું, તિ કથુ ને, બાઈ !
અહોનિશ હું તેહિ દેખું છું; જિહાં તિહાં આવિ ધાઈ. ૯
- સૂતી ખીડી અનિ હોડતી સ્વપનિ જગતિ દેખું;
શ્રીમંડપિ ઉલાનિ દીર્ઘિકા કોડાપર્વત પેખું. ૧૦
- ૫ પણ તેણિ આણિ ચું દુધ જી લગ્ન નવિ જાઈ !
એહવું કહી નિ યઈ મૂર્છાગત અતિશિ ધૂનિ કાપ. ૧૧
- એહવું દેખિ હું તિહાં બેલી. દેવી ! યાઉ પ્રસન્ન,
રાજકુંઅરનિ આબુ જાણુ. રિયર કરી રાખુ મન. ૧૨
- એહવું કિહિતાં વેગિ જીડી; મૂર્છા છાંડી દેહ;
૧૦ મંત્રિ કરી જેમ વિપ જીતરિ, સારધાન યઈ તેહ. ૧૩
- મુઝ પરતિ વક્ષતી એમ બેલિ. પત્રલેખા ! અવધાર.
તુઝનિ દીધિ પ્રાણુ ધરું છું, એહવુ સ્નેહ તજાર. ૧૪
- જો તું એ આગ્રહ કરિ છિ, તુ તું કરી પરપંચ.
જેણી પિરિ દુઃખ માહારું જાઈ એહવુ ઉત્તમ સંચ. ૧૫
- ૧૫ એહવું કહી મૂલિ અતિ આદર આપ્યાં ભૂયણુ પાન
વચ્ચ હાર; નિ શીખ જ દીધી પ્રેમ સહિત દેઈ માન. ૧૬
- એહવું કહી નિ નીચું જોઈ પત્રલેખા કહિ રાય.
એક વીનતી હું કરું છું તેહિ પ્રેમપસાય. ૧૭
- જેણી પિરિ તપતી તેહ તારણી ને કીધી તજો ત્યાજ,
૨૦ કામસ મતિનું ચું કલ પામ્યા કહિણુ યઈ માહારાજ ? ૧૮
- વચન સાંભલી વીર વિમાસિ પત્રલેખાની વાણિ.
જિહંબુ દીધુ ને અતિશિ પીછસુ ચતુર સુન્નણુ. ૧૯
- સ્નેહપૂર કાદંબરીનાં વચન જેહ મંબીર,
તાપ સહિત, પારહાસ સહિત નિ સાંભિમાન અતિ ધીર, ૨૦

૧ જાણું. ૨ હોય. ૩ અહોનિશ. ૪ દેખું. ૫ ખીડી. ૬ હોડતી. ૭ દેખું. ૮ દીર્ઘિકા
પેખું ૯ આણિ. ૧૦ જાણું. ૧૧ દેવી. ૧૨ જાણું. ૧૩ રાખું. ૧૪ જેમ. ૧૫ યઈ. ૧૬ બાલિ પત્રલેખા
૧૭ પ્રાણુ. ૧૮ ચેણી. ૧૯ કહી. ૨૦ પાન. ૨૧ શીખ. સહીત. માન. ૨૨ નીચું. પત્ર-
લેખા. ૨૩ પામ્યા કહીણુ. ૨૪ પત્રલેખાની વાણિ. ૨૫ ચે ચતુર સુન્નણુ. ૨૬
સ્નેહપૂર. ૨૭ ચે. ૨૮ સહીત, સહીત.

- યાચના સહિત, અવહેલન થં, જે તાં સહિત પ્રસાદ,
 વૈરાગ્ય સહિત, વિશ્વાસ સહિત નિ મર્વસહિત નિ વિપાદ, ૨૧
- આર્તિ સહિત નિ કોષ સહિત જે, રત્નિ સહિત સદ્ભાવ,
 જીલંબુ અનુરાગ સહિત જે, રપૃહા સહિત, સું બાવ. ૨૨
- ૫ મધુર ચક્રં સાંભલ્યું ન જાણ, સરસ શોષનુ હેત,
 કામલ ચક્રં કઠોર જે દીપ્તિ નમ્ર ઉજત સંકેત, ૨૩
- પેશલ અદ્વંદાર સહિત જે, લલિત ચક્રં ધ મૂલ,
 ચંદ્રાપીઠ પીઠ અતિ પામ્યુ મંનિ વિભાસિ મૂલ. ૨૪
- કાદંબરીનિ વચનિ આવી હૃદયિ અશુ નરેશ;
 ૧૦ કોપિ આવી કંઈ જાણ્યુ, જીવિતવ્ય નિવેશ. ૨૫
- અધરિ વેપથુ, રુદુરણુ નાસિકા, મુખિ તાં નિશ્વાસ,
 નયનિ આંસુ એહિ કાલિ; બોલિ વચન પ્રકાશ. ૨૬
- પત્રલેખા ! સુણ. હં તાં ચં કરે ? માહારિ વચ નહિ કામ,
 દુરાચાર આવી નિ પીઠિ રૂપ તણિ અભિરામ. ૨૭
- ૧૫ સર્વે કતો છિ તાં મન્મથ, દેવીનિ દુઃખ જેહ.
 મૂલિ જીલંબુ જે એ દીધુ, કામિ કીધુ તેહ. ૨૮
- માહારે ધ મન મોહ પામ્યું છિ. જાણીધ ચં કાંઈ શાપ,
 શુદ્ધિ સવિ તાં કિહાં ગઈ છિ ! રાખું ન રહિ આપ. ૨૯
- એણીધ તાં સર્વ જણાવ્યું જાણિ આરોપ્યુ હાર,
 ૨૦ કૃતયુગ્મની પિરિ માહરિ કંઈ કેયું શણુમાર. ૩૦
- હિમગૃહ માંહિ તિ ધ દીકું પ્રણયકોષ વચન,
 ત્યાંહિ મિ સવિ જીવજિજી કાદંબરીનું મન. ૩૧

૧ થે સહિત વાં. ૩ આર્તિ. ૪ અવહેલન. ૫ ચક્ર (પાકાંતર ચક્રી સાંભલ્યું સરસ. શોષનું. ૬ ચે. ૭ થે. ૮ પીઠા પાંચુ. વિભાસે. ૯ નાંજી કાદંબરીનિ હૃદિ. ૧૦ જીવિતવ્ય. ૧૧ અધરે વેણુ. મુખિ. ૧૨ નયને આંસુ. ૧૩ પત્રલેખા શુદ્ધ નર્તી. ૧૪ અભિરામિ ૧૫ દુપ થેહ. ૧૬ મૂલિ હૃદય જે એકઠો કામિ. ૧ માહાર. મોહો પાંચુ. જાણીધ. કાંઈ. ૧૮ રાખું. ૧૯ ચાણિ. ૨૦ માણિ સણુમા ૨૧ માણિ. દીકું. ૨૨ હૃદયીકું.

પ્રાણુ જગિ એહનિ સમરપૂં જિમ એહનિ સુખ ચાય.
કામિની મુક્તિ કહિણુ ન જાણિ, તેહવુ કરે ઉપાય. ૩૨

એહવી વારતા કરિ જોટલિ, આવી તિહાં પ્રતીહારી.
'વિલાસવતી કાંઈ દિ છિ આગા', એહવૂં જોવી નારી. ૩૩

૫ 'લોકથયી મિ એમ સાંભલ્યું પત્રલેખા પુત્ર પાસિ.
સ્નેહ ધણુ તે સાચિ થ્યુ છિ અંતરિ અતિ હૃદયસ. ૩૪

મિધ કામિની એહ વધારી બાલ્ય થયી જે રંગિ,
મુખ જોવા મુઝ છિ લાલસા, આવુ એહનિ મંગિ ૩૫

કોડિ મનોરથ કરી કરી પામી વૂંનિ, કુંઞર માહારા !

૧૦ હુલંભ મુખ મુઝનિહિ, વાહાવા ? શા ગુણુ જોલુંતાહારા ? ૩૬

ચંદ્રાપીડ તે વચન સાંભલી ચિંતા પામ્યુ બારી.
પત્રલેખા પરતિ એમ જોલિ. સાંભલિ, રે વૂં નારી ! ૩૭

નિષ્કારણુવતસલ તે માતા. સેહેજ સ્નેહ તે આણિ.
જન્મ થયી તેહનુ સ્નેહ સાચુ, આત્માધિક કરી જાણિ. ૩૮

૧૫ તે માતા દર્શન વાંછિ છિ. માહાઈ મન નહિ હામ.
પીડા અતિ જીપાર્ધ મુક્તિ પેસી પાપી કામ. ૩૯

પૂર્વિ રાજા એમ કહિ, રે જીઆનું કલ એહ,
વલ્લભમુખનું દર્શન કીજિ પોતિ આણી નેહ. ૪૦

મંધર્વરાજસુતા થું બાંધી અંતરગત અતિ પ્રીતિ;
૨૦ જન્મભૂમિ મેહેલી કિમ જાઈ ? એ કિ ન મુઝિ રીતિ. ૪૧

હેમકૂટ નિ વિધ્યાચલ તે અંતર ધણું અપાર;
વિમાસતાં મનિ નવિ પુકુંચિ; અમલા પીડિ માર. ૪૨

વિમાસણુ કરવુ કરિ જાલી પત્રલેખાનુ હાથ
માતા કેરિ મંદિરિ આવ્યુ પ્રતીહારીનિ સાચિ ૪૩

૧ સ્વ ૨ કામિની, મુક્તિ, જાણિ. ૩ ઘેટલિ પ્રતિહારી. ૫ પત્રલેખા
પુત્ર પાસ ૭ કામિની. વધારી બાલ્ય થયી જે સજિ. ૯ પામી કુંઞર માહારા.
૧૦ મુખ. વાહા. ગુણુ ૧૧ ચંદ્રાપીડિ ચિંતા પામ્યુ. ૧૨ પત્રલેખા વૂં. ૧૩ નિષ્કારણુ
વલ્લભ. આણિ. ૧૪ આત્માધિક જાણિ. ૧૫ માહારા. નારી ૧૬ મુક્તિ. કામ.
૧૮ પ્રીતિ આણી. ૧૯ અંતરગત ૨૦ એકે. ૨૧ ધણુ. ૨૨ મુક્તિ. અમલા
(પાઠાંતર મહલેખા). ૨૩ કરે. પત્રલેખાનુ. ૨૪ પ્રતિહારિને સાચે.

- માતા મુખ જોઈ અતિ હરખિ, નાના ભાવિ લડાવિ.
બક્ષ્ય જોન્ય જે જે તાં સમરપિ, વિરહીનિ નવિ ભાવિ. ૪૪
- ગાદિ દ્વિદિલિ દિવસ નીગમ્યુ તવ તે ચર્ષ ત્રિયામા.
છંદુકિરણુ તે અતિચિ જાલિ; મંનિ વસી તે વામા. ૪૫
- ૫ જિહાં જૂઠ તિહાં આવતાં દેખિ મન્મથ કરાં જાણુ.
ચંદન કુસુમ કમલદલ કોમલ, તેહ તાપ દિ પ્રાણુ. ૪૬
- ૭ રોમાચિત તનુ કિમહિ ન દલિષ્ઠ; મુખિ ન માષ જ્વાસ;
ધૂનિ હમડું; નયણિ આંચુ; હાર જાણીધ પાશ. ૪૭
- ૧૦ વીણા વેણુ ગાન તે ન મમિ; પરિજન કો નવિ ભાવિ;
સુતુ સરખુ ચર્ષ વિમાસિ, ચિંતા પાર ન આવિ. ૪૮
- ધારાગૃહ નષ્ટ પુષ્પવાટિકા, હમ્મ તણાં ઉદ્યાન,
ખટ્વલીચિકા, કાંઈ ન ગમિ; સર્વે સર્પ સમાન. ૪૯
- ધણું ધ કામ કરિ છિ પીડા; કુલકમસ્થિતિ દાખિ.
ધણું ધ મન મયોદા મૂકિ; ધણુ ચંબી નિ રાખિ. ૫૦
- ૧૫ એમ કરતાં દિનરાતિ નીગમિ. વીતુ કેટલુ કાલ.
એક દિવસ જીડી નિ આંધુ પુરી જાહરિ જૂપાલ. ૫૧
- શીતલ સિખ્રાતટિ તે ચાલિ; અરદુપરદુ તે જાણ.
આવતાં તુરિ કંઈએક દીઠા વેગલિથી તાં રાષ. ૫૨
- ૨૦ રજ જીડિ; ખુરીધ જૂ વાનિ; સાંભલીધ હીસાર;
પડિ આખડિ કો, અતિ દુડિ, સાદી કરિ છિ પ્રાહાર. ૫૩
- વેગલિથી અશ્વ જલુ દીઠા. કુવડલિ જૂપાલ
સિખ્રા જિતરી નિ તાં ચાલ્યા જોવા તે તતકાલિ. ૫૪

૧ મૂ. હરપિ નાના. ૩ દોદિલિ દિવસ. ત્રયયાંમા. ૪ અતિચિ. વસી તે વાંમા. ૫ જૂઠ. દેખિ. જાણુ. ૭ તનુ કિમદહ રવાસ. ૮ હમડું નયણે આંચુ. પાણિ. ૯ વેણુ વીણા ગાન. ૧૦ સુતુ સરખુ. ૧૧ નવિ. ઉદ્યાન. ૧૨ વકુલ. કાંઈ. સર્વે. સમાન. ૧૩ કાંમ. કુલ મયોદા દાખિ ૧૪ ધણુ મૂકિ. ચંબી. રાખિ. ૧૫ દિવસ. ૧૭ સિખ્રા. અરદુપરદુ. જાણ. ૧૮ આવ તો તુર એક રાય. ૧૯ ખુરી. હીસાર ૨૦ આખડિ. સાદ. ૨૧ જલુ. કુવડલ.

કાર્તિકિનિ ગ્રાસાદિ આની જીભા તેણિ ઠારિ
અશ્વિનિ પૃંદ તિહાં દષ્ટિ ધરી જોવાનિ સમાચાર. ૫૫
પત્રલેખાનુ પાણિ ગ્રહી નિ રાયજી કહી છિ વચન.
જો નિ, કામિની ! અશ્વિ ચડયુ એક મધ્ય અવિજન. ૫૬
૫ મયૂરપિચની છત્રિકા માયિ; તેણિ વદન ન દીસિ.
સકે વુ કેયૂરક હૃષ. માહાર મન ૫૭

એહવી વારતા કરિ જોટલિ, દષ્ટિ દૂકડે આબુ.
રાયજી તે નયણિ દીકુ. શુદ્ધિ સ્થામાની લાબુ. ૫૮
મલિન વસ્ત્ર નિ દેહ. દૂબલુ, ધૂલિ ભર્યું શરીર;
૧૦ અશ્વ ચક્રી જીતરવા લાયુ રાનિ જોઈ વીર. ૫૯
'આનુ, મ્યલુ' એમ આદર કીધુ; પ્રેમિય જોલાબુ;
ખાકુ ભરી આલિંગન દીધું; મન માંહિ અતિ બાબુ. ૬૦
પ્રણામ કરી નિ રહ્યુ તે જિણુ સાથ સહ, તેણિ સ્થાનિ.
પ્રેમદષ્ટિ સહ સાહામું જોયું આનંદિ રાગન. ૬૧
૧૫ પ્રસન્ન મન રાજા પૂછિ છિ. કાદંબરીનિ કલ્યાણ-
સાથ સહનિ-છિ? કહુ, બાઈ, વધામણિની વાણિ. ૬૨
આબ્યાનું કારણ તજારું સાંસતા યદ નિ કિહિણુ-
સમચાર સઘણુ ઇ; વીરા, ધણા દિવસ અહીં રહિણુ. ૬૩

એહવું કહી નિ માગી હાથિણી રાયજી થ્યા અસવાર,
૨૦ પૂછિ ચડાયુ કેયૂરક નિ પત્રલેખા જો નારિ. ૬૪
મંદિર આવી નિ જીતરિયા; રાજલોકે સવિ વાલ્યુ;
વલ્લભ ઉદ્યાન માંહિ આબ્યા; કૃલાહલ સવિ રાલ્યુ; ૬૫

૨ અશ્વપૃંદ. ધરીનિ જોવા. ૩ પત્રલેખાનુ પાણિ. ૪ કામિની અશ્વે ચડયા. મધ્ય. ૫ મયૂરપિચની. ૬ દીસિ. ૭ ચેટલિ. ૮ નયણે. શુદ્ધિ શામાની. ૧૨ ખાકુ. આલિંગન. ૧૩ પ્રણામ. સ્થાનિ. ૧૪ સાહામું. સન્નન. ૧૫ કલ્યાણ ૧૬ વધામ-ણીની વાણિ. ૧૭ કિહિયા. ૧૮ અહી રહિયા. ૨૦ કેયૂરક પૂછિ ચડાયુ પત્રલેખા યે. ૨૧ જીતરીઆ. ૨૨ ઉદ્યાન માંહિ. યાલ્યું.

- સ્વાગત સાય સહનિ કીધૂ; જીહા જઈ એકાતિ;
પત્રવેખા ઠેરૂક સાયિ વાત કરિ મન શાતિ. ૬૬
- કુશલ, કહું, હિ કાદંબરીનિ, મહાશ્વેતા, મદલેખા !
ઠેરૂક એણી પરિ જોલિ. નલવટિ પ્રેમ જ રેખા, ૬૭
- ૫ સ્વામીજી, સામયુ, શં કહીછ ? સહ તહનિ મંભારિ.
નિમિષમાત્ર, તે સાય જે સધયુ, કે એ નવિ વીસારિ. ૬૮
- જહારિ હ તા પત્રવેખાનિ મેઘનાદાનિ આપી
પાછુ વલી ગયુ તે પાસિ રકંધાવારિ થાપી, ૬૯
- જિજ્ઞેષીછ તહારં ચાનવું કણુ સમાચાર,
૧૦ અતિ નિશ્વાસિ આસુ દાઘ્યાં તેહ સાબળી નારિ. ૭૦
- મહાશ્વેતા તપ કરવા ચાલ્યા પોતાનિ આશ્રમ;
મૂર્છાગત થઈ પડી માનિની, સાબયુ, સ્વામી, મમં. ૭૧
- ક્ષણુ એક રહી નયન બિધાડી, લજ્જા વિરમય જંમ,
મુઝનિ બોધાવી નિ આત્મા દીધી એહવી ત્યમ. ૭૨
- ૧૫ માહાશ્વેતાનિ કહું જઈ વેગિ અવરથા એ માહારી.
મદલેખા સાહામ્ર તા જાઈ, ચિંતા મનિ, વિચારી. ૭૩
- મદલેખા ! એમ કે એ ન કરિ ચંદ્રાપીઠિ જે કીધું.
દર્શન દેહ દેહે માહારાત્ર સુખ હરી સવિ લીધું. ૭૪
- એહવું કહી નિ માયુ બાધી સૂતી કુખિત મન,
૨૦ મદલેખાછ શં નવિ જોલિ, એમ નીગમ્યુ દિન. ૭૫
- પ્રાતસમિ તા બીડી પશિની. હ જિજ્ઞેષુ જઈ પાસિ.
નયણિ જલ, રહી રહી નિહાવિ, મુખિ મેહેલિ નિશ્વાસ. ૭૬
- જાણીછ શં જિજ્ઞેષુ દિ હિ ?- 'નથી કાઁનું' કામ
મુઝ આગલિ અહીં શાનિ રહું છું ? જાણિ આપણિ ધામ', ૭૭

૧ જિહા ૨ પત્રવેખા મંન ૩ માહાશ્વેતા મદલેખા ૪ રેખા ૫ ચાહારિ.
પત્રવેખાનિ ૬ હજેણીછ. કહું ૧૦ આસુ ૧૧ માહાશ્વેતા આશ્રમ. ૧૨
માનિની ૧૩ રહી નિ ચમ ૧૫ માહાશ્વેતાનિ ૧૬ મદલેખા સાહામ્ર. ૧૭
મદલેખા ચ. ૧૮ કુખિત ૨૦ મદલેખાઈ. નીગમ્યુ ૨૧ સમિ બીડી હજો પાસ
૨૨ નયણે. મુખિ. ૨૩ જાણીછશ. જવણુ દિ હિ માહિ નથી કાઁનું કામ
૨૪ શાદાનિ. જાણિ, ધામ

- જાણીયું શું નીજાંછતી દુષ્ઠ તેહવી દષ્ટિ નિહાલિ;
વદન ચકી કાંઈ નવિ બોલિ; ટગટગ આંસુ ઢાલિ. ૭૮
- મિ મન માંહિ ઇમ વિમાસું, 'રાય બણી હું જાગું'
અણુકહિ બિડી અહીં આવ્યું. વધામણી શી ખાજું? ૭૯
- ૫ તે માટિ એ સરણુ તહારિ; તે જનનિ જીવડું.
માહારી વીનતી મન માંહાં આણી સેવક ભલું ભવાડું. ૮૦
- જે દિનના તહો નયણિ નિરખ્યા, તે દિનથી તે નારી
સુખ કરી નિ ક્ષણુ નવિ બધસિ, ધંચળાણુ અતિ મારી. ૮૧
- જલધારા પાવક સમ લાગિ, પુષ્પમાલ તે પાસિ,
૧૦ ચંદન વિષ, વાહાલાં સવિ વીરી; ઉદસ ચયા અવાસ. ૮૨
- મૃદુલ સર્પ સમ, મથૂર વ્યાધ સમ, કોષ્ઠ્ય કડુઈ લાગિ.
દુર્બલ દેહ ચાઇ, પણુ બોજન ઇચ્છાં કાંઈ ન માગિ. ૮૩
- તેહવિ સેતાપિ જીવિ છિ અતિ ધન તાં વિકસપંતી;
ત્રિપ જન અક્ષવાની જે આસા, તે અતિશિ બક્ષવંતી. ૮૪
- ૧૫ ગાદિ દુહિલિ દિવસ નીગમિ. સવિ સુખના સંભોગ
તેહનિ તાં દુઃખકારી દુષ્ઠ, જાણીયું ચું મહારોગ? ૮૫
- ક્ષણુ સૌધિ, ક્ષણુ ક્રીડાપર્વતિ, ક્ષણુ ઉપવન આવાસિ,
ક્ષણુ દીર્ઘિકા, ક્ષણુ શય્યાઇ; ક્ષણુ નહિ સ્થિર વાસ. ૮૬
- શીતલ ઉષ્ણુ, ઉષ્ણુ સવિ શીતલ, વિપરીત સરવિ ભાસિ;
૨૦ માન નૃત સંગીત વાદ નિ વેણુ મૃદંગથી નાસિ. ૮૭
- ક્ષણુ સુષ્ઠ, ક્ષણુ બિડિ બધસિ; હીંડિ પુષ્પ ધન જાંદ,
બી આણી નિ વલિ તાં પાંછી; સુખ નપિ પામિ ક્યાંદ. ૮૮
- બસા કઠિણુ બાઈ પ્રાણુ તેહના, જે એવડિ દુઃખિ ન જાઇ!
એમ સાંભલી ચિંતાતુર ચઈ એણી પરિ બોલિ રાય. ૮૯

૧ જાણીયું ૩ એમ વિમાસું. જા. ૪ વધામણી. પાંડ. ૬ માદા. ભલું ભવાડા. ૭ નયણે નિરખ્યા. ૮ સુખ. બિસિ. ૧૦ વાહાલાં. વિરી. ૧૧ કોષ્ઠ્ય કડુઈ ૧૨ દુર્બલ. દિ. ૧૪ ચે. અતિશે. ૧૫ દુરેલિ દીવસ. સુખના. ૧૬ દુષ્કારી જાણીયું. ૧૭ સૌધિ ઉપવન અવાસિ. ૧૮ ક્ષણું. શય્યાઈ નહીં. ૧૯ વિપરીતિ. ૨૦ માન નૃત્ય સંગીત વાદ્ય. ૨૧ બિસિ. હીંડિ. ચાંદ. ૨૨ મિ આણી વિષે. પાંખિ. ૨૩ પ્રાણુ તેહના. દુખિ. જય. ૨૪ ચિંતા તુર ચે.

હવિ સાંભલી નવિ રહિવાઈ, રાખુ એટલિ વાત,
એહવું દહી મૂછી પામ્યા; હોઆ પૃથ્વી પાત. ૬૦

કડવું ૩.

રાગ સામેરી.

- ૫ ડેચરક લેઈ વીજલ્ય ભૂપતિનિ નાંખિ વાયુ,
ખાખ્ય રૂંધી રાયજી, કાદંબરીનિ ખ્યામ, ૧
- વચન એણી પરિ ઉચ્ચરિ. ડેચરક ? મુણિ તું બ્રાત !
ભલંબા જે તિહ કલા, પત્રલેખાઈ દહી વાત. ૨
- અતુર માટિ, કામલ માટિ, નિપુલ્ય માટિ નારિ
૧૦ પ્રેમ આણિ અતિ ધણ મુઝ ઉપરિ તાં સંભારિ. ૩
- છદુભિંબ દેખી કરી ચંદ્રકાંત મણિ તાં જેહ
જડ મુઝ ધ જલ ઝરિ હિ, મંગમદિમા એહ. ૪
- તૂંહિ તાં નવિ મોકલ્યુ, નવિ દહાવિહ સંદેશ;
મૂંહિ પિહિલું ન માનિહ જાહિ આવિહ નિવેશ; ૫
- ૧૫ માહારવેતાઈ ન કાહાવિહિં કાંઈ અમારું કાજ;
ભલંબા તું કહિ હિ; તે પ્રીછયું સરવિ આજ. ૬
- હું નિદુવારિ આવી બાહુ, કામિની તેણી વાર
અધર રખંદન કયું નહીં; બોલી નહીં એક વાર. ૭
- હું દાસજન આગસિ રહ્યુ, પણ કરણા નાવી મન.
૨૦ લજ્જા લીધી પાપિણી, જેણીય પીડયું તન. ૮
- કાદંબરીઈ શું કર્યું ? જિપનુ શુ વ્યામોહ ?
લજ્જા કાં મેહેલી નહીં, જેહવુ એહવુ હોહ ? ૯
- જે ચરણિ દાસ અર્થ રહ્યુ, તે સંધાતિ શી લાજ ?
મોટાઈ, તે સાચિ શી ? અનુરોધનુ શુ સાજ ? ૧૦

૧ રાખુ. ૨ મૂછી શી પામ્યા. ૩ ' કડવું ૩ ' નથી. ૪ સામેરી. ૫ લેખનિ. નાંખિ. ૬ રૂંધી. ૭ ઉચ્ચરિ ૨. ૮ પત્રલેખાઈ. ૧૦ આંણિ. ઉપરિ. ૧૧ દેખી. ચંદ્રકાંતિ. ૧૩ કાહાવીહ સંદેસ. ૧૪ મૂંહનિ. માનીહ. યાહિ આવીહ. ૧૫ માહારવેતાઈ. કાહાવીહ. ૧૬ ઉલંબા. ૧૭ કામિનીઈ. ૨૨ નહીં. જેહવુ. ૨૩ શે ચરણે.

શિરીષ પુષ્પથી ચિત્ત કામલ પીડા કર્યું અંગીકાર;
મારુ મનોરથ પૂર્યું નહીં લગ્નમંથ તેણી વાર. ૧૧

અથવા ધર્મ એ કન્યાનુ, કુલકર્મનું વિવિહાર,
જેહનિ હૃદિ વસુ ન હુધ કામશાસ્ત્ર વિચાર. ૧૨

૫ બાલભાવિ બોલિ છિ જે લજ્જા ભૂષણ હોય;
પણુ મનમથ મન માંહિ વસુ ત્યાહિ દુઃખકતી સોય. ૧૩

મદલેખા મન બીજૂં તેહનું; તેણીમ્મ ન માંજ્યુ ભેદ.
મૌન માંડી એવડું કાં હવિ આણિ ખેદ? ૧૪

અપરાધ પાપિ કરિ પીડા કઠિનહૃદય કઠોર,
૧૦ પ્રણુ કુણિ જામ નહીં જે મધ્યવર્તી ચોર; ૧૫

અકાંડ વ્યાધ અંગ ભેદિ, હરી લિધ જે રૂપ,
મર્મસ્થાનકિ પ્રાહાર મેહેલિ અલીક ધન્યી અનુપ; ૧૬

પ્રાણાપહારી કાલરૂપ; અણુદીસતુ કૃતાર્તિ;
હૃદય માંહિ જેહનિ વસિ તેહનુ આણિ અંત; ૧૭

૧૫ સંતાપકારી કરિ પીડા કાદંબરીનિ કામ:
મદલેખા જોઈ રહી. તુ સખીનું શું કામ? ૧૮

ત્યાહિ .હં ઉવેખિઉ; લગ્નમનિ દીધું માન.
પ્રેમ માહારુ જાણ્યુ નહિ, કાંઈ કહયું નહિ મુઝ કાનિ. ૧૯

હવિ સાંભલી શું કહં? વેગણુ પંથ અપાર.
૨૦ પુષ્પકોમલકાય તેહ; વજ્રમિ કામ પ્રહાર. ૨૦

ન જાણીધ, નિમેષ માંહિ શું છ તે ત્યાંહાં ચાપ ?
મનિ કાંઈ નવિ જીવનિ તેહિ જીવાડવાનું ઉપાય. ૨૧

દુર્ધટ ધટના ચતુર જેહ અકાંડેણિ કરિ કોષ,
શું છ કરવા હોડિ છિ જીલિ ઉવિધાતા ચેષ? ૨૨

૧ શરીય. ૨ નહી. ૩ કન્યાનુ કુલકર્મનું ૪ પણુ ચેહિ હૃદિ વસુ. કામ. ૫ ચે. ૬ 'પણુ' નથી. માંહિ' વસુ. ૮ એવડું. આણિ ખેદ. ૯ પાંપિ. કઠીણ રીદિ. ૧૦ નહી ચે મધ્યવર્તી. ૧૧ આપિ ચે મર્મ ભેદિ. લિ ચે. ૧૨ સ્થાનકિ. મનુધર. ૧૪ માં પેદનિ. આણિ. ૧૫ કામ. ૧૬ મદલેખા. સખીનું. કામ. ૧૭ ઉવેખીઉ' માંન. ૧૮ મારું જાણ્યુ નહીં. કણુ નહી. કાનિ. ૨૦ તેહનું કામ. ૨૧ જાણીધ. ૨૨ મૂંઢિન કામ જીવવાનું. ૨૩ જે. ૨૪ શ. હોડિ. જીલિ.

- આરંભ મિથ્યા દેખું છું નિ કુઃખનુ પરકાર.
 નહિતરિ કિહાંથી કિંનર જોઈ દેખિછી વન મુઝારિ ? ૨૩
- અનિ તેહી પૂઠિ લાય ગયુ શાનિ હેતુ
 અમાનુષી અવની માંહિ ? દેવનુ સંકેત. ૨૪
- ૫ તરસુ વહી તાં શિ ચયુ ? ગયુ સરોવરનિ તીરિ
 વિશ્રામ સિહાં શાનિ કર્યું ? કાં પી નિ ન વલ્યુ નીર ? ૨૫
- અમાનુષ મિ સાંભણું શિ તેણિ સ્થાનકિ ગાન ?
 તે જાણુવા શિ ગયુ જોવા શિવાશ્રય જિહાં સ્થાન ? ૨૬
- માહાસ્વેતાનું શિ ચર્ચું દર્શન ? શિ ગયુ આશરમિ ?
- ૧૦ તરલિકાની કાં વાત પૂછી ? કયાનુ કહુ મરમ. ૨૭
- ૧૫૨૬ ! તાં તું આવિઠિ તેડવા કારણુ ખેવ;
 માહાસ્વેતાઈ હું છ કિહાંથી તેડયુ અવસ્થખેવ ? ૨૮
- કિહાં ચક્રી કાદંબરીનું ચર્ચું તાં દર્શન ?
 એહનિ સાથિ કિહાં ચક્રી અનુરાગ જાંધુ મન ? ૨૯
- ૧૫ કાદંબરીનિ કિહાં ચક્રી માહારા દર્શનનુ થ્યુ યોગ ?
- દેવિ એહ જિપાઈ ઉ અણુમણ્યુ બિહનિ રોમ. ૩૦
- આશાઈ હું નીસર્યું, આવીઉ રકંધાવારિ;
 અકાલિ તેડું તાત તણું કાં આવિઠિ તેણી ઠારિ ? ૩૧
- આશા લેખાઈ નહીં નહ પાડિઉ લેઈ દુરિ;
- ૨૦ જાણીઈ બિનિ કુઃખ દેવા દેવ થ્યું છિ હૂર. ૩૨
- એહવી કરતાં વારતા રવિ અસ્તનુ થ્યુ કાલ.
- આકાશમંડલ રક્ત થ્યું. રાશી જિગિઠિ વિસાલ. ૩૩

૧ દેખું-કુઃખનુ પ્રકાર. ૨ નહિતરિ-દેખીશ વંજિ. ૩ સાંદાંનિ હેતુ. ૪ અમાનુષી. દેવનુ. ૫ તરસુ. ગયો શરોવરની નીરિ. ૬ વિશ્રામિ. સાંદાંનિ કર્યો. ૭ અમાનુષ મિ સાંભળું. સ્થાનકિ ગાન ૮ જાણુવાનિ ગયુ. યેહાં સ્થાન. ૯ માહાસ્વેતાનું ચર્ચું દર્શન. આશ્રમિ. ૧૦ તરલિકાની વાત મર્મ. ૧૧ આવીઉ. ખેવ. ૧૨ માહાસ્વેતાઈ તેડયો અવસ્થાખેવ. ૧૪ એહવી. ૧૫ માહા. ૧૬ જિપાઈઉ અણુમંડ્યુ. ૧૭ આશાઈ. નીસર્યું આવીયુ. ૧૮ આવીઉ. ૧૯ નટી પાડીઉ લેઈ. ૨૦ જાણીઈ બિ. (કે. 'છિ') દૂષ ૨૨ થ્યુ. જિગિઠિ.

અનેક કુમુદ વિકાસ પામ્યાં. કમલ થ્યાં સંકાય.
ઉલૂક આનંદ પામિછે, રથાંગનિ થ્યુ સોચ. ૩૪

ચંદ્રાપીડિ શયન કીધું વદંતબને ઉઘાનિ
ચંદ્રમણિની શિલા ઉપરિ; વિરહી વિસમું સ્થાન. ૩૫

૫ કેપૂરક તે ચરણ ચાપિ. વલી માંડી વાત
૨૧ કહિ. પીર! ? સાંભણુ એક વચન તાં વિખ્યાત. ૩૬

જેટલિ આપણુ તિહાં જાય તિહાં લગિ ધરસિ પ્રાણુ!
મદલેખા સમરથ હુસિ વિનોદવાનિ વાણુ? ૩૭

આશ્વાસના દેવાનિ આરસિ માહાસ્વેતા તેણિ ઠારિ!
૧૦ મુંદર મુખ સોદામણું હું દેખીશ તે એક વાર? ૩૮

ત્રાસ પામિ હરિણુ બાલક તેહવાં તાં લોચન
વકે દષ્ટિ નિહાલિ, છુ દેહ માહાર ધન્ય. ૩૯

કેપૂરક વલણુ વદિ. જુ ધૈર્ય રાણુ, રાય!
વિહિલા ચર્ધ નિ આશવાનુ કરે કાંઈ ઉપાય. ૪૦

૧૫ માહાસ્વેતા નિ મદલેખા તિહાં શુ કરસિ ઉપચાર?
આશા તમનિ જોવાની નિમેષ ન સહિ લગાર. ૪૧

મ્મલવાની જે ઇચ્છા મોટી, હઠજી રાખિ ઠામિ.
રોમાંચ ક્ષણુ મૂકિ નહિ, સાવધાન રહિ અભિરામ. ૪૨

આંસુ જમાઈ નહિ; છુ કિહાં અલિંગ લોચન!
૨૦ જીવતબ્ય કંઠિ ચર્ધ રહ્યું છાંડિ નહિ, રાજન! ૪૩

એહવું વચન કેપૂરકનિ કહ્યું તાં રાજન.
હું છ નિદ્રા કરું છું; તું શયન કરિ જઈ સ્થાન. ૪૪

૧ વિકાસ પામ્યાં. ૨ ઉલૂક. પાંખીલ. સોહ. ૩ ચંદ્રાપીડિ તે શયન જ. જે
ઉઘાને ૪ ઉપરિ વિરહિ વિષયુ કામ. ૫ માંડી તે વાત. ૬ વચતાં વિકાસ. ૭
જેટલિ. પ્રાણુ. ૮ મદલેખા. વાણુ. ૯ દેવાનિ તાંડાંકણિ માહાસ્વેતા ૧૦ મુંદર સોદામણું.
દેખીશ. ૧૧ પામી દરલી. લોચન. ૧૨ નીહાલિ ધન. ૧૩ રાણુ. ૧૪ ઉપાય. ૧૫
માહાસ્વેતા નિ મદલેખા. શું. ૧૬ નીમેષ. ૧૭ ઇચ્છા. હઠજી રાખિ ઠામિ. ૧૮ મૂકિ
નહી સાવધાન. અભિરામ. ૧૯ આંસુ નહી. ૨૦ જીવતબ્ય. નહી. ૨૧ કેપૂરનિ કહ્યું
તાં ૨૨ રાજન. ૨૨ સ્થાન.

- આરંભ મિથ્યા દેખું છું નિ દુઃખતુ પરકાર.
 નહિતરિ કિદાંથી કિંનર જોડું દેખિછો ત્રન મુકારિ ? ૨૩
- અનિ તેલી પુદિ લાગુ ગયુ શાનિ હેતુ
 અમાનુષી અનની માંદિ ? દેવતુ સંકેત. ૨૪
- ૫ તરસુ વલી તાં શિ ચયુ ? ગયુ સરોવરનિ તીરિ
 વિઆમ તિહાં શાનિ ક્યું ? કાં પી નિ ન વલ્લુ નીર ? ૨૫
- અમાનુષ મિ સાંભલું શિ તેણિ સ્થાનકિ ગાન ?
 તે જાણુવા શિ ગયુ જોવા શિવાલય જિહાં સ્થાન ? ૨૬
- માહારવેતાનું શિ ચયું દર્શન ? શિ ગયુ આશરમિ ?
- ૧૦ તરલિકાની કાં વાત પૂછી ? કથાતુ કદુ મરમ. ૨૭
- ઢેરક ! તાં તું આવિઉ તેડવા કારણુ ખેવ;
 માહારવેતાઇ હું ઇ કિદાંથી તેડયુ અવશ્યમેવ ? ૨૮
- કિહાં થકી કાદંબરીનું ચયું તાં દર્શન ?
 એહનિ સાચિ કિહાં થકી અનુરાગ બાંધુ મન ? ૨૯
- ૧૫ કાદંબરીનિ કિહાં થકી માહારા દર્શનનુ ચ્યુ યોગ ?
 દેવિ એહ જીપાઇ ઉ અણુભવ્યુ બિહનિ રોગ. - ૩૦
- આત્રાઇ હું નીસર્યું, આવિઉ રકંધાવારિ;
 અકાલિ તેડું તાત તણું કાં આવિઉ તેણી કારિ ? ૩૧
- આત્રા લોપાઇ નહીં નઇ પાડિઉ લેઇ દૂરિ;
 ૨૦ જાણીઇ બિનિ દુઃખ દેવા દેવ ચ્યું ડિ ફૂર. ૩૨
- એહવી કરતાં વારતા રવિ અસ્તનુ ચ્યુ કાલ.
 આકાશમંડલ રક્ત ચ્યું. રાશી જિગિઉ વિશાલ. ૩૩

૧ દેખું દુઃખતુ પ્રકાર. ૨ નહીતરિ-રેપીશ વાંનિ. ૩ શોહાંનિ હેવું. ૪ અમાનુષી, દેવતુ. ૫ તરસુ. ગયો સરોવરની નીરિ. ૬ વિઆમિ. શોહાંનિ ક્યો. ૭ અમાનુષ મિ સાંભલું. સ્થાનકિ ગાન ૮ જાણવાનિ ગયુ. એહાં સ્થાન. ૯ માહારવેતાનું ચયુ દર્શન. આશરમિ. ૧૦ તરલિકાની વાત મરમ. ૧૧ આપીક. ખેવ. ૧૨ માહારવેતાઇ તેડયો અવશ્યમેવ. ૧૪ એહવી. ૧૫ માહાર. ૧૬ જીપાઇઠ અણુભવ્યુ. ૧૭ આત્રાઇ. નીસર્યું અપીચુ. ૧૮ આવીક. ૧૯ નહી. પાડિઉ લેઇ. ૨૦ જાણીઇ બિ. (કે. 'હિ') દૂષ ૨૨ ચ્યુ. જગાલ.

અનેક કુમુદ વિકાસ પામ્યાં. કમલ ય્યાં સંકાય.
ઉલુક આનંદ પામિજી, રથાંગિની ચ્યુ શોચ. ૩૪

ચંદ્રાપીડિ શયન કીધું વલ્લભને ઉદ્યાનિ
ચંદ્રમણિની શિક્ષા ઉપરિ; વિરહી વિસમું રથાન. ૩૫

૫ કેપૂરક તે ચરણ ચાપિ. વલી માંડી વાત
૧ રા કહિ. વીરા ! સાંભણુ એક વચન તાં વિખ્યાત. ૩૬

જેટલિ આપણુ તિહાં જાય તિહાં લગિ ધરણિ પ્રાણુ !
મહલેખા સમરથ હૃદિ વિનોદવાનિ વાણિ ? ૩૭

આશ્વાસના દેવાનિ આવશિ માહાસ્વેતા તેણિ હારિ ?
૧૦ મુંદર મુખ સોહામણું હું દેખીશ તે એક વાર ? ૩૮

ત્રાસ પામિ હરિણુ બાલક તેહવાં તાં લોચન
વક દષ્ટિ નિહાલિ, છુ દેહ માહારુ ધન્ય. ૩૯

કેયૂરક વલ્લુ વદિ. છુ ધૈર્ય રાખુ, રાય ?
વિદિકા થઈ નિ આજવાતુ કરુ કાંઈ ઉપાય. ૪૦

૧૫ માહાસ્વેતા નિ મહલેખા તિહાં શુ દરશિ ઉપચાર ?
આશા તમનિ જોવાની નિમેષ ન સહિ લગાર. ૪૧

મ્મલવાની જે ધ્રુષ્ટા મોટી, હૃષ્ટિ રાખિ હામિ.
રોમાંચ ક્ષણુ મૂકિ નહિ, સાવધાન રહિ અભિરામ. ૪૨

આંસુ જમાઈ નહિ; છુ કિહાં અલિ. લોચન ?
૨૦ જીવતબ્ય કંઠિ થઈ રહું છંદિ નહિ, રાજન ! ૪૩

એહવું વચન કેયૂરકનિ કહું તાં રાગન.
હું છ નિદ્રા કરું છું; તું ચપન કરિ જઈ રથાન. ૪૪

૧ વિકાસ પામ્યાં. ૨ ઉલુક. પાંખીજી. શોહ. ૩ ચંદ્રાપીડિ તે શયન જ. જે
ઉદ્યાને ૪ ઉપરિ વિરહિ વિષમુ કામ. ૫ માંડી તે વાત. ૬ વચન વિશ્વાત. ૭
જેટલિ. પ્રાણુ. ૮ મહલેખા. વાણિ. ૯ દેવાનિ તાંહાંહણિ માહાસ્વેતા ૧૦ મુંદર મુખ
સોહામણું. દેખીશ. ૧૧ પામી હરણી. લોચન. ૧૨ નીહાલિ. ધન. ૧૩ રાખુ. ૧૪ ઉપાય. ૧૫
માહાસ્વેતા નિ મહલેખા. શ. ૧૬ નિમેષ. ૧૭ ધ્રુષ્ટા. હૃષ્ટિ રાખિ હામિ. ૧૮ મૂકિ
નહી સાવધાન. અભિરામ. ૧૯ આંસુ. નહી. ૨૦ જીવતબ્ય. નહી. ૨૧ કેયૂરનિ કહયું
તાં રા રાજન. ૨૨ રથાન.

કેપૂરક ભી ગયુ. એકલુ થયુ નરેય.
ચાલવાની ચિંતાઈ હમઅડિ કયુ પ્રવેય. ૪૫

પિતાનિ પ્રણમ્યા વિના, આઘાણુ પાખિ શીસ,
અંબા કેરી આઝા પાખિ, વિના તેહ આશીસ, ૪૬

૫ અણુકહિ ભી નિ ચાલૂં ઉચ્છૃંખલ યર્ષ આપ,
મયા પૂઠિ શ્રેય કિહાંથી? દુઃખ પામિ માખાપ. ૪૭

રાગ ધન્યાશી

ચિત્ત થં રાઈ ચિંતા માંડી સૂતાં તેણિ કારિ જી
વિણુ આઝાઈ કેહી પિરિ જાઈ? વધી વધી કરિ વિચાર જી.
૧૦ ફલ શ્રેય મુખ કયાંહાંથી હુમ ઉવેખિ પરિવાર જી
રાઈજીઈ લેઈ મેહેલ્યુ મુઝ શિરિ પૃથ્વીનુ ભાર જી
થં કરથં? હવિ કઈં ન સૂઝિ. કિમ જીવશિ નારિ જી
કાઠંબરીનિ હં અ જ છં રે નિશિ પ્રાણાધાર જી. દુઃખપદ. ૪૮

દુરતર સંગ્રામ રૂપી સાગર બિતરવાનિ પાર જી
૧૫ સેતુરૂપ જીવ તાત તણુ જે, વાંછિત ફલ દાતાર જી,
સકલ જીવન માંહાં સ્તંભરૂપ નિ કલ્પવૃક્ષ આકાર જી,
તેથી ભાર બિતારી મુઝનિ સૂંધુ છિ નિરધાર જી. શૂં કરૂં ૦ ૪૯

અણુકહિ એક પગલૂં જાગે પિતા પૂઠિ તુ ધાય જી;
મજ રથ તુરંગ સેના સમલી પૂઠિથી પધાય જી;
૨૦ રવિકિરણુની રજિ લાંકિ, એણી પિરિ આવિ રાય જી;
હલ્લીની પિરિ મહી ધૂનિ, સેના સંખ્યા ન થાય જી; શૂં કરૂં ૦ ૫૦

કા યાકા કા બૂખા ચાલિ પમલિ પમલિ મંગિ જી;
અથ અડિ કા, પાલા દુડિ બેદ પમાડી અંગ જી;
ભિજવાનું આલસ ન કરે; ન કરિ મનનુ ભંગ જી;
૨૫ સકલ દિશા ઉદધિ પર્યતિ પૂઠિ ધાઈ રંગ જી. શૂં કરૂં ૦ ૫૧

૨ ચાલવાની ૩ પાખિ. ૪ અંબાની. ૫ હમઅડિ. ૬ શ્રિય. દુઃખ પામશિ
ખાપ. ૭ ધન્યાશી. ૮ ચિત્ત. ૯ ભઈ. ૧૦ ઉવેખિ પરિવાર. ૧૧ અથવા રાઈજીઈ.
પૃથ્વીભાર. ૧૨ હાંઈ, કિમ ૧૩ પ્રાણાધાર. શૂ. ક. ૧૧ દુઃખપદ ૧૧. ૧૫ તણો થે.
૧૬ રૂપ મિ કલ્પ. ૧૭ સુધુ. ૧૮ એગ. ભંઈ તુ પિતા પૂઠિ. ૨૧ ધૂનરો. સંક્ષા.
૨૨ ભૂખા. પમલે (૨) ૨૩ ચડી. બેદ. ૨૫ ઉદધી પર્યતિ.

હંથી વાહાણું થં છિ બીજૂં પિતા તણિ સંસારિ છ,
જે મૂઝનિ ઉવેખી મેહેલિ જાણી વાર છ ?
'જાઉં તુ જાઉં, આવું તુ આવું' એહવું કહિ પ્રકાર છ ?
'ચાલિ થં છિ, રહિ અથં છિ?' આણિ અંતરિ ખાર છ ? શૂં કહું ૦ ૫૨

૫ મેહેલી જાતાં દુઃખી યાસિ નિશ્ચિ માહારી માત છ.
કુટુંબા મુહ સાહામું જોશિ નિ કુહું થં કરશિ વાત છ ?
'કે છિ પાણુ વાલિ લાવિ ? રખિ યાઘ અપધાત છ'
અંખા રોતી જોઈ દુઃખિય યાસિ માહારુ તાત છ. શૂં કહું ૦ ૫૩
સેના લેઈ પિતા પૂઠિ જોવા જાહિ પલાસિ છ,

૧૦ અદાર દીપ સહિત તાં અવની આકુલવ્યાકુલ યાસિ છ.
કિહાં જાઈશિ, બિસીશ હું છાનું ? સ્થાનકિ કિહિ નસાસિ છ ?
જિહાં તિહાંથી આવી નિ મુકિ શુભ ચિકુઈ સાહાસિ છ. શૂં કહું ૦ ૫૪
મુહ થં દેખાડીશ હું તેજિ ? થં કહીશ તાં કાજ છ ?

ઉત્તર દેવાનું નહિ સ્થાનક. અતિશિ લાગશિ લાજ છ.
૧૫ અંખા અતિશિ દુઃખિણી યાસિ; પીડાશિ માહારાજ છ.
મેહેલી જાતાં રકેધાવારનિ યાસિ પીડા આજ છ. શૂં કહું ૦ ૫૫

માતાપિતા કક્ષિ શીખ માગું નિ કદાચિ આગા આપિ છ,
તુ તાં પૂછિ 'થં કારજ છિ ?' મોલ તે માહારુ યાપિ છ;
કહું કાદંબરી પ્રેમ ધરિ છિ માહારી વિરહતાપિ છ,
૨૦ કિ મુઝનિ વરવા વાંછિ છિ મન્મથપીડા વ્યાપિ છ ? શૂં કહું ૦ ૫૬

કિ કહું હું મોહ પામ્યુ છું, તે પણિ વિરહિ મરશિ છ,
માહારવેતા ઇ માહારુઃખિણી છિ તે તાં આદર કરશિ છ,
જેહની છિ પ્રીતિ તે અધિકી નિશિ મૂકિ વરશિ છ
તે વિણુ માહારા પ્રાણુને ન રહિ સંદેહ મન મહા ધરશિ છ ? શૂં કહું ૦ ૫૭

૧ પિતાનિ. ૨ થે જીવેથી મેહેલિ. આંણી ૩ એહવું. ૪ રહિશું. આંણિ
અંતરિ પાર. ૫ જાતાં. નિશિ. ૬ કાહોના મૂખ સાંઠાંમું. ૭ રથે. ઉપધાત. ૮
જોઈનિ દુઃખી. ૯ લેઈ. યાહિ ૧૧ સ્થાનકિ કાહિ. ૧૨ મૂંહિન. ૧૩ મુહ.
દેખાડીશ ૧૪ નહી સ્થાનક અતિ. ૧૫ અતિશિ દુઃખી યાસિ. ૧૭ માત. શીખ.
૧૮ કારજ. ૧૯ તુ થં કહું (પાઠાંતર 'કહું'). વિરહિ માહારિ તાપિ. ૨૦ યાપિ.
૨૧ મોહો પામ્યુ. ૨૨ માહારવેતા ઇ. ૨૩ મૂંહિન વરસે. માંઠાં. ૨૪ વિના.
પ્રાણુ. મનમાં.

કિ કહું કામિનીષ મોકલ્યુ કેપૂરક એ આન્યુ ૭,
પ્રાણ છાંડશિ જિ ધ મુંદરી, આદરિ હું બોલાન્યુ ૭.
'મનમથ મદિલાનિ મારિ છિ', સંદેસુ એ કહાન્યુ ૭,
કિદિ છિ 'વિજુ તેડિ નહિ ભજી. માહારિ મન ન બાન્યુ ૭. શૂં ક૩૦ ૫૮

૫ વહાણુ કે નહિ મનનુ માન્યુ: કુદ્દનિ પૂછું મર્મ ૭;
વૈશંપાયન તેહ વેમણુ જેહનુ તુઝનિ બર્મ ૭;
લાજ રહિ નિ કારજ યામ, જામ નહિ તાં ધર્મ ૭,
બુદ્ધિ શીખવી એહવી કરાવિ કલિ કરી નિ કર્મ ૭. શૂં ક૩૦ ૫૯

કુદ્દનિ પૂછું, કુદ્દનું સાંભલું ? કુદ્દનિ બુદ્ધિબલ જ્ઞાન ૭ ?
૧૦ કુણુ શીખ દિ ? કુણુ વિવેકી ? કુદ્દનિ મતિ અતિ સ્થાનિ ૭ ?
કેા મુઝ સરખુ દુધ દુખિલ, જે તાં પ્રીતિ સાન ૭ ?
સાંભ સાહિત્ય નીતિ કેા જાણિ ? તે તુ કહિ નિદાન ૭. શૂં ક૩૦ ૬૦

પરનિ દુઃખિ કેા દુધ દુઃખિલ, દુઃખ તુ તેહનિ કહીધ ૭.
કાંમભાર તેહિ માયિ મેહેલી શીખામણુ તેહ ગ્રહીધ ૭.

૧૫ અબ્યંતરનુ કેા એ ન દીસિ: મનમથપીડા વહીધ ૭.
વિરહવેદના વણુનિ લાગી; દૈવયોગથી સહીધ ૭. શૂં ક૩૦ ૬૧
મનનુ માન્યુ મિત્ર જી દુધ, તુ દુઃખ માહારું જાણિ ૭;
માતાપિતાનિ કહી અ પ્રીતિવિ; વાત કહી વખાણિ ૭.
તેહી આગ્રામ હું જાજીં તાપ કાંઈ નવિ આણિ ૭.

૨૦ શૂં ક૩૧ માહારું મન પરવરશ છિ, તેહ તારણિ તાણિ ૭. શૂં ક૩૦ ૬૨
એણી પરિ વિમાસણુ કરતાં (સુખ નહિ કિંચિત માત્ર) ૭.
વાત કહીધ વલિ નવિ લાગી; કામાતુર થૂં ગાત્ર ૭.
મનમથનિ બહુ બાણુ મેહેલવા લક્ષ્ય ક૩૧ તે પાત્ર ૭.
માદિ દુહિલિ તેહ નિવ્યાહી દુઃખિ દોરલ રાત્રિ ૭. શૂં ક૩૦ ૬૩

૧ કે. ૨ પ્રાણ છાંડશિ મુંદરી. ૩ મિદિલાનિ. ૪ નહીં નહ. મનમથ. ૫ નહીં.
માન્યુ. ૬ યેહનુ. ૭ કારય. નહીં ૮ શીખવી નિ કરાવિ ૯ કુદ્દનિ પૂછું કુણુ વિવેકી.
જ્ઞાન. ૧૦ વિવેકી. ૧૧ સરખુ. દુધીલ તુ તે. સાંભ. ૧૨ સાહિત્ય. તુ તે. નિદાન.
૧૩ દુઃખીલ તુ દુખ. ૧૪ કાંમ શીખામણુ તેહિન. ૧૫ અબ્યંતરનુ. દીસી. ૧૬ કહીધ
૧૭ મનનુ માન્યુ. દુખ. નહીં. ૧૮ માત. વખાણુ. ૧૯ નહ. આણિ. ૨૦ તાણિ.
૨૧ સુખ નહીં. ૨૨ કામાતુર. ૨૩ બહુ બાણુ મેહેલવા. ૨૪ કુદ્દલિ. નિવ્યાહી દુખિ.

રાગ સામેરી ચાલ

પ્રાત સમિ તાં સાંભસ્ય લોકથી સમાચાર,
દશપુરિધ આવિઉં રે નિશિ રકંધાવાર.

૨૧૦૧૮ ૫
૬૪-૧૧૨૨
૨૧૨૧

હરખ મન માંહિ ધરિ રે:-દુઃખ અર્થ મુઝ આજ;

૫ વૈશંપાયન આવિઉં; ભાજશિ મનની દાઝિ. ૧૫

એટલિ આખુ કેયરક; રામનિ કયુ પ્રણામ.

‘વૈશંપાયન આવિઉં’, હરખિ કહિ તવ સ્વામિ, ૧૬

‘કેયરક! હવિ કાર્ય ઠેરી સિદ્ધિ આની હાથિ.

કસ્યાણુ આપણુનિ કયુ જાણુમે જગનાથિ.’ ૧૭

૧૦ અન્ય જન અલગા કરી નિ કેયરક કહિ વાણિ.

‘મૂલિ આપુ આમન્યા; દેવીના રાખું પ્રાણુ. ૧૮

વિલંબ તહો મ કરશુ. હં જઈ કહું સંદેશ

પ્રાણુ ધરશિ પ્રેમદા આસા તણિ લવલેશ. ૧૯

સિદ્ધિ આવી દૂકડી જી હવિ તલારિ, રાય !

૧૫ દિવસ બહુ ભાગિ નહિ તે કરવું તાં ઉપાય. ૭૦

દેવી તહો પામશુ એહવાં હુમ છિ અભિરાન.

અવસ્થા મિધ તેહની તમનિ કહી નિદાનિ. ૭૧

શત વરિસ તાં જીવીધ આશા તણિ આધારિ.

આશ તૂટી જેટલિ મરતાં ન લાગિ વાર. ૭૨

૨૦ હં અહીં રહી શું કરીય ? જાણિ મુંદરીનિ પાસિ.

અવલંબન દેજી તેહનિ આવવાની કહી આશ. ૭૩

એહવું કેયરકિ કહ્યું. તવ રાય થ્યુ રલિયાતિ.

વિકત લોચન કમલ સરખાં. જોલિઉં એક વાત. ૭૪

૧ કડવું ૥૧૥ ચાલતુ સાંમેરી ॥ ૩ દશપુરીધ આવીયુ. રકંધાવારિ. ૪ હરખ. ધરે. ૫ આવીઉં. ૬ કયુ પ્રણામ. ૭ આવીયુ હરખિ. સ્વામિ. ૮ કસ્યાણુ. જાણુમે જગનાથિ. ૧૦ વાણિ. ૧૧ મૂલિ. રાખું. ૧૨ કરશું. સંદેશ. ૧૩ ધરશે. આરયા. ૧૫ બહું. નહી. ૧૬ પામશુ એહવાં. ૧૭ નિદાનિ ૧૮ વરીધ. આરયા. ૧૯ આસ. યેટલિ. ૨૦ હં અહીં રહી નિ... રીનિ પાસિ. ૨૧ દેઉં. આસે. ૨૨ રહીયાતિ. ૨૩ સરખાં જોલીક.

- એહવુ વાહાણુ કુણુ દુષ્ટ? લોભ પાપિ પ્રીતિ
 ડેપૂરક! તું કરિ હિ રે ગ્રેમ માહારિ ચીત. ૭૫
- ચાલિ વીર! જિતાવણુ. કામિનીના સુખ કાનિ.
 પત્રલેખા આવશિ ઘુઝ સાયિથી તાં આન. ૭૬
- ૫ એ દોહિ આનદ પામશિ. એ ચં સાચુ રતેહ.
 પાસિ જીભી પત્રલેખાનિ પછિ કહું તાં એહ. ૭૭
- સુંદરી! તલો સાયિ ચાણુ. જઈ કરે ઉપાપ.
 જમ જીવિ માનિની તિમ સુખ કરને કાપ. ૭૮
- નીચું જોઇ નારિ બોલી. સુણુ સ્વામી વિશેષિ
 ૧૦ હસ્તઅક્ષર તહારિ તાં મોકલુ લખી લેખ. ૭૯
- એહવું રાઇ સાંભલી તેડાવિઉ મેઘનાદ.
 પ્રણામ કરી આવી રહું. ‘આચા’, કહિ ઉદ્ધાસ. ૮૦
- મિ મેઘનાદ! તું મોકલ્યુ પત્રલેખા લેવા કામિ;
 ડેપૂરક પત્રલેખાનિ સાયિ જાઉ તેણિ કામિ. ૮૧
- ૧૫ હું વૈશંપાયનનિ અવી તાહિ પમલિ આબ્યુ જાણિ.
 અન્ન ચડી નિ સંચર. એહવી કહી જવ વાણિ, ૮૨
- ‘અપાર, સ્વામી, અતિ ખલું’ કહી નીસયું તે વીર
 ચાલવાની સમર્થ કરવા સુખ ચપું કરીર. ૮૩
- ચાલવા તાપર ડેપૂરક તેડિઉ તાં પાસ.
 ૨૦ સખાબ્ધ નેત્રિ નિરખિઉ આલિંગન દેઈ ઉદ્ધાસ. ૮૪
- આપણિ દુર્યુથી કણુબૂવણુ પિહિરાબ્ધું તેહિ કાનિ,
 સંદેશ જાણીઇ કામિનીનિ, પ્રીતિનું અહિનાણુ. ૮૫
- મદમદ કંઠિ બોલિકે. ડેપૂરક! તું અવધારિ.
 સંદેશ સ્વામાનુ ન લાબ્યુ, તુ ચં કહું આ વાર? ૮૬

- ૧ પાપિ. ૨ પ્રેમિ માહારી. ૩ કામિનીના સુખ. ૪ પત્રલેખા. ૫ પામશિ એ સાયિ. ૬ પત્ર લેખાનિ પૂછીવ. ૮ ચમ. માનિની. સુખ કરન્યા. ૯ જોઇ. સ્વામી શેપ. ૧૦ તહારા મોકલુ લખી લેખ. ૧૧ તેડાવીક. ૧૨ પ્રણામ. ૧૩ મોકલ્યુ પત્રલેખા. કામિ. ૧૪ પત્રલેખાનિ. જાઓ. ૧૫ ત્યાહરે પમલે. જાણિ. ૧૬ વાણિ. ૧૭ નીસયું. ૧૮ પારા. ૨૦ નેત્રે નિરખીકું આલિંગન. ૨૧ કાનિ. ૨૨ સંદેશ જાણીઇ કામિનીનિ. અભિસાંન. ૨૩ બોલીકું. ૨૪ સ્વામાનુ.

- વામાનિ કિલિશ્ચ વીનતી. શ્વં કહ્નં વારોવારિ ?
 પત્રલેખા આવિ છિ તે કિલિશિ સમાચાર. ૮૭
- પત્રલેખા રહી પાસિ નયણુ ધરતી નીર;
 ચાલવાની આગન્યાઇ દીન યર્થ અધીર. ૮૮
- ૫ પ્રેમ બદાંજલિ યર્થ એમ વદિ ચંદ્રપીડ,
 પત્રલેખા ! જાણિ છિ તું માહારા દેહની પીડ. ૮૯
- પાણિ જોડી પ્રેમદાનિ માહારુ કિલિજિ પ્રણામ;
 પછિ કરજિ વીનતી જોણિ સિદ્ધ યાઇ કામ. ૯૦
- શુણુ સઘણા દોષિ વીટયા, તુ શ્વં કહ્નં વચન
 ૧૦ પ્રણામ વિણુ કીધિ વશ્યુ હું પૂર્વિધ જોણિ દિન ? ૯૧
- ચંચલપણુ ધીરતા જમ, મૂઢતાઇ યાન,
 સ્નેહ રક્ષણુ યયા, લઘુતાઇ ગૌરવ માન, ૯૨
- કલિણુતાથી કામલતા, મિથ્યાપણુ સત્ય,
 વિનય અભિમાનિ કરી, પાપિ કરી શુભ કૃત્ય, ૯૩
- ૧૫ તુ હું શિષ્ઠ શુણિ કરી વચ્ચં વામાનિ મનિ ?
 અંગીકાર માહારુ કિમ કરઇ ? શ્વં કહાવીઇ વચન ? ૯૪
- કાદંબરીના શુણુ માણિ મનિ વસિયા જોહ,
 અધક્ષણુ અસગ યાઇ નહિ અતિ જીપનુ તાં નેહ. ૯૫
- લાગિ બારી બામિની નવિ ક્યું અંગીકાર,
 ૨૦ કારણિ કાંઈ કલધર્મનિ હું ઉવેખ્યુ અપાર, ૯૬
- તુહિ જોવા વદન તેહનું ઉદ્ઘસિ અતિ ચિત્ત,
 તું તાં જઈ સેવા કરે; જણુનિ મનનું વિત્ત; ૯૭
- પ્રેમ તેહનું વધારજિ નિ શીખવજિ પરપંચ;
 માહારુ ફેરુ ફેરુ ન યાઇ તેહનું કરજિ સંચ. ૯૮

૧ કિલિયો. ૨ પત્રલેખા ૩ પત્રલેખા. ૪ ચાલવાની આગાઇ. ૫ પ્રેમબદાંજ-
 નલી. ૬ પત્રલેખા જાણિ. ૭ પાણિ. માહી કિલિયે પ્રણામ. ૮ કરયે. ચેણે સિદ્ધિ.
 કામ. ૯ મૂઢ વચન. ૧૦ પ્રણામ. ચેણે. ૧૧ યમ. માન. ૧૨ ચંચલપણુ. લઘુતાઇ.
 માન. ૧૩ મિથ્યાઇ બદ. ૧૪ વામાનિ મનિ. ૧૫ વચન. ૧૬ મનિ વચીઆ ચેહ.
 ૧૮ નહી. ૧૯ અંગીકાર. ૨૦ કાંણિ. ધર્મની. ઉવેખ્યુ. ૨૧ ઉદ્ઘસિ. ૨૨ જઈ ચેવા.
 બંધુર. ૨૩ વધારયે. શીખવયે. ૨૪ કરયો.

- નિમતિમ કરી નિ રાખજી તહો પકિનીના પ્રાણ.
પત્રલેખા ! તુહનિ એક સત્ય બાપું વાણિ. ૯૯
- મારગ માંહિ મનિની ! તું વિરહિ આહારિ અંમિ
બૂખી તરથી રખિ રહિતી. વીર વીટી રંમિ ૧૦૦
- ૫ સાયવજી શરીરનિ. તું વહાલી મૂઠિ અપાર.
કાદંબરીના યતનનિ મોકલું છું વેણિ ઠારિ. ૧૦૧
- વાસુ વાર ઠામિ રિહિજી. યત્ન કરજી જાતિ.
પંચિ પક્ષતાં રખિ દુહિધિ નીગમે તું રાતિ. ૧૦૨
- કેયુરક પરતિ દહિ. પાસિ રહિ સાવધાન.
૧૦ વધતુ આવિ વુઝાવવા જાંઠાં માહાશ્વેતાનું રથાન. ૧૦૩
- એહવું કહી વુઝાવિયાં. મનિ રફ કરિ વિચાર.
કેટલક દાહાડિ પુઢ્યસિ ? રખિ પંચિ લાગિ વાર. ૧૦૪
- એમ શન્યહદમ થઇ રહ્યું પૂછિઉં સમાચાર.
વૈશંપાયન કેટલક ? કેટલક રકંધાવાર ? ૧૦૫
- ૧૫ આગન્યા માગવા આવિઉં તે પિતા કેરિ પાસિ
વૈશંપાયનનિ અલવા જાવા આણી અતિ ઉહુલાસ. ૧૦૬
- પ્રણામ પિતાનિ કયું શુકનાસનિ તેણી વાર.
આદર અતિ થં સાદ કીધું, આણુ આણિ ઠારિ. ૧૦૭
- આસન પાસિ જમિ ઉપરિ બિસવા લાગુ તન.
૨૦ આદર કરી નિ તારાપીડિ બિસાયું અધાસન. ૧૦૮
- પ્રેમલેખન તન તેહનું નિહાળ્યું તાં નાથ;
અંમિ આખિ ફેરવ્યુ પ્રેમિ, કરી નિ હાથ. ૧૦૯
- શુકનાસ પરતિ રાખ બોધ્યા. સાંબજી, પરધાન !
નયન કરી નિ નિહાણુ પુત્રના મુખનુ વાન. ૧૧૦

૧ ચમ. રાખજો પ્રાણ. ૨ પત્રલેખા તુંદનિ બાપું વાણિ ૩ માહિ માંનિની.
૪ રખે. વીરહિ વીટી. ૫ સાયવજો. મૂઠિ. ૭ રિહિયો. કર્યો. ૮ રખે દુહિધિ
નીગમ. ૯ કેયુરક. ૧૦ માહાશ્વેતાનું રથાન. ૧૧ વુઝાવિયાં મંનિ. વીચાર. ૧૨
દાહિ. રખે. ૧૩ પૂછીઉં. ૧૪ વૈશંપા.....લક રકંધાવારિ. ૧૫ આવીઉં.
પાસિ ૧૬ આણી. ૧૭ પ્રણામ શુકનાસનિ. ૧૮ આણિ. ૧૯ ઉપરિ તન. ૨૦
અધાસન ૨૧ તન ૨૨ આધિ. ૨૪ નિહાણુ પુત્રના મુખનુ.

- જાણીધ અંકુર મરકત મણિના, મળનિ જિમ મદ્દેખ,
ચંદ્રમાનિ લક્ષ્મ જાણી, પદ્મનિ બ્રમરરેખ, ૧૧૧
- તારણ્યનિ જિમ અંજનરેખા, મદનદીપક જ્વાલ.
તેહનિ જાણી ઊર્ધ્વ-રેખા સ્વામ હુધ વિશાલ, ૧૧૨
- ૫ રમથ્રું સુંદર કુંઅરનિ ! એ પામિયુ મૌવન.
હવિ વિલાસવતી શં વિમાસિ ? વિહિવા કીજિ ધન્ય. ૧૧૩
- કે રાજપુત્રી પરમ સુંદર જોઈછ તાં જોડિ.
હૃદયે સુતનું મુખ દીકું. વધુ મુખનું કોડ. ૧૧૪
- વચન એહવું સાંભલી નિ બોલિઉ શુકનાસ.
૧૦ બહું ભૂપતિધ વિમાસું. જીવતુ અતિ ઉદ્દાસ. ૧૧૫
- એ વિલા સધલી શીખિઉ નિ કર્યા બહુ પ્રાકમ.
વિહિવા કરવા ચોગ્ય હિ, જી, શં કહું હું મમં ? ૧૧૬
- વચન એહવાં બોલતિ તવ નીચું જોઈ કુમાર.
હૃદય હરખ માધ નહિ; એણી પિરિ કરી વિચાર. ૧૧૭
- ૧૫ વાત તાતિ જોઈ માંડી, જાણીધ એ ઉપાય;
સકિ છ કાઠંબરીનું સંગ મૂલિ માય. ૧૧૮
- જાણીધ હિ વિરહ કેરુ માહારુ બાથુ શોક;
અંધકાર માંહિ પડ્યાં થ્યુ સૂર્યનું અવલોક; ૧૧૯ -
- અગાધ ઉદધિ માંહાં પડ્યાં પામિઉ સુંદર નાવ;
૨૦ અમૃતની તાં વૃષ્ટિ થઈ જે પિતાનિ એ બાવ. ૧૨૦
- અવઅંતર હિ એટલું મુઝ મન જોતાં બ્યામિ
વૈશંપાયન દર્શનમાનિ કાઠંબરીની પ્રામિ. ૧૨૧

૧ જાણીધ. મરકતિ. ચમ મદ્દેખ રજાં બ્રમર પદ્મ નરેખ. ૩ ચમ. ૪ જાણી. રેખા શાંમ. ૫ રમથ્રું. કુંઅરનિ મુખિ. પાંખીયુ. ૬ વિમાસી બીજવા તે. ધન્ય. ૭ જોઈછ. જોડ. ૮ હૃદયે સુતનું મુખ. મુખનું. ૯ બોલીઉ શુકનાસિ. ૧૦ ભૂપતિ વિમાસું. ૧૧ શીખીઉ. બહુપ્રાકમ. ૧૨ બીજવા. ચોગ્ય. ૧૩ નીચું. ૧૪ હૃદયે હરખ. નહી. ૧૫ તેહ. જાણીધ એ ૧૬ મૂલિ ૧૭ જાણીધ. વિરહનું. ૧૮ અવિલોક. ૧૯ અગાધ ઉદધિ. પાંખીઉ. ૨૦ થે ૨૧ અવંતર એટલું.

હવે મન માંહાં ગીતવિ કુંઞર તેણિ રયાન.
એમ કરતાં બિઠિયા આસન યદી રાગન. ૧૨૨

કડવું ૪

રાગ દેશાખ, ઝમ તાલ.

૫ બિઠિ ઉપતિ કુંઞર સાથિ રે હાય રે કંઠિ પ્રેમિ ધણું રે. ૧

તાલ

કંઠિ હાય ધરી કુંઞરનિ જોણીય મહીનુ બાર
શનિ શનિ રા સંચયું રાણીના. ૨

૧૦ પરધાન પૂઠિં ચિકુ આવિ. મંદિર આ રાગન.
રાણી બિઠ્યાં આસન મેહેલી; દીધાં આદરમાન. ૩

પ્રેમિ સાદામી આવી છંદુનિ જિમ સમુદ્રની વેલિ;
રાગ એણી પિરિ બોલિયા વાણી તે મનનિ મેલી. ૪

જો, રે, જો તું કામિની! કુંઞરનિ મુખિ રેધ.
આરંભ યોવનનુ ચયુ; શૈશવનુ ગ્યુ શેષ. ૫

૧૫ વધુમુખનું મુખ પામિવા કાં ન થાઈ મન ૧
જોણી દેવા બિલંબુ મોકલ્યુ લેખ મદન ૧ ૧

હું આબુ છું પૂછવા. હવે શું કરવું તાં કાજ ૧
તું સર્વ જાણિ, મુંદરી! આમન્યા આપુ આજ. ૭

વરમાતાની વડાઈ ઘડનિ હુંદ્ર એકાંતિ.
૨૦ મૂઠિ કુહુ રે માનિની! તાંદરા ગનની ખાંતિ. ૮

આદર તું કરતી નથી; નથી કુંઞર સાથિ પ્રીતિ ૧
જાણિ છિ, યાશિ પીઆરુ સંસારની એ રીતિ. ૬

૧. રયાન. ૨ બિઠિયા આસનથી રાગન. ૩ 'કડવું ૪' નથી. ૪ દેશાખ
૫. બિઠીયુ હાય તે. પ્રેમે. ૭ કુંઞરનિ. ૮ સનિ (૨). રાણીના. ૧૦ રાણી. આદર દીધાં
માન. ૧૧ સાદામી. ચમ. ૧૨ રાય. બોલીયા વાણી ૧૩ કામિની. ૧૫ મુખનું
મુખ. મન્ય. ૧૬ જાણે. ઘલંબુ લેખ મોકલ્યુ. ૧૮ જાણે. ૧૯ ઘંદનિ ૨૦ મુંદ્રિન
કદો. માનિની. ખાંતિ. ૨૧ કુંઞર. ૨૨ જાણે છિ યાસિ.

એકવાં હાસ્ય વિનોદ કરતુ સુખ માગી રાખ
ચિર રહી શરીર રિયતિ કરવાનિ કાન્હિ જાય. ૧૦

વૈશંપાયનનિ સાહામાં જાવા કુંઝરિ તાં તતકાલિ
પ્રધાન પાઈ શીખ મગાવી વીનવ્યુ બૂપાલ. ૧૧

૫ માતાનિ મંદિર રહ્યુ તિહાં ક્યૂં રસમોજનનં
મનોરથ કરતાં ધણા તે નીગમ્યુ તિહાં દિન. ૧૨

અર્ધ જોડલિ યામિની, ચપ્પાઇ સુત્ર વીર.
નિદ્રા તાં આવી નહોં અતિ હિમ્લુક થયુ શરીર. ૧૩

યામ મિ અર્ધ યામિની સેવકનિ કહિ સિ સાદ.

૧૦ ચાલવાની સંજા નાના સંખના કરે નાદ. ૧૪

ચપ્પ કીધુ સંખનુ, તેણિ પૂર્ણ થ્યું આકાશ. ૧૫

બેઠ સધલી દિસિ થયુ. તે નગર મધ્ય પ્રકાશ. ૧૫

પ્રાણી માત્ર તે જીકિયા; નિ 'અથ કરિ પહાણ',
સાદ માંહેમાંહાં કરિ. એમ પ્રમદ યાઇ વાણિ. ૧૬

૧૫ એક આવા, એક આવી છિ શેરી શેરી અસવાર;
કે ચૂવટિ કે આંગણિ કે આવી જિમા દારિ. ૧૭

અમિ નગર બરાણું, બાલિ બરાણું તાં બોમ;
રશિમ જાણી ચંદ્ર કરા, પાવક જવાલા હોય. ૧૮

હીસારવ અતિ હય કરિ; નિ અલકંતાં આબરણ,

૨૦ તેજ તેજિ બલી રહ્યાં પૂરણુ શશીનાં કિરણુ. ૧૯

જોકી હંદ્રાયુધિ અડ્યુ, પ્રજુમી તે રાજકુમાર.

શીખ માગી સાંચરિ આનંદ. અમિ અપારિ. ૨૦

નગર બાજરિ નીસયુ. ચંદ્રનું અતિ તેજ.

કાદંબરીનિ અધારૂં મન માંહિ અતિ ધન જેન. ૨૧

૧ સુખ પાંખી. ૩ સાંઢામાં. ૫ અરિ. ૪ શીખ. ૬ દિન. ૭ ચેરલિ યામિની.
૮ નહી હલક થયું. ૯ યામિની. ૧૦ સંખના. ૧૧ સંખનુ. ૧૩ જીકીયા. ૧૪ વાણિ.
૧૫ આવણિ શેરી (૩). ૧૬ ચોવટિ. ૧૭ અથવા નગર તે બરાણું બાલે બરાણું.
બોમ ૧૮ રશમ બંહે ચંદ્રનાં. જવા. ૧૯ હીસારવ. આબરૂં ૨૦ રશિનાં દિયું.
૨૧ પ્રજુમિ. ૨૨ શીખ. ૨૩ નીસયે.

સિપ્રાજી તે હિતયો નિ ખેડિયા તુખાર.
મારગ દશપુરનિ ચઇ ચાલિયા સવિ પરિવાર. ૨૨

મનોહર તે વાયુ વાધ કુમુદિનીના મંધિ.
પ્રાત સમિ તે હુવા લાથુ મારગ વિશિ સમંધ. ૨૩

૫ જાપા કુમુમ સમાન જીમ્મુ બાનુ ભારત ૨૫.
એટલિ રકંધાવાર દીકું લીલાઇ અનુપ. ૨૪

ચિત્ત માંહિ ચીતવિ. ભદ્ર ચૂં બાઇ આજ.
વૈશંપાયન દેખશું. સધલાં છ. સીધાં કાજ. ૨૫

સૈન્ય સધલું રાખિજી નિ દુરંજ લેઈ ત્રણચારિ,
૧૦ હિતરીવલિ શીસ વીટી, ઇંદ્રાપુધ અસવાર ૨૬

રકંધાવાર માંહિ આવીયા. પટગૃહ જોઈ અનેકિ,
વૈશંપાયન કિહાં છિ ? પૂછિજી કરી વિવેક. ૨૭

કુંઅરનિ નવિ જલખુ. જીભી રહી તાં નારિ
તીકલુ સાદિ ઉચ્ચરિ. આવુ છુ કેહિ કારિ ? ૨૮

૧૫ વૈશંપાયન કિહાં છિ ? તવ લાજિજી ભૂપાલ.
'રંડા કાંઈ નથી જાણીતી,' તેહનિ દીધી ગાસિ. ૨૯

ખીલીતી તે પૂછિ નહિ. અણુભોલ્યાં ચર્ધ નિ જાપ.
રજ ભયું છિ દેહ. સીધાં કૃષ્ણિ નવિ જલખાપ. ૩૦

કામિ કામિ દુકુ દિશિ લોકની અતિ બીડિ.
૨૦ ઇંદ્રાપુધનિ ધંધાણિ જલખુ ચંદ્રાપીડ. ૩૧

એક લાજિ, એક નાસિ, વલ્લ જાદિ એક.
લાજ સદ્દ પામિજી જાપનુ જાંહાં વિવેક. ૩૨

૧ શિપ્રા. ખેડીયા તુખાર. ૨ ચાલીયા. પરવાર. ૩ મંધ. ૪ સમિ હુવા. મારગ
વશિ. ૫ કુમુ. ૬ રકંધાવાર દીકું. ૭ ચિત્ત. લે. ૮ દેખશું. શીધાં. ૯ રાખીક.
દુરંજ ચાર. ૧૧ રકંધાવાર આવીયા. ૧૨ પૂછિજી ૧૩ કુંઅરનિ. ઉચ્ચ. વી. ૧૫
લાજ. ૧૬ જાણીતી. ૧૭ તે. નહી. ૧૮ ભયું દેહ શીધ્યાં. આલખાય ૧૯ કામિ
(૨) દેહિસિ (જિવા 'દીસિ') લોકની. ૨૦ ઇંદ્રાપુધ જલખુ ચંદ્રાપીડ. ૨૧ હદિ.
૨૨ પામિજી. ચાંદાં.

રાજકુંવર વારતા તાં કરતા ઠી માહોમાંહિ
જીનધ નિ આવીયા પ્રણામ કરવા ત્યાહ. ૩૩

વૈશંપાયન કિહાં છિધ, એમ પૂછિજે કુમાર.
સેવક સધલિ ગ્યલી નિ તાં કીધું મનિ વિચાર ૩૪

૫ આ વૃક્ષ હેઠલિ જિતરુ, સાંસતા યાઉ, સ્વામિ !
સમાચાર છિ તેહનું કહીછ તમનિ વિશ્રામિ. ૩૫

જિયાટયા શા તેહ દીઠા; કહિતાં કરિ વિલંબ.
તેહવું જોઈ રાજસુતનિ ચિંતા થઈ પ્રલંબ. ૩૬

હૃદય લાગું ફાટવા; નિ મૂછીછ જિમ કાંઈ.

૧૦ અશ્વથી તે જિતયું રાજકુંવર ઝાલ્યુ તાંહિ; ૩
કેશવાલીછ રહ્યુ વલગી. કરિ અતિ ઉચાટ.

રકંધાવાર સાહામું જૂછ. હવિ શં યાસિ બાધ ! નાટ ? ૩૮

ઈંદ્રી સધલાં વિકલ થ્યાં; સૂઝિ નહિ કાંઈ મૂઢ.

ઉત્પ્રેક્ષા કરિ અતિ ધણી સંભાવનાછ મૂઢ. ૩૯

૧૫ શં કહે ? હવિ કિહાં જાગે ? કિમ કહે આકંદ ?
ખોલું ? અણુખોલ્યુ રહું દીન ઘામણ્ય મંદ ? ૪૦

હમજે ફાટું ? પ્રાણ કાટું ? કે કહે સંન્યાસ ?

ક્યાંહાં રહું નિ શં કહે ? કિહાં જાગે વનવાસ ? ૪૧

અવિત માહાર અથૂં જયા નિ ચન્ન થ્યા સવિ દેશ.

૨૦ ઉદસ દિશિ સધલિ થઈ. હવિ કિહાં કહે નિવેશ ? ૪૨

કુણુ છિ તેહનું સુખ જોજે ? કહે કે શં વાત ?

મિત્ર માન્યુ મનનું, તેહનિ થ્યુ ઉત્પાત ? ૪૩

હવિ જીવી શં કહે ? કાદંબરીછ શં કાજ ?

વૈશંપાયન કિહાં મિલિ ? કે યજી બાજિ દાઝિ ? ૪૪

૧ રાજકુંવર કરે વારતા કહિ માહોમાંહિ. ૨ રાજકુંવર આવીયા પ્રણામ.
ત્યાહ. ૩ પૂછીછ. ૪ સેવક સધલે. કીધું ૫ યાજી. ૬ તે કહીઈ મનિ વિશ્રામિ.
૭ હૃદય. મૂછીગત યમ હોય. ૧૦ રાજકુંવર સોય. ૧૨ સાંદોમું. યસિ ભઈ. ૧૩ ઈંદ્રી.
નહી કાંઈ. ૧૫ નાંઈ. ૧૬ ખોલ્યું. ઘામણ્ય. ૧૭ હમજ. પ્રાણ ૧૮ જાગે. ૧૯ અવ-
તન્ય. ૨૧ મૂખ જોઈ. ૨૨ માન્યુ. ઉત્પાત.

વાત પૂછું કુહુનિ ? કિહાં અલિ વાહાણુ મિત્ર ?
રતિ એહવું કુણુ આપિ સકલ વિદ્યા મિત્ર ? ૪૫

શુકનાસ દેહી પરિ જીવશિ ? મનોરમા તેહની માત,
અહીંયા જઈ શી કહીશિ શોકની તેહિ વાત ? ૪૬

૧૫ એક દેશ તાં જીત્યુ નથી, જીતવા ગ્યુ છિ ત્યાંહ ?
અથવા એક થું મેલ કર્યુ રાખિયુ છિ યાંહ ? ૪૭

અથવા ઠાએક વિદ્યા ઉત્તમ શીખવાનિ શુર પાસિ
રહ્યુ છિ તે પ્રેમ થું મિ મેહેલિઉ પ્રવાસિ ? ૪૮

ઉત્તર તેહનિ જી કહીશિ, પૂછશિ માત્રાપ ?

૧૦ વિરહિ આકુલઆકુલાં તે કરશિ બહુ વિદ્યાપ. ૪૯
એહવું વિમાસી નીચું જીજી, મેહેલિ બહુ નિશ્વાસ.

અપરાધ પાતક કીધાં હુમ ત્યમ થઈ રહ્યુ નિરાશ. ૫૦

મુખ કુહુનિ કિમ દેખાડું ? વિતકું કરિ ધમ મનિ.

કષ્ટિ કરી નિ પૂછિજી સેવકનિ વચન. ૫૧

૧૫ મુઝ વધ્યા પછી મધ્ય થું જીપનુ અતિ સંગ્રામ ?

ધોર બ્યાધિ કિ જીપનુ અકાલિ દેડિવા કામ ? ૫૨

વેલ કેએ અણુ નહિ જોણિ થયું તાં ઉપધાત ?

વજ્રપાતન સમું થયું થું ? કહ્યુ મુઝનિ, બ્રાત ! ૫૩

એહવું જાહારિ પૂછિયા શોકિ કરી રાજનિ,

૨૦ સેવક સધલા બોલિયા બિહ હાથિ ખૂરી કાન. ૫૪

વિધન આં સવિ તેહનાં ! રત વરિસનું થું આપ !

વેશંભાયન છિ સહી, જી, જેમકુસલી કાપ. ૫૫

જીવતુ તે જાણિઉ; લોચન બરાણાં નીર.

કંહિ વધગી પૂછવાનિ વાત લાગ્યુ વીર. ૫૬

૧ રાખીક. ૭ શીખવાનિ. પાસિ. ૮ મેહેલીક પ્રવાસિ. ૯ ઉત્તર. ૧૦ બહુ.
૧૧ વિમાસી. જોઇ મેહેલે બિહ ૧૨ કીધું. નિરાસ. ૧૩ મુખ. દેખાડું. કરી એમ.
૧૪ પૂછીક. ૧૫ મધિ. ૧૬ કે. દેડિ. ૧૭ નહી જેણિ. ઉતપાત. ૧૮ યાહારિ પૂછિયા.
રામન. ૨૦ બોલીયા બહુ. કાનિ. ૨૨ જેમકુસલી. ૨૩ જાણીક. બરાણાં.

વૈશંપાયન જીવતુ જી કુષ્ઠ કુશલી કાય,
મુઝ વિના કાણુ એક ન રહિ. વિરહ કિમ ખમાય ? ૫૭

તહો કુહું છુ જીવતુ તે; નાવિયુ શા માટિ ?
તહો આખ્યા કિહાં મેહેલી ? વાત ઘાણુ ઘાટિ. ૫૮

૫ તહો તેજિ ખલિ કરી શિ લાખ્યા નહિ આણિ કારિ ?
કુણુ સ્થાનિક રહુ છિ તે કુહું મુઝનિ વિચાર. ૫૯

વિશંખ કિહિવા કરુ છુ તે સહધ નહિ મુજ મન.
હૃદય દાઝિ માહરું તેહના વિણુ દર્શન. ૬૦

એણી પિરિ જાહિ પૂજિયા, બોલિયા તાહિ દાસ.
૧૦ વૃત્તાંત સ્વામી ! સાંભણુ, જેણિ જીપનિ વિશ્વાસ. ૬૧

શીખ દેઈ - તહો સાંચ્યા અમનિ જેણિ કિંન
શનિ શનિ આવિજી સાથિ પ્રધાનતુ લેઈ તન, ૬૨

તેણિ દિવસ અહો તિહાં રહા જોઈ કાષ વણુ જસ યોગ.
સ્વામીજી ! તે કુણુ જાણિ આગણુ જે બોગ્ય. ૬૩

૧૫ બીજિ દિવસ પ્રયાણુનિ બેરીતુ કાણુ નાદ.
વૈશંપાયન બોલિયુ અહા પ્રતિ અતિ હિહ્સાદ. ૬૪

પુરાણિ પરસિદ્ધ છિ અચ્છોદ સર પાવન;
સ્નાન આપણુ કીજીય શિવજી તણું દર્શન. ૬૫

કાલયોગિ આવિયા છું આપણા આણિ કારિ.
૨૦ બાગ્ય એવડું કિહાં થકી આવીય બીજી વાર ? ૬૬

સ્વપનિ ઠા દેખિ નહિ એ સિદ્ધનુ આશ્રમ.
ચરણિ પાણુ નીસયું એહવુ કહી નિ મર્મ. ૬૭

૨ વિરહિ. ૫માય. ૩ જીવતુ તહો કુહું ॥ તે નાંવીયુ. ૫ નહાં આણિ. ૬
મેહિવા. નહી. ૮ હૃદય. માહરું. દર્શન ૯ ચાહિ પૂજિયા બોલીયા. ૧૦ યેણિ.
૧૧ શીખ. યેણિ કિન. ૧૨ શનિ (૨) આવીયો. પ્રધાનતુ તાં તન. ૧૩ રહ્યાં
જોઈ કાષ ૧૪ જાણિ આગણુ યે. ૧૫ પ્રયાણુની. ૧૬ બોલીયુ. ૧૭
પુરાણિ. અચ્છોદ. ૧૮ સ્નાન. શિવજી. દર્શન. ૧૯ આવીયા. આણિ. ૨૦ સ્વપને.
દેખિ નહી. ૨૨ નીસયું.

અહો સાથિથી મયા તે સરોવરનિ તીર.
પદ્મિનીના ખંડ દીસિ અઅછ સુંદર નીર. ૬૮
નાદ અતિ ઠાકિલ કરિ તે હરિ મુનિનાં મન.
મણિશિલા માહામનોહર, તરુ પદ્મવરાજિત ધન. ૬૯

૫ એણી પિરિ નિહાસતાં એક આવિયુ શુભ દામ,
સરતદિ સુંદર ચિલા માહા સતામંડપ ધામ. ૭૦

તે દેખી નિમ મિત્ર મ્યુ, નિમ પુત્ર વદનમ, બાત.
તિમ અકિત દષ્ટિ રહ્યું જોઈ. નિમિષનુ નહિ પાત. ૭૧

નિમ લિખ્યુ દુષ કુણિ રયંબુ દુષ, વૃક્ષિ આકારિ.
મૂરછાષ દુંકયુ દુષ, અકિત બ્રમ વિકારી, ૭૨

અંગ ધરી સડી નહિ અનિ ન ચાલિ તાં ચરણ,
ગાત્રભંગ યઈ નિ બપકુ કુંઅર ત્યાકિ ધરણ. ૭૩

બપસી નિ કાઈ સંભારિ મન માંહિ આણી ધ્યાન.
મલિતલોચન અધોમુખ બપસી રહ્યુ તેણિ રથાનિ. ૭૪

૧૫ અણુબોલ્યુ બપસી રહ્યુ વલી વલી કરિ નિશાસ.
અહો ચિતા પામિયા બિભા રજા તે પાસિ, ૭૫

આ જૂગિ મન સહનાં હરિ; પરિણામ ફા મીર,
ચિત સંઅલ કરિ તેહનાં; વિક્રિયાપત્ર ૭૬

અવરયા એહવી જોઈ બોલિયા

૨૦ જીકિ, કુંઅર, કાઈ બપકુ ? તું તાં ૭૭
વેલા યષ છિ અતિ ધણી; જઈ કીજી

પ્રયાણનિ અસુર યાષ;

સાય સવિ પડખી રહ્યુ. તલો કાં ૭૮
બોલાવ્યુ બોલિષ નહિ; જડ યઈ

૧ સરોવરની. ૨ અછ. ૪ મહા. ૫ આ.
પૂત. ૮ નહી ૯ ચિમ લિખ્યુ. વૃક્ષિનિ. ૧૦ મ.
બપકુ કુંઅર. ૧૩ બિચી નિ કાઈ. ૧૪ અધોમુખિ.
પામીયા. પાસિ. ૧૭ પરિણામ. ૧૯ બોલીયા.
૨૨ પ્રયાણનિ. પરધાન. ૨૩ પડખી. ૨૪ નહી.

- આંસુ નયણીથી પડિ; અણુબોલ્યુ બણી મૂક;
થં બોલવું શીખ્યુ નથી? બણીધ છિ કાંઈ ચૂક ! ૮૦
- ઉત્તર કાંઈ આપિ નહિ; અતિ નીર નયનિ રોય;
ચિત્ત સરખુ થઈ રહ્યુ નિ લતામંડપ જોય. ૮૧
- ૫ વલી વલી અહો હઠ કયું ચાલવા કેરિ કાન્નિ,
હૃદિ મંડપ ઉપરિ ધમ બોલિહિ, માહારાજ ! ૮૨
- હં તુ અહોથી નહિ આવું, તહો જાઉં ભેઈ સાય,
ખીજશિ તહા ઉપરિ તે રાજકુંઆર નાય. ૮૩
- માહારાજ મન તુ અહોથી અલગું નથી ચાતું આજ,
૧૦ તહો તાં જાઉં સહી. રે, કોપશિ માહારાજ, ૮૪
- એહવું નિજુર સાંભલી અહિ વિમાસું, બૂપાલ !
વૈરાગ્ય એહનિ ઊપતુ કાંઈ કારણથી તતકાલિ. ૮૫
- કઠિણુ થઈ અહો બોલિયા, તહો રહુ કિમ આણી દામિ ?
એમ કરવું નવિ ધટિ. વિજયસિ રાત્રું કામ. ૮૬
- ૧૫ તારાખીડિ સંપિઠિ તુઝ શિરિ સધતુ ખાર,
મૂઠ થાવું નવિ ધટિ. શુકનાસથી અવતાર. ૮૭
- વિલાસવતીધ લડાવ્યુ. વિદ્યા બણ્યુ નેસાલ,
ચંદ્રાખીડ તે પ્રેમ આણિ. એકઠા રહ્યા તે બાલ. ૮૮
- જ્યેષ્ઠ ભ્રાતા રોહ સહિત વત્સલ નિ શુણ્વંત
૨૦ ખાર સવિ તુઝ સંપિઠિ કારણ અતિ બદ્ધવંત. ૮૯
- તુહનિ એમ ધટિ નહિ જે કરિ તેહનુ ત્યાગ,
આણિ રથાનકિ એકલા તાહિ રહ્યાનુ શુ લામ ? ૯૦
- કદાચિ અહારી રહી તમ ઉપરિ તાં પ્રીતિ;
તથાપિ યુક્તાયુક્ત જો જો સાત્રની જે નીતિ. ૯૧

૧ આંસુ નયણીથી. બ'ણે. ૨ શીખ્યુ બ'ણીધ. કાંઈ ૩ ઉત્તર નહીં. ૪ રાસુ થઈ. ૫ વલી (૨). ૬ ઉપરિ એમ બોલીહ. ૭ નહીં. ૮ ખીજશિ. ઉપરિ. ૯ અર. ૧૦ સહી. ૧૧ અહો વિમાસું. ૧૩ તવ કઠિણ. બોલીયા. આણિ. ૧૫ સુખીડ. શીરિ ૧૬ શુકનાસિથી. ૧૮ આણિ એપટા. ૧૯ જેષ્ઠ વડલ. ૨૦ સુખીડ. ૨૧ તુહનિ. નહીં. તેહનુ. ૨૨ આણિ રથાનકિ ૨૩ ઉપરિ. ૨૪ યુક્તાયુક્તિ જોયો સાત્રની થે.

અહો સાથિથી મયા તે સરોવરનિ તીર,
પદ્મિનીના ખંડ દીસિ અચ્છ સુંદર નીર. ૬૮
નાદ અતિ ક્રોધિલ દરિ તે દરિ મુનિનાં મંન,
મણિશિલા માહામનોહર, તરુ પદ્મવરાજિત ધન. ૬૯

- ૫ એણી પિરિ નિદાલતાં એકે આવિયુ શુભ હામ,
૫૧ સરતટિ સુંદર શિલા માહા લતામંડપ ધામ. ૭૦
તે દેખી જિમ મિત્ર મ્યુ, જિમ પુત્ર વદ્ધમ, બ્રાત.
તિમ અકિત દષ્ટિ રહ્યું જોઈ. નિમિપતુ નહિ પાત. ૭૧
જિમ લિખ્યુ દુધ કુણિ રયંબુ દુધ, વૃક્ષિનિ આકારિ,
૦ મૂરછાઈ દૂંઠ્યુ દુધ, અકિત બ્રમ વિકારી, ૭૨
અંગ ધરી સડી નહિ અનિ ન ચાલિ તાં ચરણુ,
માત્રમંગ ચઈ નિ બપકુ કુંઅર ત્યાહિ ધરણુ. ૭૩
બપસી નિ કાંઈ સંભારિ મન માહિ આણી ધ્યાન.
મલિતલોચન અધોમુખ બપસી રહ્યું તેણિ સ્થાન. ૭૪
૧૫ અણુબોલ્યુ બપસી રહ્યું વલી વલી કરિ નિશાસ.
અહો ચિંતા પામિયા જિભા રણા તે પાસિ, ૭૫
'આ જૂમિ મન સહનાં દરિ; પરિણામ દુધ ધીર,
ચિત અંચલ કરિ તેહનાં; વિક્રિયાપર વીર.' ૭૬
અવરથા એહવી જોઈ બોલિયા અહો વાણિ.
૨૦ જોઈ, કુંઅર, કાંઈ બપકુ ? તું તાં ચતુર સુગણ. ૭૭
વેલા થઈ છિ અતિ ધણી; જઈ કીજીઈ તાં સ્નાન.
પ્રયાણુનિ અસૂર ચાઈ; ભીડીઈ, પરધાન ! ૭૮
સાય સવિ પડખી રહ્યું. તહો કાં કરુ વિલંબ ?
બોલાવ્યુ બોલિઈ નહિ; જડ ચઈ રહ્યું જમ રતંબ; ૭૯

૧ સરોવરની. ૨ અચ્છ. ૪ મહા. ૫ આવીયુ. માહા. ૭ દેખી નિ યમ. યમ પુત્ર. ૮ નહી ૯ ચિમ લિખ્યુ. વૃક્ષિનિ. ૧૦ મૂરછાઈ મૂંઠ્યુ. ૧૧. નહી. ચણ. ૧૨ બિહુ કુંઅર. ૧૩ બિશી નિ કાઈ. ૧૪ અધોમુખ બિશી. ૧૫. બિશી. ૧૬ પામીયા. પાસિ. ૧૭ પરિણામ. ૧૮ બોલીયા. વાણિ. ૨૦. કાઈ બિહુ. સુનંદ. ૨૧ પ્રયાણુનિ. પરધાન. ૨૩ પડખી. ૨૪ નહી. યમ.

- આંસુ નયણીથી પડિ; અણુજોડ્યું જાણી મૂક;
શું જોલવું શીખ્યું નથી? જાણીયું છિ કાંઈ ચૂક ! ૮૦
- ઉત્તર કાંઈ આપિ નહિ; અતિ નીર નયનિ રોય;
ચિત્ર સરખુ ચર્ધ રહ્યું નિ લતામંડપ જોય. ૮૧
- ૫ વહી વહી અહો હઠ કયું ચાલવા ઠેરિ કાળિ.
દષ્ટિ મંડપ ઉપરિ ધમ જોલિકે, માહારાજ ! ૮૨
- હું તું અહોથી નહિ આવું, તહો જાઉં લેઈ સાય.
ખીજશિ તહા ઉપરિ તે રાજકુંઆર નાય. ૮૩
- માહારાં મન તું અહોથી અલગું નથી ચાતું આજ.
૧૦ તહો તાં જાઉં સહી. રે, ડોપશિ માહારાજ. ૮૪
- એહવું નિબુર સાંભલી અહિ વિમાસું, જુપાસ !
વેરાય એહનિ ઊપનું કાંઈ કારણથી તતકાલિ. ૮૫
- કઠિણ ચર્ધ અહો જોલિયા. તહો રહુ કિમ આણી દામિ ?
એમ કરવું નવિ ધટિ. વિણસશિ રાનું કામ. ૮૬
- ૧૫ તારાખીડિ સૂંપિઉં છુઝં ચિરિ સધલું ભાર.
મૂઠ ચાવું નવિ ધટિ. શુકનાસથી અવતાર. ૮૭
- વિલાસવતીય લડાવ્યું. વિદ્યા બવ્યું નેસાલ.
ચંદ્રાખીડ તે પ્રેમ આણિ. એકઠા રલા તે જાલ. ૮૮
- જ્યેષ્ઠ બ્રાતા રોહ સહિત વતસલ નિ ગુણવંત
૨૦ ભાર સવિ છુઝં સૂંપિઉં કારણ અતિ જલવંત. ૮૯
- તૂદનિ એમ ધટિ નહિ જે કરિ તેહનું ત્યાગ.
આણિ સ્થાનકિ એકલા તાણિ રલાનું શુ લાગ ? ૯૦
- કદાચિ અહારી રહી તમ ઉપરિ તાં પ્રીતિ;
તથાપિ યુક્તાયુક્ત જે જે રાજની જે નીતિ. ૯૧

૧ આંસુ નયણીથી. જાણે. ૨ શીખ્યું. જાણીયું. ૩ ઉત્તર નદી. ૪ રાજ્ય
યજ. ૫ વહી (૨). ૬ ઉપરિ એમ જોલીકે. ૭ નહી. ૮ ખીજશિ. ઉપરિ. ૯ અર.
૯ અલગ. ૧૦ સહી. ૧૧ અહો વિમાસું. ૧૩ તવ કઠિણ. જોલીયા. આણિ.
૧૫ સુખીડ. રીરિ ૧૬ શુકનાસથી. ૧૮ આણિ એપટ. ૧૯ જ્યેષ્ઠ. વજલ.
૨૦ સુખીડ. ૨૧ વંદનિ. નહી. તેહનું. ૨૨ આણિ સ્થાનકિ. ૨૩ ઉપરિ. ૨૪
યુક્તાયુક્ત જોયો રાજની ય.

- તુલિ ઉદસ વંન માંહાં મેહેલી નિ જઈછ ક્યમ ?
ઉત્તર રાયનિ શુ અ દીજિ, ચંદ્રપીડનિ ત્યમ ? ૯૨
- ખીજિ રાગ અહા ઉપરિ; મેહેલી નવિ જવાય.
વચન કઠિણુ અહો કલ્ મેહવું જિહવારિ, રાય ! ૯૩
- ૫ વિલખૂં હસી નિ ખોલિઉ. સાંભયુ, સધવા યોધ !
હું એટલું જ નાથુતુ નથી જે તહો કહું પ્રતિખોધ ? ૯૪
- અંદ્રાપીડ દીઠા વિનાં મિ નિમિષિ નવિ રહિવાય.
પથુ મંન મુઠ વધવું નથી. તુ શુ કરે ઉપાય ? ૯૫
- દષ્ટિ અલગી નથી ચાતી; ગમન ન કરિ પાગ.
૧૦ નાણી કુણિ ખીલિયા; નથી દીસતુ કાંઈ લાગ. ૯૬
- બલિ લેઈ જવા હીંકુ છું, સાંભયુ. કહું વાણિ.
અહીં ચકુ જુ નીસરું, તુ નાથ માહારા પ્રાણ. ૯૭
- આણિ રયાનિ રલા ચિત્રાં તે આવી હૃદય મુઝારિ;
પ્રાણ માહારા રલા જિ તે તેહનિ આધારિ. ૯૮
- ૧૫ હક હવિ તહો મ કરશુ, જાઉ અંદ્રાપીડનિ પાસિ.
ખોધ હેહલુ કહું છું. મેહેલુ નિ માહારી આસ. ૯૯
- વલી વલી અહિ પૂછિજી. ચં નહિ આવુ નિરધાર ?
વચન ત્યાહારિ ખોલિઉ રે નીર નયણિ ધાર. ૧૦૦
- અંદ્રાપીડના સમ કરે છું, સત્ય માતુ, બ્રાત !
૨૦ મુઝિ કાંઈ નથી મુઝવું જે શી અ ચાસિ વાંત. ૧૦૧
- પરતહ તાં તહો દેખુ છુ, તુ ચં કહું ? હો વીર !
એમ કહી અણુખોલ્યુ રહુ નપણિ તે દાલિ નીર. ૧૦૨
- એક મુહર્ત અણુખોલ્યુ રહી જિહિઉ નેણી વાર.
૨૫ વેહલિ, લતામંડપિ બચિ હારિ હારિ. ૧૦૩

૧ તુલ્હનિ. ૨ ઉત્તર. ચંદ્રાપીડનિ. ૩ ધીજિ. ઉપરિ. ૫ વિલખૂં હસી નિ ખોલીઉ.
૬ નાંથુતુ. ૭ નિમિષિ તાં ન રહેવાય. ૮ શું. ૧૦ નાંણિ ખીલીયા. કાંઈ ૧૧ તહો
બલિ. જવા હીંકુ છું. વાણિ ૧૨ અહીં. નીસરું. પ્રાણ. ૧૩ આણિ. રલાં. હૃદય. ૧૪
પ્રાણ માહારા ૧૫ પાસિ. ૧૬ કહું. મેહેલુ. આસ. ૧૭ વલી (૨). પૂછિઉ. નહી. નીરધાર.
૧૮ ખોલીઉ. નયણે ૧૯ કરે. માંતુ ૨૦ મુઝનિ કાઠ. ચે. ચાસિ. ૨૧ દેખુ. કહું. ૨૨ નયણે.
૨૩ મુહર્ત. બીજી.

- સરતટિ, દેહરા માંહિ કાંઈ નીમમ્મ જમ હોય,
 સોધતુ હોડિ સહી. કારણ ન જાણિ કાય. ૧૦૪
- એમ જમીનિ થાકુ થયુ નિશાસ મેહેલી ત્યાંહ
 એકાંતિ જઈ એકલુ બધકુ લતાગદન તે માંહિ. ૧૦૫
- ૫ અહો તિહાં પાસિ રહ્યા પ્રતિબોધ કરવા હેત,
 યામ બિમ્મ વહી ગયા. શીસિ રવિ સંકેત ૧૦૬
- શરીર સ્થિતિનિ કારણિ અહો પ્રારથ્યુ કુમાર,
 રાયજી, વસતુ બોલિયુ, સાંબલુ નિ વિસ્તાર. ૧૦૭
- ચંદ્રાપીડનિ આપણા પ્રાણથી માહારા પ્રાણ
 ૧૦ વહાલા છિ, તહો જાણજી, તેણિ કહું નિર્વાણિ, ૧૦૮
- તે પ્રાણ દેહનિ તજી જાઈ તુ દુઃખી થાઈ મિત્ર.
 તે માટિ મિ રાખવા એ પ્રાણ અતિ પવિત્ર. ૧૦૯
- એહવું કહી નિ જાણીયુ. કયું સ્નાન સવિ આચાર.
 કંદ મૂલ નિ ફલ વનનાં કયાં કિંચિત આહાર. ૧૧૦
- ૧૫ તે કયાં પછી અહો કીધી શરીરની નિજ સ્થિત્ય.
 તેજિ પાસિ તિહાં રહ્યા પ્રતિબોધ કરતા નિત્ય. ૧૧૧
- નણ નિશા અહો તિહાં રહી નિં કયાં ઉપાય અતેકિ
 તેહની આવવાની આશ મૂકી. જોયું મનિ વિવેકિ. ૧૧૨
- પરિવાર તેજિ પાસિ મેહેલી લેઈ નિ રકંધાવાર
 ૨૦ અહો અહીંકણિ આવીયા. સવિ કલ્યુ સમાચાર. ૧૧૩
- તમ બણી ડા નવિ મોકલ્યુ; બપુયું પામશુ મનિ કલેશ,
 મારગિ દુઃખિ આવશુ રોહિ કરી નિ નરેશ! ૧૧૪

૧ યમ ૨ હીડી. જાણિ. ૪ જમ્મ જિહુ. ૫ પ્રબોધ ૬ યામ. ૮ બોલીયુ.
 ૯ પ્રાણથી માહારા. ૧૦ જાણીયા. નિર્વાણિ. ૧૧ પ્રાણ. દુખી ૧૨ રાખવા. ૧૩
 જાણીયુ. સ્નાન ૧૪ કિંચિત. ૧૫ શરીરની યે સ્થિત્ય. ૧૬ તેહનિ. આસ. જોયુ.
 વિવેક. ૧૭ મેહેલી તે રકંધાવારિ. ૨૦ અહીંકણિ આવીયા. ૨૧ બપુયું.
 ૨૨ દુઃખિ. રોહિ નરેશ.

કંઠવું ૫

રાગ ગુડી. યતિ તાલ

- ચંદ્રાપીડિ વાત સાંભલી. પામ્યુ અતિ હિંદેમ છ. ૧
- કર્તવ્ય તાં કાંઈ નવિ સુઝિ. બાગુ મનનુ વેગ છ. ૧
- ૫ એહવા અતુરનિ એ શિ બિપતુ વૈરાગ્ય વનવાસ છ ? ૨
- કારણ કાંઈ ઇ કલ્પું ન જામ ! મેહેલિ રા નિશાસ છ ? ૨
- મિ તાં કાંઈ નથી તે દ્વહવ્યુ; નદિ કાંઈ તારાપીડિ છ;
- રાજસોઠ કુણિ નવિ દ્વહવ્યુ. શિષ મનિ પામ્યુ પીડ છ ? ૩
- જેહવી આગા માદારી ચાલિ, તેહવી તેહની રાજિ છ.
- ૧૦ પ્રજા સવે બીદિ તે ભોષ; રાખિ અતિ ઘણી લાજ છ. ૪
- ઝાલિ સધલી સૂંપી તેહનિ, રાજ્ય તણ તાં બાર છ
- તુ શા માટિ એણિ વીરિ મેહેલ્યુ તાં સંસાર છ ? ૫
- શુકનાસિ કાંઈ કઠિણ કલ્પું, કિ માતાઠ દીધી માલિ છ,
- કિ પિતાઠ પ્રાદાર જ કીધુ ? રીસામ્યુ તતકાલિ છ. ૬
- ૧૫ એહવું એહ નથી પણ મૂરખ, જેકિ ચડિ તાં રીસ છ.
- માતા પિતાનુ ભક્ત સદાઈ; વચન ચગાવિ શીસ છ. ૭
- ચુરુજનની સદા કરિ સેવા; કહીછ વિમુખ ન ચાપ છ.
- તુઝ સ્વભાવ નથી તાં એહનુ જે કાંઈ કહિ દ્વહવાપ છ. ૮
- માતા પિતાનુ એહ જે આણી રીસાવી જામ વનિ છ.
- ૨૦ કાસ નથી વૈરાગ્ય તણ પણિ આવંતિ ચોવંનિ છ. ૯
- દેવ પિતૃ મનુષ્ય તણું રણ નથી જિતયું એહ છ;
- તેહના બંધ ચડી નથી છૂટ. કિમ મૂઝ્યુ એણિ નેહ છ ? ૧૦
- પુત્ર પોત્ર સંતતિ તાં કુલની નથી કરી રિચર સ્થાન છ.
- મોટા કટુ કરી નિ દિજનિ નથી આપિયાં દાન છ. ૧૧

૧ 'કંઠવું ૫' નથી. ૨ તાલ જિતમાંન. ૩ પાંચમુ. રે. ૪ રે. ૫ એ ચંદ્રાપીડિ. રે. ૬ રે. ૭ નિધ. તારાપીડિ રે. ૮ મનિ પાંચમુ. રે. ૯ જેહવી આગના. રે. ૧૦ બીદિ. રાખિ. રે. ૧૧ સુપી. રાજ. રે. ૧૨ રે. ૧૩ ક. રે. ૧૪ ક. રે. ૧૫ મૂરખ. ચડે રે. ૧૬ માત. શીસ રે. ૧૭ જનની. કહીછ. વિમુખ. રે. ૧૮ તુઝ. જે કાંઈ. ૧૯ માત. જેહ. આણી. વંચ્ય રે. ૨૦ પઞ્ચ. ચોવંચ્ય રે. ૨૧ તણ. જિતયું. રે. ૨૨ છૂટા. મૂઝ્યુ. રે. ૨૩ પુત્ર. સ્થાન રે. ૨૪ માદા કટુ. આપિયાં દાન.

- વાપી કૃપ ગ્રાસાદ સરોવર નથી કીધાં આરામ છ.
કીર્તિ મહી માંહી નથી ચાપી કલ્પ, રહિ જે હામ છ. ૧૨
- માતા પિતાનિ સુખ નથી દીધાં નવિ પોખ્યુ પરિવાર છ.
એક વૈભવી મિત્ર નથી કીધા સેવક કા વિહિવાર છ. ૧૩
- ૫ અભ્યાગત જાગકની તૃષ્ણા નથી રમાવી પૂર્ણ છ,
વિદ્યાવંત તણાં જે દારિદ્ર, નથી ક્યોં કાંઈ ચૂર્ણ છ. ૧૪
- મનુષ્યદેહ તણાં સુખસાધન ધર્મ અર્થ નિ કામ છ,
તે એકિ નથી સેવ્યાં સુધાં. શં કીધૂં એણિ કામ છ? ૧૫
- એણિ તાં એ શં કીધૂં? એમ વલી વલી કરિ વિચાર છ.
૧૦ રાન્યહદય તરુ હેઠલિ ઊભછ. હૃદયહૃદ નાવિ ઠારિ છ. ૧
- રાજલોક તાં સહ ધ વાલ્યુ. પટમંડપ જે મૂઠ છ, ૧૬
જૂમિ શુદ્ધ કરી જલ છાંટી પાત્ર ધર્મો છિ મૂઠ છ. ૧
- ઈદ્રાધુધ એક પાસિ બાંધ્યું હસ્તી. અંગણુ જેહ છ,
અતિ ધન સોબા કહી ન જાઇ; મહા મનોહર તેહ છ. ૧૮
- ૧૫ અંબીરતા બહુ સર્વ વાસથી હિંદિનિ સમાન છ;
હસ્તીની ઘટાઇ જાણી અંધમાદન ગિરિ સ્થાન છ; ૧૯
- અનેકિ અંગનાઇ કરી જાણીઈ લક્ષ્મીમય છિ હામ છ;
મહા પુરુષિ કરી અ રત્નમય; હંસમિ ધ્વજિ અભિરામ છ. ૨૦
- અનેકિ નારી શિર નામંતાં પછકું વાસભવંન છ.
૨૦ ઊભાંયાં નવ શમ્યા ઉપરિ મેહેલ્યું ત્યાહારિ તને છ. ૨૧
- તાલવંત લેઈ પવન કરિ છિ. યલપિ આંત અપારિ છ,
તુલિ ચિતાઇ નિદ્રા નાવિ. સુખ નંદિ લગાર છ. ૨૨

૧ આરામ. ૨ કીર્તિ માહિ. રહિ રિયર હાંમ. ૩ માત સુખ. પોખ્યુ પરવાર
રે. ૪ એકભવી. રે. ૫ ચાગકની. રે. ૬ ચે દારિદ્ર. કાઈ રે ૭ સુખ. હાંમ રે.
૮ હાંમ રે. ૯ વલી (ર). ૧૦ હૃદય. હૃદયહૃદ. ૧૧ સહ. ૧૩ હસ્તીણી થેહ.
૧૪ માદા. ૧૫ જહ. હિંદીનિ સમાન. ૧૬ જાણી. સ્થાન. ૧૭ જાણીઈ ૧૮ પુરુષે
રત્નમિ હંસમય ધ્વજ અભિરામ ૧૯ પિહુ. ૨૦ જલ. ઉપરિ મેહેલ્યું રે
૨૨ સુખ નદી.

- ચિત્ત સંધાતિ ચિંતા માંડી કિમ કરે દુ આપ છ ?
અચ્છેદ જવા તણી આગન્યા નવિ દીધી માગાપ છ. ૨૩
- તેહની શીખ વિના કિમ જાગે, મનોરમા શુકનાસ છ,
આશ્વાસના દીધા વિણુ તેહનિ, દુ ખ યતા નિરાશ છ ? ૨૪
- ૫ પાણુ વધી જી મદિર જાગે, ઘુ તા ન રહિ નેહ છ
ખિહ પક્ષ માહિ શુ કીજી ? ચિતાનુ નહિ છેહ છ ૨૫
- માતા પિતાનિ ચરણિ જાગે, જમ નિ ટાનુ શોખ છ,
પછિ વૈશ પાપનનિ મિયિ નીસરે તેહ ન માનિ શોખ છ ૨૬
- અચ્છેદ સરથી છિ દુકકુ કાદબરીનુ વાસ છ
૧૦ વૈશ પાપન સહિત તા જાગે, તેહની પુદ્ગિ આસ છ ૨૭
- જતા તા શુકનાસ નહિ વારિ, નહિ વારિ તારાપીડ છ,
માહારી અમા તા નહિ વારિ, ટવશિ તનની પીડ છ ૨૮
- એણી પિરિ વિમાસણુ કરતાં વૈશ પાપનનુ દુ ખ છ
૧૫ બિપધની પરિ અતિશિ લાગુ અતરગતિ ચ સુખ છ ૨૯
- ૧૫ મહરતમાત્ર તે શયન જ કીધુ, વિશ્રામ્યા સવિ અંગ છ
યામ બિ દિવસ અડિ તા બેઠુ શખ સાબલી રંગ છ ૩૦
- જાહા કાદબરી તિહા વૈશ પાપન જવાનુ તિહા જોમ છ
એણિ દરખિ દુ ખ વીસરિજી બેઠુ કરવા ભોગ છ ૩૧
- આહાર કરી નિ બાહરિ આવ્યુ વૃક્ષ છાયા શુભ દારિ છ
૨૦ રવિના કિરણુ કઠિણુ અતિ લાગિ, જોયુ ન જામ લગાર છ ૩૨
- ૬૦ વૃક્ષની છાયા થડ માહિ પછડી, પખી પછડા નીડ છ,
મહિપટ દ પદ્મવ માહિ પછસિ, પક માહિ કરિ બીડિ છ ૩૩

૨ અચ્છેદ આજ્ઞા ૩ ભડ. શુકનાશિ ૪ ઘયા નિરાસ ૫ ભડ. ૬ જેહ નહી ૭ માત ચરણે ભલ યાલુ ૮ મિશિ નીસર માનિ શોહ ૯ અચ્છેદ દુકકો ૧૦ તે ભડ આસ ૧૧ શુકનાશિ નહી નહી ચદ્રાપીડ ૧૨ નહી ટવશિ પીડિ ૧૩ વીમાસણુ દુખ ૧૪ અતિ સુખ ૧૫ એમ મહરતમાત્ર વિશ્રામ્યા ૧૬ વ્યામ ખિહ શખ ૧૭ યાહા જવા બિપત્ર શોમ ૧૮ એણે દરખિ દુખ વીસરીજી ૧૯ વૃક્ષ ૨૦ જોયુ ૨૧ પિહી પક્ષી પિહા ૨૨ પાણી પિસિ ૫૫ માહિ છિ

જૂમિ રપચી કરી ન સકાઈ. સરિ પછસિ મળવુંદ જી.
રકત કમલ સરખાં મુખ ઝીનાં રાજિત રવેદના બિંદુ જી. ૩૪

સ્થામા ખડાખલી માંદાં પછસિ; કમલપત્ર લિધ પાણિ જી;
બિસતંતુ માલા કરિ કંઠિ; શીતલતા તલુ માણિ જી, ૩૫

૫ કો હિશીર કો ચંદન ચરચિ, ટાલિ તાપનુ દાહ જી.
એહવિ સમિ રા આવી જિભુ જલસ્થાનકનિ માંદિ જી ૩૬

મંડપ હિતમ પુષ્પનુ શીતલ, સુંદર તાં આસન જી
ચંદ્રકાંત મણિવું અતિ શીતલ; બધકુ તાં રાજન જી. ૩૭

૧૦ તે દિવસ તાં દુહિલિ નીગમ્યુ; મિત્ર તણુ વિયોગ જી,
અંતરગત કાલંબરી તે કામનુ અતિશિ રોગ જી. ૩૮

એમ કરંતાં ચર્ધ યામિની. લોહિત તાં આકાશ જી.
રાજકુંબર આવી બહુ બધકા રાય તણિ તાં પાસિ જી. ૩૯

વેશંપાયનની વાત કરંતાં બાણિ તાં મન ઠામિ જી.
આપણુનિ તાં નિશિ ચાલવું રજની થિ બિ યામ જી. ૪૦

૧૫

કલૂં ૬

ચૂપઈ એકતાલી.

સૂતાં નિદ્રા આરી નહિ, જિજ્ઞેણી જાવા મન સહી.
વજડાબ્યાં તાં નહિ નીસાણુ કટક માંદિ નવિ કીધું જાણુ. ૧

દુરંગમ કરિણી અસતાર કેટલા સાથિ રાજકુમાર
૨૦ એકલુ જીડી નિ નીસર્યું; મેહેલી સૈન્યનિ તે પરવર્યું. ૨

ત્રણ પુઠ્ઠર વીતી યામિની. હુદિધ રહી વસી કામિની.
મારમ માંદિ વીતી રાતિ; રવિજિમ્યુ તવ; ચર્ધ પ્રભાત. ૩

૧ સકાચિ. પિસિ. ૨ સરખાં મુખ. ૩ સાંગા પડાખલી માંદાં પિસિ. હિ
પાણિ. ૪ બિરા. બાણિ. ૫ તાપની દાહિ. ૬ જલસ્થાનકની બાસ (તાંદ). ૭
સુંદર. 'જી' નથી. ૮ ચંદ્રકાંતિ મણિ તાં. બિંદુ. ૯ તે દુહિલિ નીગમ્યુ. ૧૦
કામનુ અતિ. ૧૧ કરતાં. ૧૨ કુંબર. બહુ બિઠા. પાસિ. ૧૩ હરપિ. ઠામિ.
૧૪ સ્થામ. ૧૫ 'કલૂં ૬' નથી ૧૬ એકતાલી ચુપે. ૧૭ નદી. જોવા. ૧૮
વજડાબ્યાં નદી નીસાણુ. માંદિ. બાણ. ૧૯ ઉદાચુધ કરિણી. ૨૦ નીસર્યું.
૨૧ યામિની. સહિ. વશી ઠામિની. ૨૨ જિમ્યુ ચર્ધ તવ પ્રાત.

- યથા સુંદર કુણુ કલપસિ ? નિદ્રા કરણ કિંમ ? કુંઝર !
 મૂખ્યાં સુખડી કુણુ આપસિ અરણ્ય એકલાં ઇમ ? કુંઝર ! ૧૫
 તરસ્યા યાશુ, વાહાલા માહા, કુણુ તે પાસિ નીર ? કુંઝર !
 થીતલ સ્વાદુ સુમંથ મધુર અતિ નિર્મલ ભાવિ જે, વીર કુંઝર ! ૧૬
 ૫ બિહંગ ગેહેલી નિ, સુત, માહારુ કિહાં સુખિ સુવા મંત્રી કુંઝર !
 સમાન સુખદુઃખ જેહ ભોગવિ સંગિ વધુ નહિ વંનિ, કુંઝર ! ૧૭
 માહારિ મંનિ મનોરથ દ્વણ વધુ લાગસિ પામિ. કુંઝર !
 તાં હસેન દુર્લભ થ્યં તાહારે ! કષ્ટિ ગેહેલી આમિ ! કુંઝર ! ૧૮
 જિહાં રિહિતારૂં મન છિ તાહારે, મૂલિ તેકે ત્યાંહ; કુંઝર !
 ૧૦ ૨૬ તાતનિ તેકે, વાહાલા, હજિઉ થાપ છિ આંહ. કુંઝર ! ૧૯
 ખાસક થી એક વાર ન હુલવી; આજ કાં દીધુ હેહ ? કુંઝર !
 તં વિના કું ધડી ન શુવ; કાં જિતારુ તેહ ? કુંઝર ! ૨૦

- તેજ પ્રકાશિત થયું જેટલિ આવ્યા અવંતિષ્ઠ તેટલિ.
નગર સમીપિ નમિ બહુ જનન; કેા બિઠિ મહેલી આસન. ૪
- જિહાંતિહાં લોક વારતા કરિ વૈશંપાયનની વિસ્તરિ.
કેા પૂછિ, શુ થઈ વૃત્તાંત ? કિમ વૈરાગ્ય પામિછે સંત ? ૫
- ૫ માતપિતાના સરખી પ્રીત; કથા કરિ બંધુની રીતિ;
ઠાલિ નયન થકી સવિ નીર. વન માંદિ વસિછે ક્યમ વીર ? ૬
- ચંદ્રાપીઠ થઈ સાવધાન વાત સાંભલિ માંડી કાન;
ચિત્ત ચીતવિઃ દુખિયા લોક. વૈશંપાયનનુ અતિ શોક. ૭
- ૧૦ પ્રભાનિ થાઈ છિ જુ ધમ, માતા પિતા રહિવાચિ કિમ ?
લાડ કરાવ્યાં લેઈ બિછંગિ; મોટુ કીધુ મનિ અતિ રંગ; ૮
- કિમ જીવશિ તે પરધાન ? મનોરમા મન કિમ રહિ રથાન ?
એણી પિરિ ચીતવણુ નરેશ; ઉજ્જયિની કીધુ પરવેશ. ૯
- રાજદારિ વેગિ પરવણુ. અથ થકી જાહરિ બિતણુ.
બિતરતાં તાં સાંભલી વાત, પ્રધાન ધિરિ આં માત નિ તાત; ૧૦
- ૧૫ તારાપીઠ નિ વિલાસવતી શોકમમ તે તિહાં આં સતી.
એહણું સાંભલી તિહાં સાંચરિ, મંત્રીનિ મંદિરિ પરવરિ. ૧૧
- મંદિર માંદિ પ્રવેશ તે કરિ; સાંભલવા શ્રવણુ તે ધરિ.
મનોરમા કરતી વિલાપ તિહાં સાંભલિ જાતાં આપ. ૧૨

રાગ શુદ્ધી, ચતિ તાલ.

- ૧૨૦ વૈશંપાયન ! કાં હું વાહી ? તું અતિ ક્રોધમય અંગ, કુંઝર !
૧૨૧ વનિ જવાની વેલા નુહિ, ખેલુ માહારિ બિછંગિ. કુંઝર ! ૧૩
- આતાં ! એકલા કિહી પરિ રિહિશુ, ફણુગર નામ જાંહાં કોડિ ? કુંઝર !
૧૨૨ અન્ન અરણ્ય માંદિ કેએ ન દીસિ માણુ ખીચુ જોડિ. કુંઝર ! ૧૪

૧ પ્રકાશિ થયું જેટલિ. અવંતી. ૨ બહુ. ૪ ચં. પાંખીક. ૫ સરખી. બંધુની.
૬ ઠાલિ. વણુ. ૭ ચંદ્રાપીઠ. કાંનિ. ૮ ચિત્ત. દુખિયા. ૯ થાઈ છિ. એમ. માત.
૧૦ બિછંગિ. ૧૧ પરધાન. રથાન. ૧૨ ચીતવણુ. ઉજ્જયિની. ૧૩ બાંદિ. બિતણું.
૧૪ બિતરતાં સાંભલી. પ્રધાન. ૧૫ તારાપીઠ. ૧૬ જિવ માંન. ૨૦ કુંઝર. ૨૧
વનિ. મોદિ. વેણુ. બિછંગિ કુંઝર. ૨૨ કેદી. રિહિશુ ફણુગરના થાંડાં. ૨૩
માંદ. જોડ.

શબ્દા સુંદર કુણુ કલાપશિ ? નિદ્રા કરશુ કિંમ ? કુંચર !

શ્રુત્યાં સૂખડી કુણુ આપશિ અરણ્ય એકલાં ઇમ ? કુંઅર ! ૧૫

तरस्या माशु, वाहावा माडा, कुलु ते पाशि नीर ? कुंथर !

શીતલ સ્વાદુ સુગંધ મધુર અતિ નિર્મલ ભાવિ જે, વીર કુંઝર ! ૧૬

५ अङ्ग मेहेक्षी नि, सुत, माहारु किहां सुधि सुवा मंन? इ'यर !

સમાન સુખદુઃખ જોઈ ભોગવિ સંગિ વધુ નહિ વાંતિ, કુંચર ! ૧૭

भाहारि भंनि मनोरथ हृत्तु वधू लागशि पाणि. कुंथर !

તાં દર્શન દુર્લભ થ્યું તાહાફે ! હષ્ટિ મેહેલી આગિ ! ફ઼અર ! ૧૮

જિહ્વા રિહિવાનું મન છિ તાહારું, મૂજિ તેકુ ત્યાંહ; કુંચાર !

૧૦ વૃદ્ધ તાતારન તેડું, વાહાણા, હુખિઉં થામ છિ આંહ. હૂંચર ! ૧૯

ખાસક થી એક વાર ન દૂહવી; આજ કાં દીધુ છેલ્લું ? કુંચાર !

ମୁଁ ବିନା ହେଁ ଧଣି ନ ଥିବୁଁ; କାଁ ଗିତାରୁ ନେହ ? ହେଁଅର ! ୧୦

એ નિષ્કૃત મતિ કિહાંથી આવી ! કહીય નુહુતુ કાપ. હંઅર !

જન્મ પ્રભુતિ તાં નવિ હીહુ મુઝ શં પ્રેમનુ લોપ. ફંચર ! ૨૧

૧૫ ચા માટિ મેહેલી ગ્યુ મૂકિ ! પુત્ર, લાગું છું પાપ. કુંચર !

દક્ષવક્ત્રી ત્યજ્ય નહિ મંદિરિ દીન દામણી માય કુંચર ! ૨૨

गहन वन ओषधं शं पाहालूं ? गम्यु नहि परिवार ! कुंअर !

અંદાપીડ તૂઠિ કિમ વીસરિઉ, જે શં પ્રેમ અપારિ? કુંઅર! ૨૪

વાઈ કીધું, વાહાતા માહારા, દુખિયાં કર્યાં માત્રાપ ! કુંચર !

૨૦ શું સાધન કરશુ, માહારા વીરા, પિદિલું કરી નિ પાપ? કુંઞ્ચર! ૨૪

હમ અતેકિ પ્રકારિ માતા આકંદ કરિ વિલાપ કંઅર !

વિજ્ઞાસવતી પ્રશંસી રાખિ, તુહિ અતિ ધન તાપ ફેઅર ! રપ

૧ શિશ્યા. ૬૫ મ. ૨ બ્રૂયાં સૂપડી કોણ. ૬૫ મ. ૩ તરસ્યા યાસુ. ૬૫. ૪ શીત. મધૂર. નીર્મલ ભાષિ વીર. ૫ ક્રમ. સુત. સુપિ. ૬ સમાન સૂપડુઃ ૫ ચેલ. નહીં. ૬૦ ૭ હું પાણિ. ૮ તે. વાહુ. ૬૦ ૯ ચિદાં. મૂલ્નિ તેડો. ૬૦. ૧૦ કુપીક. ૬૦. ૧૧ દીધો. ૬૦. ૧૨ હં. ૬૦. ૧૩ હં. ૧૪ હં. ૧૫ મ્યૂ મૂલ્નિ. લાગુ. ૬૦. ૧૬ નહી. હામિણી. ૬૦. ૧૭ ગિદિન. અથો નહી પરવા- ૧૭. ૧૮ વૂલ્નિ. વીસરીક ચે. અપારિ ૭. ૧૯ વાહુ. માહા દુઃખીયાં. માખાપજ. ૨૦ માદ્રા. પાપ ૭. ૨૧, ૨૨ અસલમાં આ પંક્તિઓ ઉલટસુલટ છે. ૨૧ એમ. ૬૦. ૨૨ પ્રસંસી શાધિ. વાપં રે.

તે ચંદ્રાપીડિ શ્રવણિ સાંભણું; કરુણાધ થ્યુ દીન દૂંઅર !
 તાલાવેલી તંન કરિ તે જલ વિના જિમ મીન દૂંઅર ! ૨૬
 વિહવલ ગતિ સધલી ધ દીસિ ચરીરનિ નદિ સાન દૂંઅર !
 કાણુ એક રહી વિભાસિ અંતરિ હલહિ આણી જ્ઞાન દૂંઅર ! ૨૭

૫

ચૂપઈ એહતાલી.

અધામુખ નિ લજ્જા ધણી, ચાલી આવ્યુ રાજા બણી.
 તારાપીડ અનિ પરધાન બધકા દુઃખ માંહાં જેણિ રયાન, ૨૮
 આવી તાતનિ કયું પ્રણામ; પાસિ જઈ મુત બધકુ ઠામ.
 કાણુ એક સાદામું જોઈ જૂપાલ મુત પરતિ બોલ્યુ તતકાલિ. ૨૯

૧૦ - મદમદ કંઠ નિ વાણી વદિ. ચંદ્રાપીડ ! બાણું છું હદિ
 તાહારિ મંત્રીમુત ચું મીતિ; વફલખતા અતિચિ તાં નિત્ય, ૩૦

પ્રાણુ પાઈ તૂંહિ વાહાણુ બાત; તેહનિ તું હિ વાહાણુ, તાત'
 વિદ્યા બાણુયા એકિ હારિ. વિનય, વિવેક, શાસ્ત્ર, આચાર, ૩૧
 શુરુસેવા, શીલ નિ સત્ય, તેહ તણી તાં ઉત્તમ મતિ.

૧૫ એહવુ પ્રધાન તણું જે તંન પતિ યઈ જે બધકુ વંનિ, ૩૨
 માહારિ મનિ આવિ છિ જયા કાંઈ વાંક તાહારુ સર્વયા.
 તિ કાંઈ દૂહવ્યુ તે વીર, વેરાગિ વન માંહાં ગ્યુ ધીર. ૩૩
 જૂપતિનું વચન સાંભલી શુકનાસ શોકિ ગ્યુ ગલી.
 બીહુ ગાલિ ધરી નિ પાણિ રાજા પરતિ બોલિ વાણિ. ૩૪

૨૦ - રાપ ! સાંભણુ સત્ય વચન. શીતલ યાઇ દુતારન,
 ઇંદુ ઉણ્યુ, સાગર સૂકાઇ, અથવા સરજ ટાહુ યાઇ, ૩૫
 રોપ ધરી ન શકિ કે ધરા, મિથ્યા બોલિ સાધુ જે ખરા,
 રાતિ રવિ ઉણ્યુ કહિ કેપ, ॥ ચંદ્રાપીડયી દ્વપણુ હોય. ૩૬

૧ અવલે. દીન રે. ૨ હરિ રે. મીન રે. ૩. સાંન જ. ૪ આંણી જ્ઞાન રે.
 ૫ ચૂપઈ. 'એહતાલી' બોલ નથી. ૭ બિહા છિ. માંહાં જેણિ રયાન. ૮ કયું
 પ્રણામ. બિહુ ઠામ. ૯ સાંહાંમું. ૧૦ મદ (ર). વાંણી. હદિ. ૧૧ તાહિ. મુત
 ચું. મીતિ. ૧૨ પ્રાણુ પાઈ તૂંહિ વાહાણુ. ૧૩ બાણીયા. ૧૪ રોવા. મત્ય. ૧૫
 પ્રધાન. બિહુ વંન્ય. ૧૬ માહિ મંન્ય, યથા. ૧૭ બિહુ. પાણિ. વાણિ. ૨૦
 યાચિ. ૨૧ સૂકાય. યાય. ૨૨ સકિ. ધરા.

- એહવું વચન શા મટિ ? રાજકુંઝરનિ એ નવિ ધટિ.
તે મૂરખ, અતિશિ મતિહીન, રાજનીતિ માંહાં નહિ પ્રવીણુ, ૩૭
- માતપિતાનુ જે માતકી, મિત્રદ્રોહી, મહા પાતકી,
દુષ્ટ, કૃતમ્મ કર્મચંડાલ. તેહનિ કીધિ, રાજ દયાલ, ૩૮
- ૫ જાણીછ કૃતયુગનુ અવતાર ગુણવંતુ અનિ ચરિત ઉદાર,
ચંદ્રાપીઠ તે પુણ્યવંત સહી, તેહનિ દ્વપણ દેવું નહિ. ૩૯
- કુંઝરનિ દ્વપણ કુદ્ધ કથી, તેહ જીદરૂં કંઈ કબ્દ જ નથી.
ગુણવંત નિ નિગુંથુ કો કહિ તેહ સાધુનિ હર્ષડિ દહિ. ૪૦
- ગુરુસેવાપર જાણુછ ધર્મ, પાલિ આગા, ઉત્તમ કર્મ,
૧૦ વિલાસવતીનિ રમ્યુ જીછંગિ, તહિ પાલિઉ જાણુ સંગિ. ૪૧
- ચંદ્રાપીઠ કહુ ચું કર્ચ તે પાપી ઇચ્છા સંચરછ.
આફણુછ એહવા જીપજિ; પૂરવ કર્મ ચકી નીપજિ. ૪૨
- પુત્ર નહિ એ કુમિ સમાન; મહા બ્યાધિ જાણુ સંતાન.
નાથ કરેવાનિ મહા બ્યાસ, જીજંગ વૃત્તિ ડસવાનિ કાલ. ૪૩
- ૧૫ દૂર ગ્રહ એ પુત્ર અભિધાન, તામસ પ્રકૃતિ પશુ અગાન.
મહિન ચિત્ત એ કુલઅંમાર; ખલ, નિગુંથુ, નિઃસ્નેહ અપાર. ૪૪
- ક્ષપણુક એ નીલજ આકાર, પદ્મલવ સરખા રક્તવિકાર.
મૂઢ મૃપા દર્પનિ વહિ; અંતર ગાન કાંઈ નવિ લહિ. ૪૫
- મિત્રદ્રોહી, દુરાચાર, ગુરુલોપી, દાંબિક વિહિવાર,
૨૦ એહવુ એ તાં; આકુ આંક. ચંદ્રાપીઠ તણુ શુ વાંક ? ૪૬
- જાણુનું નહિ દુહવાસિ તાત, વિરહિ દ્વખણી થાશિ માત,
અતિ ખીજશિ તારાપીઠ, ચંદ્રાપીઠનિ થાશિ પીઠ. ૪૭
- ‘મુઝ વિના તે જીવશિ કિમ ?’ પાપીનિ મનિ નાબ્યું ઇમ.
જી આગા નવિ દીધી જાપ, પુણ્ય કરું સવિ ચાઇ પાપ. ૪૮

૧ રાજકુંઝરનિ. ૨ હીણુ. નહીં. ૩ ચે. ૪ ચાંડાલ. તેહનિ, ૫ જાણુ. ગુણવંત નિ. ૬ નહી. ૭ કાંઈ. ૮ હર્ષડિ. ૯ ગુરુસેવા. જાણુ. ૧૦ જીછંગિ. તહો પાલીક જાણુ સંગ. ૧૧ દરેઈ. ઇછાઈ સંચરિ. ૧૨ આફણીઈ. ૧૩ નહીં. કમિ સમાન માઠા. જાણુ. ૧૪ દરેવનિ. ૧૫ ગ્રહે પુત્ર. ૧૬ નિરસ્નેહ. ૧૭ કિપણુ. દહિણુ સાવક. શરખા. ૧૮ અંતરજનિ ૧૯ ઇંબક. ૨૦ શું. ૨૧ જાણુનું નહીં દુહવાસિ. દુખણી. ૨૨ અનિ ખીજશિ. પીડિ. ૨૩ ઇમ.

- શુકની પિરિ બણાવિયુ, ભક્ષ્ય ભોજ્ય દેઈ ભાવિયું ;
 તેહ મન માંહિ નાવ્યુ પ્રેમ. વન માંહાં બીહુ જાણી એમ. ૪૯
 એથી પંખી ચતુર સુગણ; પાલિ તેહનિ સુપિ પ્રાણ.
 એ પાપીષ્ઠ સહ પરદર્ય; મોહુ યઈ નિ દુઃખિત કર્ય. ૫૦
 ૫ તિયંગયોનિષ્ઠ પડશિ દુષ્ટ, જેણિ એવડું દીધું કષ્ટ.
 પાપી ઉદરિ આવિયુ જેહ, વિરી દુઃખ દેવા સહી એહ. ૫૧

- એટલું કહી જલ ભર્યા લોચન. ત્યાહિં જીવિતિ વદિ વચન.
 તમનિ જે અહો કહું જાન તે કૃત્રિમ દીસિ, પરધાન ! ૫૨
 વૈશ્વાનર આગસિ જમ દીપ, સૂરજનિ ખલોત પ્રતીપ,
 ૧૦ ઉદયિ માંહિ જમ જલવૃષ્ટિ, શશીનિ શીતલ ચંદન સૃષ્ટિ. ૫૩
 તિમ તમ પરતિ કાંઈ ઉપદેશ. તથાપિ કહું જાનનુ લેશ.
 જાનિ ચતુર ધીર મતિમંત વિવેકી વિચક્ષણ સંત, ૫૪
 દુઃખિ તેહનાં મન હુલ્લાષ; જમ ધણી વૃષ્ટિ જલાશય યાષ.
 પોતિ કષ્ટ આવી નિ પડિ, ત્યાહિં મન તેહનું ઊજડિ. ૫૫
 ૧૫ જીપનિ નહિ વિવેક વિચાર કારજ કરવા ભેદપ્રકાર.
 તે માટિ સાંભલિ રિચર મન. અતિશિ દારણુ વય યોવન ૫૬
 કુશલિ વિરલા જન ઉતરિ. યોવન કોડિ વિકારનિ કરિ.
 જવ શેશવ તાં છાંડિ કામ, ગુરુ શં રનેહ સાથિથી જાષ; ૫૭
 અનિ જીપનિ અલગી પ્રીતિઃ એહવી છિ યોવનની રીતિ.
 ૨૦ જમ વક્ષરચલ યાષ મુદ, નવુ ભાવ યાષ તિમ ગૂદ. ૫૮
 મદ વાધિ વાંછા નિ સંગિ; મોહહેતુ જીપનિ જલુ રંમ.
 જમ અવયવ જીપનિ આકાર, તિમ વાધિ મન તણા વિકાર, ૫૯

૧ બણાવીયુ ભાવીયું. ૨ માંહા નાંવ્યુ બિહુ જાણી એમ ૩ પંક્તી. સુગણ. સુપિ પ્રાણ ૪ યે ૫ તિયંગ યોનિ. ચણિ. દીધું. ૬ આવીયુ, દુઃખ. ૭ એહવડું. ભૂપ. ૮ ચે. આન કૃત્રિમ. પરધાન ૯ યમ સૂરજનિ ખલોત ૧૦ હડધી. યમ. ચંદન શશિ શીતલની સૃષ્ટિ. ૧૧ જ્ઞાનનુ ૧૩ દુષ્ટિ. હુલ્લાય યમ. યાય ૧૪ તેહનું ૧૫ જીપનિ નહી દારય. ૧૬ અતિશે ૨૮ ગુરુ. ભય. ૨૦ યમ. તવ ગૂદ. ૨૧ જલુ. ૨૨ યમ અવિવ.

- દારણુ પાખિ પ્રગટ જ થાઈ; વિલા લગ્ન સવિ દંકાઈ.
ધવલ સરાગ થકાં લોચન દીરઘ, નવિ દેખિ તાં અન્ય. ૬૦
- હૃદય ન થોભિ ગુરુ ઉપદેશ સ્ત્રીરાગી હૌજી લવલેશ.
હિત કહ્યું તે નવિ સાંભલિ, ધીરપણું આશ્ચર્ય ગલિ. ૬૧
- ૫ ત્યજવાનાં બ્યસન જેટલાં, વાહાલાં અતિ લાગિ તેટલાં;
વહાલાં કે દોહાં નવિ ગમિ, યૌવનમદિ મન કિહીંઈ ભમિ. ૬૨
- દિવસ થયુ તે જાણિ રાતિ, સ્તુતિ સમી લાગિ તાં તાતિ.
ચિત્ત ડગ્યું લગ્ન તાં પડિ; વીસારિ વિલા આવડી. ૬૩
- પુષ્પધન્વા કરિ પ્રવેશ; જમ રાગઈ લીધુ દેશ.
૧૦ તેજિ વારી કે નવિ સકિ. હિત લાગિ જે અમલું બકિ. ૬૪
- વાગાં મન્મથ ડેરાં બાણુ સહસ્રહિન્ન થયાં હૃદય પ્રમાણુ.
કાણિ હૃષ્ટ ધીરજ ગલિ; ધીરજ ગયું, શીથ કિહાં મિલિ? ૬૫
- વિનય રહિ કૃદ્ધનિ આધારિ? સ્નેહ તથાણુ ગમ્મ વારિ.
જાણિ દલિ મનની શુદ્ધિ, કૃદ્ધનિ આધારિ રહિ છુદ્ધિ? ૬૬
- ૧૫ કિહાંથી આવિ ગુરુની લાજ? ઈંદ્રી પરવશ થી હરિ કાજ.
તે કુણિ વાર્ધા નવિ જાય; વશ રાખેવા નથી ઉપાય. ૬૭
- તે માટિ જાણુ સંકેત, યૌવન એ સધલાંનું હેત.
સકલ દુરાચાર ડેરું મૂલ તારણુ વિ આચું અનુકૂલ. ૬૮
- મોટાઈ અતિ મોહના પાશ યૌવન જીપાઈ પરકાશ.
૨૦ યૌવન ધર્મ કરાવિ લોપ, ૧૧ બાલક ઉપરિ શુ કોપ? ૬૯
- કહિણુ વચન કહ્યાં તિ જેહ, વજ્ર સર્મા મુઝ લાગાં તેહ.
તિ બલતાં બોલ્યાં જે બોલ, મુઝનિ લાગા વિપ સમતોલ. ૭૦
- પોતિ વૃક્ષ તાં જે વાવીછ, તે ઉપરિ સ્નેહિ બાવીછ.
અંમ થડી જે જીપના તન, તે શું કહિણુ થાઈ કિમ મન? ૭૧

૧ દાર-પાખિ. થાય. દંકાય ૨ દેખતાં મન. ૩ હૃદિ. હૌઓ. ૪
હૃદ. આશ્ચર્ય. ૫ ચેટલાં. ૬ મદ. ૭ નાણિ. ૮ પડી. વીસારિ. ૯ ચમ.
૧૦ લાગે. ૧૧ બાણુ. કદિ પ્રમાણુ. ૧૨ કાણિ હૃદયે ધીરજ. ધીયું. મલિ.
૧૪ ટલી. સિદ્ધિ. ૧૬ રાખવા. ૧૭ નાણુ. સધલાંનું. ૧૮ દુરાચારનું મૂલ.
અનુકૂલ. ૧૯ નિ મોહના. પ્રકાશ. ૨૦ ઉપરિ ચો. ૨૧ ચેહ. ૨૨ ચે. ૨૩ ચે.
જીપરિ. ૨૪ ચે. કહીણુ. કથમ.

વૈશંપાયન હિપરિ વીર કઠિણુ હૃદય કિમ કાળિ ધીર ?
 સર્વં ત્યજ્ય ગ્યુ છિ વનવાસિ; ન જાણીય તપ શીઘ્ર આસ ? ૭૨
 પ્રીછયા પાપિ સમાચાર દ્વયણુ તે કિમ કાળિ લગાર ?
 કરતુ નથી તે નિંદિત કર્મ, માંડી ખીહુ છિ શુભ ધર્મ. ૭૩
 ૫ સમાચાર મધુ લીજ્ય. મિથ્યા દ્વયણુ કિમ દીજ્ય ?
 કદાચિત તે ગુણી જ હસિ. આગલિ સર્વં જાણ્યું જશિ. ૭૪
 નિમત્તિમ આણી આણે કારિ પ્રીછી લેશં સર્વિ વિવિહાર.

રાયનાં વચન સાંભલી સાન વલતુ તિહાં જોસ્યુ પરધાન. ૭૫
 રાજ ! કુણુ છુ પ્રેમિ કરી હિદારતા મતિ થં અણુસરી.
 ૧૦ પણુ વનિ એણિ વાસ જે મણુ, ચંદ્રાપીડનિ મેહેલી રણુ, ૭૬
 મિત્ર સ્નેહ તાં જે પરહરિ, એ બિફરૂં ફેરૂં થં કરિ ?
 એહવૂં સાંભલી તેણિ કારિ, નિમ વ્યાપકિ માયું તુષાર, ૭૭
 તિમ સાંભલી દોષ આરોપ ચંદ્રાપીડ વદિ કાંઈ દોષ.
 સાંભલુ, જી શુકનાસ, વચન. માહારુ દોષ વણુ રા મન. ૭૮
 ૧૫ વૈશંપાયન નાળુ જેહ, કાંઈ ધ માહારિ દોષિ તેહ.
 યદ્યપિ નહોં કુષ મુઝ વાંક, તુહિ થ્યુ તે આફે આંક. ૭૯
 પિતાઈ કણૂં તે ફોક કિમ કરી માનિ ખીળ લોક ?
 તે માટિ પ્રાયશ્ચિત કરે, તેહિ લેવાનિ સાંચરૂં. ૮૦
 આગા જી મુઝ આપિ તાત, તુ સર્વિ સૂધી લાવૂં વાત.
 ૨૦ તે કારણુ તણુ કરી વિચાર મૂલિ આગા જી આ વાર. ૮૧
 વૈશંપાયન આનિ નહોં, માહારુ દોષ ટલિ તે કિહી ?
 ખીળનિ તેડિ તે વીર જી આનંદુ કુષ ધીર, ૮૨

૧ હિપરિ. રીકિ. ૨ વાસિ. જાણીય. ૩ પાપિ દ્વય કિમ. ૪ ખીહુ. ૬ જાણ્યું. ૭ નિમત્તિમ આણી આણે. ૮ રાયવચન. સાંન. પરધાન. ૧૦ એણિ વનિ. ૧૧ ચંદ્રાપીડનિ. ૧૨ ચે. એટલા બફરૂં. ૧૩ ચિમ. તુષાર. ૧૪ શુકનાસ. વણુ. ૧૫ જેહ કાંઈએ. ૧૬ નહી. ૧૭ કિમ માને તે ખીળ. ૨૦ તણો. મૂલનિ. ૨૧ નહી. ૨૨ આવતુ.

- તું તાં કાઠિ મેકલીઈ રાય; તેડાવિઈ તાલ તવ કાપ.
મુઝ પિના નહિ આવિ તેહ; સત્ત કરી, નિ માનુ એહ. ૮૩
- તે માટિ આગા મુઝ કરુ; વચન કહું તે મન માંહાં ધરુ.
માહર દીકું છિ તે દેશ. જાતાં નહિ થાઈ કાંઈ કલેશ. ૮૪
- ૫ હું ગયુ જવ રકંધાવારિ, સાંભલિયુ મિ સમાચાર.
તેહ સાંભલી વાપ્યુ દેહિ એ થું બાલપણુ નેહ. ૮૫
- એ વિણુ બાવિ નહોં ભોજન, કોડા, નિસવૂં, સૂવૂં તંન.
તે માટિ મુઝ થ્યુ બિચાટ. વેગિ આલી આબ્યુ વાટ. ૮૬
- જાણ્યું વિણુ આગા જાયેસ, તું તાં અપરાધી થાયેસ.
૧૦ તેડી આવૂં; જાણુ વેદ. મારગિ મુઝ નહિ માઈ એહ. ૮૭
- બમર નેત્ર જાણી પદ્મ વદન, એણી પિરિ બોલ્યુ રાનુ તંન.
તેહ સાંભલી નિ પરધાન રા પરતિ બોલ્યુ તેણિ રથાન. ૮૮
- શી આગા છુ છુ મહારાજ? કવિ કિથં કરવૂં તાં કાજ?
તેહ સાંભલી નિ જૂપતિ કાંઈએક મનિ વિમાસિ મતિ. ૮૯
- ૧૫ રાજા બોલિ. મંત્રી! સુણુ જે હું મર્મ કહું આપણુ.
વિહિવાની કરતા 'તા વાત, તેહવા માંહાં એ થ્યુ ઉત્પાત. ૯૦
- વિધાતાઈ વિપરીત કર્યું; સુખ આપણું સરવિ હર્યું.
ચંદ્રાપીડિ સાથું કહ્યું. મિ સધલું ■ કારણુ લહ્યું. ૯૧
- એ ગ્યા વિણુ તે આવિ નહોં. તે વિણુ એહ સકિ નહિ રહી.
૨૦ તે માટિ દુખસાગર મૂઢ. એ ગ્યા વિણુ તાં ન રહિ ગૂઢ. ૯૨
- વૈશંપાયન લેવા કાજિ વિકાસવતી ધ મોકલસિ આજ.
અવસ્થ મોકલવુ કુમાર. તેહુ ગણુક મુદ્દત્ત થ્યુ સાર. ૯૩
- પ્રયાણુ તણા કરુ ઉપચાર, દધિ, દૂધી, મંગલ આચાર.

વચન ઇસ્થાં બણી નિ શુકનાસ, ગદમદ કંઠ બાળ્ય, મુખિ થાસ, ૯૪

૧ તેડાવિ. ૨ નહી. માંનુ. ૪ નહી. ૬ દેહ. ૭ નહી. ૮ જાણ્યું. ૧૦ જાણુ. નહી. ૧૧ જાણુ. ૧૨ રથાન. ૧૩ દુ. થું. ૧૪ વિમાસિ. ૧૫ શણુ. ૧૬ વીહોવાની. ઉત્પાત. ૧૭ સુખ. ૧૮ નહી. નહી. ૨૦ દુખ. તે ન. ૨૨ મુદ્દત્. ૨૩ પ્રિયાણુ. ૨૪ વચન સાંભલી નિ શુકનાસિ. મુખિ.

- ચંદ્રાપીડનિ કિલિ છિ વાણિ, મંદિર નહિ ચતુર સુખણુ.
 મનોરમાઠ સહિત નર્ત ધિરિ માતાનિ કહુ સધલી પિરિ. ૯૫
- પરધાનિઠ સહિત પરવયુ. કુંઞર નિજ મંદિર સંચયુ.
 આગા હઠઅડિ ધરી વિશાલ કાદંબરીની જમ વરમાલ, ૯૬
- ૫ આવી, માનિ કરી જીહાર, જાહસી વાણી બોલ્યુ સાર.
 અમ તાં આગા દોધી રાખ વૈશંપાયન લેવા કાપ, ૯૭
- જી મુખ આગા આપુ તહો, તુ પ્રવાણુ કરં તાં અહો.
 વક્તી માતા વાણી વદિ કાંઈએક દુઃખ ધરીનિ હદિ. ૯૮
- આતા ! તું અતિ વાહાણુ, યર ! તુલિ કેમ મોકલું દુરિ !
 ૧૦ યજી તું જાજે તેલ્લિ કારિ, તેડી આવે સહી નિરધાર. ૯૯
- તું તાં છિ રે ઉત્તમમતિ. અહો બિહ યાજિં તે સુતવતી.
 મનોરમા મધ્યિ ઉચ્ચરિ. તેહ કુષ્ટ કલું નહિ કરી. ૧૦૦
- વક્તી તાં વદિ વિલાસવતી. એહવું ચં બોલિ છિ, સતી !
 ચંદ્રાપીડ નિશ્ચય સ્વાવશિ; કાપ કરી ઉત્તમ બાવશિ. ૧૦૧
- ૧૫ કાં તું વિદ્ય આલેવિ કરિ જે એહવી વાણી વિસ્તરિ ?
 વેગિ ચં સમર્પ કરુ. મન માંહિ બિલટ અતિ ધરુ. ૧૦૨
- આપણી આગાઠ જી જાપ, નિશ્ચય કારજ સિદ્ધિ યાપ.

- એહવી વાત કરી નિ વીર આબુ નિજ મંદિર મતિ ધીર. ૧૦૩
- તેડયા જોશી બિલટ ધણી રાજપુત્ર ઇમ વાણી બાણિ.
 ૨૦ તહનિ પૂછ શિ મંત્રી જૂપ દિવસ ચાલવા તણુ અનૂપ. ૧૦૪
- એટલું હું કહું છું વચન શીઘ્ર મુહૂર્તનુ કિલિજી દિન.
 અણુક વદિ, સુણુ રાજકુમાર ! અહનિ ન અમિ જાવું બાહારિ. ૧૦૫

૧ વાણિ. સુખણુ. ૨ મનોરમા સહીત. ૩ સહીત. ૪ હઠઅડિ.
 કાદંબરીજી યમ. ૫ બિચી વાણી. ૬ અમ આગા. ૭ જી આગન્યા. પ્રિયાણુ.
 ૮ વાણી. કિલિ. ૯ વૃંદાવન ૧૧ મતી. બેહ યાહ. ૧૨ મદિ. નહી. ૧૩ વક્તી
 બોલિ. વદિ છિ. ૧૫ ચાલવા કરે થે. વાણી. ૧૬ ઉલટ. ૧૭ નિશ્ચિ. સીધિ.
 ૧૮ ધણિ. રાજપુત્ર એમ વાણી. ૨૦ અનૂપ. ૨૧ મુહૂર્તનુ કિલિયો દિન.
 ૨૨ શણુ.

- પણ થં કીજી ? રાજ્યનાં કાજ કીધાં જોષ્ઠિ નિશિ આજ.
રાજાની ઇચ્છા જવ હોય, કારજ સિદ્ધ કરિ તાં સોય. ૧૦૬
- એહવું કહી જોશી સાંચરિ, રાજ મંત્રી બણી પરવરિ.
ચંદ્રાપીડ શરીરસ્થિતિ કામ જિહ્યુ વેગિ કરવા કામ. ૧૦૭
- ૫ જોજન કરી રહ્યુ જોટલિ, જોશી કહી વધ્યા તેટલિ.
ચંદ્રાપીડનિ વધામણી આવી કહિ તે મહરન તણી, ૧૦૮
- શુકનાસ રાજાનિ યથા પ્રયાણુ દિન કહુ સર્થા.
કાલિ નિશાં અહીં થકી પ્રયાણુ. સ્તવિયા જોશી કરી વખાણુ. ૧૦૯
- ચંદ્રાપીડ આણિ ઉદ્ધાસ; જાણિ, છું કાલંબરી પાસિ,
૧૦ વૈશંપાયન પાસિ વહી; મન ઇચ્છી પામ્યુ તે રહી. ૧૧૦
- ‘રાજપુત્રનું’ પેરણુ જહુ સંધાતિ આવુ તે સદ્.’ ૨૧
એણી પરિ મન ધરતાં ઉદ્ધાદ રાત્રિ દિવસ વીતાં પ્રાસાદિ. ૧૧૧
- નિશા યર્ધ આયમિઉ દિન, જિમ્યુ શયી અનિ ઉકુ ધન.
કરી સજ્જત માતા પાસિ માગિ આગા પ્રેમ પ્રકાશિ. ૧૧૨
- ૧૫ નયનિ શોકિ નીર બરાય, સ્તંભી રાખિ મધ્યિ માય.
અપશુકન થાવા જિ કરી વચન એક જોલી સુંદરી. ૧૧૩
- જાતમાત્ર ખુલિ જિહ્યું મિધ તુઝ સાચિ પ્રેમ જ ધ્યું.
પિહિલું જાહારિ કયું પ્રયાણુ, તેથી દુખ અધકું નિર્વાણુ. ૧૧૪
- આજ પ્રાણુ જાઇ નીસરી, તે રાખું છું દુહિલિ ધરી.
૨૦ દુહિલિ મુખ દીકું તુઝ તાણું. કુંઅર ! થં કહીછ તાં ધણું ? ૧૧૫
- તું આલિ તે આણી વાર. યુતુ દીસિ છિ સંસાર.
આંસું કુંધી રાખું જાલિ, તુહિ આવિ છિ નીકલી. ૧૧૬

૧ રાજનાં. ૨ ઇછા. ૩ ચર્ચસીદ્ધિ. ૪ કાંમ. ૫ રાંન. ૬ ચેટલિ. ૭ વધાંમણી.
૮ શુકનાસિ. પ્રયાણુ. ૯ નિશા અહીં. પ્રયાણુ. સ્તવિયા. વધાંસુ ૧૦ આણિ
ઉદ્ધાસિ જાણે. પાસિ. ૧૦ ઇછા પામ્યુ ૧૧ પેરણુ જહુ. ૧૨ મન. આદુલાદ.
દીવસ. ૧૩ અયમીક દિન શયિ નિશિ અ જહુધન. ૧૪ પાસિ. આગન્યા. ૧૫
નયને. રાખિ. ૧૬ અપશુકન. ૧૭ ખુલિ જિહ્યયું. ૧૮ ચાહારિ. દુખ. નિર્વાણુ.
૧૯ પ્રાણુ. નીસરી. રાખું. દુહિલી. ૨૦ દુહિલિ મુખ કુંઅર. ૨૧ આલિ તાં.
૨૨ રાખું વહી. નીકલી.

હર્ષઅડું ચાષ િ સતખંડ. તું પાષિ મૂનું જાહાંડ.
 વચ્ચ વિના કિમ જીવિ ગાય ? તિમ કુંઅર ' મૂલિ દ્વખ ચાપ. ૧૧૭
 કહીષ દેખીશ તાહાં મુખ ? કહીષ મુઝનિ ચાષિ મુખ ?
 તાહાં ચાલવું મુઝ નવિ ગમિ. વિરહવેદના મન નવિ ખમિ. ૧૧૮

૫

કાલંબરી ૭.

રાગ ગુડી, યતિ તાલ

- આગિ ધણિ દિહાડિ તું આબુ. વલી ચાલવું આજ જ.
 થાડિ દિવસિ એક જીવનું અતિ ઉત્તરજી કાજ જ. ૧
 વૈશંપાયનનિ તાં વિરહિ તજો એકલા જાશુ જ.
- ૧૦ માહાં મન તાં નથી માનતું. વાટિ દ્વખિયા ચાશુ જ. ૨
 અનિ વલી વારી હું ન સહું વૈશંપાયન માટિ જ.
 ચાલવાનું તાં નામ જ લેતાં હર્ષઅડું માહાં કાટિ જ. ૩
 એક વીનતી કહે હું, કુંઅર, જોડી નિ બિહ પાણિ જ,
 એટલું હું માગું છું, વહાલા, સાંભલી માહારી વાણી જ; ૪
- ૧૫ આગિ ધણા દિવસ જમ લાગા, રખે તુમ લમાહુ જ.
 એટલુ બોલ દેઈ નિ મુઝનિ મરતી આજ જવાહુ જ. ૫
 એહવાં વચન મુણી નિ નમતુ ચંદ્રાપીડ એમ જાણિ જ.
 કણમાત્ર હું રહી સહું નહિ, માતાજી, તમ પાષિ જ. ૬
 પિહિલું દિગ્ગિજય થકા રે લાગાંતા બહુ દિન જ
- ૨૦ હવડાં વૈશંપાયન અર્થે જાવું જીવનું વન જ. ૭

૧ હર્ષઅડું. પંડ. પાષિ. જાહાંડ. ૨ વચ. મૂનુંનિ કુંઅર. ૩ દેખીશ. મુખ. સુખ. ૪ મુને કિમ પમિ. ૫ 'હડવું' જ' જ નહિ. ૬ 'રાગ ગુડી' ને બદલે 'દુહરો ગુડી' છે. ૭ ધણે ઘાટિ. ૮ થોડે દિવસે. આતુરનું. ૧૦ માહાં. કુંખીયા. ૧૧ હ. ૧૨ નામ લેવાં હર્ષઅડું. ૧૩ કુંઅર. બહુ પાંસિ. ૧૪ વાંણિ. ૧૫ ચમ. રખે. ૧૬ જવાહુ. ૧૭ સુણી. ચંદ્રાપીડિ. જાણિ. ૧૮ કણમાત્ર રહી હું ન સહું. પાષિ. ૧૯ ચલા. દિન. ૨૦ જીવનું વન્ય.

કારજ તેહ કરી નિ વેગિ આવીશિ તમ ચણિ જી.

શીખ માતાજ દુહિલિ દીધી, નયણિ જલ નીઝણું જી.

તિહાંથી તાત બણી તાં આગ્યુ જગાડ્યુ જૂપાલ જી

કર જોડી નિ ચરણિ લાગ્યુ શીખ માગિ તતકાલિ જી.

૫. આલિંગન દેઈ રાગજી શીસ કંરિ આધાણ જી;

કુંઅર પરતિ પ્રેમ કરી નિ જૂપતિ બોલિ વાણિ જી.

આતા! મિ તુલ્કિ જે દીધુ વાત કરતાં દોષ જી,

તેહ વાત સંભારી મન માંહાં રખે કરુ કાંઈ રોષ જી.

મિ તાહાંજ બહુ જોયું પારખું, તુ મેહેસ્યુ મહી ભાર જી.

૧૦ આતાજી! દુહલુ છિ અતિશિ અતિશિ રાગનિદિવાર જી;

તિષ્ઠ પ્રજા પાલી તાં પ્રીતિષ્ઠ, સંતોખ્યા સવિ લોક જી.

મુઝથી અધિકી લાજ જ કીધી. કાએનિ નહિ શોક જી.

એણી પિરિ બહુ રીતિ કહી નિ આપ્યા દીધી રાખ જી.

પ્રણામ કરી નિ કુંઅર તિહાંથી પ્રધાનનિ ધરિ જાય જી.

૧૫ મુતનિ દુઃખિ રુદન કરતાં દીર્ઘા. કયું પ્રણામ જી.

મનોરમા મંત્રીજ આશી દીધી તેણી હામિ જી.

શીખ કરી તિહાંયુ નીસરિછિ; જિતાવલિ અતિ આણી જી;

‘રખે તાત મુલ્કિ પાણુ વાલિ,’ અંતર્મત એમ જણી જી.

વૈશંપાયન કાદંબરીનિ અક્ષવાનું અતિ મન જી.

૨૦ નમરથી નીસરી નિ આગ્યુ વેગિ યથા પવન જી.

દ્રાગ્યુધનિ આદરિ પ્રેરિ; ત્રણ ગળ્યુતિ ગ્રામ જી

જિજ્ઞાસીથી જઈ જિતરિછિ, કીધુ તિહાં વિશ્રામ જી.

૧૮

૧ તે કારજ. ૨ શીખ. ૩ દુહિલિ. નયણે. ૪ ચરણે. ૫ આલિંગન. કરી

આધાણ. ૬ કુંઅર વાણિ. ૭ તુલ્કિ ચે. દોષ. ૮ માંહાં રખે. રોષ. ૯ જલ્દ.

પારખું. ૧૦ અતિશિ દુહલુ છિ. ૧૧ સંતોખ્યા. ૧૨ નહી. ૧૩ જલ્દ નીતિ. ૧૪

પ્રણામ. કુંઅર. પ્રધાનનિ. ૧૫ પ્રણામ. ૧૭ શીખ. નીસરીલ. આણિ. ૧૮ રોષ.

મુલ્કનિ. અંતર્મતિ. આણિ. ૨૦ નીસરી. ૨૧ ત્રણ ગળ્યુતિ ગ્રામ. ૨૨ નિતરીક.

તિહાં વિશ્રામ.

નિશાશેષ તિહાં નિસ્તરિયા. યયુ પ્રાતઃકાલે ૭.
 સંખ્યાદિક કર્તવ્ય તાં કીધાં આનંદિ ભૂપાલ ૭. ૧૯
 મન માંહિ મનોરથ કરતુ કિમ કામિની પામું ૭ ?
 કામતાપ કાયાનિ લાગુ તેહ કિ દારિ વામું ૭ ? ૨૦
 પત્રલેખા પ્રારથના કરશિ, હરશિ તેહનું ચિત્ત ૭,
 તેણિ કારજ માહાર્થ યાશિ જાશિ તનનું પિત્ત ૭. ૨૧
 મોક્ષસુખ તેહવું સુરતસુખ અનુભવશું અનુરાગ ૭.
 વિરહવેદના વપુથી જાશિ પામી પ્રેમવિભાગ ૭. ૨૨
 એહવા બહુ મનોરથ કરતુ ચાલિ તે દિન રાતિ ૭,
 ભૂખ તરસ તાવડ નિ નિદ્રા, ગણિ નહીં કાંઈ વાત ૭. ૨૩

એમ જિતાવલિ કરતુ ચાલિ; અર્ધ પંચ યુ જાંહ ૭,
 મીઠમ અંત નિ જલદકાલ અતિ દુર્ઘટ આગ્યુ ત્યાંહ ૭; ૨૪
 વિરહાતુરનિ કાલપાશ જે, કામકુંજર મદ્યાર ૭,
 પ્રેમિતનિ તે લોહનું પંજર, દુર્ઘટ વજાકાર ૭. ૨૫
 અંધકાર રૂપિ અસિ સરખુ, વિહુત પાવકન્વાલ ૭,
 વિરહીનાં વપુ દમવા આગ્યુ વાટિ પ્રાવૃટકાલ ૭. ૨૬
 પિહિલું મન વિદુવલ કરવાનિ આગ્યુ તાં અંધકાર ૭;
 પછિ કામનાં બાણુ જાણીછ બિંદુ પડિ અપારિ ૭. ૨૭
 હંસ તણી એણિ તાં દીસિ, વિહુતના આતકાર ૭;
 અનેકિ પુખ્તુ પરિમલ આવિ; કેતક બસ્ત્રાકાર ૭. ૨૮
 નદી પૂર પ્રવાહ તે ચાલિ; મનમથનું બલ વાધિ ૭.
 વર્ષાકાલના યોગ જે સંધ્યા, વિરહીનિ અતિ બાધિ ૭. ૨૯
 કુમલ મન હરિ કામીનાં, અંધક નિ કદંબ ૭.
 સરિતા તટનિ ગૂઢ કરિ રે સુખા મથા નિતંબ ૭. ૩૦

૧ નિસ્તરીયા. ૨ કર્તવ્ય તા કીધી. ૩ કિમ કામિની પામું. ૪ કામ.
 ૫ પત્રલેખા પ્રારથના કરસે ૬ યાસે જાશિ ૭ સુખ તેહનું. ૮ જાશિ
 ૧. ૯ બહુ ૧૦ ભૂપ. નિ તાવડ નિદ્રા. નહી. ૧૧ યાંદ. ૧૩ વિરહાતુરને.
 કામ. ૧૪ લોહનું. ૧૫ રૂપિ અસી સરખુ. ૧૬ કામનાં બાણુ જાણીછ.
 વિહુતના. ૨૭ કામીનાં.

દાદુર મોર નિ ચાતક બોલી શબ્દ તે સંતાપિ જ.
બંધુજીવ અરુણાં જે દીસિ, કામરંજ અતિ વ્યાપિ જ. ૩૧

કાલંબરીનિ વિરહિ કરી નિ નિર્જતિ કિમદિ ન પામિ જ.

વિષમ વાટ તે મંનિ ન આણિ; પંથ મૂઢ અતિ તાણિ જ.

૫ એમ કરતાં ત્રણ બાજ પંથના કમિયા ચાલી વીર જ.

મેઘનાદ આવંતુ દીકુ વેગિ મારગિ ધીર જ. ૩૩

આવી પ્રણામ કરી નિ જીજુ. રાગ પૂછિ: વાત જ

પછિ પત્રલેખાની કહીજી. કુદુ, તહો દીકુ બાત જ ! ૩૪

અચ્છોદ સર આગસિ યર્ષ આવ્યા. વૈશંપાયવ નિરખ્યુ જ !

૧૦ સમાચાર તહો તેહિ પૂછ્યુ ? વાત કરતાં હરખું જ. ૩૫

ખઠકાનું કારણ કહું તણનિ ? અણનિ, કહુ, તે અણસિ જ ?

અથવા માહારી સળગ આણી રયાનકથી કિલી દલસિ જ ? ૩૬

માતપિતાનિ કાંઈ કાંઠાબ્યું છિ ? તહો કહુ પ્રતિષેધ જ ?

કાંઈ માહાદે કહું માનસિ ? હઠિકે છિ અતિ ચેધ જ. ૩૭

૧૫ માહારુ શ્રમ, કહુ, સાચુ થાસિ ? કહિ આવશિં ધિરિ જ ?

દિવસ રાત્રિ તિહાં શું કરિ છિ ? શી છિ તેદની પિરિ જ ? ૩૮

શી વાંછાત તપ સાધિ છિ ? વાત તહો કાંઈ નહી જ ?

એહવા પ્રશ્ન રાખજી કીધા. મેઘનાદ કહિ વાણી જ. ૩૯

‘ રાજ ! તહો તાં હું ચલાવ્યુ વચન કહી નિ ઇમ જ,

૨૦ વૈશંપાયનનિ જોઈ હું પૂછિ આવ્યુ તમ જ. ૪૦

વૈશંપાયન બધુ સાંભળ્યુ. અચ્છોદ સરનિ તીર જ.

તહો પૂછિથી આવી ન મદ્યા વાટ જતાં વીર જ ૪૧

લાહિ પત્રલેખા નિ કેયુરકિ એહવું. કહું વચન જ

ચંદ્રાપીડ આવવા નવિ દીધુ વિલાસવતી રાજન જ; ૪૨

૧ બોલિ. ૨ અરુણા. ૩ નિર્જતિ પામિ. ૪ આણિતાંણિ ૫ ત્રણ. કમીયા
ચાલિ. ૬ પત્રલેખાની કહેચો. ૭ નીરખ્યુ. ૧૦ હરખ્યુ. ૧૧ બિઠાનું. ૧૨ આંખી
રયાનકથી. ૧૪ હઠીકે. ૧૭ નહી. ૧૮ એહવાં. રાખજી કીધાં. ૧૯ હું. એહવું
કહી વચન જ; ૨૦ હું. ૨૧ સરની.

વધો ઋતુ આવી દેખી નિ કિ શુકનાસિ રાખ્યુ જી,
 તે માટિ તણો અહો એકલા કિમ રિહિશું ? ૧ મમ ભાખ્યું જી. ૪૩
 વિપમ જૂમિ આ છિ હો વીરા ! એકલાં રહ્યું ન જાય જી
 ચાતુર્ભાસ માંછિ નહિ આવી ચંદ્રાપીડ અહો રાય જી. ૪૪
 ૫ અચ્છોદ સરથી અહરુ હું વાલ્યુ. મધ્યિ વાસા ચ્યાર જી
 તે માટિ હું નથી જાણુતુ તેહતુ સમાચાર જી. ૪૫

વચન સાંભલી રાજા પૂછિ, મૂલ્કિ કહુ વિચાર જી
 પુદ્ગતી હુશિ કે નહિ પુદ્ગતી હુધ પત્રવેષા તાં નારિ જી ? ૪૬
 મેધનાદ કહિ. સાંભણુ, સ્વામી ! જી વાટિ નહિ વિધન જી,
 ૧૦ તુ તાં કામિની પુદ્ગતી હુશિ સુષ્પિ તિહાં ભવન જી. ૪૭
 'એહવું' પૂછી ત્યાંહાંથી ચાલ્યા. વિસમી વાટ પલાય જી.
 'કાકંબરી' સ્મરણુ કરતાં વિરહ ધણુ તાં ચાય જી. ૪૮
 મદનવલ્લિની, જ્વાલા જાણી વિદ્યુતના ઝાતકાર જી.
 કામબાણુ સરખી તાં લાગિ ફેડોરાંની જે ધાર જી. ૪૯
 મર્જન જાણી ત્રેતપુરીના પટલ તણુ તાં નાદ જી.
 મયૂર બોલિ તે કામધનુપની પ્રત્યંચાનુ સાદ જી. ૫૦
 પ્રલયાનલના તણુખા જાણી અઘોરો તે દીસિ જી
 ભમરચેણિ 'કાલપાસ જાણી શુંભારવ અતિ હીસિ જી. ૫૧

ત્રેતપતાકા સરખી દીસિ જમ પંક્તિ આકાશિ જી.
 ૨૦ રાજાનિ વિરહ અતિ વ્યાપિઃ મેદેલિ બહુ નિશ્વાસ જી. ૫૨
 વિપમ વાટ ગાહી નિ આવ્યા. બિમણુ દુઃખવિભાગ જી.
 માટિ દૂહલિ કરી નિ પાખ્યા રાયજી તેહ તડામ જી. ૫૩

૧ દેખી. શુકનાસિ રાખ્યુ. ૨ એમ ભાખ્યુ. ૪ નહી. ચંદ્રાપીડિ. ૫ મધ્યે.
 ૬ જાણુતુ. ૭ મૂલ્કિ. ૮ નહી. પત્રવેષા. ૯ નહી. ૧૦ કામિની. સુષ્પિ. ભુવન.
 ૧૩ જાણુ. ૧૪ કામબાણુ સરખી. ૧૫ જાણુ ત્રેતકરીનાં. ૧૬ કામ. પ્રતંચાનુ.
 ૧૭ તણુખા જાણુ જાતકજીવ. ૧૮ જાણુ કાલપાસિ. તે. ૧૯ સરખી. ૨૦ વિરહિ.
 બહુ. ૨૧ દુઃખ. ૨૨ દુહલિ. પાંચ્યા.

- આતી શીખામણુ દિ સદ્ગિનિ—^૧દિરી વડુ અમતાર જી
રખિ કિદી તે નાગી જાણ; વીડુ સર વન દાર જી ^{૫૪}
એદવું કદી નિ આપિ સોધિ ગદન, લના, તરૂન જી,
સિલાતલ નિ પુષ્પના મડપ, સરોવર કેરા ફૂલ જી. ^૫
૫ સોધતાં કિદીઈ નવિ દોસિ માંડ્યુ મંનિ વિચાર જી.
પત્રવેખાથી મુજ આગ્યાનુ સાબંધુ સમાચાર જી. ^૫
તે માટિ તે માદારી લાજિ યયુ અંતધોન જી.
નહિતરિ સિ ઇલાણુ ન લાધિ? રિશિવાનું કિદી રયાન જી? ^૫
વૈશંપાયન પેખ્યા પાખિ પમણું ગિ ન બરાવ જી.
૧૦ કાદંબરીના દર્શન માધિ વિધન મૂલિ તે યાય જી. ^૫

ચૂપક

- યં કહું? ન રહિ માદારા પ્રાણુ. વનિ એકલુ મૂઠ અળણુ.
નવિ દોડી મિછ કાદંબરી વૈશંપાયનનિ ફુખિ કરી. ^૫
મદાસ્વેતાનિ જાણિ આશ્રમિ; કદાચિ કાઈ લાખિ મમં.^૨
૧૫ કદક જિતારી એકિ દારિ ઇલાણુ યયુ અસવાર. ^૬
સ્વેત અગ્ર અંગર પરિધાન આશ્રમ તેણિ મઠ રાગન.
અમ્મ યજી હેકુ જિતરુ, દોરી હપ માદિ પરવરુ. ^૭
જૂથ, છુ ગુણનિ દારિ અધોમુખિ જાણી છિ નારિ. ^૮
ચિતાઈ કપિ છિ અંમ. પલટાણુ છિ તનુ રંગ. ^૯
૨૦ કરિ નિશાસ. નયણુ વદિ નીર. તરલિકાઈ ધર્મુ શરીર.
કાયા અતિ દોસિ ફુખિણી, જમ લતા અતિ વાઈ હણી. ^{૧૦}
ફુખિણી દેખી કરિ વિચાર. સકિ છુ મરણુ પામી નારિ.
કાદંબરીનું ફુખ અતિ ધરી શોકાતુર દોસિ મુદરી. ^{૧૧}

૧ શીખામણુ. ૨ રવે નાશી દારિ ૪ સિલાતલ પુષ્પના. ૫ ન. ૬ પત્રવેખ
શી ૭ માટી અંતરખ્યાન ૮ નહીતરિ ઇલાણુ રયાન ૯ પેખ્યા પાખિ ૧૦ તે
મૂંડનિ. ૧૨ માગી વનિ અળણુ ૧૩ ફુખિ ૧૪ જાણ. કાઈ. ૧૫ અસવારિ
૧૬ અછ પરિધાન આશ્રમ. રાગન ૧૭ માદિ ૧૮ અધોમુખિ બિઈ
૧૯ પલટાણુ તનુ ૨૦ બિદિ તરલીકાઈ ૨૧ યમ વાઈએ ૨૨ ફુખિણી દેખી
મળું. ૨૩ ફૂલ

- નહિ તુ પત્રલેખાષ કલ્પ માહારિ આવેવાનું લલ્પું,
તેણી હરખ પામિ કામિની. એહ અવરયા શી ભામિની ? ૧૫
- એહવી મનિ આશંકા કરિ. મિન્ન રિદિ, નિ પમત્તા ભરિ.
ગણી પ્રાણુ તે ભેડી ગયા ખડિ આખડિ આણી દયા. ૧૬
- ૫ મોહ પામતુ પાસિ મયુ. નયણ આંસુ, ઝાંખુ મયુ.
તેહ શિક્ષાતલ પાસિ ઠારિ જઈ બઘસી બોલીડે કુમાર. ૧૭
- તરલિકાનિ પૂછી વાત. શં છિ ? શુ મયુ ઉત્પાત ?
તે કાંઈ નવિ કહિ વચન માહારવેતા સાંદામું મૂક ધન. ૧૮
- મહારવેતા મન્યુ મંવરી એણી પરિ વાણી ઉચ્ચરી.
૧૦ (મહાગદ કંઈનિ નવિ બોલાય.) મહાભાગ્ય ! સાંભલિ, હો રાય ! ૧૯
- એહ વરાણી તાં શં વદિ, માહિ કુઃખ દાધી હદિ ?
હં અ પાપિણી, અમાગિણી, મંદ કર્મ અતિ, દૈવિષ દણી. ૭૦
- શં સાંભલસુ માહાર કુઃખ ? રાય ! તમારં જાસિ સુખ.
તુદિ સાંભલુ, કહં વૃત્તાંત. મહારા કુઃખ તણુ નહિ અંત. ૭૧
- ૧૫ તમ આવવાતુ સમાચાર કેચરકિ કલુ અપારિ.
તેહ સાંભલી વિદીણું મંન બઘસી રહી હં આણિ વંનિ. ૭૨
- ચિત્રચરનું કલ્પું નવિ કર્મ. મદિરાનું મન માંદાં નવિ ધર્મ.
આશ્રમિ આગ્ય અંદ્રાપીડ સંતોષ્યુ નહિ આણી વીડ. ૭૩
- અતિશિ વલ્લભ મુગલોચના કાલંબરી નવિ જોઈ વેદના.
૨૦ ઉવેખી નિ મેડેલી તેહ આણ્યુ નહિ અંતર્ગત નેહ. ૭૪
- સ્નેહપાશ ત્રોડી વૈરાગ્ય તપ કરવા અહીં આવી લાગિ.
તપ દુશ્વરતર કરવા હેતુ વનિ આવી બઘડી સંકેત. ૭૫

૧ નહીં તુ પત્રલેખાનિ. લલ્પું. ૨ હરખ પામિ કામિની. ૩ મંનિ. ૪ નંણે. ૫ પતિ (પતિ) આપાંડ. ૬ પામિતુ. નયણે આંસુ ઝાંખુ. ૭ શિક્ષાતલ. બિરો બુદ્ધી. ૮ તરલિકાનિ પૂછિ. ૯ શ. છિ. ઉત્પાત ૮ કાંઈ. મહારવેતા સાંદામું. ૧૦ મહારવેતા. વાંણી. ૧૦ માહાભાગ્ય. ૧૧ સાંભલસુ કુઃખ. સુખ. ૧૨ માહા. નહીં. ૧૫ હણુ. ૧૬ બિરો. આણિ. ૧૭ કહુ. ૧૮ આશ્રમિ. સંતોષ્યા નહીં આંણી. ૧૯ મુગલોચની. વેદની. ૨૦ આણ્યુ નહીં અંતર્ગત. ૨૨ દુશ્વરવા કરે. બેડી સંકેત.

- સાંભળુ, રાયજી, કહું વિવેક, એટલિ આહાણુ આબ્યુ એક. ૧૦૫
 રૂપિ તલારિ આકારિ, જાણી શું અવતરિલ કુમાર. ૭૬
 અંતઃકરણિ શન્ય શરીર તરલ નેત્રથી ચાલિ નીર.
 સૂની દષ્ટિ શોધિ સોય અહરંપહરં જમ નીગમ્યું હોય. ૭૭
 ૫ યૌવન વય આબ્યુ મુઝ પાસિ, જમ બિલખતુ દુર્ધ પ્રકાશિ.
 શન્ય હૃદય. જમ ખીલીતુ હોય, ચિંતાતુર અતિ દીસિ સોય. ૭૮
 જાણીધ કાંઈ પ્રાર્થના કામ ખીલીતુ આવી બિશુ ઠામિ.
 જાણી નેત્ર કરિ હિ પાન (આંસુ ગણિ) અંબુજ સમાન. ૭૯
 સંભારિ હિ હાર્યું યથા, મુઝ સાહામું જૂઠું તે તથા.
 ૧૦ જાણીધ પૂરવ ભવની પ્રીતિ, વદન નિહાલિ તેણી રીતિ. ૮૦
 જાણી મત્ત. વિયોગી જિશુ, દીર્ઘતુ તે આતુર તિશુ.
 આવી ખાહિ તે સંનિધાનિ બેઠ્યુ આહાણુ, મુખિ, રાગન ! ૮૧

- વાત કહું સાંભલિ, બામિની ! અવલી ગતિ દીસિ, મજબામિની !
 પામી હિ યૌવન વય, રૂપ, છુ તપ શાનિ કરિ, અનુપ ! ૮૨
 ૧૫ મેઘ્યુ વિધાતાઈ યોગ, શા માટિ તિ જાંડયા ભોગ ?
 તપ કરી નિ માગીધ જેહ, તે પામી હિ સુંદર દેહ. ૮૩
 શિ કારણિ ભોગનિ હિ કલેશ રહી એકલી સુનિ દેશિ, !
 મુઝ મનિ તે યાદ હિ દાઝિ વું જે કષ્ટ ભોગવિ બાઝ. ૮૪
 વું સરખી જી તપ આદરિ, કામ ધનુ તે શાનિ ધરિ !
 ૨૦ મિથ્યા ભીમિ હિ તાં ઇંદુ. વસંત ઋતુ તે નિબૂલ મંદ. ૮૫
 મિથ્યા આત્ર તણી મંજરી. મિથ્યા કાકિલ સુર હિચ્ચરિ.
 મિથ્યા કમલ ફૂલ્યાં કલહાર. મિથ્યા બ્રમર તણા ગુંગર. ૮૬

૧ ૬૬. આંહાણુ. ૨ નં.લે. અવતરીલ. ૩ અંતઃકરણે શન્ય. ૪ શોધિ. ૫ મ
 નીગમ્યું. ૫ પાસ. ૬ મ. બિલખતુ. ૬ મ. ૭ નં.લે. ઠામ. ૮ નં.લે. નેત્ર. પાન
 આંસુ. અંબુજ. ૯ સાંહામું. ૧૦ નં.લે. ભવની. ૧૧ નં.લે. ૧૨ સંનિધાન્ય.
 આંહાણુ. ૧૩ ગજગામિની. ૧૪ પાંખી. અનુપ. ૧૫ જાંડયા. ૧૬ ચેદ. પાંખી.
 ૧૭ દેશ. ૧૮ ચે. બાહ ૧૯ સરખી. ઠામ ધનુપ. સાહાનિ. ૨૦ નિઃફલ. ૨૧ ચૂલ.
 શું હિચ્ચરિ. ૨૨ ગુંગર.

ચંદ્ર જ્યોત્સના મિથ્યા સવિ. ત્રિયુષ વાયુનિ મૂરખ સ્તવિ.
નિરર્થક જિ સધલાં ઉપવંન; કામાતુર ન કરિ દુઝ મંન. ૮૭
મિથ્યા મેઘાડંબર કાલ. મિથ્યા મોરના નાદ રસાલ.
જી તાહારા મનનિ નવિ હરિ, દુ મન્મથ પંચગાણ પરહરિ. ૮૮

- ૫ એહવાં વચન કદિ જેટલિ, પુંડરીક સાંભયું તેટલિ.
મિ નવિ પૂછિ તેદનિ વાત, કુણ કિહાં દુઝ માત નિ તાત, ૮૯
કિહાંથી આંખુ, શં છિ કામ, શિષ્ટ એહવું બોલિ છિ વામ;
વિણ પૂછિ જોડી નીસરી; કુસુમ વીણના નિ સાંચરી. ૯૦
તરસિકા તેડી એકાંતિ મિ અલગાં પૂછુ વૃતાંત.
૧૦ બાઈ! એ કુણ વિપ્રયુવાન? સિ આંખુ છિ આંખિ રથાન? ૯૧
એ દોઢિ માહાઈ મન દિરિ. પુંડરીક અંતરિ સાંભરિ.
સજની! તું એહનિ તાં વારિ; અહોં નાવિ, અછ બીજિ હારિ. ૯૨
નિવારિક જી આવશિ અહોં, અકલ્યાણ એહનિ યાશિ સહી.
તે વાયું કિમહિ નવિ રહિ અંતરગત મદનાનથ દહિ. ૯૩
૧૫ ભવિતબ્યતાનિ યોગિ કરી તેહ રણુ આ વન અનુસરી.
રાયજી! વીતા કેટલા દિન, રણુ આશરી નિ આ વંન. ૯૪
એક સમિ અજીઆલી રાતિ જીમ્યુ છંદુ કામશરધાત.
તરસિકા નિદ્રાવશિ થઈ. હં આણી શિક્ષાઈ રહી. ૯૫
મૂકિ નિદ્રા નાવિ લગાર. શયન કર્યું મિ આંખિ હારિ.
૨૦ અઘોર સરના આવિ વાય, અતિશિ શીત સુગંધ જ કાય. ૯૬
હં સૂતી મનિ કઈ વિચાર:- મંદભાગિણી હં નિધોર.
૨૫ મનોહર પામ્યુ જેહ, પુંડરીક નવિ માન્યુ નેહ. ૯૭
હં જાતી જી તેહિ ચણિ મંદ ભાગ્યથી પામ્યુ મણિ.
જીવાડવાનિ કહી સુઝ વાણિ, તેણિ રહ્યા તાં માહા પ્રાણ. ૯૮

૧ યોજના મિથ્યા સવિ. ત્રિયુષ. ૨ કામાતુર. ૪ બાઈ. ૫ જેટલિ. ૬ કામ. વામ. ૮ આણુપૂછિ. નીસરી. ૯ પૂછું ૧૦ સુવાન. શં. આંખિ રથાન. ૧૩ અકલ્યાણ. ૧૪ અંતરગતિ. ૧૫ તે. ૧૬ દિન. આશી. વંનિ. ૧૭ અનુઆલી. કામ. ૧૮ તરસિકા. આંખી. ૧૯ શયન. આંખિ. ૨૧ નિરધાર. ૨૨ પાંચુ જેહ. માન્યુ. ૨૩ પાંચુ. ૨૪ વાંણિ. પ્રાણ.

- કર્પિજલ સાચિથી ગયુ. વિધાતા કહિણુ અતિ ગયુ.
 પુનરપિ પામી નહિ દર્શન. આશાષ વીતા બહુ દિન. ૯૯
 કરુણારહિતિ એકી વાર નથી મોકલ્યુ સમાચાર.
 હં એહવાં અનેકિ જ ધરૂં, મન સાચિ સંકલ્પ તે કરૂં. ૧૦૦
 ૫ જગતી સૂતી છું તેણિ ઠારિ. સાંભલિ, રાજ, કહું વિસ્તાર.
 તેણિ સમિ મિ તાં દિજતન આવંતુ દીકુ, રાજનં! ૧૦૧

રાજ ગુડી, ચતિ તાલ.

- હલુષ હલુષ પગલાં દિ છિ રોમાચિત શરીર જ;
 જણીયું આવી લાગા છિ મન્મથના બહુ તીર જ. ૧૦૨
 ૧૦ ગુરુ રતંભિ ચાલિ તિ ન સકિ જણી વિવેકી બાંધુ જ.
 સ્વેદજલ શરીર ચાલિ, મળન કાર્ય ચું સાધ્યું જ. ૧૦૩
 વેગલિથી આવંતુ દીકુ લળળ સધથી વામી જ.
 કામાતુર દેખી નિ તેજિ હું અતિ ચિંતા પામી જ. ૧૦૪
 જુ મૂલ્કિ એ સ્પર્શ જ કરચિ તુ હું છાંડીશ દેહ જ.
 ૧૫ પુંડરીક દર્શનની આશા મિ રાખ્યુ છિ જેહ જ. ૧૦૫
 પ્રાણુ ધર્મા તે થ્યા મુઝ મિથ્યા, જુ સ્પર્શ કરિ એ આજ જ.
 દુઃખ વેઠ્યું મિ અતિ ધણું નિ એકિ ન સર્થ કાજ જ. ૧૦૬
 એણી પરિ વિમાસણુ કરતાં પાસિ આવ્યુ મુનિ જ.
 કામાતુર તે અતિ ધણું મુઝ ખરતિ કહિ વચન જ. ૧૦૭
 ૨૦ ચંદ્રમુખી મૂલ્કિ મન્મથ મારિ. આવ્યુ તાહિ શર્ણિ જ.
 ત્રાહિ, ત્રાહિ, હે તારુણી, મૂલ્કિ; તાપસ પામિ મળ્યું જ. ૧૦૮
 શરણાગતની રક્ષા કરવી તાપસતુ એ ધર્મ જ.
 કુસુમબાણુ મુઝનિ પાડિ છિ. જુહિ વિભાંસી મર્મ જ. ૧૦૯

૧ માચિથી. ૨ પામી નહી દર્શન. ૬૦. ૩ રહીતિ. ૪ ધરૂં. ૫ મથાણું
 ૧૧ દુહરી ૧૧ ૬૦ ૧૧ કથું છે. ૮ હલુષ હલુષ. ૯ જણીયું, બહુ. ૧૦ જણી. ૧૧
 મ્વેદ. ચાલે. સાંચુ. ૧૨ વાંમી. ૧૩ કામાતુર દેખી. પર્મમા. ૧૪ મૂલ્કિ. ૧૫
 પુંડરીકના. રાખ્યુ. જેહ. ૧૭ દુઃખ ૧૮ કામાતુર અતિ તે. ૨૧ ત્રાહિ. ૨. પાંમિ.
 ૨૩ કુસુમબાણું. જુઓ.

- એહવાં વચન સાંભલી મુઝનિ ચડિ કોધ અપાર ૭.
 કુર દષ્ટિ કરી નિ બોલી તે પરતિ તિણી વાર ૭. ૧૧૦
 હા પાપી ! એ શું બોલિ છી ? ત્રાહિ, ત્રાહિ, જમદીય ૭ !
 શા માટિ તાં નથી પડતું વજ એહનિ શીસ ૭ ? ૧૧૧
- ૫ જિહ્વા શિ તાં નથી તૂટી એહરી કિહિતાં વાણિ ૭ ?
 નાહાતુ થકુ ભરમ શિ ન થયુ ? શિ ન મયા તુઝ પ્રાણ ૭ ? ૧૧૨
 જલ માહિ તું શિ નવિ જૂકું ? શિ ન ગયુ પાતાસિ ૭ ?
 પશુ સરખુ હોસિ તું કામી. કાંઈ ન જાણિ, બાલ ૭. ૧૧૩
 વિરપ ધણું વિધાતા કીધું, એહવું કીધું ૧૫ ૭.
- ૧૦ બાલકથી શા માટિ ન પડ્યુ, મૂરખ, તું તાં કૂપિ ૭ ? ૧૧૪
 તેહ કામિની નહિ હું, મૂરખ, જેહ કરિ વિભચાર ૭.
 એહવું કહી નિ ઈદુ સાદામું જોયું તેણી વાર ૭. ૧૧૫
 સ્વામી પરમેશ્વર ! સાંભલજો, સકલ લોકના સાખી ૭.
 પુઝરીકના દર્શનથી હું મંન રહી સ્થિર રાખી ૭, ૧૧૬
- ૧૫ અવરિ પુરુષ જી ચીતબુ તુહિ મનિષ શું એક વાર ૭,
 તેણિ સતિ જાતિ માંહાં એહની પડજો, જમદાધાર ૭. ૧૧૭
 એહવું વચન કહતાં તતક્ષણ ન જાણી ધ કાંઈ બેદ ૭
 કામવેદનાઈ અતિ પીડ્યુ દુઃસહ પામ્યુ ખેદ ૭, ૧૧૮
 અથવા કાંઈ પૂરવનું પાતક, તેહ તણાં તાં કમ ૭,
- ૨૦ કિ માહારા વચનનિ સામર્થ્ય, કલ્યુ ન જામ મમ ૭, ૧૧૯
 વૃક્ષ પડિ જંમ મૂલ જ છેદિ, પડિહિ મહી મુઝારિ ૭
પ્રાણ રહિત તાં તેહ થયુઃ નિ નિમિષ ન લાગી વાર ૭. ૧૨૦
 ગનજીવિત જાહિ રા ! થયુ તે દીન દામણ મંદ ૭,
 પરિજનમાત્ર કરિ તાં તેહનાં અતિશિ તાં આકંદ ૭. ૧૨૧

૧ ચડી. અપારિ. ૩ ત્રાહિ ૨ ૪ વજ તાં. ૫ વાંણિ. ૬ નાંદાંતુ. ૭ ન
 જૂડો. ૮ પશુ સરખુ કામી. જાણિ. ૯ વિરિપણું. ૧૦ મૂરખ ૧૧ કામિની નહી હું
 મૂરખ થેહ કહે. ૧૨ ઈદુ સાંદામું જોયું ૧૩ સાંભલજો. સાખી. ૧૪ પુઝરીકના
 દર્શનથી મંન. રાખી. ૧૫ મનિષ. ૧૬ જાતિ તાં. પડયો. ૧૭ જાણીધ. ૧૮
 કમ. ખેદ. ૧૯ વચનની સામર્થ્ય ૨૦ ચમ પડીક. મુઝારિ ૨૨ રીત. ૨૩
 ગતજીવત યાહિ. દામણ. ૨૪ અતિશય.

કડવું ૮

રાગ વિરાડ

- સાંભલું. રાય ! યયુ હિતપાત, મિષ્ટ મન ચં વિમાસી વાત,
વૈશંપાયન મિત્ર તમ હોય તેહ અવસ્થા પામ્યુ સોય. ૧
- ૫ કહી બધી નીચું મુખ કરી. નયનિ બલધારા નીસરી.
સૂઝી નહિ દિશિ એક પ્રકાશિ. સ્યામ વદન મેહેલુ નિશ્વાસ. ૨
- અંદ્રાપીઠ કથા સાંભલી શોકસમુદ્ર માંહિ ગ્યુ ગલી.
ફિરિષ્ટ નયન શ્યુ વિકલ અપાર. ગદગદ કંઠ વદિ તેણી વાર. ૩
- ૧૦ દેવી ! તહિ કીધા હિપાય. માહારં બામ્ય નહોં બલ થાય.
હં નવિ પામ્યુ કાદંબરી આણિ જન્મ વિરહ અનુસરી. ૪
- અરણ્યસેવા તેહની નહિ યાઇ. કુદ્દ, હવિ ચં કીજિ, બાધ !
જન્મમાંતરિ, તહો કરજ્યુ સંચ કાદંબરી મિલવા પરપંચ. ૫
- તમે પસાઇ પામીશ સહી. વિકલ થકાં એહ વાણી કહી.
કામિની અણપામ્યાનું દુઃખ; વિકલ થયું તાં તેહનું મુખ. ૬
- ૧૫ વસતુ તાં વાણી નવિ વદિ. સિદ્ધિજિ કામલ દાટું હદિ.
નિમ રણુ 'તુ ત્યમ અડવડ્યુ નિશ્ચેતન અવનીષ્ટ પડ્યુ. ૭
- એહપિ તરલિકા તાં જોહ, મેહેલી મહાસ્વેતાનુ દેહ
આવી અંદ્રાપીઠનિ પાસિ મહાસ્વેતાનિ કિહિ નિરાય. ૮
- જો, રે, જો, આ તું, સુંદરી ! રાત્રું તેજ ગયું તાં ફિરી.
૨૦ ભાગી ગ્રીવા. શિર નવિ ધરિ. હલાવ્યુ ચેતન નવિ કરિ. ૯
- જીઘાડિ નહોં એ લોચન. સાંભલિ નહોં એ નિજ કંન.
હાલિ નહોં હાય નિ પાગ. આસ કરિ નહોં હૃદયવિભાગ. ૧૦

૧ 'કડવું ૮' નથી. ૩ સાંભલું. હિતપાત વિમાસી. ૪ પુંડરીકનુ
મિત્ર યમ. પાંચ્યુ. ૫ હં બિઠી નીચું મુખ. નયન. નીસરી. ૬ સૂઝી નહોં.
સાંભ. મેહેલું. ૮ તજો. નહી બલધારા ય. ૧૦ ન પાંચ્યુ. આણિ. ૧૧ ચણું. થઈ.
કીજિ સહ. ૧૨ કરયો. ૧૩ પાંચીય. એહવી વાણી. ૧૪ કામિની અણપામ્યાનું
દુઃખ. મુખ. ૧૫ વાંળી. હિદિ. ૧૬ અવનીષ્ટ. ૧૭ ચેહ. મહાસ્વેતાનુ. ૧૮ પાસ માહા-
સ્વેતાનિ. નિરાસ. ૨૦ ચેતન. ૨૧ નહોં લોચન. નહી નિજ વંચ. ૨૨ હૃદય.

- ચંદ્રાપીડ ! બોલુ, હા દેવ ! ચંદ્રવદન ! ધમ કાં ય્યુ એવ ?
કાદંબરીવસ્ત્રભ ! ઉચ્ચરુ. દાસી ઉપરિ દષ્ટિ જ ધરુ. ૧૧
- વૃજ વિના અહિ કિમ જીવાય ! એષ્ટા રહિત યર્ષ તે કાય,
રહી રહી મુખ સાહામૂં જોય, રક્ત નયન દ્વખિ અતિ રોય. ૧૨
- ૫ રાના પરિજન કહિ. પાપિણી, દુષ્ટ, તાપસી ! તું શાપિણી,
કઠિણ્ય હૃદય એ તિ ચં કયૂં ? તારાપીડનું મુખ તાં હયૂં. ૧૩
- પ્રભ સધલી કરી અનાય. આશા રહિત કયૂં સવિ સાય,
શુભ સદ્ગુણ બાળ્યુ ઠાર. લક્ષ્મી રિહિશિ કે આધારિ ? ૧૪
- સાધુ તણી કે કરશિ સેવ ? દાનકયા રહી અવસ્થમેવ.
૧૦ તારાપીડિ મેહેલ્યુ 'વૃજ બાર; કિમ પાછી ધરશિ ધુર સાર ? ૧૫
- અપુત્રિણી યર્ષ વિલાસવતી. કિમ જીવશિ, કહું, તે સતી ?
માતા પિતા અનિ પરધાન મનોરમા અવરિ, રાગન ! ૧૬
- એ સળંગન સદ્ગુણ તાં ત્યજ કિહાં એકલુ ચામ્યુ સજી ?
એહવૂં કઠિણ્ય હૃદય કાં યયૂં, સવિ ઉપરિથી બિતરી ગયૂં ? ૧૭
- ૧૫ તું તાં હદિ સદા ધ દયાલ; કઠિણ્ય થયુ તે ચિ તતકાલિ ?
કૃપા કરુ, થાઉ પ્રસન્ન, સેવક ઉપરિ કીર્તિ મંત. ૧૮
- વિશ્વ મોકલાવિ નષ્ટ નહીં. અહો અનાય જીરીષ કિહી ?
એણી પિરિ કરિ તે શોક. રદન કરિ તે રાના લોક. ૧૯
- યર્ષ રહ્યુ અતિ હાહાકાર. રદન કરિ સધલુ પરિવાર.
૨૦ ઇંદ્રાણુષ હેવારવ કરિ; ખડતાલિ જૂમિ ઉદરિ; ૨૦
- ત્રોડિ સાંકલ સોના તણી નાણી મુઝ મેહેલી ઝ્યુ ધણી.
કોલાહલ થયુ જોટલિ, કયા એહ રહી એટલિ. ૨૧

પત્રલેખાઈ નર્ષ નિ કલું; ચંદ્રાપીડનું આરવૂં લલું;
ઉત્સાસ પામી કાદંબરી, ઉદધિવેલિ નિમ ઇંદુ કરી. ૨૨

૧ ચંદ્રાપીડિ. એમ. ૨ ઉપરિ દ્રષ્ટિ. ૩ વૃજ. અહો. રહીત ૪ રહી ૨ મુખ સાહામૂં. દુષ્ટિ. ૫ મહાસ્વેતાનિ કહિ. તાપશી. ૬ હૃદય. તારાપીડનું મુખ. ૮ શુભ. ૯ રોવ દાંન. ૧૦ ધરશિ ૧૧ અપુત્રણી ૧૨-૧૪. આ ત્રણ પંક્તિઓ ૧૪, ૧૨, ૧૩ એવા અનુક્રમમાં છે. ૧૨ માત્ર ૧૪ હૃદય. થયું ઉપરિથી. ૧૫ 'હદિ' છે નહિ. ૧૬ ઉપરિ. ૧૭ નહી. ૧૯ પરવાર. ૨૦ પડતાલે. ૨૧ ત્રોડે. નાણી. ૨૨ યયૂં થેરલિ. ૨૩ પત્રલેખાઈ. ૨૪ આનંદ પામી. હૃદયી ચમ છદુ.

- માતપિતાનિ કહ્યું વચન, મહાશ્વેતાનું કરું દર્શન.
 એ મિષિષ્ઠ તિહાંથી નીસરી. પત્રલેખા સાચિ પરવરી. ૨૩
- મદલેખા નિ કેવરક સંગિ; મારત્ર દેખાડિ છિ રંગિ.
 અંગિ સાચી સવિ શૃંગાર : કટિ મેખલા નિ ઉરિ હાર. ૨૪
- ૫ નુપુર, સુરભિ પુષ્પની માલ, ચંદનલેપ અંગિ સુરસાલ.
 વક્ષગી પત્રલેખાનિ પાણિ મદલેખા પરતિ-કહિ વાણિ. ૨૫
- સાંભલિ, સખી! પત્રલેખા આજ, કિહિ છિ, આવિશિ શ્રીમાહારાજ.
 કહિનહુલ્ય તે છિ અપાર. હું નથી માનતી નિર્ધાર. ૨૬
- સંભાર, હિમગૃહ મુઝારિ વક્ર વચન બોલ્યુ જે સાર.
 ૧૦ માહારી અવસ્થા માનિ નહીં મરણુ લગિ જી પામું સહી. ૨૭
- એ નવિ જાણિ માહારિ કાનિ એ દુખ પામિ છિ, કરું સાઝિ.
 જી જાણિ તુ આવિ એહ. પણ માહારિ મનિ છિ સંદેહ. ૨૮
- હું તાં નહિ બોલું તે સાચિ તિ જ ઉદયંજુ દેવુ નાથ.
 મિષ્ઠ તે સાચિ નવિ બોલાય વક્ષપિ આવી પડિ તે પાપ. ૨૯
- ૧૫ તું ત્રિહિજે અનુનય જે કરિ, નિમ તેહનું મન અંતરિ હરિ.
 એહવી વાત કરતાં પલિ પંથ ખેદ કયાઈ દલિ. ૩૦
- આબ્યાં આશ્રમિ તેણી વાર કોલાહલ યર્ષ રહ્યું છિ અપારિ.
- અદ્ભુત દેખી તે કામિની ચિંતામસ્ત યર્ષ બામિની. ૩૧
- ચંદ્રાપીડ દીકું ગતપ્રાણુ. પૃથ્વી પડિયું મૃત નિર્વાણુ.
 ૨૦ દેખી સહસા 'આ યં ?' કહય. ધૂનિ તંન, વિરહિ વપુ દહય. ૩૨
- ભંધિ મુખિ પડિ તે જિહાં, મદલેખાઈ ઝાલી તિહાં
 પત્રલેખા જોઈ અડવડી મૂર્છા ખાઈ અવનિષ્ઠ પડી; ૩૩

૧ મહારવેતાનું. ૨ મિષિષ્ઠ. નીસરી પત્રલેખા. ૩ મદલેખા. દેખાડિ. ૪ મેખલા. ૫ નુપુર. ૬ પત્રલેખાનિ પાણિ મદલેખા. વાણિ. ૭ પત્રલેખા. ૮ કહિણુ હૃદય. નિર્ધાર. ૯ વક્ત્ર. બોલ્યું થે. ૧૦ અવસ્થાં માનિ નહી. પામું. ૧૧ એમ ન માનિ દુપ પામિ ૧૨ જાણિ. ૧૩ નહી. તુંજે. દીધુ. ૧૫ ત્રિહિયે વિનય થે. યિમ. ૧૭ ચરણુ ઉલટ સૂચક છે. આશ્રમિ. ૧૮ દેખી. કામિની ચિંતાદ્રષ્ટ થય. ૧૯ પડીયુ કૃત નિર્વાણુ. ૨૦ દેખી સહસા શ્વ યં કરય. કહિ. ૨૧ ઉધિ મુખિ. યિહાં મદલેખાઈ. ૨૨-૨૪ આ ત્રણ પંક્તિઓ ૨૪, ૨૩, ૨૨ એવા અનુક્રમમાં છે. ૨૨ પત્રલેખા. પાઈ. અવનિષ્ઠ.

- પામ્યું વલ્લભ તણું શરીર, એ આધાર ધર્યું ચિત ધીર.
જીવંતાં તુ સુખ સંભોગ, મુખ અનુમરણ સંયોગ, ૪૪
તે હું પામી છું એકાંતિ બિહુ પ્રકારિ દુઃખની શાંતિ.
માહારિ અર્થિ આવતાં રાય પ્રાણુ છાંડયા; મેહેલી કાય. ૪૫
- ૫ ભાર એવડુ મુઝ શિરિ ધર્યું; માહારુ આત્મા અતિ ગુરુ કહ્યું.
જી હું હવિ રુદન આદ્ય, તુ તાં આત્મા હલુહિ કરું. ૪૬
પિંગિનિ સ્વર્ગિ આલતાં માય ! રોજિ, તુ અપશુકન યાય.
મુરપુરિ જાતુ જોઈ નાય હું હરખિ જાજિ છું સાથિ. ૪૭
આનંદની વેલા જી ધમ, ઉચ્છવ માંહિ રોજિ કિમ ?
૧૦ હજી ધ થં રોવાનું કાજ ? સખલાં દુઃખ અયાં મુઝ આજ. ૪૮
કુલકમ મેહેલુ જે અર્થિ, ગુરુ ઉવેખ્યાં જેહ સમર્થ,
ખીહોની નહીં લોકઅપવાદ, ત્યજી ધર્મ લગ્ન ઉદ્ધાદ, ૪૯
સખી સવેનાં ટાલ્યાં સુખ, મહાસ્વેતાનિ દીધું દુઃખ,
પ્રતિગા તે જૂહી ચર્ષ મહાસ્વેતા અર્થિ જે ગ્રહી. ૫૦
- ૧૫ માહારિ અર્થિ છાંડયા પ્રાણુ તે સાથિ કરવું પિપાણુ;
તુ તિ થં ગિહિલું એ કણું ? રોવું મુઝ મન માંહાં નવિ રણું. ૫૧
રાગ વિરાડી, યતિ તાલ.
- આજ જીવવું તેહ મરણુ રે મરણુ તે જીવિત જાણું.
રોહ કાંઈ મુઝ કુઈ તુ તે એણી પરિ આણું.
૨૦ માહારુ વાહાણુ હો એકલુ શી પરિ જાય ?
જીવી થં સુખ ભોમવું જી એહનિ સુખુ કાય ! દુષ્પદ. પર દો
તુ તું તે પિરિ કરજે, બાઈ, જમ માત નિ તાલ
માહારિ રોકિ પ્રાણુ ન છાંડિ; તેહવી કિહિજી વાલ. માહારુ ૫૩

૧ પાંચમું. ધર્યું. ૨ જીવંતાંનુ સુખ. મુખ. ૩ પાંખી. બહુ. ૪ પ્રાણુ છાંડીયા. ૫ જી હવિ. આત્મા હલુહ, ૭ પ્રીંગિનિ. રોઝ. ૮ હરખિ. ૯ ધમ હજી માંહિ રોઝ કિમ. ૧૦ સેવાનું. દુઃખ. ૧૧ મેહેલુ થે. ઉવેખ્યાં ચેહ. ૧૨ લોભ. ૧૩ મહાસ્વેતાનિ. ૧૪ મહાસ્વેતા. તાં જમ. ૧૫ છાંડયા. પ્રિયાણુ. ૧૭ 'રાગ વિરાડી' નહિ. જિત તાલ. ૧૮ જીવત જાણું. ૧૯ મુઝ થં આણું. ૨૧ સુખું. દુષ્પદ. ૨૨ કરયે. યમ. ૨૩ પ્રાણુ. કિહિયો મારો. કહી ૫૩-૫૪ અહીં નીચેની કહી વધારે છે-પુત્ર તણી પિરિ મિ એ પાસ્યુ આંગણિ લધુ સહકાર, પરલાકિ ત્યાં જલ અંજલિ દેવા તિથ ચીતવવું દારિ. મારો

- સહીરો પરિનિન જે ધરિ આવી સુત્ર દેખી નિ રોપ,
તેહવી પરિ તૂં કરજે, બાઈ, દુઃખી ન થાઈ રોપ. માહારો ૫૪
- આગણિ આંગણસુત જે, સગની, મન માંદાં ધરજે;
માધવી લતા સંધાતિ તેહનુ વીહીવા ચિંતઈ કરજે. માહારો ૫૫
- ૫ ચરણુતલિ મિં અતિ લડાન્યુ અશોક સુંદરવાન;
કાનિ ધરવા નિ પણિ અર્થિ રખે ચૂટો એક પાન માહારો ૫૬
- માહારી બિહેરી માલતી, તેહના પુષ્પ જ નેહ,
દેવતા અર્ચનનિ અર્થિ લેખ્યો અવરિ મ લેશુ તેહ. માહારો ૫૭
- ૧૦ રચૂલવૃક્ષ જે રિવઈ મિં રોપ્યુ, એહનિ પાણી દેખ્યો,
ફલ થાઈ તિમ યતન જ કરજે; તેહ તણુ ફાલ લેખ્યો. માહારો ૫૮
- મંદિર માહારિ જે બિચીસિ કામ તણો પટ મૂઢ,
તે લેઈ નિ ફાડી નાખખ્યો, હ અ રાખતી મૂઢ માહારો ૫૯
- ૫૦૨ માહિ જે શુક સારિકા કાલિંદી પરિદાસ,
એ બાપડાનિ મેહેલી દેજો. ઇચ્છા જાઈ વનવાસિ. માહારો ૬૦
- ૧૫ નકુલિકા નામિ જે હરણી સુતી મુઝ ઉચ્છગિ,
તેહનિ તૂ ખૂલિ બધસારે. અતિ હિ સુંદર અગ. માહારો ૬૧
- બાપ હરિણુ મિં જે પાટ્યુ 'તુ, મેહેલણુ કિહી તયોવંન.
હસ મરિ નહિ તિમ મેહેલણુ સર વાપી જલધન. માહારો ૬૨
- કીડાપર્વત જે તા માહાર કરજો તાપસ શર્ણુ.
૨૦ બ્રાહ્મણુનિ તા દાનિ આપજો માહારા જે આબર્ણુ. માહારો ૬૩
- વીણા માહારી અતિ જે વાહાલી, તે તૂ ધરજે, બાઈ.
યથાયોગ્ય વિહિચી આપજો, બીજી જેહ સગઈ. માહારો ૬૪

૧ ચે. આયિ. દેખી. ૨ કરચે દુખી. ૩ આગણિ બા (પાઠાતર બા) ૪ વૃક્ષસુત સ ચે ધરચે ૫ ચિંતિઈ કરચે ૬ આ ચણુતલિ મિ વાન. ૭ કાને રચે ચૂટો પાન ૮ બિહેરી આમલી તેહના. ૯ એ મિ. એક્કિ પાણી દેખ્યો ૧૦ કરચો તણુ ફલ ૧૧ એ એશીસિ કામ તણુ. ૧૨ નાખખ્યો હ અ રાખતી ૧૩ માહિ એ. ૧૪ મેહેલી દેખો ઇચ્છાઈ. વાસિ ૧૫ એ ઉચ્છગિ ૧૬ ખુલિ બિસારે. ૧૭ મિ એ પાટ્યુતુ મેહેલચો. ૧૮ આ હસ નહીં મેહેલચો. ૧૯ એ માહો કરચો. ૨૦ બ્રાહ્મણુનિ. દાનિ આપચો માહો ચે. ૨૧ માહો ચે ધરચે. ૨૨ યથાયોગ્ય આપચો ચેહ

હું આ દેહ ચંદનિ ચરતી સારી સવિ શયુગાર
વાહાલાનિ કંઠિ વલગી નિ મેહેલું અગ્નિ મુઝારિ. માહારુ૦ ૬૫
એહવું કહી મદલેખા મેહેલી તિહ ચકી ચર્ધ અલગી; ૫૫
વાણી કિહિતી મહાશ્વેતાનિ કંઠિ જર્ધ નિ વલગી. માહારુ૦ ૬૬

- ૫ બાઈ, તલો જે રણાં જીવતાં તે મિત્રવાની આશિ;
તેણી વેલાં દેહ ન બાલ્યુ ત્રિમિ પડિયાં સાંસિ. માહારુ૦ ૬૭
દાણુ દાણુ મરણુ ચકી તાં અધિકાં દુઃખ ભોગવું બારી.
એક જીવવું હાસ્ય તણું પદ, અતિશિ લલ્લગકારી. માહારુ૦ ૬૮
માહારિ તે પણિ હિ નહિ આશા. શાનિ વેદું શોક ?
૧૦ પ્રાણુનાથ સાથિ જર્ધ પામું સુખ બહુ પરલોકિ. માહારુ૦ ૬૯
જન્મભાંતરિ વલી તેહ જ પામું. દાણું નહીં વિયોમ.
ભવિ ભવિ બાવે કરી ભોમવું મનવાંછિત તે ભોમ. માહારુ૦ ૭૦

ચુપઈ

- એહવું કહી નિ તે કામિની, પિય પાસિ આવી બામિની.
૧૫ આનંદજલ આવ્યાં લોચન, પુલકોદ્દમ સ્વેદ યુત તન. ૭૧
ચંદ્રાપીડ ચંદ્ર આધિમ્યુ, શ્યામા તેહ સાથ મનિ અમ્યુ.
જમ સુખસંમમનું અતિહોય, તિમ રતિ મન માંહિ પામિ સોય. ૭૨
ચરણુ ઉપરિ રહી મસ્તક ધરી, પુષ્પ ગિરાં તે પૂજા કરી.
આણી અંતરગતિ તાં રંગ તાણી પાલવ લીધ જીહંગ. ૭૩
૨૦ તેહના કરસ્પર્શિષ્ઠ પ્રકાશ જાણી દેહ ચઉ ઉચ્છ્વાસ;
તેહના શરીર ચકી તતકાલિ તેજ નીસર્યું અતિ વિશાલ. ૭૪
હિનજવલ કરવું સમલુ હામ પ્રમટ થયું મનોહર ધામ.
ઐરહિ અમૃત કરતી જાણી મમન ચકી પ્રમટી શુભ વાણી. ૭૫

૧ આ દેહ. ૨ વળગી દેહ મેહેલું. ૩ મદલેખા. ૪ વાંળી. માહારવેતાનિ.
૫ થે. ૫ડીયાં. ૭ દાણુ ૨ મણું દુઃખ ૮ અતિસિ. ૯ માહિ. નહી આશા
શાહાનિ. ૧૦ પાંમું સુખ બહુ. ૧૧ પાંમું. નહી. ૧૨ ભવિ ર ભાવ. ૧૩ ચુપઈ. ૧૪
કામિની. પ્રીહ. ૧૫ સ્વેદ શ્યુ (પાઠાંતર શ્યુ) વ. ૧૬ શ્યામા. ૧૭ ચમ સૂપ. પાંમિ.
૧૮ ચણું ઉપરિ. ૧૯ આંણી. તાંણી. લીધા. ૨૦ નહી. ચકી. ૨૧ તેહનાં. નીસર્યું.
૨૨ હિનજવલ હાંમ. થયું. ૨૩ અમૃત કરતી નહી. વાંણિ.

- વત્સે મહાપ્રવેતે ! મન ધરુ, શિ માહારુ વિશ્વાસ ન કરુ ?
 મિં તુલ્લનિ આશ્વાસના કરી; પુંડરીકદેહ રાખ્યુ ધરી. ૭૬
- માહારા લોક માંહિ અવિનાશ માહારિ તેજિ કૃત આશ્વાસ
 પુનરપિ તુઝ સમાગમ કાજિ તેહ રાખ્યુ છિ. જાણ્યુ આજ, ૭૭
- ૫ બીજૂં જે માહારં તાં તેજ કાદંબરીકરરપણિ હેજ
 આપ્પાયમાન થયું અતિ ધીર ચંદ્રાપીઝ તણું આ શરીર. ૭૮
- શાપદોષ મૂકાણું સહી યોગીની પિરિ વિષ્ણુસપ્ત નહોં.
 તમ બિનિ કાજિ એ આજ રાખવાનુ કરજો સાજ. ૭૯
- નવિ કરશુ અગ્નિસંસ્કાર; નવિ નાંખશુ ઉદ્ધ મુઝારિ.
 જિહાં લગિ સમાગમ થાય, તિહાં લગી સાચવજો કાય. ૮૦
- એહવું સાંભલી સર્વિ ઇ જન વિરમય પામી અતિશય મન.
 નિમિષ રહિત થઈ લોચન મનન કરિ તવ અવલોકન. ૮૧
- પત્રલેખા જીડી તવ એવ ઈદ્રાણુષ છોડી ગ્રહી એવ,
 તેજિ તેહવિ સચેતન કરી, એણી પિરિ બોલી મુંદરી. ૮૨
- ૧૫ દુરિ પંથ જામ મુઝ નાય. અથ લેઈ હું ભજિ સાધિ.
 વિષ્ણુ વાહન કિમ આલિ પાપ ? વાહાણુ માહારુ દુખિઉ થાય. ૮૩
- એહવું કહી વેગિ દ્રવડી અથ સહિત સર માંહિ પડી.
 પત્રલેખા ઈદ્રાણુષ બેઠ અચ્છેડ સર માંહિ જૂડાં તેહ. ૮૪

- ૧૫૧) તત્કાલુ તેહ માંહાંથી સુકુમાર પ્રગટ થયુ ઝપિ તણુ કુમાર.
 ૧૫૨) જરા જાણીધ શિરિ શેવાલ; હરિ ઉપવીત જાણીધ મૃણાલ; ૮૫
- લોચન રક્ત તે જલજ સમાન; નયનિ આંસુ વિરહનિદાનિ.
 આશ્વરજ પામ્યુ સધણુ પરિવાર. વિરમયિ જૂધ નર નિ નારિ. ૮૬

૧ વડે માહારવત. ૨ મિ. રાખ્યુ. ૩ માહાર. માહિ છિ અવિનાશી માહિ. ૪ રાખ્યુ છિ જાણ્યુ ૫ બીજુ એ. ૬ આજના સમાન. ૭ મૂંઠાણું. ૮ રાખવાનું કરશે. ૯ મ કરસુ. નાંખવું. ૧૦ સાચવશે. ૧૧ પામી ૧૨ રહીત. ૧૨-૧૩ વચ્ચે નીચેની પંક્તિ વધારે છે:-પત્રલેખા વિના સર્વિ કોય વિરમય આકાશ સાહાંમું જોય. ૧૩ પત્રલેખા. વેદ. વેદ. ૧૪ જાણ્યુ. બોલી. ૧૫ જાણ. ૧૬ માહ. દુધીલ. ૧૭ સહીત. ૧૮ પત્રલેખા. અચ્છેડ. ૧૯ તત્કાલુ. રવિ. ૨૦ જાણીધ. જાણ્યુ. ૨૧ સમાન. નયને આંસુ વિરહિ ધ્યાનિ. ૨૨ આશ્વરજ પામ્યું. વિરમય.

- આવી મહાશ્વેતાનિ પાસિ એહવી વાણી વદિ પ્રકાશિ.
 'મંધર્વાજપુત્રી ! અવધારિ, જન્માંતર પામ્યુ સંસારિ ૮૭
 તે જીલખાઈ ? કહું, કામિની !' વિરમય પામી તવ ખામિની.
 નયણિ અતિ આંસુની ધાર જઈ ચરણિ લાગી તેણી વાર ૮૮
 ૫ કરી પ્રણામ નિ વાણી વદિ. 'કર્પિજલ ! તું જાણ્યુ હદિ.
 તૂઠિ હું જીલખું નહિ કિમ જે તું વાણી બોલ્યુ ધમ ? ૮૯
 વીર ! કહું મુઝ સમાચાર. તલો રજા 'તા કીહિ કારિ ?
 કણુ જીપાડી ગ્યુ તે તંન ? શિ અર્થિ લીધું, કિહિ, વંન ? ૯૦
 તે કિહાં છિ નિ શુ વૃત્તાંત ? તાહારિ શં થયું, કિહિ સંત ?
 ૧૦ વલી વારતા કાહાવી નહોં. તું હિમ એકલુ આબ્યુ અહોં ? ૯૧
 તે નહિ આપિ કિ આવશિ ? શોક થયો મૂઠિ મૂકાવશિ ?
 અહોંકણિ ખીજુ મ્યુ ઉત્પાત. ચંદ્રાપીડની ન લહી વાત. ૯૨
 મહાશ્વેતા ધમ પૂછિ જિહાં, રાજલોક સવિ આબ્યુ તિહાં.
 કાદંબરીના પરિજન સહ વાત પૂછરા લાગા બહ. ૯૩
 ૧૫ સહ ઇ કણું ધરી નિ રહિ. કર્પિજલ ધમ વાણી કહિ.
 સાંભલિ, મહાશ્વેતા, સિયર મંનિ. જાહારિ તું કરવા લાગી રદન. ૯૪
 હું ટલવણતી મેહેલી ગયુ, મિત્ર તણુ સહચારી થયુ
 'કિહાં લેઈ જાસુ તાં મુઝ ખાત ?' પૂઠિ એહવી કરવુ વાત. ૯૫
 તે પાણુ ઉત્તરે નવિ કરિ, દેવમારગિ લેઈ સાંચરિ.
 ૨૦ જૂઝ અપ્સરા, જૂઝ દેવ; કરિ પ્રણામ સહ તતપ્રેવ. ૯૬
 અંબર તારાગણુ અતિકમી ચંદ્રલોક પુહુતા સવિ જમી.
 તિહાં મહોદયા મુઝારિ ચંદ્રકાંતપર્વકિ સાર ૯૭

૧ મહાશ્વેતાનિ પાસિ વાંણી. ૨ પુત્રિ. જન્માંતરિ પામ્યું. ૩ જલપાઈ. ૪ કામિની. ૫ પાંખી. ૬ નયણે. આંસુની. ૭ જઈ ચરણે. ૮ વાંણી. જાણ્યુ રિહિ. ૯ વૃદ્ધિ. જલખું નહિ કયમ. વાંણી. ધમ ૯ થું. તાહિ. થયું. ૧૦ વલની. નદી. ૧૧ નહોં. મૂઠિ મૂકાવશિ. ૧૨ અહોંકણિ. ઉત્પાત. ૧૩ મહાશ્વેતા. ૧૪ કાદંબરીનાં. સહ. બહ. ૧૫ રિહિ. એમ વાંણી. ૧૬ મહાશ્વેતા. ચાહિ. ૧૭ સાદાચારી. ૧૮ ઉતર. ૨૦ તતપ્રેવ ૨૨ ચંદ્રકાંતિ.

- મેહેલી પુંડરીકનુ દેહ મુઝ પરતિ ઇમ બોલ્યુ તેહ.
કપિંજલ ! તું જાણિ મમં, હં ચંદ્રમા. બાંજૂ ભમં. ૯૮
- જન્મતના અનુગ્રહ કાજ હં ઉદય પામું દિજરાજ.
તાંદારિષ્ મિત્રિ દીધુ શાપ કામ તણિ અપરાધિ તાપ. ૯૯
- ૫ જાહારિ ઇંડયા પ્રાણુ શરીર તાહારિ શાપ એ દીધુ વીર.
વિણ અપરાધિ મુક્તિ કહયું. 'જી તિષ્ ઈંદુ ! માહારં વપુ દહું, ૧૦૦
- પ્રમદા સાથિ જીપનુ રાગ ફુલલિ પામ્યુ અંજિ વિભાગ,
સુખ સમિ લીધા મુઝ પ્રાણુ, તિમ તું ઇ, સથી મૂઢ અજાણુ, ૧૦૧
- ભારતવર્ષિ મહી મુઝારી જન્મ જન્મ પામી અવતાર
૧૦ શ્યામા સાથિ લાગિ રંગ બોગસમિષ્ થાઇ જવ સંઝ, ૧૦૨
- તેણી વેલાં પામે મૃત્યુ. એહવું શાપ કયું જવ કૃત્ય,
વચન સાંભલી નિ તે તણું હં રીસિ ભરાણુ ધણું. ૧૦૩
- મિષ્ વલતુ દીધુ એ શાપ આપણુ બિહુનિ સરખુ તાપ.
હાંઈ ઇ, હાંઈ ઇ, માહારુ વાંક ? તું અવિવેકી, આહુ આંક. ૧૦૪
- ૧૫ આપણુ મિત્રિ સરખું દ્રખ, સરખુ શાપ કહ્યુ મિં મુખિ.
ગયુ ક્રોધ મુઝનિ તે જિહા, વિવેક એહવુ આવ્યુ તિહાં. ૧૦૫
- બુદ્ધિષ્ માંડ્યુ મિષ્ વિચાર, ચિત્ત મહાસ્વેતાનું અપાર
એહનિ વિસિ આરોધ્યું આજ જોતાં કામિનીનું સવિ. કાજ. ૧૦૬
- માહારા મયૂખથી જીપનું જેહ કુલ અપસરા કેડે તેહ.
૨૦ તેથી મહાસ્વેતા સુંદરી એ ભર્તાર રહીં મનિ વરી. ૧૦૭
- તેહનુ સ્વયંકૃત એ દોષ મુઝ સાથિ થયુ ધણુ રોપ;
એ સાથિષ્ મિં ઇ બિ વાર મૃત્યુલોકિ ધરવુ અવતાર. ૧૦૮

૧ એમ. ૨ જાણિ. બાંજુ. ૩ જન્મતનિ. પાંમું. ૪ હાંમ. ૫ યાહારિ.
પ્રાણુ. ત્યાહિ. ૬ મુક્તિ માહું. ૭ પ્રમુદા. પામ્યું અંજિ. ૮ સુખ. અજાણુ. ૯
એ ભારતવર્ષિ. જન્મ (૨) પાંમી. ૧૦ શ્યામા. ૧૧ પાંમે. ૧૨ તે ધણું.
રીસિ ભરાણું. ૧૩ મિષ્ જહુનિ સરખુ. ૧૪ હાંઈ. ૧૫ સરખુંડપ. સરખ. મિ
મુખિ. ૧૭ મિષ. અચિત્તિ માહાસ્વેતાનુ. ૧૮ વિધિ આરોધ્યુ. કામિનીનું.
૧૯ માહારા મયૂખથી. જેહ. ૨૦ મહાસ્વેતા. ૨૧ તેહુ મુઝ. પણુ. રોપ. ૨૨
તે એ. મિ

નહિ ૮ 'જન્મ જન્મ' જિ વાર વીછા એ ન ટલી નિરધાર.
 શાપદોષ જુ એહતુ ટલિ, તુ એહનિ એ શ્યામા મ્મલિ. ૧૦૬
 વિરહ ભાગિષ્ઠ નિ સુખ હોય, પામિ સુદરી વાહાલી સોય.
 તે કારણિ એહતુ તાં દેહ વિણુસિ નહિ મિં લીધુ તેહ. ૧૧૦

- ૫ મહાશ્વેતા જાણી દીકરી આશ્વાસના તેહની મિં કરી.
 તે આ દેહ રાખ્યુ છિ અહીં; શાપ અંત લગિ વિણુસઠ નહીં. ૧૧૧
 હવિ તૂં જા નિ વેગિ, વીર ! શ્વેતકેતુનિ જઈ કહિ, ધીર !
 મોટુ મુનિ તે છિ મહાતુભાવ; કાંઈ કરિ ઉપચાર પ્રભાવ. ૧૧૨
 મૂલ્કિ શીખ દેઈ પાલિક. એલ છડુતુ મિંછ પાલિક.
 ૧૦ દેવમાર્ગ હં પાણુ વસ્યુ, વેગિ સિદ્ધિ કરવા નિ પસ્યુ. ૧૧૩
 મિત્ર વિણુ હં શોકિ અંધ. ત્યાહારપૂઠિ સાંભણુ સંબંધ.
 મારજિ વૈમાનિક કે એક મિંછ જલંધુ શૂલી વિવેક. ૧૧૪
 શોકાતુર મિં ન લહુ મર્મ અભિવંદન સ્તુતિ કરવા ધર્મ.
 વિનય તણુ જાણી નિ લોપ તતક્ષણુ તેહનિ ચડિયુ કોપ. ૧૧૫
 ૧૫ વક જમઠ કીધી વિકરાલ, જાણી થં પાવકની જ્વાલ.
 શોપિ મુઝ પરતિ ઇમ વદિ. કુટ ! અર્વ આણિ છિ હદિ. ૧૧૬
 ગમનમાર્ગ અતિ છિ વિસ્તારિ; સંકીરણુ કાંઈ નથી લમાર.
 અશ્વ તણી પિરિ ઉન્મદ થયુ, તૂં મૂલ્કિ ઉત્સાધી મયુ. ૧૧૭
 તેણિ અશ્વ તણુ અવતાર મૃત્યુલોક માંહિ વિદિજિ ભાર. ૧૧૮
 ૨૦ નયણિ આંસુ, જોડી પાણી તે પરતિ હં જોસ્યુ વાણિ. ૧૧૯
 સ્વામી ! મિત્રશોક મુઝ મનિ, તેણિ અંધ થયાં લોચન.
 તે માટિ જલંધ્યા તહો. અર્વ કશુ ધાર નહિ અહો. ૧૨૦

૧ પૃષ્ઠના મધાળાના કોરા-ભાગમાં 'નહી તુ' તું અન્યથા પાઠાંતર ચાલે
 શાલીમાં ચાલે ક્ષમે આપ્યું છે. નહી તુ જન્મ (૨) છજા ૨ એક. શાંમા.
 ૩ તુ વિરહ. સુખ. પાંમિ. ૪ નહી મિ. ૫ માહાશ્વેતા જાણી દીકરી. મિ.
 ૬ દિદ. રાખ્યુ. નહી. ૭ શ્વેતકેતનિ. ૮ તે મોટુ મુનિ છિ માનુભાવ. ૯
 મૂલ્કિ શીખ. પાલીક. મિષ પાલીયુ ૧૦ મર્મ. ૧૧ હં મિત્ર વિણુ ત્યાહારપૂઠિ.
 સમંધ. ૧૨ મિષ જલંધુ નહી વિવેક. ૧૩ મિ. ૧૪ જાણી. ચડીયુ. ૧૫ જાણી.
 ૧૬ આંણિ. હદિ. ૧૭ વિસ્તાર. ૧૮ મૂલ્કિ. ૨૦ નયણે પાણી. વાણી. ૨૨ કશુ
 ધાર નહીં.

કૃપા કરુ જન્મ છૂટું શાપ. તે બોલ્યુ આણી મનિ તાપ.
માહાશં કહ્યું મિથ્યા નવિ ચાપ, તું પામીશ તુરંમમ કાપ. ૧૨૦

કડવું ૯

રાગ આસાવરી

૫ સાંભલિ નિ તું સુંદરી! વાત કહું તુલિ ખરી.
વિસ્તરિ આમલિ જે તેણિ કહ્યું રે. ૧

હાલ

આગલિ તેણિ ઈમ કહ્યું જેહનં ચઈશ વાહનં,
તે મરણ પામિ સરોવર માંદિ સનાત કરતાં તાં ૨

૧૦ મનજન કરતાં શાપ જાશિ. મિં માગું વરદાન.

સ્વામી! એહ કૃપા કરી, હું અવતરું તેણિ સ્થાનિ.

પુંડરીક નિ ચંદ્રમા બિહુ શાપ કારણ દેહ

મૃત્યુલોક માંહાં પામશિ. વીનતી કહું છું એહ: ૪

જ્ઞાનદષ્ટિ જોઈ મુલિ કૃપા કરુ એ સાર,

૧૫ શાપ તજારિ જુ કુધ મુલિ અશ્વતુ અવતાર, ૫

વિયોગ તુલિ મિત્રનુ અવતાર એણિ હારિ.

વલતુ તે તાં બોલિયુ કાણું એક કરી વિચાર. ૬

સાંભલિ, રે કપિજંલ તિષ્ઠ બિપાતુ મુહ થં રનેહ.

હૃદય માહાશં આર્દ થ્યું. હું કહું છુંકનિ એહ. ૭

૨૦ બિજેણી નમરી તણુ છિ તારાપીડ રાગન

તપ કરિ તે અતિ ધણું પામવાનિ સંતાન. ૮

ચંદ્રમા સુત તેહનિ ચાશિ. પુંડરીક તાહરુ મિત્ર

પરધાનનિ ધિરિ બિપજશિ રે વૈશંપાયન પુત્ર. ૯

૧ ચમ. આણી ૨ માહું (નીચે સુધારે માહા.). પાંમિશ તુરંમમ. ૩ 'કડવું' ૬ નથી. ૪ અસાવરી. ૫ પરી. ૬ વિસ્તરી ચે. ૮ એમ. ચે તેહનું યાઈશ. ૯ પાંમિ. ૧૦ જાસિ. ત્યાહિ મિ. વરદાન. ૧૧ કરી. સ્થાનિ. ૧૨ નિ તાં ચંદ્રમા બહું. ૧૩ પાંમશિ. ૧૪ જ્ઞાન. ૧૫ મૃદુનિ. ૧૬ એકિ. ૧૭ બોલીયુ. ૧૮ કપિજંલ તં તિષ્ઠ મૂ થં. ૧૯ હૃદય. આર્દ. ૨૦ બિજેણી. તણુ તારાપીડ રાગન. ૨૧ કરે અતિ. પાંમવાનિ સંતાન. ૨૨ સુત. તેહનિ. તાણુ ૨૩ પરધાનનિ. પુત્ર.

- તું હિ તાં, તે ઈંદુ રૂપિ રાત્રુ જેહ કુમાર,
અશ્વ ચાઇ તેહનુ જિમ વિરહ નહીં લમાર. ૧૦
- હં વચન તેહનું સાંભલી નિ પડ્યુ ઉદધિ મુઝારિ;
અશ્વ ચઇ નિ નીસર્યુ; આવિયુ રાનિ દારિ. ૧૧
- ૫ ઘોડાનિ અવતારિ મૂક્તિ ગઈ નહિ તે સાન.
પૂરવ ભવનું રહું મૂક્તિ પશુજન્મિ માન. ૧૨
- તે કારણિ હં લેઈ ચાલ્યુ વન માંહિ, જ્યાંહ.
કિનરમિથુનનિ અણસરી નિ આવિયા તે આંહ. ૧૩
- ૧૦ ચંદ્રાપીડ અહીં આણી મેહેલ્યુ અવતર્યુ જે સોમ.
પુંડરીક તે વેશંપાયન દેહનુ અનુભોમ. ૧૪
- પૂરવ પ્રેમિ તૂકિ મિલવા આવિયુ તુઝ પાસ.
અનળિ તિઇ ચાપી બાલ્યુ; ચયુ તેહનુ નાશ. ૧૫
- વાત એહવી સાંભલી મહાસ્વેતા વહિ વચન.
પુંડરીક જનમાતર પામ્યુ, તુહિ મુઝ ચ મન. ૧૬
- ૧૫ મુઝાન જીવિતવ્ય સૂપી આવ્યુ માહારિ રાણી,
તે માટિ હં રાક્ષસી, તે મિઇ પમાડ્યુ મણી. ૧૭
- એહનુ તાં નાચ કરવા પ્રજાપતિઇ હં કરી;
અનિ ભરતી જીવાડી તે વાત રૂડી આચરી! ૧૮
- આપિ મારી જીવંજુ હં દેહી કુદુનિ આજ ?
૨૦ કુદુનિ કહું નિ કિહાં જાણી ? રોતાં લાગિ લાજ. ૧૯
- દયા કરિ, દે દેવ ! દર્શન. મથું માહાજં બાઝ.
મુઝ પાપિણી ઉપર તજાનિ જીપતુ વેરાઝ. ૨૦
- હા ! હણી હં વિધાતાઇ ! ઇમ કહી વારોવારિ
કરિ આકંદ નિ હૃદય તાડિ; પડિ મહી મુઝારિ. ૨૧

૧ ચેહ, ૩ હૃદયી ૪ નીસર્યુ આવિયુ. ૫ મૂક્તિ સાંન. ૬ મૂંદુનિ પશુ માંન
૭ માહિ ચ્યાહત આવિયા. ૮ આણી ચે. ૧૧ આવિયુ પારા. ૧૨ અનળિ ૧૩
માહાસ્વેતા. ૧૪ પામ્યુ. ૧૫ ચે જીવિતવ્ય સૂપી. માહિ રાણી. ૧૬ મિઇ. ૧૭
નાશ. પ્રજાપતિ હં. ૧૮ રૂડી મિ દરી. ૧૯ જીવંજુ દેહ. ૨૦ ભઈ. ૨૧ હરિ દે
દેવ. માહું. ૨૨ ઉપતુ. ૨૩ વિધાતા ઝેમ. ૨૪ આકંદ હૃદયે.

કર્પિન્નલ ઇમ જોસિલિ. તાહાર નહીં કાંઈ વાંક.
 ૩૧ સિખ્મ' કા છટિ નહીં, જાણુજી, આક્ર આંક. ૨૨.
 આકાશવાણી હવી છિ તમ બિહનિ તાં જેહ,
 તપ હિતમ કરુ છુ, પામશ્ય પતિ તાં જેહ. ૨૩
 ૫ તપિ શં નવિ પામીછ? ગૌરીછ તપનિ રંગિ
 દુરાપ તે તાં પામિજીં મહાદેવનું અર્ધ અંમ. ૨૪
 તિમ તહો ઇ બધાં જાણુ વલ્લભ અંક.
 રુદન રાણુ, કામિની, નિ તપ કરુ નિઃશંક. ૨૫

સાંસતી અર્ધ મહાસ્વેતા. શોકદીન વંદન
 ૧૦ કાદંબરી તે કર્પિન્નલનિ એહવું કહિ વચન. ૨૬
 પત્રલેખા તાં તમ સાચિ જઈ પડિયાં નીર.
 કામિની તે શં અર્ધ? ર મુલિ કહુ નિ વીર! ૨૭
 કર્પિન્નલ કહિ. કામિની! હં જઈ પડિયુ વારિ,
 ત્યાહારપૂઠિ તેહનુ નવિ લજી મિં સમાચાર. ૨૮
 ૧૫ ચંદ્રાપીડિ દેહ કિહાં ધયું જે સોમનું સ્વરૂપ,
 વૈશંપાયન શં થઈ, તે જોવા આજુ અનુપ. ૨૯
 હં ઈંદુનિ પાસિ અયુ સવિ પ્રીછિયુ પ્રકાર;
 સ્વેતકેતુનિ જઈ નિ સવિ કહં સમાચાર. ૩૦

એહવું કહી નિ હિતપત્યુ તે ચાલિયુ આકાશિ.
 ૨૦ આશ્વરજ કાદંબરી પામી; કાંઈ એક યુ વિશ્વાસ. ૩૧
 ચંદ્રાપીડના સદામું જોઈ નમન જલની ધાર
 રાજલોક સહ યયુ આ પાપણિ તાં હારિ. ૩૨

૧ એમ જોલીક તાહુ નહી. ૨ સિખ્મ'. નહી. જાણુજી. ૩ આકાશિ વાંળી.
 ૪ પામશો. જેહ. ૫ પાંમીછ. ૬ પાંમીજી મહાદેવનું અર્ધાંમ. ૭ ત્યમ. બિહાં છ'.
 વલ્લભ જાણી. ૮ રાણુ કામિની. ૯ મહાસ્વેતા. ૧૦ પત્રલેખા તે. પડીયાં. ૧૧
 શ. ૧૩ કામિની. ૧૪ લજી સમાચાર. ૧૫ ચંદ્રાપીડનુ દેહે કિહાં ય. ૧૬ જોવા
 આજુ અનુપ. ૧૭ પ્રીછિયુ. ૧૮ સ્વેતકેતુનિ. ૧૯ ચાલીયુ ૨૦ આશ્વજ પાંમી.
 ૨૧ ચંદ્રાપીડ સાંઢામું.

મહારવેતા^૧ પ્રતિ વાણી ઉચ્ચરી કાદંબરી.
 સખિ! આપણુ બિહુ યાખ્યા વિધાતાઈ સરખા કરી. ૩૩
 મૂલ્લિ એ તાં મહા મોડુ કીધુ છિ ઉપકાર.
 હવિ તાહણં વદન જોતી લાજૂં નહિ લગાર. ૩૪
 ૫ હવિ જીવાનું દુઃખ નથી. બાઈ! એક પૂછું વાત.
 હવિ થં કરવું ધટિ? એહવુ થુ ઉત્પાત. ૩૫
 એહવું બીજૂં કણુ છિ રે, જે કહિ ઉપદેશ?
 મૂલ્લિ જીવજતૂં નથી જે થં કરવું લવલેશ. ૩૬
 કલ્યાણુ લહું થં કરિ તે કુહુ નિ મૂલ્લિ ધર્મ.
 ૧૦ મહારવેતા વદિ વણતી. સુણુ બાઈ! મર્મ. ૩૭
 એ વાતનું થં પૂછવું નિ કિહિવું થં તાં આજ?
 આકાશવાણીઈ કણું આપણુ બિહુનિ કાજ. ૩૮
 વલ્લભનિ પામવાની આશા કરાવિ જેહ,
 જિલંધી જાઈ નહીં, કરવું કરાવિ તેહ. ૩૯
 ૧૫ વૃત્તાંત જે પુંડરીકનું મુક પ્રગટ થું નિરધાર
 કપિંજલ આવી કણું દેખતાં સવિ પરિવાર, ૪૦
 વચનના વિશ્વાસથી મિં અવરિ ન કયું કામ.
 દેહ તેહનુ ઉતપત્થુ. તાહારિ અંકિ છિ તાં સ્વામિ. ૪૧
 જિહાં લગિ વિણુસિ નહીં એ રાજમુતનુ કાચ,
 ૨૦ તિંહાં લગિ કાંઠાંથી જ બાઈ! અવરિ તેહ ઉપાય? ૪૨
 સેવા મેહેલી એહની નિ બીજૂં થં છિ કૃત્ય?
 ઈંદુ પ્રત્યક્ષ દેવ છિ તેહ થં રાખુ પ્રીતિ. ૪૩
 કાષ્ટ મૃદ પાપાણુના સુર પૂજિ છિ એમ અર્થ.
 તાહારિ અંદ્રાપીડ નામિ સોમ છિ સમર્થ. ૪૪

૧ મહારવેતા. વાણી ૨ સખી. બેહ. સરખાં ૩ મૂંડનિ. માહા. ૪ નહી. ૫
 'હવિ' પછી 'મૂઆ' લખી લોપ ચિહ્નથી કાઢી નાંખેલ છે. જીવાનું દુઃખ. પૂછ. ૬
 ઉત્પાત. ૮ થ. ૯ કલ્યાણુ કુ. ૧૦ ધર્મ. ૧૧ થ. ૧૨ વાંણીઈ. બૂંડનિ. ૧૩
 પામવાની. ચેહ. ૧૪ જિલંધી. નહી બાઈ કરવું નિશ્ચિઈ. ૧૫ ચે. ૧૬ દેખતાં.
 પરવાર. ૧૭ મિ. કાંમ. ૧૮ તેહનુ. તાહિ. ૧૯ નહી. મુતનું. ૨૨ થં રાખુ. ૨૩
 કાષ્ટ. પાપાણુના મુશ્મિ. ૨૪ તાહિ સમર્થ.

સેવ્યા વિષુ તૂલિ ચયુ છિ ઇદુ એ પ્રસંન.
કાઠંબરી રલિઆતિ યઈ સાંભલી એહ વચંન. ૪૫

અણુખેલી જીડી કામિની મદલેખા તેડી સાથિ
તરલિકાનિ જીહાડી કહિ વિષમ પુડયા નાધ. ૪૬

૫ શીત આતપ વાતં વપો નહોં જેણિ રથાનિ,
શય્યા મુંદર જોઈ તિહાં પુઢાડિ રાગન. ૪૭

મંગલ વલય એક રાખી જીભ જીતાયો શુંગાર.
રનાન કરી નિ વસ્ત્ર ઘેઘાં પિહિરિયાં તવ નારિ. ૪૮

અંધર ધૂધ કામિની; તાંબૂદરંમ ન જાઇ
૧૦ વદન જૂઝ નાયનું નયણિ તે નીર ન માઇ. ૪૯

નવિ દીકા, નવિ સાંભલા, નવિ શીખિયા ઉપચાર
મૂખં વિધાતાઇ કરાવી કરિ તેણી વાર. ૫૦

કુસુમ, ચંદન, ધૂપ, લેપન, નીરાજન, અભિસાર
સુરતની સવિ સગઈ તાં સમપીં જતોર. ૫૧

૧૫ વિરૂપ શોકિ સુની, નયણિ નીર, મદમદ વાણિ
મરણુ પાઇ દુઃખ અધિકું હદિ માંહિ આણિ. ૫૨

'જીહાં'ગિ લેઈ ચરણુ પિહિના બધડી નિશ્ચલ મંન.
આંત જૂખ્યુ સાથ સધજી, રાયના જે જન. ૫૩

દિવસ તે ઇમ નીમખ્યુ. સદૃષ ક્યું ઉપવાસ.

૨૦ સાથ સધજી રહ્યુ બધસી તેહનિ તાં પાસ. ૫૪

કડવું ૧૦

રાગ આસાબરી.

નિશા યઈ તેણી વાર જી. દુઃખ આણિ અતિ નારિ જી.

પરિવાર પાસિથી દુખિહિ ધણું રે. ૧

૧ વૃંદુનિ. ૨ રલિઆતિ ૩ કામિની મદલેખા. ૪ રથાનિ. ૫ શિય્યા. પુઢાડીક
રાગન. ૭ મંગલ એક રાખી નિ જીભ જીતાયો. ૮ રનાન. પિહિરિયાં. ૯ કામિની.
૧૦ નયણે. ૧૧ થે નવિ દીકા. શીખિયા. ૧૨ મૂખં. કસવી. ૧૩ અભિચાર. ૧૪
સુરતની. સનઈ સમખી. ૧૫ નયણે. મદમદ વાણિ. ૧૬ દુઃખ હદિ. આંખિ. ૧૭
જીહાં. પ્રીકના બિહી. ૧૮ જૂખ્યુ. ૧૯ એમ. ૨૦ બિરથી. પાસ. ૨૧ કડવું ૧૦.
૨૨ 'રાગ આસાબરી' જી નહિ. ૨૩ દુઃખ. આંખિ. ૨૪ દુપીઠ.

દાઘ

- પરિવાર દુઃખિ ઉર્ધ્વ રજુ. કષ્ટિ ગર્ધ તે રાતિ.
નિદ્રા નાવી નારિનિ તેહની કરતાં વાત. ૨
- પ્રાત ભડી કામિની મદલેખાનિ કહિ વાણિ. ૨૧ બા -
૫ રાયનું- ૨૫ કિયું નથી. બાઈ, જે નિ, ચતુરસુખણ. ૨૨ ૨૧૬
- મદલેખા વણતી વહિ આશ્વર્થ મોટું એહ.
તેજ વાધું અતિ ઘણું રાયજી ઝેરિ દેહ. ૪
- સુંદર મુખ નિ કપાલ, નાસા, અધર, નયન, કપોલ;
દેશ સ્મશુ નિ અંશુલી, નખ, અંજ સર્વ અલોલ. ૫
- ૧૦ આકાશવાણી સત્ય તે નિ રાયનું વૃત્તાંત,
કપિંજલિ તાં જે કહ્યું પૂરવનું એકાંતિ. ૬
- મદલેખાઈ એહવું કહ્યું. મહાસ્વેતાનિ કરી સાદ
શરીર રાનું દેખાડ્યું બ્યંહું નહો ઉદ્ધાદિ. ૭
- રાજલોકનિ વલી દેખાડ્યું. વિરમય ચર્ધ જન જોષ.
૧૫ એણી પરિ તવ વીનવિ પામિ પડી સવિ કાય. ૮
- પ્રતાપ દેવી! તહાક જે રહ્યું નિર્મલ તંન.
એણિ પિરિ કરિ વીનતી જે રાયના સવિ જન. ૯
- ૫છિ ભડી માનિની નિ પુષ્પ વીર્યા સાર.
રનાન કરી પૂજા કરી તે દેહની ઉપચાર. ૧૦
- ૨૦ રાજલોકનિ આગા દીધી અશન કરવા રનાન.
કરી ભોજન આવિયા વેગિ તે તેણિ સ્થાનિ. ૧૧
- મહાસ્વેતા ફલ લાભ્યાં; કર્યા શપથ અપાર. ૧૨
સાથ સહિત કાદંબરીઈ તે કર્યા તવ આહાર. ૧૨

૨ પરિવાર દુઃખિ ઉર્ધ્વ કામિની મદલેખાનિ, વાણિ. ૫ રાયનું, સુખણ. ૬
મદલેખા. ૮ મુખ નિ કપોલ નાસા અધર દંત. ૯ નય ૧૦ વાંણી. ૧૧ 'તાં' નથી. થે.
૧૨ મદલેખાઈ. મહાસ્વેતાનિ ૧૩ દેખાડ્યું. નથી ઉદ્ધાદ. ૧૪ રાય (પાઠાંતર 'ય'ને
માથે ગુજરાતી લિપિમાં 'જ') 'વલી' નથી. દેખાડ્યું. ચયું સવિ કાય. ૧૫ પાગે.
૧૬ થે. ૧૮ માનિની. વીર્યાં. ૧૯ રનાન ૨૦ આમન્યા. ગઈ તવ ૨૧ આવીયા.
૨૨ મહાસ્વેતા. કર્યા. ૨૩ સહીત.

વહી અંકિ ચરણુ લેઈ જઈ તે તાં કામિની
દિવસ તે તાં નીગમ્યુ નિ જઈ અર્ધ તવ યામિની ૧૩
દિવસ ત્રીજી મન માંદિ ચંદુ દદ વિશ્વાસ.
દેહ એ નિશ્ચલ ચયુ નિ નહીં તેહનુ નાશ. ૧૪

૫ મદ્યેષા પરતિ કહિ કાદંબરી એક વાત.
વાટ જોશિ ચિંતા કરશિ માહારા માત નિ તાત. ૧૫
સેવા કરવા શરીરની મિં રિદિવું આણિ કારિ.
તજો જઈ નિ તેહનિ સવિ કહુ સમાચાર. ૧૬
અહીંકણિ જિમ આવિ નહીં તિમ કિહિણુ કરી ઉપાય.
૧૦ માતા પિતા દેખિ નિ મિં શોક સહુ ન જય; ૧૭
સ્વજન દીકિ શોક દીપિ. વિમાંસુ છં મન,
જીવવાની આશ છિ તુ કિમ કરે રહેન? ૧૮
એહવું કહી નિ પુલાવી. તે જઈ આવી નારિ.
કાદંબરી પરતિ કહિ તે તિહાંતુ સમાચાર. ૧૯

૧૫ જઈ મિં તેહનિ કહું. મન માંદિ યાં રહિયાતિ.
વહી વહી આલિંગન દેઈ કહું છિ વિખ્યાત. ૨૦
વચત અહારા ચકા હવિ થોડિ કાલિ
શાપતુ તાં અંત માશિ; જીવશિ ભૂપાલ. ૨૧
મુખ અહાનિ જીપવું; આનંદ પામ્યું ગાન.
૨૦ થોડિ દાહાડિ મુખ જોયું સહિત તાં જમાન. ૨૨
ભલું થયું જિત સિવ ત્રયું તિ ઇહનુ અવતાર.
થોડા દિન માંદિ કાર્ય માશિ. મન રાખુ કારિ. ૨૩
વચન એહવાં સાંભલી આનંદ પામી અંજિ
શરીરની સેવા કરિ પછિ મન આજી રંજિ. ૨૪

૧ જી. કામિની. ૨ જિહાં '૨૧'
માહાં. ૭ શરીરની મિ. આણિ.
૧૨ જીવવાની આશ. ૧૫ જઈ નિ
વિશ્વાસ. ૧૬ મુખ અમનિ. ૨૦ કા
વયું નિ. ૨૨-૨૪ ચથો. ૨૩ માં

કે. ૧
નિ મિ.
ધન.

- ઇમ કરતાં વહી ગયા તે વર્ષા રિતુના દિન
 શરદ આવી સોહામણી નિ નિર્મલ થયું ગગન. ૨૫
 કદમ સધલિ સૂકાણુ નિ માર્ગ આ તે રમ્ય. ૨૬
 મેઘનાદ વાણી બોલિહિ કાદંબરીનિ નમ્ય ૨૬
 ૫ કુંઅર શિ આગ્યુ નહો ઇમ કરી મંનિ બિચાટ
 તારાપીડ જુદા ધણી યુવરાજ કેરી વાટ. ૨૭
 પરધાન નિ વિધાસવતીધ મોકલ્યા હિ ચાર.
 બેવા કારણિ આવિયા તે સિદ્ધ આણિ હારિ. ૨૮
 તે શોક બેઈ તહાર અહો રાખિયા દિન ચારિ.
 ૧૦ મિંદ કહ્યું, તેહનિ આજે, કાં લગાડુ વાર ? ૨૯
 તહો આણુ. સદેસુ નહિ કહિ અંદ્રાપીડ;
 કાદંબરી કિહિશિ નહો, જેહનિ આવી પીડ. ૩૦
 ને માટિ તહો વેગિ બહિ રા બણી એકાંત.
 અહોઅનું તાં વીનવુ અશેષ સવિ વૃત્તાંત. ૩૧
 ૧૫ વલતા રીસિધ બોલિયા. અહિ થી પરિ જવાય ?
 કુંઅરનિ દીઠા વિના તિહાં વાત થી કિહિવાય ? ૩૨
 એહવા છં અમાગિયા જે પામું નહિ દર્શન,
 સદા સેવક રાવના ચરણિ થયા પાવન. ૩૩
 તહો અહાનિ શીખ કું છુ વિના કરિ પ્રણામ.
 ૨૦ અપરાધ શુ હિ અહાર ? કાંઈ નથી ચૂકા કામ. ૩૪
 કાદંબરીનિ વીનવુ. દર્શન કીજિ આજ.
 હિતર તિહાં શુ દીજીધ, જવ પૂછશિ મહારાજ ? ૩૫
 પ્રત્યક્ષ બેઈ ગયા હહધિ તેહવી. કીજિ વાત,
 યુવરાજ દીકું ? પૂછશિ જિહારિ રાય નિ તાં માત. ૩૬

૧ એમ દિન. ૨ ઋતુ સોહામણી. થયું. ૩ સૂકાણુ રમ્ય. ૪ વાણી
 બોલીક. ૫ કુંઅર. નહી એમ મંનિ. ૬ યુવરાજ. ૮ આવીયા. આણિ. ૯
 રાખીયા. ૧૦ મિંદ કહ્યું એ તહો આણુ. ૧૧ તેહનિ કહ્યું મિ. નહો. અંદ્રાપીડિ.
 ૧૨ જેહનિ. પીડિ. ૧૩ એકાંત. ૧૪ રીસિધ બોલીયા અહો. ૧૬ કુંઅરનિ. ૧૭
 અમાગીયા. પામું નહી. ૧૮ ચરણે. ૧૯ શીખ. પ્રણામ. ૨૦ અપરાધ. કાંમ.
 ૨૨ હિતર. માહારાજ. ૨૩ દેહ. ૨૪ ચારિ.

પાઠજી ! તેહનિ ગમિ તે કીજી પ્રકાર.
 વિમાંસી કાદંબરી જોલિયાં તેણી વાર. ૩૭

મેધનાદ ! તેહનિ ઇમ ઘટિ જે જોયા વિણ ન જવાય.
 વારતા અમાનુષી તે કિમ માનિ રાય ? ૩૮

૫ દીદિ મન માનિ નહોં તુ અણુદીદિ તાં ક્યમ ?
 અસંભાવ્ય વાત છિ એ. વિમાંસુ નિ ત્યમ- ૩૯

એહનિ પણ પ્રેમ અધિકુ. તેહ આણિ હારિ.
 દર્શન પામિ રાયનં. ઇમ કહ્યું જહારિ નારિ, ૪૦

૧૦ મેધનાદ જઈ તેડી આવ્યુ જિહાં પુઠિયા રાજનં
 ચરણિ તાં પ્રણામ કરી નિ રજા તે સવિ જનં. ૪૧

કાદંબરી કહિ. બદ્ર ! સાંભલુ. ન કરવુ અહોં શોક.
 મરણુધર્મી સરણિયુ છિ વિધાતાઈ લોક. ૪૨

દુઃખ સુખ બિહુ આંતરિ અણુચીત્તમાં આવી પડિ.
 આશાસુખની મનિ લાલચિ, અસુખ તેણિ નવિ નડિ. ૪૩

૧૫ જઈ કિહિજી રાયનિ, જે નિરખિયુ કુમાર.
 અજોડ સરિ તાં રહુ છિ, ઇમ કિહિજી સમાચાર. ૪૪

દેહ એ નથી વિણસતુ, તે જણીઈ ઇધાણ.
 સત્ય તે ધારિ સહી અમાનુષી જે વાણિ. ૪૫

આશા છિ જીઆ તણી. તે જૂઠાં છિ અતિ વાટ.
 ૨૦ તે કારણિ કાંઈ મરણુ તેહનિ ધાલવુ જિઆટ ? ૪૬

વાણીનુ વિશ્વાસ નાવિ. દુખ આણિ મનિ.
 આશુષીઈ આમલિ સરવિ જાણુસિ રાજનં. ૪૭

હવડાં કિહિજી કુશળ છિ. વલતા વદિ તે ચાર.
 સાંભલુ, કાદંબરી, એ વાતનુ વિચાર. ૪૮

૨ વિમાંસી. જોલીયાં. ૩ એમ. જવાયિ. ૪ અમાનુષી. માનિ. ૫ માનિ
 ૭ આણિ. ૮ દર્શન. ચાક્રિ. ૯ પુઠિયા. ૧૦ ચરણે. ૧૧ સાંભલિ. ૧૨ મરણુધર્મી
 શરણુ. લોક. ૧૩ દુષ્સુખ બેદ. અણુચીત્તમાં. ૧૪ આશાસુખની. અસુખ. ૧૫
 કિહિયો. નીરખીયુ. ૧૬ અજોડ. એમ કહ્યો. ૧૭ જાણીઈ ઇધાણ. ૧૮ અમાનુષી.
 વાણિ. ૨૦ કારણિ કહી. ૨૧ વાણીનુ. દુખ આણી. ૨૨ જાણુસિ. ૨૩ કિહિયો. ચાર.

કુંઝર બિહુની હિરિરિ અહો મોકલ્યા છું રાખ.
 વિમાસણ તાં અતિ ધણી તે તેહના મન માંહાં થાય. ૪૯
 અહો જઈ તિહાં થું કહું ? કહું. જૂઠું કિમ બોલાય ?
 શોકાતુર તેહનિ દેખી કિમ શોક દાંકુ જાય ? ૫૦

૫ વિશ્વાસ સહનિ અહારુ જે ન બેલિ અસત્ય.
 બાઈજી ! તહો જે કહું તે કીજી તાં કૃત્ય. ૫૧
 વચન તેહનાં સાંભલી નિ વિમાસી કહિ કામિની
 મેધનાદ પરતિ વિચારી નિ બેદ થું તે બામિની. ૫૨

કંઠ્યું ૧૧

૧૦

રાગ ગુઝી.

હું ધ જાણું છું તાં ખરી, ઉત્તમ જૂઠું કિમ ઉચ્ચરિ ?
 મિં કહું તે એણિં બેદિ, જાણું ગુરુ પામયિ બેદ. ૧
 જે કારણિ તેહનિ સુત વિત્ત, પીડા અતિ ધણી થાયિ ચિત્ત,
 તે માટિ કીજી ઉપાય. બીજી કા મનમાન્યુ જાય. ૨

૧૫ અહોનું જઈ નિ કહિ જતાંત, સહી જીવયિ તે એકાંતિ.
 જેહનુ તાં આવિ વિશ્વાસ, આકાશ વાણી કહિ પ્રકાશિ. ૩
મેધનાદ વલતુ ઇમ વદિ. રાજસોક સવિ દુખિયુ રિદિ
કંઠ મૂલ હસનુ કરિ આહાર; નિશ્ચલ ચરણિ રહુ છિ દારિ. ૪

ચરણ ત્યજિ તે જામ નહોં જેદ તણી અતિ એહવી સહી:
 ૨૦ અણુનમાબ્યા જે તાં નમિ, હિત વચન કહું ધ તાં ગમિ, ૫
 પાણુ હિતર જે નવિ કહિ, રતવિયા નીચું જોઈ રહિ,
 રસિ નહોં દેખતાં આણિ, પૂછયા હિત મિત કહિ રસાણ, ૬
 અણુકહિ કરિ તાં દામ, કહી ન દેખાડિ કરી દામ,
 આગલિયી ચાલિ સંગ્રામિ, તજી પ્રાણુ-નવિ છાંડિ દામ, ૭

૧ કુંઝર બિહુની. હિરિરિ. ૨ માહિ. ૩ કંઠ્યું ૪ દેખી. ૫ સહનિ અહારુ. ૬
 વિમાસી. કામિની. ૭ 'કંઠ્યું ૧૧' છે નહિ. ૧૦ ગુઝી સુપદ. ૧૧ ક. નં. ૫૨. ૫૨.
 ૧૨ મિ. નં. ૫૨. પામયિ બેદ. ૧૩ ચે. તેહનિ. થાયિ. ૧૪ મનમાન્યુ. ૧૬ ચેહનુ.
 આકાશવાણી. ૧૭ એમ. દુખિયુ. ૧૮ ચરણે. ૧૯ ચમું. નહી. ચેદ. ૨૦ ચે.
 ૨૧ પ્રત્યુત્તર નવિ. રતવિયા. બેદ. ૨૨ નહી. અતિ. ૨૩ કામ. દેખાડિ કાંઈ કામ.
 ૨૪ ત્યજિ પ્રાણુ.

- ત્યાગ તણી વેલા હુમ જિહાં પાછલિ નાસી પધસિ તિહાં,
 ધનથી પ્રભુ થં અધિકુ તેહ તેહનિ અર્થિ છાડિ દેહ, ૮
 ધરથી સુખ સ્વામીનિ ચર્ણુ, તૃષ્ણા પરિચયોની ચર્ણુ,
 સ્વામી સંતોષાણિ તોષ, જાણી રખે બિપજિ દોષ, ૯
- ૫ ઇંદ્રી સાજિ ઇંદ્રી હીણુ, શક્તિ થકાં ધ જે તાં કીણુ,
 દેખિય નહીં છતિ લોચન, કર્ણુ છતિય નવિ સુણિ વચન, ૧૦
 બોલિ નહીં યજ્ઞપિ છિ વાણિ, જાણુંતા ધ યાઠ અજાણુ,
 સ્વામીની રચિ દેખી કરિ, માંનિ મન સદા અણુસરિ. ૧૧
 (મેઘનાદ કહિ) દેવી ! સુણ. કુંઅરનુ વિરહ છિ ધણુ.
- ૧૦ તલો ચંદ્રાપીડનિ કામિ જેહ કહુ તેહ કીજિ કામ. ૧૨
ત્વરિતક નામિ છિ દાસ, તેહનુ રાખનિ અતિ વિશ્વાસ.
 તેહનિ મોકલીય ચર સાથિ. વાત કરિ તે માનિ નાથ. ૧૩

- એહવું કહી ચલાવ્યા સદા ત્વરિતક નિ ચર તે બિહુ.
 વાટિ વીતા ઢેટલા દિન. બિજેણી આવ્યા તે જન. ૧૪
 તેણિ સમિ તે વિલાસવતી, કુંઅરની ઉસિરિ અતિ સતી,
 બિજેણીની દેવ્યા જિહાં પ્રણામ કરવા આવ્યાં તિહાં. ૧૫
- દેહરિ તિહાં વાત વિરતરિ માંહોમાંહિ લોક ઉચ્ચરિ.
 કુંઅર કરુ સમાચાર લેઈ આવ્યા રાના ચાર. ૧૬
 વિલાસવતીય વાત સાંભલી; મન માંહિ પામી અતિ રલી.
 જે તેહનિ ખૂંચિ સુંદરી. કુહુ, કુણિ એ વાત જ કરી ? ૧૭
 વાણી રૂપિય અમૃત એહ કુણિ કણિ નામ્યું તેહ ?
 કુણિ દીકુ માહારુ તન ? કુશલી છિ, કુહુ, પ્રાણુજન ? ૧૮

૧ વેલાંઈ જિહાં. નાસી પિસિ ત્યાંહાં. ૨ પ્રભુ. તેહનિ. ૩ સુખ. ૪ જાણું. ૫ સાજે ઇંદ્રી. થકાં ચે. ૬ દેખીય નહીં. શુણિ. ૭ નહીં. વાણિ. જાણુંતાં. ૮ દેહી. ૯ શુણુ. કુંઅરનુ વિરહ. ૧૦ ચંદ્રાપીડનિ કામિ. ચે કહુ તિમ. કામ. નામિ. ૧૨ તેહનિ. માંનિ. ૧૩ સદા અણુ. ૧૪ દિન. ૧૫ કુંઅરની ઉસરી. બિજેણીની. પ્રણામ. ૧૭ ત્યાંહાં. માંહોમાંહિ. ૧૮ કુંઅર. ૧૯ પાંમી. ૨૧ ની રૂપીય અમૃત. કણું નામ્યું.

- કાશદ છિંદ તે કેટલિ દુરિ ? કુશલી દીકુ તેણિ'યર ?
 (ઇમ પૂછિ નવણિ જલધાર) કુહ, રે કુશલ છિ કુમાર ? ૧૯
 કેટલિકિ મેહેસુ યુવરાજ ? પૂછુ કે કાશદનિ આજ. ૨૦
 દીકાં આ કેટલાએક દિન ? હજુપુછ છિ સુતનું તન ? ૨૦
- ૫ જેણિ કામી ગુ તે વીર, વેશંપાયન અલિયુ ધીર ?
 કેટલિ દીકાડિ મારગ માંહાં કષ્ટ ભોગવી પુકુતા તાંહાં ? ૨૧
 પ્રધાનસુત પાછુ આણિયુ ? ગહન વન માંહાં કિમ જાણિયુ ?
 અલિયાં પત્રવેખા મેધનાદ, જે દીકિ યાષ્ટ ઉઠાદ ? ૨૨
 દેવવર્ધન સાથિ સંદેશ જે કાહાંયુ દ્વિત નરેશ,
 ૧૦ તે પુકુતુ કુંબરનિ ? કહુ જે કે તિહાંની વારતા લહુ. ૨૩
 કાંઈ મોકલ્યું છિ ઇધાણ ? કુંબર કુશલી છિ મુઝ પ્રાણ ?
 અમ્મસેન કુશલી છિ સાથિ, જે પૂઠિ મોકલિયુ નાથિ ? ૨૪
 ભરતસેન જે માહાત્ર બાત, તેહની કુશલ કહુ નિ વાત.
 કુહલી છિ, કહુ, ભદ્રસેન અનિ વીર અવંતીસેન ? ૨૫
- ૧૫ તેણિ શં પામ્યા છિ સંગ ? સેવક ખીજા રાખ્યા રંજિ ?
 યરસેનસુત તાં જેહ વીરસેન, કુશલી છિ તેહ ? ૨૬
 પિતા મરણુ પામ્યુ તેહ તણુ. માતાનિ વાહાણુ અતિ ધણુ.
 પ્રથમ મોકલ્યુ છિ તે આમિ. તેહની માનું નહિ કામિ. ૨૭
 ઇમ પૂછી તાં વારોવારિ, યલપિ નાપિ ઉત્તર કારિ.
 ૨૦ પ્રામદેવતા તેણિ પ્રાસાદિ કાશદ તેડયા મન ઉઠાદિ ૨૮
 યાકા અતિ હાલી નવિ સકિ; મલિન વચ્ચ; વાણી નવિ બકિ; ૨૯
 મિલાં અંગ અતિ ભરિઆંધૂલિ; રૂખા કેશ; પગિ ભાગી મૂલિ; ૨૯
 તરિતક સહિત સોપિ આર આતી કરિ જેટલિ જુદાર,
 જેટલિ આદર શં ઉચ્ચરી, વિવાસવતી તે પ્રશ્ન જ કરિ. ૩૦

૨ એમ. નવજે. ૩ કેટલિકે. ૪ કુહ. ૫ જેણિ કામી. ૬ ગયલીયુ. ૭ વાદે. માહાં. તિહાં. ૮ પ્રધાન. આણીયુ. ગિહિન. માદિ કમ અવંતીક. ૯ ગયલીયાં પત્રવેખા. ૧૦ આદલાદ. ૧૧ સંદેશ. ૧૨ જે. ૧૩ કહુ. ૧૪ ઇધાણ. ૧૫ કુંબર. ૧૬ જે. મોકલિયુ. ૧૭ જે. તેણિ. ૧૮ કહો ભદ્રસેન. ૧૯ પાંચુ. ૨૦ કુંબર. ૨૧ જે. મોકલિયુ. ૨૨ જે. તેણિ. ૨૩ કહુ. ૨૪ માહાત્ર. ૨૫ માદિ. ૨૬ જે. મોકલિયુ. ૨૭ જે. તેણિ. ૨૮ જે. મોકલિયુ. ૨૯ જે. તેણિ. ૩૦ જે. તેણિ.

- કુહુ નમ, કુશલી છિ તંન ? રહી સકિ નહોં માહારં મંન. ૩૧
 દીહુ હૃદયુષ્ટ સવિ અંગ ? અલિયુ વૈશંપાયન સંગ ? ૩૨
 એણી પરિ પૂછ્યું જેટલિ, નીચું જોઈ રહ્યા તેટલિ.
 નયણિ જલ નિ નવિ જોલાઈ; બદ્ર વીનવિ. સાંભણુ, માય ! ૩૨
 ૫ અઝોઠ સરોવરનિ તીરિ સુવરાજ દીહુ અહો વીર.
 શેષ વારતા કારણુ જેહ, ત્વરિતક કિહિશિ તાં એહ. ૩૩
 એહવું વચન સુણી દુઃખ ધરિ માતા; નયણિ આંસુ ઝરિ.
 ત્વરિતક શં કિહિશિ વલી ? વાત કાંઈ નવિ જાઈ કલી. ૩૪
 આવતા મિ તહો દીઠા યદા, કારણુ કાંઈ મિ જાણું તદા.
 ૧૦ લેખ વિના સુનાં તાં શીય; દીન વદન, જાણી કાંઈ રીસ; ૩૫
 આંસુ નિવારી રાખતા; વિભાસી વાણી ભાખતા.
 ઉઘમ વિહુણા; આલિ હીણુ; દુઃખ કાયા દીસિ કીણુ. ૩૬
 મિષ્ટ આમલિ ચીંતવિયું યથા, તહો તેહ કલું સર્વથા.

રાગ સોરઠી

- હા હા કુંઅર અંદાપીડ રે, અંદ્રવદન, અતિ શીત,
 જમતમેહન, શુણના આગર, કાં ઉતારી પ્રીતિ ?
 માહારા વાહાલા હો ! આવુ આણિ હારિ.
 દુખિણી માનિ રાખીછ દવિ રોતી પ્રાણુધાર ! દુખપદ ૩૭
 એવડું કુડું શં પડ્યું જે આતા ! તું રીસાવ્યુ ?
 વૈશંપાયનનિ અ્ય તેડવા; વસતુ શિ નવિ આવ્યુ ? માહારા ૩૮
 પીડાણી જોલું ઘણી રે; જલંજુ નહિ કાપ.
 મુક્તિ મેહેલી કિહાં મય ? માહારા સુખતુ કીધુ લોપ. માહારા ૩૯
 સુખ તાહારે ફલંભ થયું રે. હમડું મુઝ પાપાણુ;
 દુઃખ એવરે ધરું નહોં, નતિ નીસરિયા મુઝ પ્રાણુ. માહારા ૪૦

- ૨ અહયુષ્ટ. ૩ કુશલી. ૪ નીચું. ૫ અઝોઠ સરોવરની. ૬
 ૭ ત્વરીતક. ૮ શુણી દુખ. નયણે. ૯ ત્વરીતક. કાંઈ. ૧૦ કાંઈ મિ કાંઈ.
 લેખ. રીસ. નણે. ૧૧ રાખતા. વિભાસી વાણી ભાખતા. ૧૨ દુખિ. ૧૩
 ગલિથી ચીંતવિત. તે. ૧૪ કુંઅર. ૧૫ આંસુ ૧૬ દુખિણી. રાખીછ. પ્રાણુધાર
 તાહા. ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦
 ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

- વાંક નહોં, સુત, તાહરે રે. હું અ પાપિણી નારિ.
કર્મ કરિ છિ માહરૂં તે કીધાનુ નહિ પાર. માહારાં ૪૧
- પાગિ પડું છું તાહરિ, સુત, આંબુ અહોં એક વાર.
અવગુણુ, કહું, મિ શા કયો માહારા પ્રાણુ તણા આધાર? માહારાં ૪૨
- ૫ શૈશવ સમરી તાહરૂં રે આવિં અતિ ધન શોક.
રમતુ જોઈ તુહનિ તાં 'પણુ જી' કિહિત્ત લોક. માહારાં ૪૩
- યોવન દેખી તાહરૂં રે હું અતિ યઈ રસિયાત.
૨૦ 'જાણુ' વહ ધરિ આવસિ નિ ચાઈસ વરની માત. માહારાં ૪૪
- ૬ રોતી જોઈ મૂહનિ રે આબુ રાખવા, તંન !
તું વિના કિમ જીવીઈ? માહારા પ્રાણુ તણા જીવન! માહારાં ૪૫
- તું વિના રહું જીવતી નિ હૃદયહૂં જી નવિ ફાડું,
ફૂંઅર! તાહારા તાતનિ પછિ મુખહૂં થં દેખાહૂં? માહારાં ૪૬
- અનિષ્ટ થયું કાંઈ તુહનિ એ શ્રદ્ધા ન મનનિ થાય.
ઉત્પાત હુઈ જી એવડુ તુ હૃદયહૂં ફાટી જાય. માહારાં ૪૭
- ૭ ત્વરિતકનિ પૂછી ન સફું. જાણું, થં છ કિહિસિ.
કદાચિ કાંઈ કહું હસિ, તુ પ્રાણુ કહી પિરિ રિહિસિ? માહારાં ૪૮
- હવિ મિ બોલાતું નથી રે નહોં કરૂં રદન.
આબુ, સુત, દેખાડવા મૂલિ એક વાર વદન. માહારાં ૪૯
- ૮ કહીઈ હું દુહવી નહોં; નિ સામટહૂં દુખ દેવા—
અહા પિ બલાં વાંઝીઆં-આબુ પ્રાણુ અહારા લેવા. માહારાં ૫૦
- સહીરાનિ વલગી રહી; નિ બોલી ન સકઈ વાણી.
મૂઝાગત તે તાં યઈ, જાણી ગયુ નીસરી પ્રાણી. માહારાં ૫૧

૧૧ વાંક નહી. ૨ માહાર. નહી. મા. ૩ પડયુ. ૪ માહા. મા. ૫ તું હનિ પણુ જ કિહિતુ. મા. ૭ દેખી. રસીયાત. ૮ જાણુ. 'નિ' નથી. મા. ૯ રાખવા. ૧૦ માહા. મા. ૧૧ હૃદયહૂં. ૧૨ ફૂંઅર તાહા. મુખહૂં. દેખાહૂં. મા. ૧૩ તું હનિ. ન મનિ ન. ૧૪ હૃદયહૂં. મા. ૧૫ જાણું. ૧૬ ફાડું. પ્રાણુ. મા. ૧૮ દેખાડવા મૂંદનિ. 'માહારા' નથી. ૧૯ કહીઈ. દુહવી. દુખ. ૨૦ અમપિ ભલુ વાંઝીઆં. પ્રાણુ. 'માહારા' નથી ૨૧ વાંણી. ૨૨, યઈ નિ 'જાણુ'. નીસરી

રાગ ગુડી ચાલુ.

અનેક તાં બિબલ્યા જન, જિહાં બધકુ કુતુ રાજન.
 આવી તેણિ કહી તાં વાત, જાણી મેરુચંગ થ્યુ પાત. ૫૨
 ઊઠ્યા રાય સાથિ પરધાન; હાથિણીય ચડી નિદાન
 ૫ વેગિ મંદિરથી નીસરિ. શં છિ ? શં છિ ? મુખિ ઉચ્ચરિ, ૫૩
 નગર તણી પ્રજા સવિ ધાય જાણી ગામ શં જિયલી જાય.
 યઈ રહ્યુ અતિ હાહાકાર. જોવા આવી નર નિ નારિ. ૫૪
 રાજા વેગિ તે સાંચ્યું. દેવીનિ મંદિરિ પરવયું.
 કરિણીથી ઊતરિયુ જૂપ. રાણી દોડી નિકલસવરૂપ. ૫૫
 કોએક નાંખિ વચ્ચિ વાય. કોએક પાણી છાંટિ કાપ.
 કોએક તાં બિધાડિ દંત. 'વાત સાંભણું' કહિ કો સંત. ૫૬
 પાસિ આવી નિ જૂપાલ મુખિ હાથ ફેરિ તતકાલિ.
 તું તાં છિ રે સાધવી સતી. ચાહિ સાવધાન, વિલાસવતી ! ૫૭
 આપણિ દુખ આણિ શં હોય ? દેવ તણિ વસિ છિ સવિ કોય.
 હઠકું ફટિ આવી નહીં. વિધાતાનિ દયા કિહી ? ૫૮
 તેહનિ મનિ ગમિ તે કરિ. અધવચિ નહિ તુ સુખ કાં હરિ ?
 'સુતનું' સુખ પામ્યા અતિ ધણું. પાતક પૂરવ કાંઈ આપણું. ૫૯
 રહિ સાંસતી. પૂછું વાત. વણુ પ્રીછિ કાં કરિ ઉતપાત ?
 ત્વરિતક ફેરવરનુ મિત્ર. તે સવિ સાચું કિહિશિ અત્ર. ૬૦
 આપણનિ મન માંહાં રહ્યુ કોડ; પુત્ર વધૂ નવિ દોડાં જોડિ.
 ફેરવરનિ આપી નિ રાજ્ય વનિ ગયાં નહિ કરી સવિ ત્યાજ. ૬૧
 ત્વરિતક તેડાવ્યુ પાસિ. ચરણિ લાગી શું પ્રકાશિ.
 રાજા પૂછિ. કહું વચન, તેડાવ્યુ શિ નાન્યું તંન ? ૬૨

૧ 'રાગ ગુડી ચાલુ' જાહેરે 'ગુપ્ત' છે. ૨ બિબલ્યા. બિહ. ૩ નંજે મેર. ઊઠ્યા. નિદાન. ૫ નીસરિ. મુખિ. ૬ જાણીય ગામ. ૮ પરવર્થો. ૯ કર-
 ૧. ઊતરીયુ. રાણી. ૧૦ નાંખિ પાંખી. ૧૪ દુષ આંખિ. ૧૫ હઠકું. ૧૬ તેનુનિ
 ૧. નહી તુ સુખ. ૧૭ પાંચ્યા. ૧૯ ત્વરીતક ફેરવરનું. સાચું કહિશિ. ૨૦
 ૧ રહ્યુ. જોડ. ૨૧ ફેરવરનિ. રાજનું. વનિ. નહી. ૨૨ ત્વરીતક. પાસિ. ચરણે.

કાગલ લખિયુ નહિ શા બણી? શી ચેષ્ટા છિ, કુલુ, તે તણી? રાનાં વચન સુણી નિહંદિ ત્વરિતક ધમ વાણી વદિ. ૬૩
આત્યાથી આરંભી કયા કિલિલી તવ માંડી સર્વથા. આગિ તાં કલૂં જોટલિ કાટું હૃદય તેહનું, તેટલિ ૬૪
૫ ત્વરિતકનિ કહિ બૂધણી. બાઈ! વાત સમજી હવિ સુણી. કિલિલૂં હવે તે તથ કહું. કારણ સમજું મિષ તાં લહું. ૬૫
હવિ શું કિલિલુ તાં કયા? સાંભલવું કાઈં છ નથી.

રાગ ગુડી. યતિ તાલ.

- અવણુ અહારા શીતલ કીધા તિષ કહી સંદેસ રે.
૧૦ હૃદયઅડિ હરખ જિપાઈયુ માહારિ કિલિતાં વાંત નિદેશ રે. ૬૬
ધન્ય ધન્ય રે કુંઆર માહારા! સાચી તાહારી પ્રીતિ રે. મિત્રનિ વિરહિ હૃદયઅડું કાટું; મરણુ થયું વિપરીત રે. ૬૭
અહો તહાઈં મરણુ સાંભલી કાનિ છિ વિલાપ રે. વાત કહંતાં પ્રાણુ જુ ન ગયા, છુ શુ જિપનુ તાપ રે? ૬૮
૧૫ કઠિણુ હૃદય અહો, અતિ પાપી, કુટિણુદિ આંડાલ રે; કાટું હૃદય સાંભલી તાહાઈં પ્રાણુ ન ગ્યા તતકાલિ રે. ૬૯
વજ્રસાર પિષ કઠિણુહૃદય હું, સાંભલિ હું, પરધાન રે. આતા શું હજુ બધસી રહ્યા છુ? વેગિ યાજિ સાવધાન રે. ૭૦
વૈશંપાયન મરણુ પામ્યુ તેહનિ વિરહિ ચંદ્રાપીડિ રે.
૨૦ હૃદય ફાડી નિ પ્રાણુ તાં છાંડયા; અંતરિ આવી પીડ રે. ૭૧
મહાકાલના દેહરા પાસિ ચિતા રચાયુ વિશાલ રે. કાઠ તણા તેા ઓધ ચડાવુ; કરિ પાવકની ઝાલ રે. ૭૨

૧ લખીયુ નહી. સુણી નિ હૃદિ ત્વરીતક એમ વાંણી. ૩ જલ. ૪ આદિ. તેટલિ. જોટલિ. ૫ ત્વરીતકનિ. સુણી. ૭૪ તાં નથી. ૮ 'રાગ ગુડી' નથી. જિત. ૯ સંદેસ. ૧૦ હૃદયઅડિ હરખ ઉપાઈયુ માહારિ વાત નિવેશ. ૧૧ ધન્ય (૨) રે કુંઆર. તાહો. ૧૨ હૃદયઅડું. વિપરીત કુંઆર. ૧૩ વિલાપ કું. ૧૪ પ્રાણુ. શુ જિપનુ તાપ કું. ૧૫ રીદિ. ૧૬ તાહું પ્રાણુ. તતકાલિ છ. ૧૭ હૃદિય. પરધાન છ. ૧૮ બીરણી. સાવધાન. ૧૯ તે પામ્યુ. ૨૦ હૃદય ફાડી નિ પ્રાણુ તે. પીડિ ૨૧ મહાકાલના. ૨૨ કાઠ. કરો.

મહાનુભાવ મુનિજન તેડાવુ. આપુ તેહનિ દાન રે.
 ફોફટ રુદન કરિ થં દુષ્ટ ? હષ્ટઅડિ આણુ જ્ઞાન રે. ૭૩
 કંચુકી ! વેગિ કરી સ્વાણુ દહન તણાં ઉપકર્ણુ રે.
 વિધિ કરી નિ હં તાં યાગિ વૈશ્વાનરનિ શણિ રે. ૭૪
 હવિ કાંઈ કરવું નથી માહારિ. આખ્યું છેહેણુ દિન રે.
 એકલકુ જાતુ કિમ મેહેલું વન માંહાં માહારુ તન રે ? ૭૫
 એ વિધ રાય વિલાપ કરિ છિ. જાણી છાંડિય પ્રાણુ રે.
 કર જોડી ત્વરિતમ્ જોડ્યુ એણી પિરિ તાહારિ વાણિ રે. ૭૬

રાગ ગુડી ચાહ.

હરિ દાદું નિ પડિયુ વીર, વ્યંહું નથી અલાપિ શરીર;
 વૈશંપાયનનુ કહુ શાપ; આકાશવાણી જોડ્યુ આપ; ૭૭
 કપિંજલ જલથી નીસયું, ઈંદ્રાયુધ ફેરી અરતયું;
 વિસ્તારિ વારતા સાંભલી જૂપતિ મન માંહાં પામ્યુ રલી. ૭૮
 અમાનવા સરખું આખ્યાન. કોતક પામ્યુ તે રાગન.
 ૧૫ મન સાથિ વિરમય તાં હોય; શુકનાસ સન્મુખ તે જોય. ૭૯
 દુઃખ જોઈ નિ રાગ તણું મંત્રી મનિ દુઃખ આણિ ધણું.
 હહહું રાખી નિ તાં ધીર રાગ પરતિ જોડ્યુ વીર. ૮૦

કડવું ૧૨

રાગ ગુડી. યતિ તાલ.

સ્વામી ! એ સંસાર ચિત્ર છિ સુખદુઃખમિધ નિરધાર જી. ૧
 દેવ મનુષ્ય નિ તિર્થંક* યોનિધ ગુણ ત્રણિ અવતાર જી. ૨
 પ્રધાન તણા પરિણામ થકી રે આદિ જીવનિ અંક જી,
 પરમાણુ થકી આદિ માંડી નિ પૂરણુ એકુંજાસંક જી. ૨

૧ માનભાવ મુની. દાંન. ૨ હષ્ટઅડિ આણુ જ્ઞાન. ૩ કંચુકી. ૪ યાગ. ૫
 છેહેણુ. ૬ એકલકુ. મેહેલું. ૭ એણી પિરિ. જાણીય. પ્રાણુ. ૮ ત્વરિતક.
 ત્યાગિ. ૯ 'રાગ ગુડી ચાહ' બદલે 'સુપર્ક' છે. ૧૦ હરિ. પડિયુ. ૧૧ વાણી.
 ૧૨ નીસયું. ૧૩ માંહિ પામ્યુ. ૧૪ સરખું આખ્યાન. પામ્યુ. ૧૫ શુકનાસિ સન્મુખ.
 ૧૬. દુઃખ આણિ ૧૭. હહહું રાખી ૧૮. 'કડવું ૧૨' નથી. ૧૯ 'રાગ ગુડી યતિ
 તાલ'ને બદલે 'કુહરી' છે. ૨૦ સુખદુઃખમિધ. ૨૧ 'નિ' નથી. યોનિ ગુણ ત્રણિ.
 ૨૨ પરિણામ. ૭૬. ૨૩ બસાંડ.

- ૪૭૭ા પરમેશ્વરની પાસે કારણ ધર્માધર્મ જ.
 ૪૮ અનિષ્ટ ફલ જે પામિ તેહનું નિર્બંધન કર્મ જ. ૩
 સ્થાવર જંગમ અનેકિ ધિરિ ચોનિ પામવી દેહ જ
 આગમ પ્રમાણિ સર્વિ સાચું; કાંઈ નહીં સંદેહ જ. ૪
 ૫ અપરકાંત^{૧૦૧૬} મણિ નિમ તાણિ અર્થસેનિ તાં પાસિ જ,
 તિમ તે વૈદિક આગમ મંત્રિ; કરવુ તાં વિશ્વાસ જ. ૫
 વૈદ્યુરાણિ ભારત માંહિ સિખિયાં છિ દૃષ્ટાંત જ.
 પ્રાણી નિ તાં શાપ જ લાગિ જે કા દિધ મહંત જ. ૬
 નદુષ રાગ અગસ્તનિ શાપિ પામ્યુ અજગર દેહ જ.
 ૧૦ પિશાચ ચ્યુ સુદાસ રાગ, વસિષ્ઠશાપિ તેહ જ. ૭
 યોવન ગયું યયાતિ રાવનું. ત્રિશંકુ થ્યુ આંડાલ જ.
 શંતનુ રૂપિ દેવ અરિયુ મહાભિષ, ભૂપાલ જ. ૮
 ગંગા પાંતી થઈ તાં તેહની મનુષ્યનિ અવતારિ જ.
 શાપિ વસુ પુત્ર થ્યુ તેહનુ, ભીષમ જે સંસારિ જ. ૯
 ૧૫ ખીજાંની શી વાત જ કહીછે આદિ અજ ભગવાન જ
 જમદગ્નિનિ ધરિ આવિયા પરશુરામ સંતાન જ. ૧૦
 ચતુર્ધા થઈ હરશયનિ ધિરિ, વસુદેવનિ ધિરિ જ,
 દેવદેવ તાં પ્રમટ યયા છિ મનુષ્ય માંહાં પિરિ પિરિ જ. ૧૧
 એમનાથી નહિ અધિક ચંદ્રમા, જેહ તહારુ તંન જ.
 ૨૦ ગભં ચકાં આદિ દીધું 'તું' પ્રત્યયનિ દર્શન જ. ૧૨
 પુંડરીકનું મૂલિ થ્યું 'તું' દર્શન તે ધ્યાણ જ.
 એ બિહ્નના જન્મ જ માંહિ સંદેહ નહિ નિર્વાણ જ. ૧૩
 શરીર તેહનાં નથી વ્યંકતાં તુ તાં જીવતા યાશિ જ.
 ઈંદુ માંહાં અમૃત છિ જાણી રિહિવું એણી આશિ જ. ૧૪

૧ ૪૭૭ા. ૨ થે પામે ૩ પાંમવી. ૪ નહીં. ૫ મણિ તાં આણિ. પાસિ. ૭ પુરાણિ. માંહિ લિખીયાં. ૮ પ્રાણીનિ. દિ માંહાંત ૭ નિષાય રાજ. ૧૦ તે. વસીષ્ઠ. ૧૧ ગયું ન્યાતિ ૧૨ પ્રમાણ તે જ અવતરીયુ મહાભિષમ. ૧૫ કહીછે જી. ભગવાન ૧૬ કહરિ આવ્યા. સંતાન ૧૭ તિમ ચતુર્ધા. ૧૮ એમ દેવતા. ૧૯ બ્રહ્માથી નહીં ન્યૂન ચંદ્રમા તેહ. ૨૧ ધ્યાણ. ૨૨ નહીં નીર્વાણ. ૨૩ તેહનું. વ્યંક. ૨૪ માંહી અમૃત નહીં રેહિવું. આસિ.

- શાપ અંત યાચિ, એટલિ અધર્વસુતાનિ સાધિ છ
આનંદભરિ તાં વિદિવા કરથં; નિસિ જાણુ નાથ છ. ૧૫
- દંપતી જાહારિ ચરણિ લાગરિ, તાહારિ માનસિ મંન છ.
તે માટિ તાં શોક ન કરવુ, વિલાસવતી, રાજનં છ. ૧૬
- ૫ દેવતારાધન પુણ્ય કરુ, ગણુ છુ બ્રાહ્મણુનિ દાન છ,
વિદ્યાવંત વિશેષિ જાણુ હેમ સમર્પા પાણિ છ. ૧૭
- તપ તીરથ વ્રત નિયમ કરંતાં વિધિ સહિત ઉપવાસ છ
થોડા દિન માંહાં પ્રભુ પૂરસિ મંન તણી તે આથ છ. ૧૮
- વૈદિક આગમ મંત્ર પ્રભાવિ તે શું છિ, જે ન થાય છ ?
૧૦ વચન એહવાં શ્રવણિ સાંભલી વક્તા બોલ્યા રાય છ. ૧૯
- તું વિના ઇમ કુણુ કહિ, બાઈ, કુણુ કરિ મુઝ સામિ છ ?
તું તાં વાહાણુ છિ; અભ્યંતરિ તૂલિ માહારી દામિ છ. ૨૦
- એહવી વાત કરંતાં બોલી કામિની એહેલી લાજ છ.
વિશંબ શા માટિ કરુ છુ ? તિહિલા યાત્રે, મહારાજ છ. ૨૧
- ૫ હું અરનું મુખ જેવા માહાઈ ઉચ્છુક છિ અતિ મંન છ.
તે માટિ તિહાં આલી જઈછ; કદાચિ દેખું તાંન છ. ૨૨
- પ્રયાણુનાં વાનિજ વજડાવુ, સમર્થ કરાવુ છ,
સેના સજ્જ કરાવુ, સ્વામી, સેવક સવિ બોલાવુ છ. ૨૩
- યદ્યપિ ધણું ઇ દુઃખ પડ્યું છિ, પ્રાણુ ત્યજું હું આજ છ;
૨૦ આશાજંધિ છવ રહુ છિ, ગોવિંદ કરસિ કાજ છ. ૨૪
- એહવી વારતા કરિ જેટલિ, પ્રધાનતું એક વિપ્ર છ
ખટકમાં અતિ વૃદ્ધ તે આચ્યુ, આશીર્વાદ દેઈ ક્ષિપ્ર છ. ૨૫
- દેવ ! મનોરમઠ સાંભલી દૂત અજ્ઞાની વાત છ.
દેહેરા પૂકિ છિ તાં જીભાં; સિવ આબ્યાં છિ માત છ. ૨૬

૧ થેટલિ. ૨ વીહીવા. જાણુ. ૩ દંપત્ય જ્યાહારિ ચણે. ત્યાહિ માનસિ.
૪ વીલાસવતી રાજનં. ૫ બ્રાહ્મણુનિ દાન. ૬ જાણુસમર્પા પાણિ. ૭ પ્રભુ
પુહુચસિ. આસ. ૮ થે ૧૦ અવણે. ૧૧ એમ ૧૨ અભ્યંતરિ તૂલિ. ૧૩
કામિની. ૧૪ યાઓ મહારાજ. ૧૫ હું અરનું. ઉછક. ૧૬ દેખું. ૧૭ પ્રયાણુનાં.
૧૮ ધણુ. ૧૯ દુઃખ. પ્રાણુ. ૨૦ ગોવિંદ. ૨૧ થેટલિ. ૨૨ ખટકમાં. વિપ્ર. ૨૪ આબ્યા.

કિહિ હિ, કુંઅર હિ તાં કુચલા ? વૈશંપાયન મ્યલિયુ છ ?
કેટલિકિ હિ ? કહીછ આવશિ મિત્ર સહિત તે બલિયુ છ ? ૨૭

એહવાં વચન શ્રવણિ સાંભલી વિલાસવતી આં પાસિ છ.
દીઠિ બિમણુ શોક થ્યુ તેહનિ; મેહલિ બહુ નિશ્વાસ છ.

- ૫ વિલાસવતી કિહિ, ખાઈ ! તાહાર કુંઅર પામ્યુ મૃત્યુ છ.
તેહનિ વિરહિ સુવરાગ્નનું હૃદયું ફાટું સત્ય છ.
કોરેણુ સધલું કહું તેહનિ. આવુ, જેવા જઈછ છ.
પોતાનિ નયણિ નિરખી નિ સુખી તિહાંકણિ ચઈછ છ.
- પ્રયાણુ સાંભલી ઊજેણીના સુડયા સધલા લોક છ
કુંઅર બિહુનુ ગ્રેમ સહનિ; તેણિ અતિ ધન શોક છ. ૩૧
- રાગ આગસિથી જાવાનિ થોડી સેના સંગિ છ
ઊતાવણુ મારગમાં આસિ; મુખ જેવાનુ રંજ છ. ૩૨
- જિમ પંથનિ પીતુ હુષ, તિમ થોડા અલાવિ છ.
વારિ વારિ ત્વરિતકનિ પાસિ તાં બોલાવિ છ. ૩૩
- ૧૫ હવિ પંથ તાં હિ રે કેટલુ ? પૂછિ વારોવારિ છ.
ત્વરિતક સાથિથી આસિ, અન્ન થયુ અસવાર છ. ૩૪

એણી પિરિ દિન કેટલા આત્મા. ન લહુ મારગ હોઈ છ.
હૃદય તણી ઉચ્છ્રુકતાં પામ્યા સરોવર અચ્છોઈ છ. ૩૫

સમાચાર કિહિવા આગસિથી ત્વરિતકે ચલામ્યુ છ.

- ૨૦ રાજલોકનિ જણુ તે કીધું. સાંઢાંમાં લેઈનિ આવ્યુ છ. ૩૬
- એહવિ તે આવંતુ દીકુ કુંઅરનુ રાજલોક છ,
તારાપીઠ દેખી નિ જણી બિમણુ હિ થું શોક છ. ૩૭

૧ ઉ. છે તે કુચલા મ્યલીયુ. ૨ કેટલિકે. સહીત. બલીયુ ૩ વચન તે
અવણે. પાસિ. ૪ મેહલિ બહુ. ૫ કિહિ સાંભલિ બાઈ. કુંઅર પામ્યુ. ૬ જેવ-
રાગનું હૃદયું. ૮ નયણે નિરખી. સુખી. ૯ પ્રયાણુ. ૧૦ કુંઅર બેહુનુ. ૧૨
મુખ ૧૩ યમ ૧૪ વારિ (૨) ત્વરીતકનિ. ૧૬ ત્વરીતક ન. ૧૭ દીવસ
૧૮ હૃદયતા પામ્યા. અચ્છોઈ. ૧૯ ત્વરીતક. ૨૦ જાણુ. ૨૧ કુંઅરનુ. ૨૨
દેખી નિ જાણે.

- નીચું મહી સાંઢામું જૂધ હિ જવા થં પાતાલિ જ.
 કુંઅર મરતિ જે ન મુઆ, લાજ છપાતા ચાલિ જ. ૩૮
 જણીધ જવતા ધ મુઆ હિ, ચરણ ધસરદી તાણિ જ.
 એક એકનિ જાલી જાલી દુઃખિ આધા ચાણિ જ. ૩૯
- ૫ મેધનાદ તાં મુખિ કીધુ હિ; ત્વરિતક હિ સંમિ જ.
 જણીધ પક્ષાધાત થયુ હિ તે સદ્કુટુનાં અંગિ જ. ૪૦
 મલિન વસ્ત્ર નિ કાયા મેલી, નયણિ જલની ધાર જ.
 તે દેખી નિ રાજ કિહિ હિ. જો, રે, જો તું, નારિ જ. ૪૧
 વિલાસવતી ! કુંઅરનુ આવિ રાજલોક સવિ જન જ.
 ૧૦ જણીધ હિ જે નથી બાંધું સુવરાજનું તન જ. ૪૨
 વચન સાંભલી વામલોચના રાજલોકનિ. નિહાલિ જ.
 સાંઢામા સાંઢામું જોઈ સદ્ગેઠા નયણિ આંસુ ઢાલિ જ. ૪૩
 માદિ રૂદન કરેવા લાગી, દુઃખ તણું નહિ લેખું જ.
 રાજલોક સધલા માંઢાં, વાહાલા કુંઅર, તૂલિ ન દેખું જ. ૪૪
- ૧૫ રાતી રાજ વારી રાખી કામિની તેણી વાર જ.
 મેધનાદનિ નિરખી પૂહિ રાજ સમાચાર જ. ૪૫
 મેધનાદ કહિ હિ, હો સ્વામી ! આશ્રય મોટું એહ જ,
 દિન દિન તેજ વૃદ્ધિ પામિ હિ કુંઅર કેરિ દેહ જ. ૪૬
 રાખ સાંભલી મન માંઢાં હરખ્યુ અનિ થયુ રસિપાતિ જ;
 ૨૦ વિલાસવતીનિ કહિ હિ, સાંભલી મેધનાદની વાત જ. ૪૭
 આજુ, મુખ જોઈધ કુંઅરનું. ધમ જિતાવલિ ધાય જ.
 મહાસ્વેતાનિ આશ્રમિ આવ્યા અડયા હાચિણીધ રાય જ. ૪૮

૧ નીચું હિ નંણે જવા પાતાલિ. ૨ કુંઅર. મુઆ. સુપાતા લિ. ૩ જણીધ. મુઆ. ચણું. તાણિ. ૪ જાલી (૨) દુખિ. ચાણિ. ૫ મુખિ. ત્વરીતક. ૬ જણીધ. અંગ. ૭ નયણે. ૮ દેખી. ૯ કુંઅરનુ. ૧૦ જણીધ. સુવરાજનું. ૧૧ વાંમ. ૧૨ સાંઢામું. જોઈ નિ સદ્ગેઠા નયણે. ૧૩ દુખ. નેહી લેખું. ૧૪ આ રાજલોક. વાંહનિ. દેખું. ૧૫ રાખી કામિની. ૧૬ મેધનાદનિ રાખી. રાજ. ૧૭. આશ્રય. ૧૮ દિન (૨). પાંમિ. કુંઅર. ૧૯ હરખ્યુ. રસીપાતિ. ૨૦ સાંભલિ મેધનાદ કેરી. ૨૧ મુખ જોઈધ કુંઅરનું. એમ. ૨૨ મહાસ્વેતાનિ આશ્રમ.

- મહાશ્વેતાય તેહ સાંભલિજા. હં અ પાપિણી નારી છ. ૧
 મુખ રાગનિ થં દેખાડું ? હં તાં યઈ હલારી છ. ૪૯
 નાસી નિ ગુફા માંહાં પછડી, મંનિ આણુતી લાજ છ.
 દુઃખ તણુ તાં પાર નહોં રે. થં કીધું મિ કાજ છ ? ૫૦
 ૫ કાલિદાસ તાં મૂર્છા પામી. તે તુ ન સકી ચાલી છ,
 સાન રહિત તાં શરીર તેહનું, બહુ સખીય ઝાલી છ. ૫૧

કડવું ૧૩.

રાગ બિરાજી.

- શુકનાસિતુ ઝાલુ હાય; આશ્રમિ આવ્યુ અવનીનાથ. ૧
 ૧૦ મનોરમા નિ વિલાસવતી વધર્ગા છિ તાં બિહ ધ સતી,
 કિહાં કુંઅર ? એહવું પૂછતી આશ્રમિ આવી નિ યઈ છતી.
 રાજા તિહાં જાઈ જેટલિ, અમલા આમલિ યઈ તેટલિ.
 દીકુ અવનીય વિણુ તેજ; આંખિ આંસુ, વાખ્યું હેજ. ૨
 દુઃખભરિ લોચન મીચતી, - પાદાનિ કુંઅરનિ સીચતી,
 ૧૫ અવનીતલ ઉપરિ જઈ પડી; 'પ્રાણુજીવન !' કહી નિ રડી.
 ધણિ દિહાડિ દીકુ, કુમાર ! માતા સાંહાંમું જૂઠિ એક વાર.
 કાંઈએક તાં પ્રત્યુત્તર કરુ. એવકુ રોપ કુંઅર ! કાં ધરુ ?
 જીડી બધસુ મુઝ જીછંગિ. જણુવુ પૂરવતુ રંમ.
 બાલ થકુ વું કરતુ વચન; આજ સાંભણુ શિ નહિ, તંન ?
 ૨૦ કુણિ દૂહવ્યુ ? કહિ, વચ્છ, વાત. મનાવવા આવ્યુ છિ તાત.
 નેસાલિથી જમ આવતુ માતા કહી નિ બોલાવતુ, ૩૧
 જીકુ, કુંઅર, કરુ પ્રણામ, માહારે મન જમ યાંઈ કામિ. ૩૨

૧ માહાશ્વેતા તેહ જ સાંભલિજાં હં પાપિણી. ૨ મુખ. દેખાડું. ૩ ના:
 નિ ગુફા માંહાં પિડી. આણુતી. ૪ દુઃખ તણુ નહી. ૫ પાંખી. ૬ સાંન રહીત.
 બહુ સખીય. ૭ 'કડવું' ૧૩ નથી ૮ શુકનાસિતુ આશ્રમ ૧૦ બહુ. ૧૧ કુંઅર.
 આશ્રમ આવી નિ યઈ. ૧૨ જેટલિ. યઈ ૧૩ આધિ. વાખ્યુ. ૧૪ દુઃખ. પાંદાંની
 કુંઅરની શીચતી. ૧૫ તલિ ઉપરિ પ્રાણુ. ૧૬ ધણે ઘાટે. ૧૭ પ્રત્યુત્તર. રોસ.
 ૧૮ બિસુ. ૧૯ બલ થકુ કરતુ નહી. ૨૦ વછ મનાવા. ૨૧ યમ. ૨૨ પ્રણામ. યમ.

- તાત આબ્યુ છિ દુહિયુ થઈ. ગુરુની ભક્તિ તુઝ કિદાં મઈ ?
 પાઠ પદ્મ છં. મેહેલુ કોથ. કિદાં ગયુ તાહારુ પ્રતિબોધ ? ૮
 કિદાં તેનીતિપ્રીતિ ? તે ભક્તિ ? કિદાં નમ્રતા ? કિદાં આસક્તિ ?
 દૈવિ સધતાં સાથિ હયોં; અહો વૃદ્ધ અતિ દુખિયાં કર્યોં. ૯
- ૫ આતા ! જન્મ તુલિ સુખ ચાય, તિમ કરુ. હં દુઃખિણી માય,
 એણી પિરિ તે કરિ વિલાપ; આલિંગન માહું કિ આપ, ૧૦
 મુખ તણુ તાં કરિ આઘાણુ, કપોલ ચૂખિ ફેરી પાણિ.
 અંદ્રાપીઠ તણા બિ પામ મસ્તક ઉપરિ ધરિ અનુરાગિ. ૧૧
 રાના મુખ સાંહામું તાં જોય; કામિની મુક્ત સ્વરિ તે રોય.
- ૧૦ રોતી જોઈ નિ શૂપાલ કર ગ્રહી વારી તતકાલિ ૧૨
 યદ્યપિ તાહારુ કુંઅર તેહ, તુલિ ઉદુગપ તાં એહ.
 દેવ તણુ શોક નવિ ધટિ તુલનિ વાહું છં તે મટિ. ૧૩
 શોક કરિ કાંઈ ધ નવિ હોય મન સાથિ વિમાંસી જોય.
 મુખ જોવાનુ અલજી ધણુ. તે તાં સવિ બાણુ આપણુ. ૧૪
- ૧૫ આપણુનિ આશા છિ ધીર, જે પરતક્ષ દીસિ સરીર.
 મનોરમા પ્રધાનનિ ધરુ, એહનિ શોક રહિત તાં કરુ, ૧૫
 જેહના સુતનુ શ્યુ છિ નાશ, આમલિ દેહ નહોં-નહિ આશ.
 મંધવંરાજમુતા તવ વહ સુતનુ શોક કરિ છિ બહુ. ૧૬
 આપણુનિ આખ્યાં સાંભલી મઈ છિ શોક હિમાચલિ ગલી,
- ૨૦ સંઘા મહિવરાવિ છિ સહી, તુલિ ચેતના તે નવિ ગ્રહિ. ૧૭
 દીન લામણી ભાલા મંદ શોકાતુર તાં કરિ આકંદ.
 જિપાડી જિહંમિ ધરુ, વાલી મૂઠી પ્રબોધ તે કરુ. ૧૮

૧ દુહિયુ. તાહારી. ૨ પાએ. ૩ તે શક્તિ. ૪ વૃદ્ધ. દુખીયાં. ૫ યમ તુલિ સુખ. દુખિણી. ૬ પરિ કરિ. આલંબન. ૭ મુખ તણું કરિ આઘાંજી ચૂખિ. પાણિ. ૮ તેણા. જપરિ ધરી અનુરાગ. ૯. મુખ સાંહામું. કામિની. તાં. ૧૦ જોઈ. ૧૨ તુલિ ૧૩ કાંઈ. વિમાંસી. ૧૪ મુખ. ૧૫ આપણાની. ૧૬ પ્રધાનનિ રહીત. ૧૭ ચેહના. નહીં આશ. ૧૮ વહું. બહું. ૧૯ હેમાચલિ ૨૦ ચેતન તા. મહી. ૨૧ લાંબણી. જે કરિ. ૨૨ તેલિ જિપાડી જિહંમિ મહુ વાલી ચેતના પ્રબોધ તે કહું.

સાવધાન થાઇ સુંદરી. સુત દીકું જેહના પુણ્ય કરી,
આશા જીયાની જે થકી. રાઇ એહવી વાણી બકી. ૧૯

વિલાસવતી વાણી ધમ વહિ, કિહાં વધૂ ? લેઈ ચાંપું હદિ.
એહવું કિહિતી મઈ તે પાસિ. સાન નથી; અતિ છિ નિઃશ્વાસ ૨૦

૫ જિહાડી નિ લીધી અંક. જિહું, બાઈ, મઈ નિઃશંક.
શોકિ કરી મુખશોભા ધણી, અરુણતા જાણી અંબુજ તણી. ૨૧

મુખિ મુખ, લોચનિ લોચન, કપોલ કપોલિ લલાટિ ધન.
૬ સ્પર્શ કરિ નિ કહિ વચન, આણિ માહારા સુતલુ તન. ૨૨

હમ્મઝ કર કામલ ફેરવિ, કાલંબરી તણા મુણુ સ્તવિ.
૧૦ માતા માહારી, ચા સાવધાન. તિ જીવાડ્યુ એ રાગન. ૨૩

સુતલુ દેહ રહ્યુ સાંભલી રાગ જીમ્યુ આણી રલી.
૭ વં વિના કે રાખિ શરીર ? તાહારિ પુણ્ય દીકું વીર. ૨૪

ધન્ય ધન્ય માતા વ્રજ તણી જેણિ ધ અમૃતમય જણી, મુખ
જે તિષ્ઠ રાખ્યુ સુતલુ દેહ. નહિ વ્ર મુખ કિહાં દેખત એહ ? ૨૫

૧૫ ધમ કહિ છિ વિલાસવતી. માતા ! વં તાં સાધવી સતી,
ચંદ્રાપીડનું સાંભલી નામ રાણી કર સ્પર્શ અભિરામ ૨૬

કાલંબરીનિ સંજા વલી. નીચું જોઈ રહી લક્ષવલી.
મદલેખાઇ તે કરિ ધંરી અંકિયા જિહાડી સુંદરી. ૨૭

લગ્ન શોક અલ્યાં સમ બાગિ લગ્યતિ લગાડી પાગિ.
૨૦ ચરણિ નામી રહી જન શીશ, વિલાસવતી દિ છિ આશીસ. ૨૮

સૌભાગ્યવતી સધવા કામિની ! ધણું જીવજે વં, બામિની.
એહવું કહી જિહાડી પ્રીતિ સસુ પૂકિ બધી રીતિ. ૨૯

૨ વાંણી. ૩ વાંણી એમ ૪ પાસ. સાંન. નિશ્વાસ. ૬ મુખિ. જાણે. ૭ મુખિ
મુખ લોચન કપોલ કપોલ લલાટિ ધન ૮ જાણે માહારા. ૯ હમ્મઝ. ૧૦ માહી.
સાવધાન. રાગન. ૧૨ રાધિ. ૧૩ ધન્ય (૨) માતા વ્રજ તણી જેણિ અમૃતમય
જણી. ૧૪ રાખ્યુ. નહી. મુખ. દેખત. ૧૫ એમ ૧૬ નાંમ રાંણી. અભિરામ. ૧૭
નીચું ૧૮ મદલેખામિ. ૨૦ ચણે નાંમી. શીસ. આશીસ ૨૧. સુધવા કામિની
ધણું. ૨૨ બિહી ચી.

રાજ સુતનિ ચુંબન કરિ, આસિંગન દહડા શં ધરિ,
 જીવતાની પરિ જૂઠ મુખ. કાંઈએક પાત્રી અંતરિ મુખ ૩૦
 કાદંબરી નિ રા કરી સાદ એકવી વાણી કિહિ ઉઠાદ.
 અહાનિ મુખ જોવાનુ ડોડ, તે અહો પામ્યાં તાં જોડ. ૩૧
 એક વીનતી કંઈ હું આજ. વદજી ! કાંઈ મ કરજી લાજ.
 સુતની સેવા તહો જ કરુ. શંકા મન માહિ નવિ ધરુ. ૩૨
 પિહિલું સેવા કરતાં યથા, તેણી વિધિ કરજી સર્વથા.
 સાચું સહી તહાઈ હેજ, કરરપશિ કરી વાધિ. તેજ. ૩૩
 અહો કરશં દર્શન માત્ર. તહો સાચવુ સુતનું માત્ર.

- ૧૦ એકવું કહી રાજ નીસરુ. અધ્યુ વૃક્ષ હેડિ ઊતયું. ૩૪
 તેડી રાજલોક સવિ સાય એકવી વાણી બોલિ નાય.
 રાસાંભલુ સાચું સવિ પરિવાર. હું પામ્યુ છું શોક અપાર. ૩૫
 પિહિલું આશા હતી ધણી પુત્રવધૂમુખ જોવા તણી.
 પરણાવી પુત્રનિ દેઈ રાજ્ય જાથં વનિ તપ કરવા કાળિ. ૩૬
 ૧૫ તે દેવી કીધું વિપરીત. કાલ તણી છિ અવલી રીતિ.
 જાણ્યું સુંપી સુતનિ બાર પરલોક સાધીથં સાર, ૩૭
 તે આબ્યા છું આણ્ણી કારિ. દીકું સધલુ તહો પ્રકાર.
 દિવસ કેટલા રિહિથં વનિ. દેહદમન કરવાનું મન. ૩૮
 આણી રિયતિ રહુ નિ તહો, એટલું તાં પ્રાર્થુ છું અહો:— ૩૯
 ૨૦ હર્મ્ય તણાં મુખ વૃક્ષનિ મુલિ; અંમણનું મુખ સરિતાકૂલિ;
 લતા થં અંત:પુરસ્તી પ્રીતિ; વનહરિણુ થં શુદ્ધજન ચિત્ત; ૪૦
 વનપ્રેમ વનકલ થં સાર; વનફલ તે પંચામૃત આહાર.
 નર્મવચન તે ધર્મની કથા; સત્ત્વ અક્ષસૂત્ર સર્વથા; ૪૧

૧ આસિંગન દહડા શં ધરી. ૨ જીવતાંની. મુખ. પાંત્રી. મુખ. ૩ વાણી
 ૪ મુખ જોવાનું. ૫ કરથો. ૬ સાચું. તહાડ. ૧૦ નીસર ૧૧ વાણી ૧૨
 સાંભલુ સાચું. પરવાર. પાંમ્યુ. ૧૩ પુત્ર ૧૪ રાજ. ત જાથં. ૧૫ વિપરીતિ
 ૧૬ સુંપી સાધથં. ૧૭ આણ્ણી ૧૮ તેણી રિયતિ. છ. ૨૧ પુરસ્તી તણાં લતા
 થં પ્રીતિ શુદ્ધજન મન હરિણી થં ચિત્ત ૨૩ જાંઠસૂત્ર.

સર્વ ભોમ તે મૌન વૈરાગ્ય; વૃક્ષ વિવિધ પુત્ર અનુરાગ,

કાદંબરી લગ્ન પરહરિ, મહામ્વેતા ૪ તે અણુસરિ. ૪૨

ફલ મૂલ સ્થાવિ જે નારિ, તેણિ ચાલિષ સવિ વિવહાર.

સાયંપ્રાત સમય જવ હેલ, ચંદ્રાપીઠ તણું મુખ જોય. ૪૩

૫ દર્શન તાં કુંઞરનું કરી મુખ પામિ રાજ મુંદરી.

મનોરમા આનિ પરધાન સાથ સહ રહ્યા તેણિ સ્થાનિ.

એહવી કથા કહી જાગ્યાલિ રિમત કીધું કાંઈએક અકાલિ; ^{૮૫૧૫}
હારીતાદિકે શ્રોતા જન તે પરતિ ઇમ કહિ વચન.

સાંભલુ સહ ૪ કથાવિસ્તાર. અમ્રતરસ કરિ મનહાર.

૧૦ કથારસ રાખી નિ કહું ચાયાતથ્યે જે હું લહું.

કામાતુર થયુ તાં જેહ, સિ અપરાધ કયું તાં એહ; ૮

સ્વર્ગચક્રી પુંડરીક અવતર્યું; વૈશંપાયન તે તાં દ્યું;

શુકનાસનુ કુંઞર થયુ; તે ઇચ્છાધ વન માંહાં મયુ;

તે પોતાનિ અવિનય કરી પ્રાણિ પાસિ ગ્ય મુંદરી;

૧૫ કાપિત પિતા તણિ તાં શાપ, મહામ્વેતાનિ સત્ય પ્રતાપિ
પામ્યુ શુક થોનિ અવતાર તે વૈશંપાયન નિરધાર. ૪૬

ઇમ કહું જાગ્યાલિ જદા, હું પ્રજુદ થયુ રા ! તદા.

પૂરવ ભવિ વિદ્યા જેટલી, જિહ્વા અગ્નિ ચર્મ તેટલી. ૫૦

સાક્ષ કલા કુશલતા વેદ, ભારતી સ્પષ્ટ વર્ણનુ બેદ.

૨૦ આનિ ઊપનું સધલું જાન, વસ્તુમાનનું સ્મરણ નિદાન. ૫૧

મનુષ્યશરીર વિના તાં સર્વ ક્ષણુ એક માંહાં ઊપનું પૂર્વ.

વૈશંપાયનના સરણુ દેહિ ચંદ્રાપીઠ ઉપરિ તાં નેહ; ૫૨

૧ મૌન્ય ૨ તિમ ૩ થે ૪ સમિ ચંદ્રાપીઠિ. મૂખ. ૫ કુંઞરનું. મુખ
પામિ. ૮ એમ. ૯ અમૃત. મન. ૧૦ રાખી ચાયાતથ્યે. ૧૧ કામાતુર. ૧૨ તાં
કયું. ૧૩ શુકનાસનુ. ઇચ્છાધ. ૧૪ પ્રાણિ ૧૫ તણુ માહામ્વેતાનિ. ૧૬ પાંચુ.
નિરધાર ૧૭ એમ. ચદા. ૧૮ જેટલી ચીડવા ૧૯ સ્પષ્ટ વર્ણુ નિ ભારતીબેદ. ૨૦
જાન. સ્મરણુ નિદાન. ૨૧ માદિ ઊપનુ સર્વ. ૨૨ સરણુ દેહ ચંદ્રાપીઠિ ઉપરિ.

- તિમ જ કામ તણુ પરભાગ, મહાશ્વેતા સાચિ અનુરાગ;
તિમ જ અલસા ઉચ્છુક, મન; જાણું જાણી તેણિ વનિ; ૫૩
- પાંખ ન આવી નવિ જીડાય. વૈશંપાયન કહિ, મુણિ, રાય.
સાંભલી પૂર્વ જંગમની વાત થં કરતાં દુશિ માત નિ તાત ? ૫૪
- ૫ તારાપીડ નિ વિદ્યાસવતી થં કરતાં દુશિ વરમતિ ?
ચંદ્રાપીડ કૃષિંજલ મિત્ર થ કરતા દુશિ તે તત્ર ? ૫૫
- મહાશ્વેતા શુ કથું ઉપાય ? સમલી વાત એ કિમ જણાય ?
નીચૂ શિર ધાતી તતકાલિ હં જાણિ પછકુ પાનાલિ. ૫૬
- મન થયું અતિ માદારી લીન. પૂછ્યું રખિનિ યર્ષ અતિ દીન.
૧૦ સ્વામી ! તહા કૃપાઈ કરી વાત સવિ પૂરવ સાંભરી. ૫૭
- તિયંક ચોનિ જીપનું જ્ઞાન ચંદ્રાપીડનું છિ મનિ ધ્યાન.
સ્વામી ! જૂત ભવિષ્ય તહો લફ. એક પ્રથ મૂલિ તા રફ. ૫૮
- જેહનિ મુઝ કારણિ પ્રકાશિ રાટું હલ્લ, યયુ તાં નાશ,
તેહનુ મુઝનિ કહુ અવતાર ચંદ્રાપીડ છિ કીદિ હારિ ? ૫૯
- ૧૫ તિયંકથી ઇ પાસિ વસ, મિત્ર મિલિ મન માંહા ઉઠસું.
એહવું મિ જવ પૂછ્યું, મુનિ મંદ હાસ્ય તવ કરી વદન ૬૦
- મુઝનિ કિદિ રે પાપી કુષ્ટ ! જેહ યજી અતિ પામ્યુ કષ્ટ,
તેહનિ મેભારિ છિ વલી ! ચંચલતા આણિ છિ રલી ! ૬૧
- પાંખ નથી યર્ષ તુઝ પ્રદ. જીડી ન સકિ, રે મતિમૂઢ !
૨૦ મનનશક્તિ થાઈ જેટલિ, આમમિ સવિ પૂછે તેટલિ. ૬૨

એહવાં વચન મુણી હારીત તે સાંભલવા શ્યુ અતિપ્રીતિ.
પિતાનિ પૂછિ કુમાર. યાર્ષ વિરમય તાત ! અપાર. ૬૩

૧ કામ પરિભાગ મહાશ્વેતા ૨ તિલમ જ. ૭૭૬ જલ. ૩ પાંખ નવિ આવી. જીડાયિ. મુણિ ૪ સં. ૫ પરમતી. ૬ કરતા ૭ મહાશ્વેતા ઉપાય કિમ ટ ધાતી પાતાલિ હં જાણિ બિહુ તતકાલિ ૮ રખિનિ. ૧૧ જ્ઞાન ચંદ્રાપીડનું. ધ્યાન. ૧૨ મૂલનિ. ૧૩ ચેડનિ વિકાશિ. ૧૪ તેહનુ ૧૫ તિયંક મીત્ર ૧૬ પૂછ્યુ મનિ હાસ્ય રિમત કરી ૧૭ ચેહ. પામ્યુ કષ્ટ ૧૮ તેહનિ. આણિ ૧૯ પાંખ ૨૦ ચેટલિ. ૨૧ મુણી.

- એવડુ કામ તણિ વશિ થયુ, જીવી ન સકયુ-મરણુ વશિ મયુ
બ્રાહ્મણદેહિ પીડા કામ એવડી તેહનિ થી ? કહુ, સ્વામિ. ૬૪
- દિવ્યલોકથી આવ્યુ જેહ, સ્વરૂપ આયુ શિ પામ્યુ તેહ ?
કહુ કયા આણી મુઝ દયા. મુનિ બોલિ ગ્રેમી કરી મયા. ૬૫
- ૫ પુત્ર પ્રસિદ્ધ પ્રસાવિ નારિ રૂપિ કામ તણિ વિકારિ
એ નારીનિ વીરિ^૧ નીપનુ કેવલ સ્ત્રી ચંકૃત જીપનુ. ૬૬
- જેહવાથી તાં જે જીપનિ, તે નિઃશય તેહવું નીપનિ.
સદ્ગજ સ્વભાવ કિમહિ નવિ ત્યનિ. કારણગુણનિ કારણ બનિ. ૬૭
- ૧૦ પૂણું કાળ મળું નવિ ધરિ, કાલિ જણિહિ વિદિહુ મરિ. ૬૮
- તિમ તે અલ્પસાર તાં જણ્યુ કામજરથી વેમિ હણ્યુ.
અધુના જે પામ્યુ છિ કામ તેહવી જ એહ હસિ અલ્પ આયુ; ૬૯
- શાપ અંત ભાગશિ વિયોગ; થાશિ પૂરવનુ સંયોગ.
- એહવું સાંભલી કરી પ્રણામ દીન થઈ મિ પૂછ્યુ સ્વામિ. ૭૦
- ૧૫ સ્વામી ! હું પાપી તાં પ્રાણિ તહા પસાઈ પામ્યુ વાણિ.
જાન જીપનું તહા પ્રસાદિ જાણી પૂરણુ સર્વિ ધ આદિ. ૭૧
- જન્મ આગલિ આયુદ્ધિ થાય, તેહવુ ધર્મ કહુ ઉપાય.
એણી પરિ મિધ પ્રશ્ન જ કર્યું. એહવું વચન તવ ઋષિ ઉચ્ચાર્યું. ૭૨
- એ હિ આગલિ જાણીશિ, બાલ. રજની ગર્ભ. થ્યુ ઉપાકાલ. ૭૩
- ૨૦ કથારસિધ મર્ધ સવિ રાતિ. જણ્યું નહોં થયું એ પ્રાત. ૭૪
- ધવલ થયું દીસિ આકાશ. તારા તેજ નહોં પ્રકાશ.
પૂરવ દિશા અરુણ થ્યુ રંગ. શોકમુક્ત થ્યા સર્વ રથાંમ. ૭૫

૧ એવડું કામ. ૨ તેહનિ. ૩ એહ. પાંચમુ. ૪ પુત્ર પ્રસિદ્ધ કદાવિ નારિ.
૫ કેવલ સ્ત્રી થયી. ૬ જેહવાથી. ૭ સિદ્ધિજ સ્વભા. ૮ વેદ. બ્રહ્મીક. સ્ત્રીથી
જીપનુ ધીરજ નહી. ૧૦ અથવા પૂણું મળું નવિ ધરિ જ્યણીઓ દુહિ
વિદિહુ ૧૧ ચણ્યુ. કામવેગથી. ૧૨ અધુના એ. કાલ. તિમ જ એહિ હરિ. ૧૪
પ્રણામ. પૂછ્યું. ૧૫ પ્રાણ. પાંચમુ વાણિ ૧૬ જાણી ૧૮ જાણીશિ બ્રાહ્મણ
૨૦ મર્ધ. જાણ્યું નહોં.

- પંપા સરનાં પંખી જાતિ મધુર શબ્દ બોલિ વિખ્યાત.
પ્રાતપિશુન વાઇ છિ સમીર. કરવા નિત્ય બીડીઇ વીર. ૭૫
- બીડયા મુનિ બીડી સવિ સભા. પ્રગય ચર્મ અરણ્યની પ્રભા.
હારીતિ હં લીધુ હાથિ. મુનિ તણા બાવક ગદ્દ સાથિ. ૭૬
- ૫ મિહિલુ પર્ણશાયા મુઝારિ રચન તણું જિહા ઉત્તમ દાર.
મેહેલી ચાલ્યુ કરવા કર્મ પ્રાતક્રિયા જે બોલ્યુ ધર્મ. ૭૭
- હ એકલલે અક્ષમ દેહ પડિયુ ચિંતા માહિ એહ.
અનેક જન્મિ ફલંબ ધણું હં પામ્યુ તુ બ્રાહ્મણપણું. ૭૮
- તેહ માહાં ઉત્તમ મુનિ અધિકાર, દેવલોક વસવા વિહિવાર
૧૦ પોતાનિ અપરાધિ પડ્યુ કામ કૂર બાણિ જે નડ્યુ. ૭૯
- પામ્યુ તિપંક અતિ, અતિ ખરિ સર્વ કર્મથી દૂર જે કરિ.
એ જીવ્યા પાઇ વારુ મણું. નીચ ચોનિ નહોં કે ચર્ણું. ૮૦
- જિમ તિમ કરી નિ મરૂ. વિધિના મતોરય પૂરણુ કરૂ.
- ચિંતાઇ મીચી લોચન એહવૂં વિમાસું હં મન. ૮૧
- એટલિ તિહાં આપ્યુ હારીત સાદ કરંતુ મુઝનિ પ્રીનિ.
૧ વૈશંપાયન ! સાંભલિ વાત. કપિંજલ આપ્યુ ઘુઝ બાત. ૮૨
- સ્વેતોતુ મોકલ્યુ છિ કામ સિદ્ધિ કરવા તાહારી કામ.
વચન સાંભળી ઉચ્છુક થયુ, જાણી પાંખ આવી ધમ મયુ; ૮૩
- હારીતનિ પૂછું, તે કિહાં ? મૂકિ લેઈ મેહેયુ તિહાં.
૨૦ એહવૂં કિહિતાં તે પરવચું, ગગન ચડી તતક્ષણુ બિતયું. ૮૪
- જળૂંરણુ જટા ઉપવીત. દ્રવિત હૃદય જાણી નવનીત.
દેખી નયણિ ચાલ્યું નીર. અથવા ઉચ્છુક થયું શરીર. ૮૫
- સન્મૂખ જઈ હં બોલ્યુ વાણિ. કપિંજલ ! સાંભલુ, મુજલુ.
જન્મ જિહુ તણિ આંતરિ દર્શન ઘુઝ પામ્યુ હં ખરિ. ૮૬

૧ પંક્ષી. મધુકર. વિકાસિ ૨ પાઇ નીલિ ૩ ચર્મ. ૪ બદ્ધ ૫ મુઝરિ
ન્યાહા. ૭ પડીક અચંતા. ૮ પામ્યુ તુ બ્રાહ્મણપણું. ૯ માહિ ૧૦ કામ બાણિ
યે. ૧૧ પામ્યુ. મરી. કરી ૧૨ પાઇ નીચ ૧૩ ચમ. ૧૪ ચિંતાઈ ૧૫ ત્યાહાં
૧૭ કામ. ૧૮ ઉછડ. જણિ પાપ. ૧૯ પૂછું. મુંડુનિ લેઈ ૨૧ દ્રવીત કદિ નાંણે.
૨૨ દેખી નયણે. ૨૩ હ. વાણિ. મુજલું. ૨૪ જિહા ખરિ

- મ્યલવા ઉચ્છ્રુક મન માહરૂં. ફહલિ મુખ દોડું તાહરૂં.
તિયંક યોનિ હું પામ્યુ, કાપ આલિંગન મિષ્ટ કિમ દેવાય ? ૮૭
- કિમ બધસાઈં ગ્રહી આસનં ? કિમ કરૂં ચરણુનું સંવાહનં ?
શ્રમ ટાલું કિમ વાહાવા તણુ ? પ્રમ શોક હું પામું ધણુ. ૮૮
- ૫ શોક કરંતુ જોઈ તદા આવી પ્રણુ કપિંજલિ મુદા.
લેઈ નિ આપ્યુ હમડા કારિ, નયણિ વિહિ આંસુની ધાર. ૮૯
- મુઝનિ દેખી રાય જિહાં, એહવું વચન કહ્યું મિ તિહાં.
સખે કપિંજલ ! મૂલિ વિહિવાર તૂલિ ન ધટિ એહ પ્રકાર. ૯૦
- તૂલિ કહીષ નહિ મંસાર માયા કરુ લેશ લગાર.
૧૦ મોક્ષ માર્ગ તું તાં અણુસરિ. હવિ શોક શા માટે કરિ ? ૯૧
- કુદ્, કુશલિ છિ જનની તાત ? મૂલિ સંમારિ છિ માત ?
મુઝ માટિ કાંઈ કુઃખિત દેહ ? સત્યારથ કહિ મૂલિ તેહ. ૯૨
- સાંભલી નિ માહાઈં વૃત્તાંત કીધુ કાપ કાંઈ એકાંત ?
એહવું મિ પૂછ્યું વચન. મુનિ શિષ્ય આપ્યું આસનં. ૯૩
- ૧૫ મુખ પખાલ્યું બધસી કામિ; મુઝ પરતિ બોલ્યુ. સુણિ કામ.
જાનદષ્ટિ જાણી તાં કયા તાત તહારિ તે સવંચા. ૯૪
- કમ કરવા માંડ્યું જોટલિ હું તિહાં ગયુ તેટલિ.
વેગલિથી મું સાંહામું જોય; દેખી દીન બોલિલિ સોય. ૯૫
- શા માટિ પામિ છિ લાજ દોષ આપણુ જાણી આજ ?
૨૦ તૂમ ઉપરિ નહિ કાંઈ રોય. એ સધલુ છિ માહારુ દોય. ૯૬
- જન્મથી એહનું થોડું આયુ. મિષ્ટ કાંઈ ન કયું ઉપાય.
તે માટિ તાં ચયુ એ મર્મ. મિષ્ટ હવડાં માંડ્યું છિ કર્મ. ૯૭

૧ ઉચ્છ્રુક. ૨ પાંચમુ. આલિંગન. જિસારૂં. કિમ ચણુંનું. ૪ એમ. પાંચમુ. ૬. હમડા બારિ. નયણુ. ૭ દેખી. ૮ મૂલ દહનિ. ૯ વાંદનિ. નહીં. ૧૦ મારગિ ૧૧ જનની મુંદનિ. ૧૨ કાંઈ કુખિત. મુંદનિ. ૧૩ માહરૂં. ૧૪ શિશ્ય આપ્યું. ૧૫ મુખ પખાલ્યું જિશી કાંમિ. સુણિ ૧૬ જ્ઞાન. જાણી. ૧૭ થેટલી. ૧૮ સાંહમું. દેખી. બોલીઆ. ૧૯ પાંમિ. જાણી. ૨૦ તૂમ ઉપરિ નહીં. માહુ. ૨૧ ને જન્મ થકી. આય. ૨૨ 'તાં' નથી.

- એહનુ શાપ ટાલવા કામ મિષ્ટ મોટી માંડી છિ હામ.
 કર્મ તણી સમાપ્તિ જિહાં, તેટલા દિન તે રિદિયિ તિહાં. ૯૮
 વલતુ હં બોલ્યુ વચન. જુ કૃપા કરુ છુ મુનિ,
 તુ કુદ, તે તાં કીદિ હારિ મિત્ર પામ્યુ છિ અવતાર ? ૯૯
- ૫ હં જોવા જાણી તતજેવ; મુઝનિ આપ્તા આપુ દેવ.
 પછિષ્ટ કેહં જે ઋપિ જાણાલિ, આશ્રમ તેહનુ છિષ્ટ વિચાલ. ૧૦૦
 તિહાં જન્મ પામ્યુ છિ વીર. શુક જાતિ ઉત્તમ શરીર.
 નહી જીલજિ મુઝનિ તેહ. તું દિ કિમ જીલખીશ એહ ? ૧૦૧
 તેણિ મોઝલ્યુ આબ્યુ અદિ. જાણુ નિ સત્યારથ સહી.
 ૧૦ શ્વેતોત્ત મોઝલ્યુ મુઝ બણી. માતા દુઃખ પામિ તમ તણી. ૧૦૨
 તાહારિ પિતાઈ કલુ છિ મર્મ, કુંઝર ! મિષ્ટ માંડયં છિ કર્મ.
 ટાલવાનિ તાહરુ શાપ અભિચાર માંડ્યુ છિ આપ. ૧૦૩
 જિહાં લગિ પૂરણુ યાઈ કર્મ તિહાં લગિ રિદિજુ એણિ આશ્રમ.
 કુખિણિ તાહારી માતા જેહ, કર્મની પરિચારિકા તેહ. ૧૦૪
- ૧૫ એહવી કોમલ વાણી કહી પાણિ ફેરવી મૂલિ મહી.
 સૂક્ષ્મ પાંખ જોઈ કોમલ દેહ નયણિ જલ બરિઆં અતિ નેહ. ૧૦૫

કડવું ૧૪

રાગ દેશાખ. ઝમ તાલ.

- શોકિ સંતાપિહિ મિત્રની જાણી અ, વાણી અ
 ૨૦ હં તિહાં બોલિયુ રે.

હાલ

વાણી હં તિહાં બોલિયુ. રે કપિંજલ ! અવધારિ
 માહારિ પાપિ તું થયુ, બાઈ, અમિનિ અવતારિ.

૧ કાંમ. હાંમ. ૨ સમાપ્તિ. ૩. મુનિ. ૪ પાંચીયુ. ૫ જાંઈ તા
 આગન્યા. ૬ જાણાલિ. ૭ પાંચ્યુ. ૮ નહીં જાણાલિ મુઝનિ. ૯. હલપી:
 જાંણુ. ૧૦ દુઃખ પામિ. ૧૧ પિતાઈ કહી. ૧૨ કુંઝર. ૧૩ રિદિયો. આશ્રમ
 દુઃખિણી. ૧૪ વાંણી. પાંણિ. મૂંડનિ. ૧૫ સૂક્ષ્મ પાપ. નયણે. બરીઆં
 'કડવું ૧૪' નથી. ૧૮ તાલ ફેર રાગ દેશાખ. ૧૯ શોકે સંતાપિહિ. જાંણી.
 ચ. ૨૦ બોલીયુ. ૨૧, 'હાલ' નથી. ૨૨. વાંણી. બોલીયુ. ૨૩ માહિ.

- પરાધીન વૃત્તિ રહ્યું. દુઃખ ભોગવ્યાં અનેકિ.
સહ્યાં મિત્ર જાણ નહીં તે. કેટલાં કહ્યું એક ? ૩
- સોમપાનનિ યોગ્ય સુખ જે વેદ બાણુ પડવડું;
તેણિ હીસારા કીધા નિ તીક્ષ્ણ પિહિયું ચૂકડું ! ૪
- ૫ કામજ પલ્લવ સાયર. ખૂંચતુ અતિ સુકમાર;
વાંસિ તાહારિ નિરંતર પહવાણુનું સહુ ભાર ! ૫
- કુસુમ તુલિ વીણુતાં. જાહારિ લતા અડતી ગાત,
તે તાં સહી સકતુ નહીં; કિમ સજ્જા ચાગખ પાત ? ૬
- હિપવીત હિપડતું નહીં; કિમ વધુ ચંદ્રાપીડ ?
૧૦ માહારિ પાપિ ભોગની તિ, મિત્ર, એહવી પીડ. ૭
- એહવી કરતાં વારતા હું પામિહ અતિ સુખ.
પંખી યોનિ પાખ્યા તણું મૂલિ વીસર્યું તાં દુઃખ. ૮
- કમ કરતાં મધ્યાહ્ન થ્યું; નિ કપિંજલિ હારીતિ
મૂલિ આહાર કરાવિયુ નિ આરોગ્યુ તે પ્રીતિ. ૯
- ૧૫ ભોજન કરી નિ કપિંજલ—કમ—કહિ મૂલિ વાત
આશ્વાસના દેવા તુલિ મોકલ્યુ તાહારિ તાત. ૧૦
- કમ સુપિ જિહાં લગિ તિહાં લગિ એણિ ઠારિ
જાણાસિ મુનિના ચરણથી તિ જાવું નહિ નિરધાર. ૧૧
- હું ધ હું જિતાવણુ; તે' કમ માંહાં મુઝ કામ.
૨૦ શીખામણુ તુલિ કહ્યું હું રહિજિ આણિ ઠામિ. ૧૨
- વલતુ હું તિહાં જોલિયુ. રે મિત્ર ! થું કહ્યું આજ !
માતપિતાનિ થું કહાવું, જુ થયું એહવું કાજ ? ૧૩
- તું તાં સરવિ જાણિ હિ. હું થું કહ્યું, કુફ, વીર ?
એહવું કહી મિ ઠાલિયાં રે નયન અતિ ધન નીર. ૧૪

૧ વૃત્તિ. દુઃખ. ૩ પાનનિ. યે. બાણુતાં. ૪ હીસારા કીધા બણા નિ. ચુકડું.
૫ સાયરું ખૂંચતુ. ૬ પહવાણુનું સહુ. ૭ વંદનિ. ચાહારિ. ગાત. ૮ ચાગખ પાત.
૯ હિપડવું. ૧૦ પીડિ. ૧૧ પામિહ. સુખ. ૧૨ પંખી. પાંખ્યા. મૂંડનિ. દુખ. ૧૩ એમ.
મધ્યાહ્ન. હારીત. ૧૪ મૂંડનિ. કરાવિયુ અરોગ્યા. ૧૫ એમ. મૂંડનિ. ૧૬ વંદનિ.
૧૭ સુપિ. તિહાં રિહિયે એણિ. ૧૮ જાણાસિ મુનિનાં. નહીં. ૧૯ માંહિ. કામ. ૨૦
શીખામણુ વંદનિ. રહિયે આણિ. ૨૧ જોલીયુ. ૨૩ નહિ. કુફ વીર. ૨૪ ઠાલીયાં.

- કપિંજલિ મૂલિ કલ્પ. કાંઈ દુઃખ માણીય મનિ.
હારીતનિ લેઈ સુપિયુ નિ ઉત્પત્યુ મમન. ૧૫
- અદૃષ્ટ તેહ થયા પછિ હારીત તેણી વાર
આશ્વાસના દેઈ મૂલિ જીલિયુ કરવા આહાર. ૧૬
- ૫ માહારિ પાસિ મેહેલિયુ એક તાપસનું કુમાર.
અપરાદ્યુ સમિ મુઝ પાસિ આયુ કરી દેહ વિહિવાર. ૧૭
- ધમ કરતાં પાંખ આવી ચાલવાની શક્તિ.
મિ મન સાથિ વિમાંસ્યુ એકાંતિ આણી વ્યક્તિ. ૧૮
- ૧૦ સમર્થ તાં થયુ સહી; શું બાંધી રહું આણિ સ્થાનિ ?
મહામ્વેતાનું કઈ દર્શન. મિત્રનું થું જ્ઞાન; ૧૯
- તેહનિ પાસિ જઈ રહું. એહવુ કરી નિશ્ચય મિતિ
ઉત્તર દિશિ નીસર્યુ હું કલ્પવા નિવૃત્તિ. ૨૦
- અસ્પ આયુ થયા બણી નહિ જીડવા અભ્યાસ.
આધેરાં જાતાં થિકાં અતિશિ બરાણુ શ્વાસ. ૨૧
- ૧૫ અંગ શિથિલ નિ ચાંચ સૂકિ; તરસ લાગી મૂઠ.
અહીં પડું, અહીં પડું. હું ધમિ થયુ તાં દિગ્મૂઠ. ૨૨
- આમલિ એક સર શુભ દીકું. શીતલ નિમંલ નીર.
નિશાના અંધારા સરખું કુંજ તેણિ તીર. ૨૩
- નિબિઙ પલ્લવ બાર નમિલિ. પુષ્પ કરુ પુંજ.
૨૦ હું આવી ઉપરિ જીતયું વિશ્રામ કરવા કુંજ. ૨૪
- કુંજ ઉપરિ આવી બાંધું. કિધુ તિહાં વિશ્રામ.
દેહથી તવ અમ ટલ્યુ. ઉત્તમ દીકું ઠામ. ૨૫
- હલુધ હેકું જીતરી તરુ તેણી છાયા શીત
કમલમંધ યુત વારિ પીધું; મન પામ્યુ પ્રીતિ. ૨૬

૧ મૂલિ. માણીય. ૨ સુપીયુ. ઉત્પત્યુ. ૩ પછી. ૪ મૂલિ જીલિયુ. ૫ મેહેલીયુ. ૬ અપરાંડન. ૭ એમ. પાંખ. ૮ વિમાંસ્યુ. આણી. ૯ બિશા. આણિ સ્થાનિ. ૧૦ જ્ઞાન. ૧૨ નીસર્યુ. નિવૃત્તિ. ૧૩ નહી. ૧૪ બરાણુ. ૧૫ અથવા. ૧૬ પડું હિ અહીં પડું એમ થયું. ૧૮ સરખું. ૧૯ ધન નિબિઙ. નપીલ. ૨૦ ઉપરિ ઉત્તરો વિશ્રામ. ૨૧ હુંજ ઉપરિ. બિહુ. વિશ્રામ. ૨૨ ઠામ. ૨૩ હલુધ ૨૪ પાંખુ.

- ચિત માંહિ ચૌતવું. વલી તૃપા યાસિ જાંહ,
કપાય છલ પી તમ ચાચં કમલરસ યુત તાંહ. ૨૭
- કઠોર ખીજ કમલ તણાં તરુપણુંઆંકુર આહાર
ઊતરી નિ કરીશિ પછિ કુધાનું પ્રતીકાર. ૨૮
- ૫ પંચ પછિ તાં પલીશિ અપરાધુ જાહારિ કાલ,
એહવું વિમાસી નિ ચડ્યુ તે વૃક્ષ કેરી ડાલિ. ૨૯
- ૨૬ શાખામૂલ પાસિ (છાયા અતિ અભિરામ),
અધ્વઅભિ જે અંગ ચાકાં, સુખી કરવા કામ. ૩૦
- વિશ્રામ કરતાં નિદ્રા આવી; આંત ધણું શરીર.
૧૦ તિ વાર ધૂઠિ જે ચથં તે સાંભલુ, કહં, વીર. ૩૧
- ચિર કાલ યુ નિ જગિયુ. લોચન ક્યાં પ્રકાશ. ૩૨
જોજાં, તુ મૂકાવું નહીં પડિયુ તે તેહવિ પાશિ. ૩૩
- કાલી કાપા કઠિન કરી નિ લોહધટિત પ્રકાર.
આમલિ ઊજુ પુરુષ દીકું; કાલરૂપ આકાર. ૩૪
- ૧૫ જાણીધ કો પ્રેત છિ રે, પુણ્ય કેરુ શત્રુ,
પાપનુ આશ્રમ જાણી પ્રમટ યુ થં તત્ર. ૩૫
- કોપિ બ્રહ્મટિ રોદ્ર રાતી; કાઠી માંહિ કૂર.
સકલ જનનિ બમંકર કૃતાંત જાણી ભૂર. ૩૬
- અમં પિહિર્યા પિહિરણિ. મલિન વપુ નિ કમં.
૨૦ ન દીકું, નવિ સાંભલુ, તે નયણિ નિરખ્યુ મમં. ૩૭
- જોઈ નિ નિરાસ યુ. મિ પૂછી તેહની વાત.
તું કૃષ્ણ છિ? હું જ્ઞાનિ કાળિ જાંધિયુ તિ, જ્ઞાત? ૩૮
- સવુ સિ માયું નહીં આમિયનુ જુ અર્થ?
અપરાધ વિણુ બંધન તણું હું દુષ્ઠ ન દેખત વ્યર્થ. ૩૯

૪ ચિત. યાસિ ચાંહ. ૨ ત્યાંહ ૩ તલિ. ૪ પ્રતિકાર. ૫ પછિ પલીશિ અપરાધન યાહિ. ૬ વિમાસી. ૭ તે વડછાયા મૂલ પાસિ શાખા અતિ અભિરામ. ૮ કામ. ૯ વિશ્રામ. નીદ્રા. ૧૦ તિહવાર. ૧૧ જગીયુ. ૧૨ જોઈ. મૂકાવું. પડીયુ. ૧૩ કઠિ લોહો. ૧૪ જાણીધ. ૧૬ જાણે ૧૮ બ્રહ્મટી. ૧૯ જાણે ૨૦ નયણે નીરખ્યુ. ૨૧ જોઈ. ૨૨ જ્ઞાનિ. જાંધીયુ. ૨૪ દુષ્ઠ. દેખત.

- કૌતુકિ જી બાંધ્યુ, તુ કૌતક ચૂં; હવિ છોડિ.
 દરિ બપૂં માદરિ તાં દુર્લભ દર્શન કાડ. ૩૯
- હૃદય માદારૂં ખમિ નહોં રે રિહિવાનિ કાણુમાન.
 પ્રાણિધર્મ તૂં જાણિ હિ જી ધર્મ હિ તિ માન. ૪૦
- ૫ વચન માદારૂં સાંભલી તે બોલિયુ, બૂપાલ !
 કૂરકર્મ કઠિન છું અહો જાતિ તાં ચાંડાલ. ૪૧
- મિ કઈ તૂં બાંધ્યુ નથી કુતુહલિ કે લોભિ.
 પક્ષણાદિપ સ્વામી માદારુ; નિકટ સ્થાનક થોભિ. ૪૨
- તેહનિ હિ એક દોઝરી લાડડી બાલકુમારિ.
 ૧૦ તે આમલિ કૃષ્ણિકિ કહી તાહારી વાત અતિ વિસ્તારિ. ૪૩
- જાપાલિનિ આશ્રમ હિ મહા મનોહર શુક એક.
 આશ્રજકારી બણિ હિ એહવુ સુણુ વિવેક. ૪૪
- તે સાંભલી આસકત યઈ તુહનિ ગ્રહવા કામ.
 હું સરખા બહુ મોકલ્યા હિ વન માંદાં હામિ હામિ. ૪૫
- ૧૫ આજ મહા પ્રુષ્ઠિ ઠરી ચડિછે તૂં માદારિ હાથિ.
 ચરણિ નઈ નિ સમરપૂં જિહાં હિ તે માદારુ નાથ. ૪૬
- વચન સુણુતાં તેહનું જાણી વજૂનું થ્યુ પાત
 શિર ઉપરિ, અતિ વેદના ચિંતા કઈ વિખ્યાત. ૪૭
- અહો મુઝ મંદ બાગ્યનં દારણુ દીસે કર્મ.
 ૨૦ છેહ કિહોં છ આવિ નહોં પરિ પરિ જોતાં મર્મ. ૪૮
- જેહના ચરણુનિ જગત પૂજિ તે લક્ષ્મી માદારી. માત.
 ત્રણ લોક નમિ જેહનિ, સ્વેતકેતુ માદારુ તાત; ૪૯
- દેવલોક આશ્રમ; તેણિ જીછેયું ડુનિજ પાણિ.
 હાથિ ચડ્યુ ચાંડાલનિ, તે પાસિ રિહિવું જાણિ. ૫૦

૨ 'તાં' નથી ૩ હૃદય માદારૂં ખમિ ૪ પ્રાણિ. જા'ણિ. ૫ બોલીયુ. ૬ કઠિણ. ૭ બાંધ્યું. કુતુહલ. લોભ. ૮ પક્ષણાદિપ. સ્થાનક થોભ ૧૦ તાહારી. વિસ્તાર. ૧૧ જાપાલિનિ આશ્રમ. માદા ૧૨ શુણુ. ૧૩ ચૈ તેહનિ. કામ ૧૪ સરખા બહુ. વન માદા. ૧૫ માદા. ચડીત. ૧૭ શુણુતાં. જોણે. ૧૮ ઉપરિ. વિસ્તાર. ૨૦ કિહોં. ૨૧ જેહનાં ચણુંકમલનિ. ૨૨ ત્રણ. સ્વેતકેતુ. ૨૩ આશ્રમવાસી. પાણિ. ૨૪ નંણિ.

- માતંગીકરિ કુલિધ પોખવું મિ એ દેહ.
ચાંડાચખાસ રમાડશિ. મુઝ કરમનુ નહિ છેહ. ૫૧
- પુંડરીક દુરાતમા ! ધિક ધિક દુઝ અવતાર.
કરમ તિ શું ધ કર્યું ? દુઃખનું નાવિ પાર. ૫૨
- ૫ સદસધા શદુ નહીં શિ ગર્ભ માંહાંથી, મંદ,
નાશ જે નથી પામતાં કુકર્મ કરાં કંદ ? ૫૩
- શ્રી ! શરણુનિ શરણુ દાતા માતા ! મુઝનિ રાખિ
આ મહા નરક માંહાં બૂડતાં. મુઝ વીનતી દાખિ. ૫૪
- ભુવંન ત્રહ્ણના ત્રાણુ સમરથ જનક ! તું અવધારિ.
૧૦ કુલતંતુ તિ જ વધારિયુ. મુઝ દીનનિ ભગારિ. ૫૫
- કપિંજલ ! જી, મિત્ર, હવડાં નહિ છેડાવિ પાશ,
તુ જન્મભંતરિ મ કરશુ મુઝનિ અક્ષવાની આશ. ૫૬
- એહવા અનેકી મન માંહિ કરી બહુ વિલાપ
દીન જાયક થઈ બોલ્યુ ક્ષપય પરતિ આપ. ૫૭
- ૧૫ બદ્રમુખ ! હું જાતિસ્મર મુનિ શુક ચ્યુ હું શાપિ.
મહાપાપ સંકટ થકી મુઝનિ ઉદ્ધરિ ગતિ આપિ. ૫૮
- બાલિ-કુલિ નથી દીકુ ઝાલતાં આણિ દામિ.
ઝાલ્યુ મેહેલ્યુ નહોં જાણિ, દોષ નહિ દિ સ્વામી. ૫૯
- અદૃષ્ટ મુખનુ હેતુ તાહારિ ધર્મ ચારિ ભાગિ.
૨૦ મૂંકિ મુઝનિ ઠહી અ નિ હું પડ્યુ તેહનિ પાગિ. ૬૦
- હસી નિ તે બોલિહ. બાઈ ! પાંચ જે લોકપાલ
શુભાશુભ કરમના સાક્ષી દેહ માંહિ વિચાલ. ૬૧
- તેહના મિથી સાધુ જન સવિ કરિ નહિ તાં પાપ.
એહવું ઠહી લેઈ નીસર્યું કરતુ મૂંકિ વિલાપ. ૬૨

૧ કુલીધ પોખવું. ૨ નહીં. ૩ ધિક (૨) દુઝ. ૪ એ દુઃખનું. ૫ સદસધા શિ શદુ નહીં રે. ૬ શે. પાંમતા. ૭ શરણુની. રાખિ. ૮ માહા. દાખિ. ૯ ત્રાણુ. ૧૦ વધારીયુ. ૧૧ નહોં. ૧૨ આસ ૧૩ બહુ. ૧૪ પછિ દીન આચક. ૧૫ મુપ જાતિ. ૧૭ આણિ. ૧૮ જાણે દોસ નહોં. ૨૦ મૂંકિ. ૨૧ બીહસી. બાલીક ૨૨ શુભાશુભના કરમ. ૨૩ નહોં. ૨૪ નીસર્યું. મૂંકનિ.

- દં તાં, તેણિ વચનિ કરી જાણી પડ્યુ મરતકિ ધાત,
મૂઠ યઈ નિ ચોતવું મન માંદિ એહવી વાત. ૬૩
- આ ફલ કીદાં કર્મનું ઇમ ચીનવી નિર્વાણ
નિસય કીધું મન ચં જે હવિ હાંડું પ્રાણ. ૬૪
- ૫ લેઈ નિ તે સાંચરિ. મનિ નાસવાની આશ
આમસિ પાછલિ દષ્ટિ દેજિ. ચાલતાં વન વાસ ૬૫
- આગાલશિયુ લેઈ નીસયો નિ ધનુષ ધરિયાં પાણિ,
અનેક પંખી તણી જે બોલી જાણિ સધલી વાણિ. ૬૬
- ઈમ કરતાં પામિયા ચાગલ સવિતુ ગ્રામ,
દુર્ગધ આવિ; માંસ શેકિ; ધૂમ ઠામિ ઠામિ. ૬૭
- કરંક પડિયાં ઠામિ ઠામિ; રુધિર ગલતાં ચર્મ;
અરિયના અંગાર દીસિ; તેહ તેહનું ધર્મ. ૬૮
- માંસ મેદ નિ વસા મળળ દીસિ તે વિસ્તાર;
આપેટક આજીવિકા, ખીણુ નહીં વ્યાપાર. ૬૯
- ૧૫ આસ્તરણુ અંબર ચર્મ ઠેરાં. જ્ઞાન જહુ પરિવાર.
મલ પીતું સર્વ દીસિ; અવરિ નહિ આચાર. ૭૦
- પશુપૂજ દેવનિ નિ માંસનાં નૈવેદ્ય,
ધર્મક્રિયા તેહ જેહનિ. જીવ સધલાં ભેદ. ૭૧
- ૨૦ નરક સર્વનું આગર જાણી, અતિ મહા શમશાન,
કુકર્મ નિ કલિપાપ કેઈ એક જાણી સ્થાન. ૭૨
- દયા રહિત તે સકલ પ્રાણી. શોકકારી દેશ,
અમલ્યમલ્ય અમભ્યાગમન અપચનુ નિવેશ. ૭૩
- નરકવાસી પ્રાણીનિ, ઉદ્દેગ દીકિ યાપ,
સકલ દુઃખનું જેહ આશય, તે મિ. દીકુ, રાય ! ૭૪

૧ નંજી. ૨ મૂઠ. ૩ એમ. નિર્વાણ. ૪ ઇ.
નીસયા. ધરીયાં. પાણિ. ૮ પંક્તિ તણી થે.
માં. ૧૦ દુર્ગધ. ૧૧ પડીયાં ઠામિ ઠામિ રુધ
૧૫ ચર્મનાં જ્ઞાન જહુ પરિવાર. ૧૬ નહીં. ૬
નંજી. શમશાન. ૨૦ હવિ. નંજી સ્થાન. ૨૧
ગમ તે. ૨૩ પ્રાણીનિ. ૨૪ દુઃખનું થેહ અ.

મનિ. આસ. ૬ દેહ. ૭
૬ એમ. પામિયા
૧૪ આપેટક.
થેહનિ. ૧૯
અમલ્ય. અમ

જાણશિ વાઝ બોલિ, તેણિ મૂકશિ નદિ નિરધાર.
એહનિ માહારી દયા શી ? સમપણ નહીં સગાર. ૮૭

પુત્ર નહિ, જાતા નહીં નિ બંધુ નદિ તાં કાપ.
વિશેષિ બંધન કરિ જુ શાક્ય કીજિ સોય. ૮૮

૫ ચાંડાલ સાથિ બોલવું વાઝ નહીં કાંઈ કામ.
તે માટિ હં મોન લેઈ રહં એણિ કામિ. ૮૯

કદાચિત અણુબોલતુ જાણી નિ મૂકિ આપ.
મિ તાં માહારાં બોગવવાં ઈંદ્રીનાં કીધાં પાપ. ૯૦

૧૦ સ્વર્ગ લોક ચડી પડયુ હં મૃત્યુલોક મુઝારિ;
પંખી મોનિ અવતર્યું; બોગવ્યાં દુઃખ અપાર; ૯૧

હાથિ ચડયુ ચાંડાલ કરિ; પંજર માંહિ બંધ;
દોષ સવિ એ ઈંદ્રીનુઃ આવી અણુ સંબંધ. ૯૨

હવિ એક ઈંદ્રા વશ રાખું; સુખ કદાચિત યાપ.
એહવું જાણી મોન કરી નિ હં રહુ તિહાં, રાપ ! ૯૩

૧૫ બોલાવિ, તર્જન કરિ નિ કરિ મુઝનિ પ્રદાર,
તુહિ મોન કરી રહુ; એક કઈ તાં ચીતકાર. ૯૪

અશનપાન કઈં નહીં; તે દિવસ તાં ઉપવાસ
નિયમ આણી નિ રહુ અતિ મેહેલતુ નિશ્વાસ. ૯૫

દિવસ બીજિ અશનવેલાં કુધા બ્યાકુલ તન
ચાંડાલપુત્રી પાણી લેઈ મૂઝનિ કદિ વચન. ૯૬

કાચાં પાકાં સ્વાદુ સુરભિ ફલ, નિર્મલ નીર
પાન કરી ધરાવિઆં; આ આરોગ્ય નિ વીર. ૯૭

કુધા તરવા પીડાઈ કાંઈ પંખીનિ નદિ દોપ;
શા માટિ નથી બક્ષ કરતુ ? કુણુ ઉપરિ રોપ ? ૯૮

૧ જાણશિ. મુંદાવશિ નહીં નરધાર. ૩ નહીં જાતા નહી. નહી. ૫ કાંમ.
૮. ૭. જાણી નિ મૂકિ. ૯ 'હં' નથી. ૧૦ પંક્ષી. દુઃખ બોગવ્યાં. ૧૧
ચાંડાલનિ પંજર માંહિ. ૧૨ સંગંધ. ૧૩ રાપું સુખ. ૧૪ જાણી. ૧૫ પ્રાદાર. ૧૮
ચાંડાલ. મેહલતુ. ૨૦ પાણિ. મૂઝનિ. ૨૧ કાંચાં. સુરભી. નીર્મલ. ૨૨ કરી પવરાવિ
આ આરોગ્ય. ૨૩ તરીયા. પંક્ષીનિ નહીં. ૨૪ ઉપરિ.

જુ તું ઉત્તમવરણુ છિ, જિપતુ જ્ઞાનવિવક,
બદ્યાબદ્યતુ દોષ નહિ તાં તિયંકે યોનિ એક. ૯૬

વિધિ નિષેધ શું વિચારિ છિ, જુ થયુ અજ્ઞાન,
કર્મ કરી આ યોનિ પામ્યુ, પડ્યુ આણિ રથાનિ ? ૧૦૦

૫ વિવેક પિહિલું આણ્યુ નહીં, તુ પામ્યુ એ અવતાર.
એણી યોનિ બદ્યાબદ્યતુ બેદ નહીં લગાર. ૧૦૧

ઉત્તમનિ પણ આપતકાલિ રાખવાનિ પ્રાણુ
અભક્ષ્યબક્ષણુ કરૂં છિ તાં સ્મૃતિ વેદ પુરાણુ. ૧૦૨

ચાંડાક્ષનાં આણ્યાં ફલ ઉત્તમ, બૂમિ નાંખ્યું વારિ.

૧૦ આપતકાલિ સદ્ ગ્રહિ, એ શિષ્ટતુ આચાર. ૧૦૩

તું શા માટિ નથી ગ્રહણું બૂખ્યુ ફલ નિ તોય ?
વચન તેહનાં સાંભલી હું વિરમય પામ્યુ સોય. ૧૦૪

‘ચાંડાક્ષગતિ નીતિ બોલિ !’ વિરમય પામી મન

જલ મિ પીધું સહી નિ ફલ કયોં પ્રાપ્તન. ૧૦
પદ. ૨૧૧ જોડાડ્યુ ૧૦

૧૫ ધ્રુમ કાલ કેટલુ અતિક્રમ્યુ. હું તરણુ થ્યુ તાં તન.
નિશા ગઈ નિ પ્રાત થ્યું. મિષ્ઠ બિધાડ્યાં લોચન. ૧૦

જોજોં તુ એ કનક કેશ થ્યું પંજર સાર; ૭
ચાંડાલિની નવયોવના નિ થઈ મનોહર નારિ. ૧૦

તે તાં કામિની જોહવી, તેહવી તલો દીડી, રાય !

૨૦ તે રથાનક ઈંદ્રજીવન સરખું નિરખિયું મિ કાપ. ૧૦૮

ચાંડાલવસતિતુ બરમ બાણુ. વિસ્મિત થ્યુ તતકાલિ.
એ થું હવું ? મિ થું અ નિરખ્યું ? ચોંતખ્યું, બૂપાલ ! ૧૦૯

મિષ્ઠ જાણ્યું હું પૂછું એહનિ કારણુ સધલું જાંહ,
મૌન મેહેલું જોટલિ, તવ આણિયુ હું આંદ. ૧૧૦

૧ ઉપતુ જ્ઞાન. ૨ બદ્યાબદ્યતુ. નહીં તીયંક. ૩ અજ્ઞાન. ૪ પાંચુ. આણિ
રથાનિ. ૫ નહીં. પાંચુ. ૬ બદ્યાબદ્યતુ. નહીં. ૭ આપતકાલિ રાખવાનિ પ્રાણુ.
૮ અભક્ષ. છિ સ્મૃતિ. ૯ નાંખ્યુ ૧૦ આપતકાલિ. ૧૧ બૂખ્યો. ૧૨ તેહનાં.
પાંચુ. ૧૩ પાંખી. ૧૪ પીધુ પ્રાપ્તન. ૧૫ એમ. ૧૬ જોડ. એક. કેશ ૧૮
ચાંડાલની. ૧૯ કામિની ચેહની ૨૦ સરખું નિરખીક. ૨૨ નિરખ્યું ૨૩ નાંખ્યું.
ચાંદ. ૨૪ ચેહલિ. આંણીક.

મૂઠિ લેઈ આ કામિની આવી તહારિ ધામિ.
 હું કાંઈ નથી જાણતું જે તે તાં શાનિ કામિ ? ૧૧૧
 એ કુણુ છિ નિ શા માટિ ચાંડાલણીતુ વેષ,
 શા માટિ હું બાંધિયુ આણિહિ અહીં નિવેશ, ૧૧૨
 ૫ તે હું કાંઈ નથી જાણતું, જિમ તહો ન જાણુ, જૂષ,
 એ તાં કામિની કુણુ છિ જે દીસિ અકલસ્વરૂપ. ૧૧૩

વચન એહવાં સાંભલી વિરમય થયુ તેણી વાર
 પ્રતીહારી પાછ તેડાવી તે સુંદરી તેણિ હારિ. ૧૧૪
 વૃતાત રાધ પૂછિજી. તવ કહિ મધુર વચન.
 ૧૦ જીવનમૂષણુ ! રોહિણીપતિ ! કાદંબરીજીવન ! ૧૧૫
 ચંદ્રમૂરતિ રાધ ! સાંભલિ. એ તાં અતિ દુર્લ્ભદિ.
 કામચારી એ થયુ નિ ટલી એહની સિદ્ધિ. ૧૧૬
 એણિ એહનું પૂર્વજન્મનું કહ્યું તાં વૃતાત;
 તે તહો તાં સાંભલ્યું કારણુ સવિ એકાંતિ. ૧૧૭
 ૧૫ પૂર્વજન્મ કામ વચિ એ થયુ તાં બિ વાર,
 તેણિ કમિ પામિહિ એ પંખીતુ અવતાર. ૧૧૮
 પંખી જન્મિ પિતાની આગન્યા લોપી એહ
 વધુ સમીપિ સાંચિયું કામધિ થઈ નિ જેહ, ૧૧૯
 તે એણિ પોતિ કહી સમલી હ તમનિ વાત.
 ૨૦ હું તાં માતા એહની શ્રી મોકલી એહનિ તાત. ૧૨૦
 મહાશ્વેતા બણી જાતુ 'જાણ્યુ જ્ઞાનદષ્ટિ મુનિ.
 અભિચાર પૂરણુ થયા પાપિ નીસર્યું જવ વનિ, ૧૨૧
 મૂઠિ કહ્યું જા, કામિની, બાંધી અ એહનિ રાખિ.
 પોતાના અવિવેકનું ફલ દુઃખ પમાડી દાખિ. ૧૨૨

૧. કામિની. ધામિ. ૨ કાંઈ. જાણતું. સાદાંનિ કામિ. ૩. વેસ. ૪ બાધીયુ
 આંણીક. ૫ જાણતું જાણુ. ૬ કોણુ. ૭ પૂછીજી. ૧૦ રોહિણીપતે. ૧૧ કાંમ.
 એહનિ. ૧૩ એણે. ૧૪ કામ ૧૬ પાંખીક. પંક્ષીતુ. ૧૭ પંક્ષી આગન્યા. ૧૮
 કાંમધ. થેહ. ૧૯ એણે. ૨૧ જાણ્યુ જ્ઞાન. મુનિ. ૨૨ પાપિ નીસર્યું. ૨૩ મૂઠનિ.
 કામિની. રાધિ. ૨૪ દુઃખ દાખિ.

- તાપ પામ્યા વિના પાપી નિવર્તિ નહીં : તેહ.
 તિયકથા ૪ નીચિ સ્થાનિક પમાડિ નિજ દેહ. ૧૨૩
 જિહાં કર્મ એ સુંપિ નહીં તિહાં મૃત્યુલોક મુઝારિ
 બાંધી નિ તાં રાંખજે, જમ તાયતુ વિસ્તાર. ૧૨૪
- ૫ તે એહના અવિનયનું ફલ દેખાડ્યું, ભૂપતિ !
 કર્મ તાં પૂરણુ થયું, અપિણ્ઠ કીધું કૃત્ય. ૧૨૫
 રાયણ ! તમ બિહ્નિ થ્યું શાપનું અવસાન,
 તે માટિ એ આણિઉ તમ પાસિ આણિ સ્થાનિ. ૧૨૬
 આંડાલતા તેણિ મહી જે સ્પર્શ ન કરિ કોપ;
 ૧૦ લોક રહિ તાં વેગલા; વિપરીત કાષ ન જોય. ૧૨૭
 હવિ તહો બિહ્નિ મિત્ર મેલ્યા એકઠા એ આજ;
 શાપતુ તાં નાંશિ થ્યુ; સુખ ભોગવુ, મહારાજ ! ૧૨૮
 એ જરા વ્યાધિ નિ મરણુ દુઃખિ યુક્ત માતૃપ કાય
 ત્યજ નિ સુખ ભોગવુ જિહાં વિદ્ય તાં નવિ માય. ૧૨૯
- ૧૫ એહવું કહી તે કામિની ઉત્પતી તાં તતખેવ.
 સવિ લોક જોતાં અમનમારજિ ગર્હ જાણી દેવ. ૧૩૦

કડવું ૧૫

રાગ દેશાખ

- રાનિ રાન બીપનું હદિ. એણી પરિ તે વાણી વદિ.
 ૨૦ (પૂર્વ જન્મ તે મનિ આણિક; વૈશંપાયન તે જાણિક.) ૧
 સજે પુંડરીક ! અવધારિ, વૈશંપાયન તું અવતારિ.
 ભલું થયું, બિહનુ તાં શાપ થયુ અંત; અર્ધ સપલાં પાપ. ૨

૧ પાંખ્યા. નિવર્તિ નહી. ૨ સ્થાનિક પમાડિ નિ દેહ. ૩ સુંપિ નહી.
 ૪ રાયણે ચમ. ૫ દેખાડ્યું. ૬ અપિણ્ઠ ૭ બેહ્નિ. શાપનું અવસાન. ૮ આંણિક.
 આણિ સ્થાન. ૯ આંડાલતાં. યે. ૧૦ કોએ. ૧૧ બેહ્નિ. એપટા. ૧૨ સુખ મહારાજ.
 ૧૪ સુખ. ૧૫ કામિની ઉત્પતી. તતખેવ. ૧૬ બોલે. ૧૭ 'કડવું ૧૫' નથી. ૧૮
 દેશાખ. ૧૯ બીપનું હદિ. વાંણી. ૨૦ પૂરવ જન્મ. આંણિક. બેહ્નિક. ૨૧ 'અવધારિ'
 લખી 'ધા' ને માય 'તા' કરેલ છે. ૨૨ બેહ્નુ.

- એહવી રાજ કિદિ તાં વાણિ. તપ કામિ સધ્યુ લેઈ બાણ
કાદંબરીનિ હેદેશિ કરી, પ્રતિરોધક પદ જાણી ધરી. ૩
તત્કાણુ રાનું અંતઃકર્ણુ ગ્યું તે કાદંબરીનિ ચણું.
આસ તણા પવન તાં જેહ, છાંડી તવ નીસરિયા દેહ. ૪
૫ જાણી કામજાણુ જાપજીત આત્મા વેગિ તે સહ ચિત્ત.
શરીર અતિ કંપિ, તે ગણ્યું બાણુપંખનિ વાછ હણ્યું.
રામાચિત્ત અતિ યથું શરીર જાણી ખૂતાં તીનાં તીર.
નયણિ તાં આંસુની ધાર જાણી વાગા માટિ પ્રાહાર. ૬
૧૦ મુખકમલ તવ પાંકુર યથું ધનુષ શબ્દ હેદેજિ મયું.
અંતરિ અનંત તણી જે જવાલ અધર શોષ પામ્યા તત્કાલિ.
તાપિ મુખ થ્યું વિરસ અપાર; તવ તાંબૂલ પડ્યું તાં બાહારિ,
જાણી પડિયું હૃદય સરામ કાદંબરી સાથિ અનુરાગ. ૮
અંત યજી પ્રમદયુ તાં રવેદ જાણી અમ યુદ્ધિ અતિ ખેદ,
મદનજાણુ કીલિત જમ હોય, પરવશ અંગ યથાં તવ સોય. ૯
૧૫ મુખ્ય કરી નિ કાદંબરી તેહનિ અંગિ શક્તિ જે ખરી
તેહ અકિંકર જ્યાં સવિ અંગ, જાણી માત્ર તણુ યુ ભંગ. ૧૦
પાણિ પાદ કમલપાંખડી, અંબુજદલ સાથિ આંખડી,
મણિદર્પણ સાથિ કપોલ, બાહુલતા મૃણાલ સુલોલ, ૧૧
નખકિરણુ સશી ઢેરી છટા, રિમત ધનસારધૂલિની ઘટા,
૨૦ દશનપંકિત જાણી મુક્તાદામ, મુખ શશિબિંબ પથા અભિરામ, ૧૨
મણિકુદ્દિમવેદિકા નિતંબ, ઇમ શોભા સવિ અંત પ્રસંબ,
એ સવિ મનનિ મુખ નવિ કરિ. ખ્યાન કામિનિ ઢેર ધરિ. ૧૩

૧ વાણિ. કામિ. બાણ. ૨ હેદેશિ. બંણે. ૩ તત્કાણુ. અંતઃકરણ. ૪ જેહ. નીસરિયા. ૫. બંણે કામજાણુ. ચિત્ત. ૬ ગણ્યું બંણે બાણુપંખનિ. હણ્યું. ૭ થે. રામાચિત્ત. બંણે ખૂતાં. ૮ નયણે. આંસુની. બંણે. ૯ મુખ. ૧૦ અંતરે. પાંખ્યા તત્કાલિ. ૧૧ મુખ. ૧૨ બંણે પડિયું હૃદય. ૧૩ બંણે. જેહ. ૧૪ જાણી કીલિત યમ. ૧૫ જે ખરી. ૧૬ બંણે. ૧૭ પાણિ. પાંખડી. આંખડી. ૧૮ નખ. ૨૦ બંણે દાંમ. મુખ શશિબિંબ. અભિરામ. ૨૧ હમ. ૨૨ મુખ. ધ્યાન કામિની.

હિત્રેક્ષા અભિવાયા ધણી મન માંહિ કરતુ તે તણી.
તેહનિ પેખિ; આણી મનિ તેહનિ દિ હિ આલિમન; ૧૪

તે પાસિ બધસિ અનુરોધ; તેહનિ ઉપાતિ અતિ ક્રોધ
પડતુ તેહ તણિ તાં પાપ; નિહવાઈ ગુણુ તેહના ગાય; ૧૫

૫ કરતુ તે થં પ્રીતિ કેલિ, રમતુ અંમ અંગ માંહાં મેલી;
બીજાં સધલાં મેહેલી કામ તે સાચિ કીડા અભિરામ. ૧૬

દોહિ નવિ મીચી લોચન; રાત્રિ નિદ્રા નહિ અનુદિન.
સ્વજન કે થં બોલિ નહોં; કારજ આગ્યા ટાલિ સહી. ૧૭

ધર્મક્રિયા સધલી પરહરી કુખોદેમચિતિ અંગીકરી.

૧૦ મરણુ તણુ ધ બિ નવિ ધરિ. ગુરુની લજ્જા નવિ અણુસરિ. ૧૮

મૂઠી વારિ વારિ યાપ; નયણિ જલ અતિ; ધૂનિ કાપ.

કામબાણુ શમવા ઉપાધ અનેકિ પિરિના વાછિ રાપ. ૧૯

અંદનસેપ શરીરિ કરિ; ચરણતલિ નલિનીદલ ધરિ;

શીતલ ક્ષોદ કરી કપૂર કર માંહિ તે રાખિ ચર; ૨૦

૧૫ કંઠિ શીતલ મણિનુ હાર; કપોલ રક્ષાટિક વર્ષણુ સાર;

અદ્રકાત મણિ જેહ રસાય, બાધિ શીતલ લેઈ કપાસિ, ૨૧

સ્કંધદેસિ તાં મેહેલિ મુધાપ; તાલટંત કદલીદલ બાલ

જલિ છાટી નિ નાખિ વાપ; ચમ્યા કુસુમ તણી રચાપ. ૨૨

જલપંત્ર ધારાગૃહ ચિત્ર, લતા દીર્ઘિકા સેક વિચિત્ર;

૨૦ અનેકિ યત્ન કરંતા તેહ કાપ્ડીબૂત ચમુ તાં દેહ. ૨૩

કામાનલ દીધુ અતિજ્વાલ એહ અવરથા ચર્મ બૂપાપ.

વૈશંપાયન શુક અભિધાન તેહનિ મહાઅવેતાનું ધ્યાન. ૨૪

સંભારી નારીનુ નેહ તુલ્ય અવરથા થ્યા તાં જેહ.

પરમ મોટિ પામ્યુ તવ કામ, પ્રગટ ચમુ સતુરાજ લલામ. ૨૫

૨ પેપિ આણિ મન્ય તેહનિ દે આલીધનં ૩ જિસિ તેહનિ ઉપાતુ ૧
તણે ૧ કામ અભિરામ ૭ નદી અનુદિન. ૮ સ્વજનન સહી ૯ કુખોદેમ
અંમિ ૧૦ ગુરુની ૧૧ વારિ (૨) યાપ નયણે. ૧૨ કામ. પિરિના ૧૧-૧૨
પતિએ હિલટસુદ ઉ. ૧૩ ચણું. નલની ૧૪ માંહિ રાખિ ૧૬ મણિ તિલ
કે બાંહિ બાપ્યા ૧૭ કદલીદલ મેલી મૂળાલ તાલટંત વીજળ પ્રવાહ ૧૮ નાપિ
૧૯ દીર્ઘિકા મેહ. ૨૦ કાપ્ડીબૂત ૨૨ આદારવેતાનું ધ્યાન ૨૪ પામ્યુ. સતુરાજ લલામ.

- વાઈ દક્ષિણ પવન પ્રકાશ; કામલ પલ્લવ જાણી લાસ્ય.
પલ્લવ રક્ત પ્રવાહ અશોક. બકુલમંજરી કરતી શોક. ૨૬
- માંજર પ્રકટિ બાલ સહકાર. કુરવક, કેસર, તિલક, મંદાર,
મસ્તકા, નીપ, ચંપકની કલી અરુણ પત્ર માંહિ નીકલી. ૨૭
- ૫ મુગંધિ દિશિ સવિ અનુકૂલ કામી મન ભિમેશ્વરી મૂલ.
સ્ત્રી છંડાવી લગ્ન, માન; કોષ ત્યજ્યુ કાકિલ માન. ૨૮
- ચુંબન આલિંગન આદરિ માનિની માન ત્યજ નિ કરિ.
કેસ દીપ્તિ એણી વગ જાણી અરુણ કામની ખગ્ન. ૨૯
- સકલ જીવ કામમિ કપા; રાગમિ, ઉન્માદમિ વિરતયા;
૧૦ પ્રેમમિ, ઉચ્છવમય જાણીધ; ઉચ્છતામિ ઇ વખાણીધ. ૩૦
- કોકિલરવ, અલિના ઝંકાર આકુલ મિત્ત સકલ સંસાર.
હામિ હામિથી મધુર સુવાસ. પ્રગટ થયુ અતિ સુરમિ માસ. ૩૧
- થં વખાણુ કહું અતિ ધણું? પરમ અત્ર એ મન્મથ તણું.
વસંતિ અતિ આકુલ કરી વિહવલ થઈ તવ કાદંબરી. ૩૨
- ૧૫ કામમહોચ્છવ કરી રાતિ સ્વામ થઈ દિશિ દક્ષ રવિપાત.
પૂજા અનંજ તણી આદરિ; સામગ્રી બહુ વિધિ વિસ્તારિ. ૩૩
- ચંદ્રાપીડિનિ તેણિ સ્થાનિ શીતલ જલિ કરાવ્યું સ્નાન.
મૃગમદ હરિચંદન ધનસાર લેપ કરિ પ્રેમિ થું નારિ. ૩૪
- કંઠિ કુસુમ તણી તાં માલ કુંતલિ ગૂંથ્યાં પુષ્પ રસાલ.
૨૦ કણિ પારિજાત મંજરી. ભૂષણ નાના, શોભા કરી. ૩૫
- પ્રેમિ આર્દ્ર નયન કામિની મગ્ન થઈ અતિશિ ભામિની.
નિમિષ રહિત મુખનું કરિ પાન, અક્ષગૂં ન કરિ જાણી ધ્યાન. ૩૬

૧ દક્ષણ. જાં. ૩ મંજર. કુરવક. ૪ ચંપકની. નીકલી. ૫ કાંમી. ૬ માં. ગાં. ૭ આલિંગન. માંનિની માંન ત્યજ. ૮ જાં. કામની. ૯ કાંમમિ દયાઉચ્છવમિ ઉચ્છ વિસ્તારા ૧૦ ઉન્માદ પ્રેમરસમય જાણીઉચ્છતામિ ઇ વખાણીધ. ૧૨ કાંમિ કાંમિથી. સુરભી વાસ. ૧૩ વખાણુ. થ. ૧૫ કાંમમહોચ્છવ. ૧૬ બહુ. ૧૭ ચંદ્રાપીડિનિ. સ્થાનિ. સ્નાન. ૧૮ પ્રેમે ૧૯ કુંતલિ ૨૦ કરણે પારજાત. નાના. 'કરી' ના પહેલા અક્ષર માથે 'ધ' છે. ૨૧ કાંમિની મગ્ન. ૨૨ રહીત, મુખનું. પાંન મુખ અત્રગૂં. જાં. ધ્યાન.

- વારિ વારિ કરિ નિઃશ્વાસ. ધૂનિ દેહ. અતિ સ્વેદ પ્રકાશ.
રોમાંચિ કંટક જમ તંન. તરપિ સૂકિ અધર વદન. ૩૭
- ક્ષણ ક્ષણ દિશિ દિશિ અવલોકન; મહાશ્વેતા આવ્યાતુ ભય મન.
વલી વલી બાહરિ નીસરિ, અવલોકી પાછી પરવરિ. ૩૮
- ૫ મનમથ અતિ ઉપાઈ પ્રીતિ છંડાવી લજ્જા નિ ભીતિ.
આપણુ પૂં તેહનિ વીસરૂં મન અતિશિ એકામ જ કરૂં. ૩૯
- છાડિ મન તણી સવિ ભાતિ, જવ કે પાસિ નહીં એકાંતિ,
તવ ઉપરિ આવી નિ પડી; વલગી કંઠિ જાણી જડી. ૪૦
- ચંદ્રાપીડનિ તેણી વાર, જમ સૌચ્ય અમૃતની ધાર,
૧૦ તેણી આહાદિ અતિ ધણી કંઠમહણી કામિની તણી, ૪૧
- પણપિ દૂરિ અથૂં નીકલી કંઠિ જીવિત આવ્યું વલી.
દિવસકલમિ ક્રમુદ કરમાય, ઈંદુલ્યોત્સના પ્રકુલ્લિત થાય, ૪૨
- તિમ હદિ કરમ આસોશ્વાસ. પામી સ્વામા મનિ ઉદાસ.
પ્રાત કમલ વિકસિ તાં જમ, પ્રકુલ્લિત લોચન થાં બિ તિમ. ૪૩
- ૧૫ વદનાંભોજ યથૂં પ્રસન્ન. એછા સધલી આવી તંન.
નિદ્રાથી જામિ તાં જથા, ચંદ્રાપીડ જામિયુ તથા. ૪૪
- કંઠિ વલગી, અલગી નહીં, વિરહિ ફુળં બાહુષ મહી.
ચાંપી હૃદયઅડિ વલગી કંઠિ, જાણી દદ થું બાંધી મંદિ. ૪૫
- ધૂનિ રેલિ જમ વાઈ હણી. ભય લજ્જા આણી મનિ ધણી.
૨૦ પ્રેમિ કરી નિ લોચન અભ્યાં. જાણી અંગ અંગ માંહાં ભભ્યાં, ૪૬
- હૃદય સદય દેખી નિ દેશ જાણી થું કરસિ પ્રવેશ.
લજ્જા ભર કાંઈ નવિ ખકિ. વલગી મેહેલાવી નવિ સકિ. ૪૭
- તાહારિ બોલ્યુ રાજકુમાર અવણિ સુખ કરણ તેણી વાર.
તિ જીવાડયુ હું, કામિની, સતીધરમ સાચિ, બામિની. ૪૮

૧ સ્વેદ. ૨ રોમાંચિત. ૩ મ. સૂકિ અધર અનિ વદન. ૩ ક્ષણ (૨) દિશિ (૨). મહાશ્વેતા. ૪ વલી (૨) નીસરિ. ૫ વીસરૂં. 'જ' નથી. ૭ નદી. ૮ ઉપરિ. નંહે. ૯ યમ સૌચ્ય અમૃતની. ૧૦ કામિની. ૧૧ નીકલી. જીવતંચ. ૧૨ ચાહના પ્રકુલિત. ૧૩ રીદિધ. આસોશ્વાસ. પાંખી સાંચા. ૧૪ યમ. પ્રકુલ્લિત. ૧૫ મ ૧૬ યથા. ભગીયુ. ૧૭ બાહુષ. ૧૮ હૃદયઅડિ. નંહે દ્રદ. ૧૯ યમ. આંખી. ધણી. ૨૦ નંહે. માંદા. ૨૧ હૃદય. દેખી. નંહે. ૨૩ ત્યાકિ. અવણે સુખ. ૨૪ કામિની. બામિની.

- અમૃતમંભવ કુલતાં જોહ, તેહથી વૃંહ ઊપની દેહ.
સંભાર માહારં વચન. તેજોમય એ માહારં તન, ૪૯
સ્વભાવિ અવિનાશી આદિ. વિશેષિ તવ કરસ્પર્શ પ્રસાદિ.
એટલા દિન વ્યંહ નહિ એહ, તાહારા કરનિ સ્પર્શિષ તેહ. ૫૦
- ૫ જીવાડ્યુ તિ આજ, મુદરી, દેહ તણિ તાં સ્પર્શિ કરી.
તાહારિ અર્થિ, સાંભલિ, નારિ, શાપદોપિ કરી બિ અવતાર ૫૧
સજી મદનજ્વરનુ તાપ. અંત આગ્યુ એ માહારિ શાપ.
તાહારિ વિરહિ કુઃખિત ઘણું વપુ ત્યજ્યું રા ચક્રક તણું. ૫૨
ગયુ, કામિની, સહનુ શોક. ચરણતલિ તાહારિ બિહુ લોક.
૧૦ તિ પાલી મહાશ્વેતાની લાજ, મયુ શાપ, તેહનું સીધું કાજ. ૫૩
- એહવું રાષ્ટ કહિ છિ જિહાં, ચંદ્રલોકથી તત્ક્ષણ તિહાં
કેવલ અમૃતપરિમલ વહિ, તેહ વેપ-ઠા એહ નવિ લહિ, ૫૪
તેહ જ કંઠિ એકાવલી, કાયા તેહ ન જાઇ કલી,
તેહ જ પાંકુ ક્ષામ કપોલ મુખપદ નિ લેચન લેલ, ૫૫
- ૧૫ કપિંજલનુ કર કરિ ધરિ, અંતરથી હેકુ ઊતરિ,
પુંડરીક દીકુ મનિ ધરી. રાષ્ટ એહેલી કાદંબરી. ૫૬
વક્ષસ્પલથી અલગી થઈ મહાશ્વેતા બણી ધાર્ધ ગર્ધ.
વલગી સખી તણિ જર્ધ કંઠિ, જાણી પ્રેમ તણી દહ ગંઠિ. ૫૭
' પુંડરીક આગ્યુ' ધમ કહિ. વામા વિરમય થઈ નિ રહિ.
૨૦ એટલિ પુંડરીક ઊતરી, પરમ ઉપકાર મનિ તે ધરી, ૫૮
ઈંદુરૂપ તે રાજકુમાર - તે પાસિ આગ્યુ તેણી વાર.
ચંદ્રાપીઠિ લેઈ આગ્યુ હરિ; કંઠ ગ્રહી રા વાણી વહિ. ૫૯
સખે પુંડરીક ! અનધારિ. પ્રેમિ કરી કહું નિરધાર.
સંબંધી વૃં ય્યુ જામાત, અન્ય જન્મ તિમ સ્નેહિ બ્રાત. ૬૦

૧ અમૃત. ૨ એહ. ૩ આદિ કાદંબરી કર. ૪ નહી. તાહારા. ૫ જીવાડ્યુ. ૬ રોપ. ૭ થ. ૮ વપુ. ૯ ચણું. ૧૦ માહારાજેતાની. શીખું. ૧૧ તત્ક્ષણ. ૧૨ અમૃત. ૧૪ તિમહ જ પાંકું ક્ષામ. મુપ. ૧૫ મનિ. ૧૭ માહારાજેતા. ૧૮ સખી. કહિ. જાણે. ૧૯ એમ. વામા. ૨૦ મનિ. ૨૨ કહિ કંઠગ્રહિ. વાણી. ૨૩ પ્રેમ. નિરધાર. ૨૪ સમંધિ.

૪મ માહોમાંહિ ત્રિમિ કહિ, મંનિ સંભારી નિ તહી
ચિતરથ હંસ, બિ વીર હેમકુટિ પ્રહતા ચર ધીર. ૧૧

મહલેખા તે વેગિ ધસિ, તારાપીડ રાય જિહાં વસિ.

મૃત્યુન્યન્ય વ્યગ્ર છિ રાય. આવી વેગિ લાગી પાય. ૧૨

૫ પાસિ છિ તિહાં વિલાસવતી. ચિવનું આન ધરિ છિ સતી.

માગું રાષ્ટ્ર! વધામણી. અહ્મત વાત યર્થ છિ ધણી. ૧૩

યયુ જીવતુ તે સુવરાજ વૈશંભાવન સહિત તાં આજ.

એહવું વચન સુણી ભૂપાલ જાડી જાણુ થ્યુ તતકાલિ. ૧૪

પસિત પ્રકાશ પાણિ તે ધરી હદયા થં ચાંપી સુંદરી.

૧૦ હપિ અતિથય પરવશ અંત વિલાસવતી બોલાવી રંગિ ૧૫

વધગી કંઠિ કામિની તણિ અણુશીખિ રા નાચી ભણિ

મહલેખા! કહુ તે કિહાં! ચાલી વેગિ આબ્યુ તિહાં. ૧૬

દીકુ રાષ્ટ્ર ચંદ્રાપીડ પુંડરીક રિદિ રથુ બીડિ.

હપિંધ તવ રાજ ઉચ્ચારિ (લોચન પુત્ર ભણી સચાર). ૧૭

૧૫ ભલું થયું. સુત જીઆ તણું સુખ સંસારિ અછિ એ ધણું.

આશ્ચર્ય થં કહીધ એ કથી? હં એ એકલુ પાંચુ નથી; ૧૮

સાચિ કુંઆર જીઆ જોડઃ બ્યુકુના મનનું પુકુતું કોડ.

હરખિ એહવી કિહિતુ વાત ચંદ્રાપીડિ દીકુ તાત. ૧૯

વેગિ પુંડરીકનિ તજી રથુ ચરથુ તે રાના ભજ.

૨૦ જાહાડી નિ ચાંચુ હદિ. એણી પિરિ રા વાણી વદિ. ૭૦

યઘપિ હું પિતા તવ, તંન, શાપદોષથી પાંચુ ધન્ય,

દુહિ તુંહ દેવતાકૃપ, નમસ્કારનિ ચોગ્ય અનુપ. ૭૧

૧ એમ માહોમાંહિ. નિ તે રહિ ૨ પ્રહતા છિ ધીર. ૩ મહલેખા. તારાપીડિ.

૫ ધ્યાન ૬ વધામણી અહ્મત. ૭ તે આજ. ૮ સુણી. તતકાલિ. ૯ પ્રકાશ

પાણિ. ચાપી. ૧૧ 'કંઠિ' ઉપર એની એ શાહી અને એના એ મરોડમાં નીચે કોરા

ભાગમાં "વિલાસવતીનિ" એવું ટિપ્પણ છે ને તે પછી ટિપ્પણ એ પંક્તિના

સંબંધમાં છે તે પંક્તિનો આંક ૧૩ મૂક્યો છે. કામિની. અણુશીખિ. નાચિ.

૧૨ મહલેખા. ૧૩ ચંદ્રાપીડિ ૧૪ સંચારી. ૧૫ સુખ. વે. ૧૬ હં એકલુ પાંચુ. ૧૭

મંનનું. ૧૮ હરખિ. ૧૯ રાચનાં. ૨૦ હદિ. વાંણી. ૨૧ પાંચુ ધ્યંન. ૨૨ અનુપ.

- આવી અસિંધા રાજકુમાર : પ્રણમ્યા ચરણ પિતાના સાર.
 વિલાસવૃત્તી આવી નિ અલી, જણી અંગ અંગ માંદાં બલી. ૭૨
 ચુંબન શીશ લલાટિ કરિ, કપોલ અંગ અંગ અણસરિ.
 માઈ મૂકયુ પૂરણ કામ શુકનાસનિ કરિ પ્રણામ. ૭૩
 ૫ મંત્રી હીધુ આશીર્વાદ. કુંઝર બોલિ અતિ આહાદ.
 પ્રધાન ! પુંડરીક એ જેહ, વૈશંપાયન જાણુ તેહ. ૭૪

- તેણિ સમિ કપિંજલ તહો આવી મંત્રી પરતિ કહિ.
 સ્વેતકેતુ જે મુનિ દેવેશ, તેણિ કહાબુ હિ સંદેશ. ૭૫
 પુંડરીક એ પુત્ર માહરુ વૈશંપાયન તે તાહરુ.
 ૧૦ મિ જીછેરી આયુ વ્રજ પાણિ. તું એ વૈશંપાયન જાણિ. ૭૬
 જણી પોતાનું સંતાન અવિનિથી વારે, પરધાન !
 હમ મ જણીશ એ પર કામ, પ્રેમ આજુજિ જણી સોય. ૭૭
 મતશાપ આજુ વ્રજ પાસિ. વલી એક હું કહું પ્રકાશ.
 જીર્ણ લોક જાવા મુજ મન. તે કારણિ વ્રજ સંપૂં તન. ૭૮
 ૧૫ કપિંજલનુ ઝાલી પાણિ શુકનાંસ હમ બોલી વાણિ.
 લોકનાથ ચંદ્રિ કહૂં એહ. માહારા મન માંદાં નહિ સંદેહ. ૭૯
 પૂર્વ જન્મનાં કલાં જતાંત. મન માનિજી તે એકાંત.

- માહોમાહિ અમ્યુ સવિ સાય હરખ્યુ અવંતીનુ નાય. ૮૦
 એણી પરિ કરતાં તાં વાત રાત્ર મધે નિ ચથ પ્રભાત.
 ૨૦ પ્રાત સમિ લેઈ પરિવાર, સાથિ મહિરા ગોરી નારિ, ૮૧
 ચિત્રરથ હંસ જિ વીર હરખિ ચાલી આખ્યા ધીર.
 પામી જામાતા દર્શન તેણિ ઉત્તમ માન્યુ દિન. ૮૨

૧ અલીયા. ચણ. ૨ જાંણ. ૩ સીસ. ૪ મૂકયું. ૫ મંત્રી. ૬ પુંડરીક તાં એહ. જાંણ. ૭ કપિંજલ લલિ. ૮ સ્વેતકેતુ ચે. ૯ પૂત્ર. ૧૦ પાણિ. જાંણિ. ૧૧ જાંણી. પરધાન. ૧૨ એમ. જાંણીશ. આંણુજે જાંણી. ૧૩ આંણુ. પાશ. ૧૪ જીર્ણ. પુપૂ. ૧૫ પાણિ. શુકનાસિ એમ વાંણિ. ૧૬ ચેહ. મન. નહો. ૧૭ માંનીઈ. ૧૮ માહોમાહિ. હરખ્યુ. ૨૦ પરવાર. ૨૧ હરખિ. ૨૨ પામી. તેણે માન્યુ ઇન.

- તારાપીડ શુકનાસનિ મ્યત્યા, સ્નેહિ માહોમાંહિ બત્યા.
 ઉચ્છવ વરત્યુ અતિ આનંદ. ચંદ્રાપીડ તે જાણ્યુ, ચંદ. ૮૩
- ચિત્રરથ આનંદિ ધણિ તારાપીડ પરતિ ઇમ બણિ.
 રાજ! પોતિ છિ ભવંન. કાંઈ કરુ છુ ઉચ્છવ વંન? ૮૪
- ૫ વેગિ પુત્ર લેઈ પરવરુ, ધરિ જઈ નિ ઉચ્છવ કરુ.
 અથવા સમીપિ મુઝ સ્થાન, તિહાં પધારુ, જી રાજન. ૮૫
- વિહિવા ઉચ્છવ કીજિ ત્રેમિ. બિહુ જિભ્યા, છિ કુશલી ખેમ.
 વક્તુ તાં બોલિ જૂપતિ. ગંધર્વરાજિ કહ્યું તે સત્ય. ૮૬
- ૧૦ પણિ જિહાંમનિ અતિયાષ્ટઉદ્ધાસ, તે વન મ જાણ્યુ; સહી અવાસ.
 આહાવૂં સુખ કિહાં પામવૂં, વિરહવેદનાનૂં વામવૂં? ૮૭
- માહારિ ભવન અછિ જેટલાં તમ જમાઈ સુખ્યાં તેટલાં.
 તે માટિ મિત્ર મનિ કેડ તેડી વર વધુ બિ જોડ ૮૮
- મૃદસુખ અનુભવવાનિ કાજિ હેમકૂટિ પધારુ આજ.
 ચિત્રરથ વક્તુ ઇમ વદિ. સ્વામી! જિમ રચિ તમ હેદિ. ૮૯
- ૧૫ લેઈ આપ્તા અંતરિ રંમ ચંદ્રાપીડનિ તેડી સંમ
 હેમકૂટિ ત્રેમિ પરવયું; સાથ સવે સંગિ સાંચરુ. ૯૦
- રાજ્ય સહિત નિજ, કાદંબરી ચંદ્રાપીડનિ સુખી ખરી. |
 હંસિ પુંડરીકનિ પાણિ મહામ્વેતા, નિજ રાજ્ય પ્રમાણુ ૯૧
- સુખ્યાં અતિ આનંદિ કરી. વિહિવા વિધિ કીધુ વિસ્તરી.
 ૨૦ વધુ સ્પર્શસુખ પામ્યા બેહ. ધન્ય કરી નિ માન્યા દેહ. ૯૨
- મનવાંછિત પામ્યા કામિની. ઇચ્છા પૂરણુ થઈ બામિની.

અન્ય સમય ઇચ્છિત જરયાર પામી તે કાદંબરી નારિ. ૯૩

૧ શુકનાસનિ, માહોમાંહિ. ૨ ઉચ્છવ જાણ્યુ ૩ તારાપીડ. ૪ ઉચ્છવ. ૫ ઉચ્છવ. ૬ સ્થાન. રાજન. ૭ વીહીવા ઉચ્છવ. બેહ. જેમ. ૮ રાજ. ૯ 'પણિ' નથી. મનિ. જાણ્યુ. ૧૦ સુખ. પામવૂં. વામવૂં. ૧૧ જીવન. જેટલાં. તાહા જમાઈનિ સુખ્યાં ૧૨ મનિ. ૧૩ સુખ. ૧૪ જેમ થમ. કહિ. ૧૫ આજન્યા. ૧૭ સહિત. સુખી ખરી. ૧૮ પાણિ. રાજ પ્રમાણુ. ૧૯ સુખ્યાં. વીહીવા. ૨૦ સ્પર્શસુખ પામ્યા. મન્ય. માન્યાં. ૨૧ પામ્યા કામિની. ઈચ્છા. બામિની. ૨૨ ઇચ્છિત. પામી. કાદંબરી.

- સ્વજન મધિય વિષયુ વદન, બાપિ અતિ પૂરણુ લોચન,
ચંદ્રપ જોઈ નિ કાંત પિતિ પરતિ બોલી એકાંતિ. ૯૪
- આયંપુત્ર ! આપણુ સૌ સાથ ચરી જીવતાં ત્યાં સહી, નાથ !
વિરહવેદના સવિની ટલી એક બીજાનિ પાછાં મ્મલી. ૯૫
- ૫ પત્રલેખા વારાંકી સતી આપણુ માંદિ નથી દીસતી;
નથી જણાતી તેહની મતિ. સ્વામી ! મુઝનિ દહિ તે સત્ય. ૯૬
- ચંદ્રપ તે ચંદ્રાપીડ બોલ્યુ જણી પ્રિયામનિ પીડ
પ્રિયે ! કિહાંથી તે તાં અહીં ? જાણુ તેહ રોહિણી સહી. ૯૭
- જહારિ મુહનિ હોઈ શાપ, તે પામિ અતિ દુઃખ સંતાપ.
૧૦ મુઝ પરતિ ઇમ વાણી કહી દીન ઘામણી ચઈ તે રહી. ૯૮
- એકાંકી વસતાં મ્યુત્યુલોક સ્વામી ! તલનિ ચાશિ શોક.
મણુ ઇ મિ વારી પદિની; માયા નવિ મેહેલી સદિની. ૯૯
- પરિચયાં કરવા બેતરી મ્યુત્યુલોક માંદિ અવતરી.
સેવા માહારી કીધી યથા, તું જાણિ છિ તે સર્વથા. ૧૦૦
- ૧૫ મુઝનિ મુઝ દેખી એહ વિરહિ તત્ક્ષણુ છાંડયુ દેહ.
હું તાહારી માયાઇ બયુ જહારિ મ્યુત્યુલોકિ અવતયુ, ૧૦૧
- એ લેવા લાગી અવતાર. મિ વારી મોઠલી નિજ હારિ.
ઉંદુલોકિ અલથાં, બામિની ! ઇમ કહી વાલી ગજગામિની. ૧૦૨
- કાલંબરી સાંભલી વાત થીસ રોહિણીનુ વિખ્યાત.
૨૦ પતિવ્રતા નિ અતિ ઉદાર, રેનેહ ધણુ, મનિ કેમલ નારિ. ૧૦૩
- ગુણુ તેહના તે શ્રવણુ ધરી વિશ્વમ પામી સાજી ખરી.
ઉત્તર કહી કાંઈ નવિ સહિ, મોન ચઈ મુખિથી નવિ બહિ. ૧૦૪

૧ આ એક પંક્તિને જણાવે અસહ્યમાં નીચે પ્રમાણે છે:-જન મધિય યજી.
કાંમિની પ્રિય સન્નુપ જોઈ જામિની; બાપિ અતિ પૂરણુ લોચન, વાસજીવન વિષયુ
વદન. ૨ પ્રીત. ૩ પૂત. ૪ સવિન.....૫ પત્રલેખા વરાંકી. માં...૬ મુઝનિ
.....તે સતિ. ૭ જાણી.....કિ. ૮ જાણુ. ૯ જાહારિ મુહનિ હોઈક. પામી.
દુખ પ્રતાપ. ૧૦ એમ વાણી. ઘાંમણી ચઈ. ૧૩ માંદિ. ૧૪ જાણિ. ૧૫ મુઝ
દેખી. તતક્ષણુ છાંડયું. ૧૬ ચાહી. ચાહિ ૧૭ ત્યાહિ એ. ૧૮ જામિની. એમ.
ગજગામિની. ૧૯ વિખ્યાત. ૨૦ રેનેહપણું ૧૧ અવલે. પાંમી. ધરી. ૨૨ મુખિથી.

- અવસરિ એહવિ, જન્મ ને બેહ કંદંબરી સાચિ સનેહ,
 બોમકાલ જાણી નિ મન સુખ કરવા આયમિયુ દિન. ૧૦૫
- જાણી ઉલટધન વિશાલ, તિમ સંખ્યા પ્રગટિ તતકાલિ.
 વધુ તણી લજ્જા આવણું રજની વિસ્તરતી અવતીર્ણ. ૧૦૬
- ૫ થઈ નિશા નિ રાજકુમાર વાંછિત સુખ પામ્યુ સંસારિ.
 ઉન્મીલિત પંકજ લોચન કામળાણુ અતિ પીડિત મન ૧૦૭
- નીવીર્બધન કષ્ટિ છોડિ આલિંગન દેતુ અતિ કાડ
 માહોમાહિ લજ્જા મન સુરત તણુ પામ્યા અતિ રંગ. ૧૦૮
- પ્રથમ સુરતસુખ પામી નારિ. પ્રેમમમ તે સ્ત્રી બરમાર.
 ૧૦ અતિ સુખ વીતી તે દશ રાત્ર; માની તે દિન એક જ માત્ર. ૧૦૯
- મોકલાવી આંખુ જિહાં તાત અતિ સંતોષી પ્રેમિ માત.
 રાજલોક આનંદિત ક્યું, સાચ સહનુ શોક જ હ્યું. ૧૧૦
- રાધ રાજ્ય તણુ સવિ બાર આરોધ્યુ સુત નિ શિરિ સાર.
 ખુંડરીકનિ સૂંધું સર્વ ચંદ્રાપીડિ હાંડી ગર્વ. ૧૧૧
- ૧૫ માતપિતાની સેવા કરી કયાહારિ જીજ્ઞેષી સંચરી;
 જન્મભૂમિનિ રનેહિ અણી સ્વજનલોકનિ આવી વણી. ૧૧૨
- હેમકૂટિ આવિ કે કાલિ સુખકારણિ ગર્ધવં બૂપાલ.
 મહાસ્વેતા નિ કાદંબરી માહોમાહિ અલિ મન ધરી. ૧૧૩
- ખુંડરીક નિ શયી અતિ રનેહ માહોમાહિ અલિ તાં તેહ.
 ૨૦ અન્યોઅન્યિ નહોં વિયોગ પરિ પરિ તાં ભોમવતાં ભોમ. ૧૧૪
- સહ તાં એણી પિરિ તનં સદા ભોમવિ સ્થિર ધોવન.
 સુખ તણી મર્યાદા નહોં, પરમ કાટિ પામ્યાં તે સહી. ૧૧૫

૨ કાલ..... નિ. સુખ. આયમિયુ દિન. ૩ નહિ ઉલટ. તતકાલિ. ૪ વધુ-ણી.
 અવતરણ. ૫ સુખ પામ્યુ. ૬ લોચન. ૮ માહોમાહિ. પાંખ્યા. ૯ સુખ પામી.
 મન. ૧૦ માની. ૧૨ ક્યો. હ્યો. ૧૪ સૂંધું. ૧૫ સંચરિ. ૧૮ માહાસ્વેતા.
 માહોમાહિ. ૧૯ શયિ. માહોમાહિ ૨૦ નહી. ૨૧ સહનું. પિરિ ૨૨
 સુખ. નહી. પાંખ્યાં

પૂરવ કાદંબરી યથા હિતર કાદંબરી, કથા
ખંડ બ્યુહિ પૂરણુ એહ, બાણુ બાણુસુત કીધી જેહ. ૧૧૬

કિહિ બાલણુ બુદ્ધિમાનિ કરી ગુર્જરભાષાઈ વિસ્તરી.

કા દં બ રી

ઉત્તર ભાગ

સ મ જૂ તિ

કડવું ૧

* ૧-૨ શૈલસુતા-હિમાચળનાં પુત્રી પાર્વતી. પરમેશ્વર-શંકર ભગવાન; સરખાવે। મહેશ્વર. ૬૬ સમાસ શૈલસુતા પરમેશ્વર અર્ધનારીશ્વરરૂપનો બોધક છે. ગુરુ-અર્થાત્ પૂજ્ય. સંધિભેદ-પુરુષશરીર અને સ્ત્રીશરીરના જોડાણનો આતરો. એકલગ્ન-એક દેખાય એમ જોડાયેલો, સળંગ. નરસિંહ નારાયણ-નર તેમ જ સિંહના રૂપરૂપના નરસિંહાવતારી વિષ્ણુ ભગવાન, પાંચજન્ય શંખ, સુદર્શન ચક્ર, નાદક કૃપાણુ અને કૌમોદકી ગદા એ નરરૂપનાં, અને કેસરસટાવાળું વિકરાળ વદન એ સિંહરૂપનું ઉપલક્ષણ છે. નરસિંહ ઉપમિતિ સમાસ નહિ, પણ કર્મધારય છે. કેસરસટા-કેશવાળી, અયાળની લટકે। બંને નમસ્કારાત્મક મંત્રણમાં અર્ધનારીશ્વર અને નરસિંહના જેવા, અર્થાત્ સંધિભેદ ન જણાય એવા, કથાશરીરના સમાદરનો બાવ સમાયો છે.

૩-૬ બાણુ તથા સુત-પુલિન કિંવા પુલિંદ. ઉત્તર મંથ-કાદંબરીનો ઉત્તર ભાગ. શેષભાગ. મર્યાદા-વિનયમર્યાદા, શિષ્ટ આચાર. આર્થ-માન્ય. શરીર-(૧) પુત્રનું પાર્થિવ શરીર; (૨) કથાનું વાર્જ્યાત્મક શરીર, અર્થાત્ સંક્ષિપ્ત પદ્યકાદમ્બરી: જુઓ હિપોદ્ધાત. આ ઉત્તમ કથા-માર્ગદર્શક, આદર્શભૂત પૂર્વકાદમ્બરી. અશી-આવી; સરખાવે તસ, જસૂં વગેરે. વાગ્દેવતા-સરસ્વતી. અલંકાર કાવ્યલિંગ. માંડયુ-આરંભ્યો. શુદ્ધિમાનિ-મારી શુદ્ધિના પ્રમાણમાં.

૭-૧૧ શુદ્ધિ કરિ આહાદ-તેના અવેક્ષણથી શુદ્ધિને હવે પ્રકૃતિસત કરે છે, ખીલવે છે. પ્રસાદ-મહેર, પ્રસાદી. ઇદુકર-અંદરનાં કિરણ. અલંકાર દર્શાંત. કાદંબરી તણિ રસિંગ-હું જેવું છું કે પૂર્વકાદમ્બરીના રસપાનથી લોકો બાન બૂલ્યા છે, રસધેલા બન્યા છે. તેથી એની શેષપૂર્તિ કરતાં હું બહુ બહીષ્ણું છું કે રખેને કોઈને મારી કૃતિ નીરસ લાગે. પરંતુ એ બહીષ્ણું રાખવાનું કારણ નથી. માત્ર જોઈએ વાવેલાં બી સારી રીતે શક્તી નીકળશે એટલું જ નહિ, પણ પિતાના રૂડા નામે મારી કૃતિની ખામી

* આવા આંકડા કડીની સંખ્યા બતાવે છે.

દંકાશે. આ બે કડીમાં બાલજી મૂળમાં પોતાને રચ્યો દેરદાર કયો છે અને પુલિનને વિશેષવિનયી ચિતયો છે. આણિ-મનમાં આજે, લેખવે; જીઓ પ્રે. સ. રકં., પં. ૧૪૦૭, કનક લોહ સમ જાણે તે તજવું કાંઈ ન આજે. રસ વર્ણિત-રસ રહિત, નીરસ.

કંઠવું ૨

૧-૧૧ વિસ્તરી કથા-નંતે (પત્રલેખા) કાદંબરી (કામિની)ની હજીકત આમળ ચલાવે છે. સુઝ પરતિ કહિ- પૂ. કા. ૨૫, ૮૦-૧૬૧ નું અહીં અનુસંધાન છે. જડતા-લજ્જાને લીધે પ્રગટવું મંદપણું. સ્થૈર્ય-સ્થિરતા; વ્યાકુળતા રહિત સ્થિતિ. ૪-૮, આમાં કડી ૩ ના કથનનું સમર્થન છે. અલંકાર કાવ્યલિંગ. તેણિ દીડી-એ ચંદ્રાપીડ પૂર્વે મારી આવી વ્યાકુળ સ્થિતિમાં અચ્છેદ સરથી અને જોવા આવ્યા હતા; જીઓ પૂ. કા. ૨૪-૨૫ દર્શનઉત્ક્રાંતિ-જોવાને આતુર. જેણિ-જો શરીરે. આસ-(સં. આશા) -આગામી કડીમાં કહેલો પાણિમહજીનો મનોરથ. હાથ ગ્રેદેવરાબુ-પાણિ-મહજી સામ્યું. (૮) મૂરખતા-મૂરખાઈમાં, મૂરખાઈથી. મંરૂતમાં આકારાંત અને ઇકારાન્ત સ્ત્રી લિંગ નામનું સપ્તમીનું એકવચન જામ્. પ્રત્યયથી થાય છે. જૂની ગૂજરાતીમાં તે ઉપનાસિકરૂપે દર્શન દે છે. એ ઉપનાસિકના ઉમેરાથી થતું ૩૫ અધિકરણનો અર્થ જતાવે છે. જીઓ પૂ. કા. ૩, ૧૬, વસુધા; કા. પ્ર. ૧, ૧૧, પુહવિં. પણિ મિષ્ઠ તે પિ અંગીકાર ન કરાવ્યું-પણ મેં તે ચંદ્રાપીડને એ મારા દેહનો અંગીકાર ન કરાવ્યો. પિ (સં. જાપિ એ, પણ)-ચાલુ ગૂજરાતી અને હિંદી બી. તેલિ-તેને, અર્થાત્ ચંદ્રાપીડને. શ્રીમંડપ-અમદવનમાનો પ્રધાન મંડપ. કીડાપર્વત-અમદવનમાંનું એક વિહારનું સ્થાન; જીઓ ૨૫. સુ. ૪, ઠેરી કાઢેલાં અનેક પશુપંખી-વાળા કાજના કીડાપર્વતે. દીર્ઘિકા-પગથિયાંવાળો લંબચોરસ કુંડ.

૧૨-૧૮ અવધારુ (સં. અવ+ધારુ)-તમે સમજો, તમે સમજજો. પરપંચ (સં. પ્રપચ)-ઉપાય, ચુકિત. પિરિ (સં. પ્રકાર; પ્રા. પગાર, પગર પર)-પું. નપુંસક નામમાં સ્ત્રી પ્રત્યય આ કે ઈ ઉમેરી ગૂજરાતીમાં સ્ત્રી-લિંગનામ થાય છે, તેનો એક દષ્ટાંત; જીઓ લાગ્ન (સં. લાજ પું.), કાયા (સં. કાય પું.), કેસવાળી (સં. કેસ+વાર વાળનો સમૂહ), ખાંસી (સં. કાશ પું.) હાંસી (સં. હાસ પું.). સંચ (સં. સંચય)-રચના, યોજના; જીઓ પ્રેમાનંદકૃત નળાખ્યાન ૨૮, ૧, જીઓ તો નળ જિભા પંચ; કન્યા કહે એ ખોટો સંચ. તેલિ પ્રેમપસાય-એ કાદંબરીએ મારા પ્રત્યે જતાવેલી પ્રીતિ

અને કૃપાની ખાતર. પસાય (સં. પ્રસાદ; પ્રા. પસામ, પસાય)-કૃપા, મહે-
રબાની. એણી પિરિ તપતી૦-આવી રીતે ઝુરતી તરણીને તમે કઠિણ થઈ
તાજ કરી, તે થાં તમારા દવાદ્રં હૃદયે ફળ આપ્યું કે, પરિણામ આપ્યે
કે? મૂળમાં કામલ બોલ વિપરીતવક્તવ્યથી કઠોરના અર્થમાં વપરાયો છે.

૧૯-૨૬ (વિમાસિ સં. વિમર્શ પું.)-ભાવ, મર્મ વિચારે છે. જિહ્વુ
(સં. ઉપાલમ્મ, પ્રા. હમાલમ્મ)-પત્રલેખાના મુખના કાઢંબરીના માર્મિક
બોલમાં સમાયેલો ઠપકો; જુઓ કડી ૨૦-૨૪. સાંભિમાન બતી ધીર-
અત્યંત સ્વાભિમાનવાળું અને ટેકવાળું. યાચના-દીનપણે અરજ કરવી તે.
અવહેલના-તિરસ્કાર, તુચ્છકાર, અવગણના. પ્રસાદ-ચિત્તની પ્રસન્નતા.
વૈરાગ્ય-નિવેદ, ઉદાસીનતા વિપાદ-એદ, દિલગીરી. આર્તિ-પીડા. સદ્ભાવ
સહિત-આદરયુક્ત. રમ્પહા-જંખના. ભાવ સૂ-ભાવ સમેત, ભાવ ભરેલું.
શોષનુ હેત-સંતાપનો હેતુ, સંતાપ જીપગ્નવનારૂં. નમ્ર-દીનતાવાળું, જીવત-
મહાનુભાવતાવાળું. સંકેત-સંકેતમાં, ગર્ભિત અર્થ વિચારતાં. પેશલ-મૃદુ,
મીઠાશવાળું. અહંકાર-સ્વાભિમાન, અસ્મિતા. મૂઢ (સં. પ્રૌઢ)-પ્રૌઢિવાળું.
મૂઢ-મૂંઝાપલો, મૂઝવણમાં પડેલો. ચક્ર-સત્તાના અર્થમાં સ્વાધાતુથી જીપજોલા
જી ઉપપદ ઉપરથી આ વિકારી વિશેષણ થયું છે; એનું વિશેષ્ય વચન
અધ્યાહાર છે. ચક્ર વિશેષણનો અર્થ સત્, છતાં યાય છે. એનું રથક્રૂં રૂપ
પણ જૂના સાહિત્યમાં મળી આવે છે. કુઃખ પામ્યું વિમાસિ-વિચારે છે
અને બ્યાકુળ બને છે. બે કિયાનો સહચાર અભિપ્રેત છે. ૨૫-૨૬-મૂળના
અર્થમાં કરેલો ફેરફાર બળનો હોઈ રચિકર છે. કાઢંબરીનાં વચન પત્ર-
લેખાને મુખે સાંભળી ચંદ્રાપીડનું હૃદય અત્યંત કુબ્ધ બન્યું. તેને પોતાના
જીવતર ઉપર એવો વિદેષ જીપજ્યો કે તેના પ્રાણ કંઈ આવ્યા અને માત્ર
જીવ જવો જ બાકી રહ્યો. જીવિતબ્ય-જીવ, પ્રાણ. નિવેશ-સ્થાન, અવસ્થાન.
વેપથુ-કંપ. રકુરથુ-ફલવું તે.

૨૭-૩૨ દુરાચાર-કુષ્ટ આચરણવાળો (કામદેવ). રૂપ તણિ અભિરામ-
અભિરામરૂપને, જેનું રૂપ સુંદર (અભિરામ) હોય એવાને. બદ્ધપીઠિના
અવયવ છૂટા પાડી જિલટસૂલટ ગોઠવ્યા છે તે ધ્યાનમાં લેવું. સંબંધાર્થ
તદ્વિત પ્રત્યય ત્તન (પ્રા. ત્તન) ઉપરથી વિકારી તણું અને નું રૂપ જીપજી
આવ્યાં; તેમાં સંબંધનો અર્થ પણ જિતયો. તદ્ભવ તણુંએ અવિકારી
તણિ, છિત્તે, તથા નુંએ નિને જૂની ગુબ્ધરાતીમાં જન્મ આવ્યો; તેમાં
કર્મ કરણ સંપ્રદાન અધિકરણના અર્થે યથાવકાશ ખીલી નીકળ્યા.

અભિરામરૂપ-તણિ પદમાં કર્મનો અર્થ છે. મૂલિ ઊલંઘુ-મને જે આ
 દુષ્ટો દીધો, (તેને લગતું) એ (તેહ) બધું દુઃખ કામદેવે (જ કાદંબરીને)
 ઊપજાવ્યું છે. મોહ પામ્યું છે-મૂઢ બન્યું છે. રાખું ન રહિ આપ-મારે
 એ મોહ, એ હુદ્દિભ્રમ હવે દૂર થયાથી કાદંબરીને માટે વ્યાકુળ બનેલું
 આ માઈ શરીર (આપ) જાણ્યું રહેલું નથી, અર્થાત્ એને મળવા અત્યંત
 ઉત્કંઠિત બન્યું છે. રાખ અતે રોક અટકાવના અર્થમાં સં. રક્ષ ઉપરથી
 ઊતરી આપ્યા છે. આપ, ન. (સં-જાતમન, પ્રા. જાણા પું.)-શરીર; જીઓ
 પ્રેમાનંદકૃત નજાખ્યાન ઉદ્ધ, ૨૬, બરમ થએ વ્યાધીનું આપ. હાર
 આરોધ્યુ.-જીઓ પૂ. કા. ૨૩, શેષ હારની ચંદ્રાપીડને બેટ. કૃતપુણ્ણની
 પિરિ-પૂર્વ જન્મમાં પુણ્ય કર્યા હોય તેને સમર્પણ થાય તેવી રીતે. કૃતપુણ્ણ
 (બ. વ્રી.)-પુણ્યશાળી. ચણુમાર (સં. ચક્ષુમાર),-અહીં સ્વરભક્તિ અને કંઠ્ય
 અનુનાસિકમાંથી મૂર્ધન્ય અનુનાસિકમાં સંક્રમ, એ જે વ્યાપાર ખ્યાનમાં
 હોવા થોડું છે. પ્રયણકોષ વચન-જેનું તાત્ત્વિક સ્વરૂપ બહાલ (પ્રણય) છે એવા
 કૃત્રિમ કોપનું બોલવું. લમિ-સુદાં, પર્યત. કામિની-પ્રેમાળ સ્ત્રી (કાદંબરી).

૩૩-૪૨ આઘા-જીઓ કડી ૩૫. સ્નેહ ધણુ-મારે (વિલાસવતીને)
 તે (પત્રલેખા) સાથે બહુ સ્નેહ બંધાયો છે; તેથી મારા મનમાં તેને મળ-
 વાની અતિ તીવ્ર ઇચ્છા છે. ઉદ્દાસ-(સં. ઉદન લઘુ ઇચ્છવું ઉપરથી.
 ઉપગ્રાણ આગંતુક)-તીવ્ર ઇચ્છા, લાલસા. વધારી-મેટી કરી. રંગિ-
 આનંદ ભેર. કોડિ (સં. કોટિ, પ્રા. કોટિ. રકાર આગંતુક)-કરોડ. પત્ર-
 લેખા પરતિ-સંસ્કૃત મૂળમાં ચેતસિ (=મનમાં) બોલ છે. ૩૮-૪૨,-અહીં
 સુદર ભાવયુદ્ધ આલેખ્યું છે. નિષ્કારણવત્સલ-સંતાન પ્રત્યે નિઃસ્વાર્થ
 બહાલ ધરાવનાર. સેહેજ (સં. સહજ)-સ્વાભાવિક રીતે. આત્માધિક-
 પંડથી પણ અધિક. માહાર મન નહિ કામ-માઈ મન કાદંબરીને મળવાને
 અંચળ બન્યું છે; સ્થિર નથી. ઊપાઈ (સં. ઉત્પાદિત, પ્રા. ઉપ્પાદ્ય) -
 ઊપજાવી છે. રાગ-તારાપીડ. વલ્લભમુખ-બહાલા પુત્રનું મોહ. અંતરગત-
 અંતરની, જીમરની. મનિ નવિ પુદ્ગલિ-મનનો વેગ ધણો છે, છતાં તે પણ
 પ્હોચી શકતું નથી. અસલ હાથપ્રતમાં 'મનિ'ને બદલે મૂલિ પાઠ છે.
 એ જ બૂલ ઉ. કા. ૩, ૨૧માં પણ દષ્ટિગોચર થાય છે. અબલા-ઝીને,
 અર્થાત્ કાદંબરીને. માર-કામદેવ.

૪૩-૫૦ વિમાસણ-વિચાર. બક્ષ બોળ્ય-છ સ્વરૂપના ખાવાના
 પદાર્થનું આ ઉપલક્ષણ છે. ત્રિયામા (સં. ત્રિ ત્રણ, ચામ પ્હોર)-રાત્રિ.

ઈંદુ-ચંદ્રમા. મ-મથ-કામદેવ. તતુ-ચરીર. ત્રિમિહિ ન દલિપ-કપમે મટવું નથી. પ્રાકૃત દલ ધાતુ ગત્યર્થ છે. પાશ-દાંસો, જાળ. પરિજન-સેવક. ન ભાવિ-મમતા નથી ધારાગૃહ-સર્વ બાળ્યએથી જાળની સેરો કૂટતી હોય તેવો ખંડ. પુષ્પવાટિકા-ફૂલની વાડી. હર્ષ-હવેલી. હિવાન-આગ. બકુલ-વીથિકા-મોલસરીનાં વૃક્ષની હાર બે બાળ્યએ લાગી રહી હોય એવો હિવાનનો મામ, બકુલની કુંજ. કુલકમસ્થિતિ દાખિ-કુળપરંપરાની, પૂર્વજોની મર્યાદા પામે છે. ચંબી નિ રાખિ-સ્તંભ વત અચળ બનીને મનને રોકે છે; અડમપણું ધારણ કરીને મનને વારે છે.

૫૧-૫૭ અરદુપરદુ-આસપાસ. મં. પરત; અપ. પરહુના દ્વિભાવથી થયેલું ૩૫. એને સં. જાતાવ, પ્રા. જાતમો, ગૂ. જોઈ (= પાસે) સાથે કંઈ પણ સંબંધ નથી. અરદુપરદુ ઉપરથી ગૂ. અરપર થયેલ છે. ખુરી-ધોડાના પમની ખરી. વાલિ (સં. વદ ઉપરથી પ્રેરક અકર્તારિ અંમ વાવ, પ્રા. વજ)-દખ્ખ કરે છે, માણ જોડે છે. હીસાર (સં. હેવાત્વ)-ધોડાનો હણુ-હણાટ. સાંભલીષ-સંભળાય છે. ડા પડિ આખડિ-કોઈ ધોડા ડોકર ખાય છે ને કોઈ પડી જાય છે. સાદી (સં. સાદિત્વ)-અસવાર. કાર્તિક-કૃત્તિકા-ઓએ જીએરેલા કાર્તિકેય. પ્રાસાદ-દેવળ. મયૂરપિચ્છની છત્રિકા-મોરનાં પીછાનું ન્હાનું છત્ર. હીસિ (સં. હૂ, પ્રા. હિસ્સ હર્ષ પામવો)-હર્ષ પામે છે. સકે (સં. શક્ત્યતે, પ્રા. શક્કૃ સંભવિત છે, શક્ય છે)-સંભવ કે સંભાવના બતાવનાર અભ્યય; સરખાવો જાણે.

૫૮-૬૩ શુદ્ધિ-માહીતી, ખજર, સમાચાર. મ્હલ (મં. મિલ્)-મળવું. આલક્ષરના તાલબ્ય સ્વરનો અર્ધસ્વરમાં સંક્રમ થયો છે તે ખ્યાનમાં લેવો. થું (સં. સમમ્, અપ. સિર્ડ)-સાથે. સાહચર્યવાચક અભ્યયના યોગમાં પૂર્વનું નામ સંસ્કૃત પ્રાકૃત અપભ્રંશ અને જૂની ગૂજરાતીમાં તૃતીયામાં આવે છે; તેથી 'ત્રિમિ થું' એવો પ્રયોગ કવિએ યોજ્યો છે. બાબુ-એના ઉપર ભાવ આવ્યો. ત્રેમદષ્ટિ-સ્નેહ ભરેલી નજર. કાદંબરીનિ કલ્યાણુ-કાદંબરી અને એનો સહ સાથ કુશળ છે? આ પ્રશ્ન કહી ૬૭માં પાછો જોવાડ્યો છે. સાંસતા (સં. સમાષ્ઠત, પ્રા. સમાષ્ઠત નિરાંતે શ્વાસ લેતું)-સ્વસ્થ: અનુનાસિકનો ઉપનાસિકમાં સંક્રમ થયો છે. કિહિજી, રહિજી-કહેજો, રહેજો. સંસ્કૃતમાં બીજા વર્ગના ધાતુના વિધ્યર્થ પરસ્પૃષ્ટ ૩૫માં આવતા યાના દ્વીકરણ વિધાનથી પ્રાકૃતમાં દ્યા અને જ્ઞા થયા. તેમાંના બીજાના વંશજ જ માં અપભ્રંશ આપાર્થ એકવચન અને બહુવચનના પ્રત્યય

હિ અને દુનો દહાર લોપ પામી જૂની ગૂજરાતીમાં ઇ અને હ પ્રત્યય જોમેરાઈ કિહિજિ, કિહિજી વગેરે રૂપ થયાં. વિધ્યર્થમાં મૂળે ભવિષ્ય કાળનો અર્થ રહેલો હોવાથી પ્રસ્તુત ગૂજરાતી આગાર્થ રૂપોમાં ભવિષ્યનો અર્થ જીતરી આવેલો છે. વર્તમાન આગાર્થ કહે, કહો; ભવિષ્યકાળ આગાર્થ કહેજે, કહેજો. આ રીતે મૂળ સંસ્કૃતમાં અવિભક્ત ભવિષ્ય આગાર્થ ગૂજરાતી વગેરે દહારની સંસ્કૃતમૂળની ખાખાઓમાં ઉદ્ભવ્યો છે. સરખાવે સંસ્કૃત વર્તમાન ઉપરથી સંસ્કૃત ભવિષ્ય.

૬૪-૬૬ અસવાર (દા.)-મૂળે ઘોડાનો ચડણદાર; પછી લક્ષણથી હાથી રથ આદિ મને તે વાહનનો ચડણદાર. ચડાયુ-ચડાવાયો. જૂની ગૂજરાતીનું આ રૂપ વર્તમાન ગૂજરાતીમાં લુપ્ત થયું છે. હિંદીમાં એ જૂનું રૂપ જળવાઈ રહ્યું છે; ઉદા. ચઢાના, ચઢાયા ઇ. વલ્લભ-વહાલું, પ્રિય. ફલાહલ (મં. કોલાહલ)-અડમડાટ. સ્વામત (ન.)-સત્કાર, જીતારા વગેરેના બંદોખસ્ત.

૬૭-૯૦ નક્ષવટિ (સં. લલાટ) ન.-કપાળે. આરંભના લકારનો પ્રાકૃતમાં નકાર થઈ તે ગૂજરાતીમાં જીતરી આવ્યો છે; જુઓ પ્રા. નિલાહ. નક્ષવટિ પ્રેમ-જ-રેખા-તમારે કપાળે પ્રેમની રેખા લખી વિધાતાએ તમને પ્રેમનું પાત્ર જ નિરખ્યા છે. સમસ્ત શબ્દો વચ્ચે નિર્ધારણાર્થ અભ્યયના આ પ્રયોગ સાથે સરખાવો પૂ. કા. ૧૬, પાઞ, સ્ત્રી-અ-સ્વભાવ. તે પાસિ-કાઈંબરી પાસે, રકંધાવારિ યાપી-અચ્છાદ સરોવર ઉપર સેન્યના મેલાણમાં મૂકીને. મમ-વાતનો ભેદ, સમાચારનો ભેદ લગ્ન વિરમય જમ-પોતાને કેચરકે વિકળ જોઈ તે ખામત જણે અંતરમાં ચરમાતી હોય, અને પોતે વિકળ થઈ તે ખામત વિરમય પામતી હોય તેમ, માહાસ્વેતાનિ કહું-આ અંદાપીડના સમાચાર મહાસ્વેતાને ઝટ જઈને કહો; એમને જે યોગ્ય લાગશે તે એ ક્રરશે: મારી તો આ દશા છે. ચિંતા મનિ-મનમાં ચિંતા સહિત; સાહચર્યોર્થ તૃતીયાનો પ્રત્યય અધ્યાહાર છે. મદલેખાઈ થં-મદલેખા સાથે; તૃતીયાના પ્રયોગ ખામત જુઓ ઉ. કા. ૨, ૬૦, પ્રેમિ થં. આપણિ ધામ-પોતાને ઘેર. સ્વાર્થ વિશેષણ આપણું પ્રા. જપ્પણ (પોતાનું) ઉપરથી થયું છે; અને તે મં. અત્મન ઉપરથી જીપભવેલા પ્રા. જપ્પ (પોતે) સાથે સંબંધ રાખે છે. 'તમે પોતે' એના અર્થનું આપ અને 'તમે અને હ', 'તમે અને અમે' એવા અર્થનું આપણે સર્વનામ એ જ કાટિમાં આવે છે. નિશંક, કિ. સ. (સં. નિર્મલ્લ)-તિરસ્કાર કરવો. ટઝટગ, અબ્બ. (પ્રા.

તિષ્ઠ, સં. સ્તિષ્ ટપકવું) - ટપકાં ઉપર ટપકાં, દડદડ. અણુકહિ, અવ્ય. - કહું ન છતાં, વગરકહો. વધામણી ખાવી-મૂળ અર્થ સારા સમાચારના બદલામાં બહીરના બેકતા થવું; તે ઉપરથી લાક્ષણિક અર્થ સારા સમાચાર કહેવા. સં. ચાલ અને મુજ્ ભોજન કરવાના અર્થમાં પર્ણ છે. મુજ્માં વિશેષમાં ઉપભોગનો અર્થ પણ છે. એ અર્થ 'ખા' ધાતુમાં સંક્રાંત થયો છે. સેવક બલું બવાડું-સેવકને બલું અનુભવાવો, સેવકના ઉપર કૃપા કરે. સુખ કરી નિ-'હાથ, આજ સુખ છે' એમ કરીને, સુખે. પંચગાથુ-જેનાં પાંચ પ્રકારનાં બાણ છે એવો કામદેવ. પંચગાથુ અતિ મારી-કામદેવ વડે અત્યંત હણપથી પાવક-અગ્નિ ઉદસ (સં. ઉદાસ)-માણસના વસવાટ રહિત, જિજડ, મૃચ્છાક-કમળનો દાડો. ઇર્ષ્યા (અવ્ય.)-પોતાની ઇર્ષ્યાથી, પોતાની-મેળે; જુઓ ઉ. કા. ૨, ૮ ઉપરની ટિપ્પણી. દ્વિલિંગ (પ્રા. દ્વિ, દુક્ષ્; સં. દુઃષ્)-દુઃખ, કષ્ટ; ઉપાત્ય ઇકાર આકારને બદલે સ્વરમંકમથી થયો છે અને અંત્ય લકાર સ્વાર્થે છે. સૌધ-છોડવા)નંદ આવાસ, મહેલ, ઉપવન-પ્રમદવન. સ્થિર વાસ-કરીને બેસવું. ઉષ્ય સવિ શીતલ-એકાદ શીતળ ચીજ ન ઉષ્ય લાગે છે એમ નહિ, પણ સર્વ શીતળ ચીજ ઉષ્ય લાગે છે. ગાન નૃત્ય સંગીત વાલ નિ-માવું બળવવું અને નાચવું, એ ત્રિધા સંગીત. ધન-પુષ્કળ, ધણી. બી આણી નિ-મય પામીને. બલા કઠિણ-સારા પ્રમાણમાં કઠણ. હૌઆ (અપ. હુમ્મા, પ્રા. હમ, મં. મૂલ)-થયા. અપભ્રંશમાંથી જૂની ગૂજરાતીમાં આવતાં ૩ અને ૪નો વ્યત્પદ અને પછી ઔકારરૂપે યોગ થયેલ છે. પૃથ્વી પાત હૌઆ-પૃથ્વી ઉપર પડ્યા.

કડવું ૩

૧-૩૨ (૧) બાષ્પ [સં.] - આસ. કાદંબરીની ખાપ-કુમારીપુરની અમાશીએ કાદંબરીની વિહ્વળતા દષ્ટિગોચર થતી હતી તેનો ચિતાર મનમાં ખડો કરીને; જુઓ કા. પૂ. બા. ૨૨, ૩૫-૪૧. ખાપ-ખા મૂળ ઉપરથી જૂની ગૂજરાતીના સંબંધક કૃદંતના ૫ પ્રત્યય વડે થયેલું ૩૫. એ પ્રત્યય પ્રાકૃત હમ ના સ્વરોના એકીકરણથી ઉત્પન્ન થયો છે. એ જ પ્રાકૃત પ્રત્યય ઉપરથી જૂની ગૂજરાતીના સંબંધક કૃદંતના બીજા બે પ્રત્યય અ અને ઈ થયેલા છે. એ ત્રણમાંનો છેલ્લો જ અત્યારે વપરાટમાં છે. (૨-૩) મૂળનો ભાવ અહીં બાલજી બદલી નાખ્યો છે; ફેરફાર બંધબેસતો છે. (૪) માનિઉ-પ્રીતિદાનથી સત્કાર્યો. નિવેશ પું. [સં.] - ધર. (૭-૯) અસ્ત

રખંદન ન.-એહો ઊધડી બોલવા એહ હાલવા તે. લજ્જ લીધી-લજ્જા
 ગ્રહણ કરી, શરમનાં માર્યા બોલ્યાં નહિ. વ્યામોહ-શુદ્ધિ ખોલી તે, શુદ્ધિ-
 ભ્રમ. એહ પું. [સં. હોમ]-વિર્જણપણું, મેતાપ. જેહતુ-જેનાથી, જેને
 લીધે. જૂની ગૂંજરાતીમાં અપાદનાર્થે તુ પ્રત્યય બાજત જુઓ કા. પૂ.
 બા. ૧૫, ૨૨-૨૩, લાજતુ ઉપરની ટિપ્પણી. (૧૦) અનુરોધનુ સાજ-
 સામાની મરજી જેઈ તે અનુસાર વર્તવાની તત્પરતા. શિરીય-કાળિયા
 સરસનાં ફૂલ. એ રંગે લીલછોયાં, વાસે મધમધતાં અને બાંધે સુકુમાર
 હોય છે. (૧૧) પીડા કયું અંગીકાર-પીડાનો સ્વીકાર કયો. (૧૨) કુલ-
 કર્મનું વિવિહાર-કુલકર્મથી અર્થાત્ કુલપરંપરાથી ચાલી આવેલી રીતિ,
 પ્રણાલિકા, કુલમયોદા. જેહિ હદિ વસુ-જુઓ મૂળ જનમિયુદ્ધમનસિ-
 હાયાનાં કન્યકાનામ્. (૧૫-૧૭) આ બધાં વાક્યો અદારમી કડીના કામ
 બોલનાં વિશેષણ છે. કઠોર પીડા-આકરી બાધા, પાકું દુઃખ. મધ્યવર્તી-
 શરીરની અંદર રહેનાર. અકાંડ વ્યાધિ-જેમ શિકારી [વ્યાધિ] એકાએક
 [અકાંડ] શિકારના અંગને ભેદે છે અને રૂપ(હરણ)નો નાશ કરે છે, તેમ
 કામદેવ એકાએક અંગને ભેદે છે અને રૂપ(કાંતિ)નો નાશ કરે છે.
 આદ્ય દ્વાયપ્રતમાં 'અકાંડ વ્યાધિ મમ' બેદિ' એવો પાઠ છે. તેથી
 ઉત્તરાર્ધમાં પુનરુક્તિનો પ્રસંગ ગ્રાસ થાય છે. એને લીધે 'અકાંડ વ્યાધિ
 અંગ બેદિ' એવો પાઠ કદ્યો છે. અલીક ધન્વી-એરેલ ધનુષધારી, ધનુ-
 ધર્મનું નામ લજ્જવનાર. સાચો ધનુધર્મ હોય તે મર્મસ્થાને ધા ન કરે.
 મર્મસ્થાન અવધ્ય ગણાય છે; જુઓ સિદ્ધચંદ્રની ટીકા. પ્રણાપહારી
 કાલરૂપ-જીવ લેઈ જનાર જમ જેવો (કામ); મૂળમાં સયઃપ્રાણાપહાર-
 ક્ષમેણાકાલમૃત્યુના છે. કૃતાંત-મૃત્યુ. (૧૮) સખીદું થં કામ?-સખી શા
 કામની? (૨૦) પુષ્પકોમલકામ તેહ-કાદંબરી ફૂલના જેવી જેની કાયા
 કોમળ છે એવી છે. વજ્રમિ [સં. વજ્રમય]-વજ્રરૂપ, વજ્ર જેવો. સંપ્રસારણ
 બાજત જુઓ કા. પૂ. બા. ૧૨, ૧૦૪, તથ્યમઈ. (૨૧) મનિ-આદ્ય
 દ્વાયપ્રતમાં 'મૂર્ક્ષિ' પાઠ છે; જુઓ કા. ઉ. બા. ૨, ૪૨ ઉપરની
 ટિપ્પણી. નવિ ઊપજિ-ઊપજતો નથી, પ્રગટતો નથી, સૂઝતો નથી. (૨૨)
 દુર્ધટઘટના ચતુર-અસંભવિત યોગ ઉત્પન્ન કરવામાં કુશળ. (૨૩)
 આરંભ મિથ્યા-હું જેહા હું તો મારી પ્રવૃત્તિ નિષ્ફળ અને મને દુઃખ
 દેવાના પ્રકારરૂપ જણાય છે; અર્થાત્ મારી જ મિથ્યા પ્રવૃત્તિથી વિધાતા
 મને દુઃખ દેવા માગે છે. નહિતરિ-અહીંથી કડી ૩૨ પર્યંત ચંદ્રાપીડને
 દુઃખી કરવા અર્થે વિધાતાની દુર્ધટ ઘટનાનું નિરૂપણ છે. નહિતરિ [સં.

નહિ + તર્હિ]-જ્યારે એમ ન હોય ત્યારે, જો એમ ન હોય તો; ઉત્તર ભાગ સાથે સરખાવો મરાઠી તર. મુઝારિ [પ્રા. મઝ્ઝામર; સં. મઘ્ય]-માંહિ, મધ્યે. પ્રા. આર, સં. કાર (સરખાવો કોંકાર, કકાર વગેરે) પ્રત્યય સ્વાથે છે. સરખાવો સ્તનકર વિ. (૨૪) શાનિ હેત-શા હિત માટે; તાદૃશ્ય પ્રયોગ. અમાનુષી અવની-મનુષ્ય નહિ એવા કિંનરોનો ખંડ, કિરુપુખંડ. આશરમિ-આશ્રમમાં. (૨૭) તરલિકાની વાત પૂછી, 'કથોલુ કહુ મમં'-'તરલિકા દેખાતી નથી એ વાત [કથા]નો મુલાસો કરો' એમ કહી મેં તરલિકાની હકીકત યા માટે પૂછી? તાં-તેટલામાં. એવ [પ્રા. સિવ્ય, સં. સિવ્ર]-સત્વર, જલદી. (૩૧) રકંધારાર-છાવણી.

૩૫-૪૩ (૩૫) અંદ્રમણિ-અંદ્રકાંત. (૩૬) વાત માંડી-કાદંબરીની વાત કાઢી. વિખ્યાત [સં.] મેં કહેલું, માંડે કહેલું (avowed). (૪૦) વિહિલા [-પ્રા. વેમ, સં. વેગ]-જેલા, સરખાવો સં. મન્દ ઉપરથી મોડું. આશા તમનિ જોવાની નિમેષ ન સહિ લમાર-કાદંબરી તમારા દર્શનની લાલસા [આશા] રાખે છે ને આંખને પલકવા પથુ દેતી નથી; અર્થાત્ નિમેષ રહિત આંખે તમને જોવાને ઉત્સુક થઈ રહી છે, એ ઉત્સુકતા જ એને ટકાવી રાખશે. (૪૧-૪૩) કડી ૪૧ માં ઓત્સુકમ, ૪૨ માં મેળા-પની આશાથી થતો હર્ષ અને વિલંબથી થતો વિપાદ તથા ૪૩માં અસમ્ય વિરહવેદનામાં ધૃતિનો નિર્દેશ છે. પહેલી બે કડી દ્વારા જ્ઞેલા ચાલી નીકળવાની ગૂઢ પ્રાર્થના અને ત્રીજી કડી દ્વારા મેળાપ થવા વિશેની શંકાનું સમાધાન નિરૂપિત છે.

૪૪-૪૭ (૪૬) શીસ આધાણુ-વાત્સલ્યથી માથું સંધવું તે. પાખિ-વિના, સિવાય. અંબા-મા. (૪૭) ઉમ્મંખલ [સં. ઉત્ + શ્વલા (સાંકળ)]-વડીલ પ્રત્યે આધીનતા ન ખતાવનાર, વડીલની અગાં ન માનનાર. શ્રેય-કલ્યાણ.

૪૮-૬૩ પૂર્વની બે કડીમાં અંદ્રાપીડના મનની ચિંતા સંક્ષેપમાં વર્ણવી કવિ અહીંથી તેનું વિસ્તારથી નિરૂપણ કરે છે. (૪૮) હિવેખી પરિવાર-રસાલો સાથે લેવાની દરકાર ન કરી. અ [પ્રા.; મં. જ]-પાદપૂરણાર્થ અબ્ધ. નિશિ-નિશ્ચય, નક્કી. (૪૯) દુસ્તર-તરી ન શકાય એવો. વાંછિત-પ્રચ્છિત. તેથી-તે હાથ ઉપરથી. (૫૦-૫૧) લખાણ બદુ જ અત્યુક્તિ ભરેલું છે. ખેદ-શ્રમ. લોળ ક્રિ. અ. [સં. હદ + યા; સરખાવો હદ + ચલ]-

મગ્ધપથી જવું. મનનું ભંગ-નિરાશા, નિરાશપણું, રંગ-હિસાહ. (૫૨) પિતા તણિ-પિતાને; જુઓ હે. વ્યા. ૧૮૧૪૧૪૨૫૧. ખાર-કોધ; સર-ખાવો કચ્છી ખારો (કોધી). (૫૩) અપધાત-ધાત, કમોત. (૫૪) પળા કિ. અ. [સં. પલ્લવ]-જવું, હાલ અંત્ય વરડી દૂંકાવાઈ પળ વપરાય છે. થિકુ-સતાર્યં દ્ય ઉપપદ ઉપરથી અકારને ઠેકાણે ઇકારના સંક્રમથી થયેલું ૩૫; જુઓ કા. ઉ. ભા. ૨, ૨૪ ચક્ર. (૫૫) સકંધાવાર પું. [મં.]-લક્ષર, દિગ્વિજયનું સૈન્ય જે પાછળથી લેઈને આવવાનું વૈશંપાયનને કહ્યું હતું તે. (૫૬) શીખ સ્ત્રી. [સં. શાસ્ત્રના કર્મણિ અંગ શિષ્ય (આત્મા યવી) ઉપરથી]-આત્મા, જવાની રમ્મ, થાપિ-માન્ય રાખે; સરખાવો જિયાપવું. (૫૭) તે પછી વિરહિ મરશિ-અહો તે સર્વનામ કાદંબરીના માટે છે. આદર કરશિ-‘ભલે પધારી’ કહી અને વધાવી લેશે. સંદેહ મન મહા ધરશિ-માફ મન જીવ દેવતાની શંકા આણુશે, જીવ નીકળી જવાનો અને બપ હિત્વન થશે. (૫૮) મન્મથ મહિલાની.....નહિ જાજિ-મહાશ્વેતાએ કેપરકના મુખે એવો સંદેશો કહાણ્યો છે કે કાદંબરી કામજીવરથી બહુ જ પીડાય છે; તે કહે છે કે તેડા વગર હું ઉજળયિની નહિ જાજિ-શી રીતે જાજિ? માહારિ મન ન બાળ્યુ-એ સંદેશો અને રચતો નથી; અર્થાત્ એ સંદેશાની વાત મને રચતી નથી. (૫૯) મર્મ-રહસ્ય, ભેદ. મર્મ [સં. મર્મનું ન.]-આધાર, કલિ કરી નિ-કળે કરીને, મુક્તિથી. કલ, કળ (સ્ત્રી.) સં. કલા ઉપરથી છે. કરાવિ-સધાવે. (૬૦) કુદ્દુર સાંભળું-આદર્શ હાયમનમાં ‘કુણુ વિવેકી’ છે, તે લેખકે બીજા ચરણમાંથી શૂલથી અહો જિતાર્યું છે. શૂળમાં કસ્યા-ન્યસ્ય ધ્રુતં ધોતવ્યમ્ । છે, તે પ્રમાણે અહો સુધારી લીધું છે. કુદ્દુની મતિ રથાનિ-ઠોની શુદ્ધિ ઠેકાણે છે, ઠોણુ સ્થિર શુદ્ધિનું છે? પ્રીછિ સાન-મારાં એન [સાન, સં. સંજ્ઞા] પિછાણે. કહિ નિદાન-નક્કી કહે, જરૂર સલાહ આપે. (૬૧) કહીઈ, ગ્રહીઈ, વહીઈ, સહીઈ-આ ચારે અકર્તારિ વર્તમાન ત્રીજા પુરૂષનાં એકવચન છે; તેમાંનાં ‘કહીઈ, ગ્રહીઈ’ એ જે પદ ‘કહેવાય, ગ્રહેવાય’ એવા અર્થમાં છે અને ‘વહીઈ, સહીઈ’ એ જે ‘વહેવી, સહેવી’ એવા અર્થમાં છે. (૬૨) વખાણિ [સં. વ્યાખ્યાન સમજૂતી]-સમજાવે; સરખાવો જૈન વખાણુ. તાપ-પરિતાપ. (૬૩) કહીઈ-ક્યારે પછી, કેટલોએ વખત જતાં પછી. વલિ લાગી-વળમાં આવી, ઘાટ બેઠો. મન્મથનિ બહુ બાણુ-એ ચંદ્રાપીક કામદેવને અનેક બાણુ સાથે તાકવાનું યોગ્ય નિશાન બન્યો; અર્થાત્ તેનું શરીર અનેક કામખાણે બેદાર્યું. પાત્ર લક્ષ્ય-યોગ્ય નિશાન. નિબાહી [પ્રા. નિબાહિષા, સં. નિર્વાહિતા]-ગાળી.

૬૪-૭૩ (૬૪) દરાપુર-હાથ મંદસુર; તે રજપૂતસ્થાનમાં માળવામાં આવ્યું છે. (૬૫) દાઝિ ઓ. સંતાપ, પીડા. (૬૭) જગનાથ-પરમેશ્વર. (૬૮) લવલેશ પું. [સં. લવ, લેશ પું. બામ]-અંશ, અર્ધ અંશ; પર્વાય-દંદ. (૭૧) અભિજ્ઞાન ન. [સં.]-ચિહ્ન, નિશાની. નિદાનિ અબ્ય.-નજી. (૭૨) વરિસ ન. [પ્રા.; સં. વર્ષ]-વરસ. જીવીષ-જીવાય; જીવી શકાય. (૭૩) આલંબન ન. [સં.] ટેકા, આધાર. આ કડીનું પૂર્વાર્ધ આદર્શ હાથપ્રતમાં ત્રુટિત છે. પડેલા અક્ષરોને રચાને શિરોરેખાઓ દોરી છે તે ગણી જોતાં આઠ થાય છે. તે ઉપરથી સંસ્કૃત મૂળને આધારે ત્રુટિત ભાગ મેં કદાપી કાઢી જોમેયો છે. જુઓ મૂળ કિમવર્ત મયા ચ રિયતેનાપિ સાધનીયમ્ !

૭૪-૮૮ (૭૪) વિકચ વિ. [સં.]-[હર્ષથી] વિકાસ પામેલા, વિકસિત. (૭૫) લોભ પાખિ પ્રીતિઃ-અહો કેપૂરક ! તારી આ લોભ વિનાની -નિઃસ્વાર્થ પ્રીતિ વડે મારા ચિત્તમાં તું પ્રેમ જીવળવે છે. (૭૬) તુઝ સાયિથી [તવ સાયે (સાહચર્યે) સ્થિત]-તારા સંઘાતમાં છતી, તારા સાયમાં રહેતી. ક્ય ઉપપદ ઉપરથી થયેલ સત્તાર્ય વિકારી પ્રત્યયનું ઓલિંગ રૂપ, તેથી; જુઓ કા. પૂ. બા. ૨, ૪, દીન થકા તે હાથ, અને કા. પૂ. બા., ૧૧, ૮૬, બંદી માર્દાંથી ઉપરની ટિપ્પણી. (૭૭) પછિ કહ્ તાં એહ-આદર્શ હાથપ્રતમાં 'પૂછિઉ તાં એહ' એવો પાઠ છે અને મૂળમાં તેને ઠેકા આપતો જગ્રાક્ષીત્ જોલ છે. પરંતુ પત્રલેખા પ્રત્યેની ચંદ્રાપીડની આગામી ઉક્તિમાં પ્રશ્નવાક્ય છે નહિ. તેથી પાઠ સ્વેજ ફેરવ્યો છે. (૭૮) કાપ-કાદંબરીના દેહને, કાદંબરીના પંડને. (૭૯) વિશેષ પું. [સં વિશેષ]-ખાસ ખાખત. અહીં કાદંબરી ઉપર ચંદ્રાપીડના હાથદસ્કતના પત્રની માગણી પત્રલેખાએ કરી છે તેના સંબંધમાં પુલિને કે બાલજે મૂળમાં કે અનુવાદમાં કંઈ પ્રુલાસો કયો નથી ! (૮૦) આગા કહિ ઉદ્ધાસ-‘ફરમાવિયે’ એમ પ્રસન્ન મુખથી કહ્યું. (૮૧) લેવા કામિ-લેવા કાળે. (૮૩) અપાર, સ્વામી-પરમ આગ્રા, મહારાજ ! બીજા હુકમની વાટ ન જોતાં ધણીના કચનને હેલો હુકમ ગણી તે તત્કાળ આથે ચડાવવાના પ્રસન્નમાં આ ઉદ્ગાર પૂર્વે વપરાનો હતો; જુઓ કા. પૂ. બા., ૨, ૧૦૧; સર-ખાલો સં. પરમ [જુઓ કુ. સં. ૧૬૧ ૩૫]. તતઃ પરમવિયુક્ત્વા પ્રતત્યે મુનિમણ્ડલમ્]. (૮૪) ઉદ્ધાસ-જડ્ડ હર્ષથી, જડ્ડ પ્રસન્નતાથી. કરણાય પ્રત્યય લુપ્ત. વ્યુત્પત્તિ સાર્વ જુઓ કા. પૂ. બા., ૮, ૮૬ ઉપરનું ટિપ્પણ. (૮૫) આપણિ કર્ણથી-ગોતાના કાનેથી; જુઓ કા. પૂ. બા. ૨, ૪૫

ઉપર ટિપ્પણી. સંદેશ જાણીકા કામિનીનિ-કાદંબરી પ્રત્યેના સંદેશા જેવું [જાણીકા] મનોહર (કર્ણુજીખણ). મૂળમાં અનેકવર્ણરૂચિર સંદેશમિવ છે. તેમાં શબ્દશ્લેષથી પોસાતો સાધારણ ધર્મ અનેકવર્ણરૂચિર આપેલો છે, તે મૂકી દીધાથી અનુવાદમાં અરપટતા આવી છે. જાણીકા અહીં ઉપમાવાચક છે; જુઓ કા. પૂ. બા., ૨૫, ૬, જ્યાં ઉપરની ટિપ્પણી. પ્રીતિનું અહિનાથુ-રૂપરૂપ ઉપર પોતાની પ્રીતિની નિચાની તરીકે. (૮૮) પત્રલેખા ...નયથુ ધરતી નીર...દીન ચર્ષ અધીર-જુઓ મૂળ અમલ્લશબ્દવા કૃતય-લામપિ વાણ્યવેગમપારયન્તી સપારયિતુમ્।

૮૯-૧૦૩ (૯૧) શુણુ સઘળા દોપિ વીટયા-મારા સર્વ સદ્ગુણો તે તે દોષે વેદિત બન્યા છે, તેના ઉપર ચડેલા દોષના પડને લીધે દોષરૂપ દેખાય છે. વીટયા [સં. વેદિત, ગ્રા. વેદિઝ]-છવાયયા. કયો શુણુ ઢંકાર્જીર્ષ કયા દોષરૂપે દેખા દે છે, તે કહી ૯૨-૯૩માં દાખલા તરીકે જણાવે છે. (૯૨) જમ, યથા-જેમકે, દાખલા તરીકે. રુક્ષપણું-કર્કશપણું. (૯૩) પાપ-કુષ્ટ આચરણ. (૯૪) કાઠાવીકા-કાઠાવાપ, કહેવરાવાપ. (૯૬) કુલધર્મ-કુળની નીતિ. (૯૭) ઉલ્લસિ [મં. તદ્ + લ્પ્ (મચ્છા રાખવી)]-તીવ્ર મચ્છા રાખે છે; જુઓ કા. પૂ. બા., ૮, ૮૬ ઉપરની ટિપ્પણી. સેવા કરે-સેવા કરે. જાણીકા મનનું વિત્ત-તું કાદંબરીને મારા મનનું ધન-સર્વસ્વ સમજાવે. (૯૮) પરપંચ [સં. પ્રપન્ચ]-વ્યવહાર, રહેણી, આચાર. સંચ-પ્રક્રિયા, તદબીર. (૧૦૧) યતનિ [સં. યત્ન પું. સંભાળ; જુઓ ર. વં. ૧૨। ૫૬। મહાન્ હિ યત્નસ્તવદેવદારો।] સંભાળ માટે, જતન માટે. જૈન જયથા (=જીવરક્ષા) પ્રસ્તુત શબ્દ સાથે સંબંધ રાખે છે. (૧૦૨) યત્ન કરજી જાતિ-જાતનું જતન, કરે. 'કરજી'માં આશ્ચર્ય ખીમ પુરુષ એકવચનનો ઉપયોગ છે, તે સં. સ્વ, ગ્રા. સ્વ, અપ. હુ ઉપરથી જીતરી આવ્યો છે. એ બહુવચનનો બ્રમ ઉપજાવતો હોવાથી પાછળથી વ્યવહારમાં લુપ્ત થયો છે. (૧૦૩) રહિ, આવી-રહેને, આવે.

૧૦૪-૧૨૨ (૧૦૫) વૈશંપાયન કેટલકા-અંતરકા વિશેષ અધ્યાહાર છે તેની સાથે કેટલકા વિશેષણનો અન્વય છે. (૧૦૮) પ્રેમલોચન-જીમળ-કાથી જીમળતાં નેત્ર. વાન [સં. વર્ણ ગ્રા. વણ્ણ]-કાંતિ, રૂપ. (૧૧૧-૧૧૨) કુંવરને મૂળ કૂટી છે તેને અહીં મરકત મણિના અંકુર સાથે, હાથીની મદલેખા સાથે, ચંદ્રમાના લક્ષ્મ સાથે અને કંમળ ઉપરની બમરાની હાર સાથે સરખાવી છે. જાણીકા અંકુર મરકત મણિના-લીલમમાંથી ફૂટતી

લીલછોા ટસરો જેવી. મદ્દેખા-હાથીના કુંભરચળમાંથી ઝરતો મદ્દનો રેલો. લક્ષ્મ ન. [સં.]-ચિત્ર, ૩૫. (૧૧૩) અંજનરેખા-કામળના રંગની લીટી, જેથી ચિત્રનું રૂપ ખીલી નીકળે છે. તારુણ્ય-જુવાની; અહીં એમાં ચિત્રનો આરોપ ગમ્યમાન છે. મદનદીપકન્વાલ-કામવાસના રૂપી નવા પ્રગટતા દીવાની રંગની લીટી એટલી ધૂણીને અહીં મૂઝમાં પરંપરાએ આરોપ કર્યો છે. (૧૧૪) કુહિલધ-મહા કબે, ધણી ચિંતા ઉપજાવ્યા પછી. (૧૧૬) થં કહું હું મમ્-તમ સરખા મમ્-જને અનુભૂત થ મમ્ (રહસ્ય, ખાંચખૂંચ) મારે જાણાવવાનું હોય ! (૧૧૮) સકિ-હિત્રેક્ષાવાચક ખવ્યય છે. વ્યત્પત્તિ માટે જુઓ કા. ઉ. ભા. ૨, ૫૮, સકે ઉપરની ટિપ્પણી. (૧૧૯) અવલોક યુ. [સં.]-દર્શન. (૧૨૦) ભાવ-વિચાર બિહવા તે, સંકલ્પ થવો તે, (૧૨૧) વ્યાપ્તિ સ્ત્રી. [સં.]-વ્યાપ્તિથી, સમગ્રપણે.

કડવું ૪

૧-૧૦ (૧) કંઠિ હાથ ધરી-રાગએ પોતાનો પૃથ્વીનો ભાર ધારણ કરવા સમર્થ હાથ કુંવરના કંઠે મૂક્યો, એવો અર્થ મૂળમાં છે; તે અશક્તિ દિવા નયજાઈની ભાંતિ દૂર રાખી વાતસમ્પન્નો બાવ દર્શાવવાને અર્થે યોગ્ય જ છે : બાલજીનો અનુવાદ તે જોતાં બૂલ બરેલો છે, જુઓ મૂળ અલ્પલઘ્ન્યાસદેશે સહસ્રમેદિનીમરોદ્દહનગુણા લોલંબેન. શનિ શનિ (સં. જનૈઃ જનૈઃ)-ધીરે ધીરે. (૪) અસલ હાથ પ્રતર્થા 'ત્રિમિ સાહામી આવી સમુદ્રની જમ વેલિ' એવો બધ પાક છે. મૂળમાં હિન્દુદયાવલોકન-લોલામિવ વેલામ્ છે. તેને આધારે પંક્તિ સુધારી લીધી છે. વેલિ (સં. વેલા)-ભરતી. કુતવિધાનથી અંત્ય 'આ'નો 'અ' યર્થ સ્વરસંક્રમથી તેનો ધકાર થયો છે. કબ્જ કાઠિયાવાડમાં વીર, વેળ સબ્દ ભરતીના અર્થમાં અત્યારે પણ વપરાય છે. (૫) રેય (સં. રેયા-રેખા)-મૂછનો દોરો. શૈશવ ન.-શિશુપણું, બાળપણ, (૬) પામિવા-કૃદંતનામ બનાવનાર સંસ્કૃત પ્રત્યય પ્રત્યય ઉપરથી અપભ્રંશ એવ પ્રત્યય થયો છે; જુઓ હે. વ્યા. / ૮ / ૪ / ૪૩૮. તે ઉપરથી હેતુર્થ કૃદંતના સંસ્કૃત ક્રમ પ્રત્યયના અર્થને એવ પ્રત્યય અપભ્રંશમાં બિપજ્યો છે; અને એ અપભ્રંશ પ્રત્યય ઉપરથી જૂની ગૂજરાતીમાં 'એવા', 'પવા' પ્રત્યય બિતરી આવ્યા છે. તે જ હાલ 'વા' રૂપે અને વૈકલ્પિક 'ને' નિપાતના બિરેવાળા 'વાને' રૂપે ગૂજરાતીમાં વપરાય છે. પામિવા, પામેવા વાસ્તવિક રીતે પામિવું કૃદંતનામનું તાદર્થ્યોધિકારનું રૂપ છે. બિલંજુ (સં. ઉપાલમ્, પ્રા. ઉવલમ્)-

કપકો; અર્થાત્ પરણાવવામાં દીલ કર્યો ખામત. આમ-પા-તાલબ્ય મંયુક્ત-
વ્યંજનના કંઠ્ય હિચ્ચાર અને સ્વરભક્તિ સાથે અંત્યાક્ષરમાં યકારના
પ્રદોષથી સં. જાણાનું આ વિકૃત રૂપ બન્યું છે. યકારના પ્રદોષ ખામત
સરખાવો દહ-ઝાહ-ઝાહું (= ઝાહાપણુવાળું). એકાંતિ, અબ્ય-નછી.
ખાંતિ (સં. ક્ષાન્તિ; કમ્ મહાવું ઉપરથી; જુઓ હે. જ. સં., ક્ષાન્તિઃ
શોમાકામનયોઃ ।)-ધ્ર્ઞા, ખાંત. પિયાર-પારકો, પરણીને આણેલી સ્ત્રીનો.
સં. પર ને સંબંધાર્થે ક પ્રત્યય લાગ્યાથી પ્રા. પરઠ્ઠ, પારઠ્ઠ અને પરાઠ્ઠ બોલ
ઊતરી આવ્યા છે. પારઠ્ઠ પારઠ્ઠ પરથી અને પરાઠ્ઠ તથા પિયાઈ પરાઠ્ઠ
પરથી થયા છે. (૧૦) એહવાં હાસ્ય-એવાં હાસ્યનાં વચનથી; કરણાઈ
પ્રત્યય હ્રુમ્. શરીરસ્થિતિ-શરીર ટકાવી રાખનાર આહાર, ભોજન.

૧૧-૨૪ (૧૨) પાઈ-માઈત, પાસે, હારા. તરફદારોના અર્થના
પદ ઉપરથી આ અબ્યય ઊતરી આવ્યો છે. ખાણુના અર્થના એ જ શબ્દ
ઉપરથી મુકાબલાના અર્થમાં જૂની ગૂજરાતીમાં પાખિ, પાહિં, પાઈ અને
વર્તમાન ગૂજરાતીમાં રાહિત્યના અર્થના પાખે, પેં નીપજેલ છે. સંભાવ્ય
પૂર્વરૂપ પાહિંનો મહાપ્રાણુ ઊડી જઈ પાઈ રૂપ થયું છે. રસભોજન-ખટ
રસનો આહાર. (૧૩) ઉચ્છુક (સં. ઉત્તુક)-ઉત્કંઠિત, વૈશંપાયનને મળવાને
જેનો જીવ જીવો થયો છે એવો. શરીર-શરીર, પંડે, જાતે. (૧૪) સિ
(સં. સહ)-સાથે. જૂની ગૂજરાતીમાં સિહી, સ્થં અને વર્તમાન ગૂજરાતીમાં
થં એ જ મૂળ ઉપરથી છે. સરખાવો સંસ્કૃતમાં સહને જાહે સનો ઉપયોગ.
સિ સાદ-મેટથી. સંગા (સં.)-સાંકેતિક ચેતવણી, નિશાની. (૧૫) પૂર્ણ-
બરાઈ બધેલું, બરપૂર. પ્રકાશ-જહેર, વિદિત, જાણીતું. (૧૬) પદ્માણુ
(પ્રા. પદ્માણ, સં. પર્યાણ)-પદ્માણુવું તે, ચડી બેસવું તે. હકાર આગંતુક
છે. (૧૭) ચૂવટું (ચૂ. પ્રા. ચડ, સં. ચતુર-ચાર; વાટ, પ્રા. વટ, સં.
વર્ત્મન-રસ્તો)-ચકલું. હાર-રાજહાર, દરબાર. (૧૮) રક્ષિ (સં.)-કિરણ.
પાવક જ્વાલા હોમ-હોમના અગ્નિની જ્વાળાઓ. (૧૯) પૂરણુ-પૂરેપૂરું,
સંપૂર્ણ. (૨૨) ખેડિયા (સં. ક્ષેત્ જવું)-ચલાવ્યા, હાક્યા. તુખાર (સં.
તુખાર-તુખારિસ્તાનો-ધોડો; જુઓ પૂ. કા. પૂ. ૮૦, પં. ૧૧ ઉપરનું
ટિપ્પણુ. પરિવાર-વળાવવા આવેલાનો રસાલો. (૨૩) કુમુદિની-પોયણી.
સમંધ (સં. સંબદ્ધ)-સમીપરથ, હૂંકડો. સમિ-સમય. (૨૫) જપાકુસુમ-
જામુદીનું ફૂલ. બાસ્વત (સં. માસ્તવ)-નેજસ્વી. સ્કંધાવાર (સં.)-છાવણી.
લીલાઈ-રહેજમાં, વગરશ્રમે, રમતાં રમતાં.

૨૫-૩૬ (૨૫) બાઈ-આ બોલતો અન્વય ઉત્તર દળના વૈશંપાયનનિ સાથે કરવાનો છે. બદ્ર (સં.)-ભલૂં. સીધાં (સં. શિદ્ધ)-સિદ્ધ થયાં. (૨૬) ઉત્તરી (મં. ઉત્તરીય)-ઉપવત્સ, ખેસ, કુપટો. (૨૭) પટગૃહ (સં.)-તંબુ. (૨૮) તીક્ષ્ણ-આકરા, ઠપકાનાં. (૨૯) ગાલિ (પ્રા.)-અસભ્ય વચન, માળ. (૩૦) અણુખોત્યાં-ખોત્યાયાત્યા વગર, મૌન. સીધાં અભ્ય. (સં. શિદ્ધમ્)- પાંચરાં, તરત. (૩૧) કુફ દિશિ-એ એ પડખે. ઇધાણુ (પ્રા. અદિગ્ગાણ, સં. અમિહાણ)-એળખવાની નિશાની, એધાણી. (૩૨) વત્ત ગિદિ-માથું ઢાંકે છે. વિવેક-આ તો સામાન્ય રાહદારી નથી, સુવરાજ ચંદ્રાપીડ છે એવી પ્રતીતિ (૩૩) રાગકુંઝર-રાગપુત્રો. જીભઈ-જીતાવળા ચઈ, ડોડીને. (૩૪) વિચાર-સમજાયુ બરેસો, હાપણુનો સંકષ્પ. (૩૫) હેકલિ (પ્રા. હેઠા, હેઠિલ, સં. અઘસ, અઘસ્તન)-તળે. (૩૬) જિયાત્યા (પ્રા. જચાઢ દિક્ષગીર થવું)- શોકાતુર. પ્રકંભ-દીર્ઘ, લાંબી, અત્યંત. (૩૭) ઉપલબ્ધ પાઠ જપ્ત અને અન્વય ન થાય એવો હોવાથી મૂળ સંસ્કૃતને અનુસરી સુધારી લીધો છે; જુઓ મૂળ તત્કાલપ્રણયિની મૂર્છા સા-ધારણમકરોત્ત. (૩૮) કેશવાળી (સં. કેશ ધોડાની ડોક ઉપરના વાળ, ઘાર સમૂહ)-માળ. હવિ થં થશિ બાઈ! નાટ ?-અરે બાઈ વૈશંપાયન ! તું જતાં કરી હવે ખરેખર માઈં થં થશે ? નાટ વિશે.-ખઈં, નાટ અભ્ય.-ખરે. અનાટ વિશે.-ખોટું. જુઓ ઉદ્ભવકૃત રામાયણ, સં. કાં., ૨, ૩૦, નેહિ યોજનન થયો તે નાટ, શત યોજનન સુરસા મુખ વાટ; બહદેવકૃત બમરગીતા, ૮, અમે અગણ્ય એવાં નથી નાટ, તું દેહડી કાળો ક્રિયા દ્વખ માટિ. જુઓ વળી રત્નેશ્વરકૃત જૈમિનીય અશ્વમેધ, ૧૭, ૧૩૮, પાછળ શિદ્ધ રથા ? કહો, સ્વામી ! કઈં કામ અનાટ. (૩૯) વિકળ-વ્યાકુળ. મૂઢ-દિઝૂમૂઢ (ઈન્દ્રિય વિશેષણ). ઉત્પ્રેક્ષા (સં.)-અટકળ. સંભાવના (સં.)-કલ્પના. મૂઢ (સં. પ્રૌઢ)-વિશાળ.

૪૦-૫૩ (૪૦) આકંદ (સં.) ન.-રુદન. ઘામણું (પ્રા. દયાવળ રંક; સં. દય દયા ખાવી)-દયાવાન. (૪૨) જીવિત (સં.) ન.-જીવતર. ઉદ્ધસ (પ્રા. હવ્વસ વિશે, સં. હદ્ધસ પ્રે. દેશનિકાચ કરવું, વસતી રહિત કરવું) વિશે.-વસતી રહિત, ઉજ્જડ. ઉદ્ધસ્ત બોલ આ અર્થમાં વપરાય છે, તેનો સંબંધ સં. હદ્ધસ્ત સાથે છે. દિશિ-દિશા. નિવેશ (સં.) ખું-રહેવું તે, નિવાસ. (૪૩) ઉત્પાત (સં.) ખું-વિનાશકારક બનાવ. (૪૪) કાદંબરીઠ થં કાન્-કાદંબરીથી અર્થાત્ કાદંબરીના સમામમથી પણ શો અર્થ ? કે યકી બાળિંદાઝ-કુઃખમાં બાગિયાપણું કેના વડે, કોણ મારી દાઝ જાણનાર

હવે રથૂં ? (૪૫) સકળ વિદ્યા ચિત્ર-સર્વ વિદ્યામાં કુશળતાથી વિરમ્ય
 જીવન્નવતો. (૪૬) દહીશિ-હું દહીય. અપશંચમાં બવિધ્યકાળના કદિસ્તિમિ
 રૂપનો અંત્યાક્ષર ખરી પડી બવિધ્ય પડેલા પુરુષ એકવચનનું જૂની ગૂજ-
 રાતીમાં દહીશિ અને તે ઉપરથી વર્તમાન ગૂજરાતીમાં દહીય કપ થયેલ
 છે. (૪૭) એક-એકાદ, દ્વાદશ. પાંદ-આ વખતે, હવથા (૪૮) મિ મેડે-
 સિઉ પ્રવાસિ-ઉજ્જયિની આવવા આવી નીકળતાં મેં ત્યાં મેલેલો છતો;
 અર્થાત્ મેં એને ત્યાં મેલ્યો ને હું ઉજ્જયિનીના પ્રવાસે નીકળ્યો તે પછી.
 (૫૧) કુહુનિ-સંસ્કૃત કિમ્ સર્વનામના ક બીજના અકારને સ્થાને સ્વર-
 સંક્રમથી ઇકાર તથા ઉકાર અનુક્રમે કિહિનિ તથા કુહુનિ રૂપ નીપળ્યાં છે.
 મધ્યમ કુ પ્રક્ષિપ્ત છે; સરખાવો વિહુ (૫૨) મધ્ય-મધ્યે, માર્ગમાં. અતિ-
 અતિશય, બારે. અકાલિ ફેડિવા દામ-દામુદ્ધ અકાળમૃત્યુ જીવન્નવતો. (૫૩)
 ઉપધાત (સં. અવધાત) પું-અપમૃત્યુ. વજ્રપતન-માથે વીજળા પડવી તે.

૫૪-૬૦ (૫૪) પૂછિયા-પૂછાયા, પ્રશ્ન કરાયા. જૂરી (સં. જૂ, જૂહ
 ઠાંકવું)-આવરીને, બોલ અંદર પેસે નહિ એમ ઠાંકી દેઈ ને. (૫૫) વિધન
 મયાં સવિ તેહનાં-સૂણીનું સોયે જાય એ કહેવત પ્રમાણે આટલા વાહમાત્ર
 અનિષ્ટથી એનાં સર્વ સંકટ ટળી ગયાં. આય (સં. આયુષ્) ન-આવરદા
 ખેમકુશલી (સં. ક્ષેમ આખાદ; કુશલિત્વ સ્વરથ) વિશે-આરોગ્ય અને આખાદી
 બોમવતું, સર્વ વાતે સુખી. (૫૮) ધાલવું (સં. ગહ પ્રે. ઉપરથી પ્રાદિત
 ક. જૂ. ફૂ., પ્રા. ઘણ, જૂ. ગૂ. ધાત)-મૂકવું. ઘાટ-ઘટિત હોવાપણું, સંભવિત-
 પણું. વાત ધાણ ધાટિ-સંભવિત લાગે, ગળે જીતરે એવા રૂપમાં દહીકત કહો.

૬૧-૬૮ (૬૨) જેણિ દિન (પ્રા. જેણ દિનેજ, સં. ચદિમનુ દિને)-જે
 દિવસે. સપ્તમીને સ્થાને તૃતીયાનો આ પ્રયોગ પ્રાકૃતમાં બહુ જૂનો છે;
 જુઓ જૈન અંગિમાં વારંવાર મળી આવતો તેજ કાલેજ તેજ સમણ (તદિમન
 કાલે તદિમન મળે) એ ...

અર્થે. બેરી-નોખત, મોટું નમાફ. ઉલ્લાદ (સં. બાહ્યાદ) પું. આનંદ (૬૫) આપણુ-આપણે (૬૬) આવિયા છું-આવ્યા છિયે. પાણુ (પ્રા. વાજ, સં. પાદ ૫૩)-(૧) પગે ચાલતો, (૨) ચાલતો, ચુસાફરી કરતો. (૬૮) પદ્મિનીના ખંડ-કમળના વેલાના સમૂહ (ખંડ, સં. વળ્લ). અચ્છ (સં.) સ્વચ્છ, નીતરૂં. મણિશિલા-સ્ફટિકની છાટ. પલ્લવરાજિત-ફૂંપજોથી શોભતાં.

૭૦-૭૬ (૭૦) સુંદર શિક્ષા માંદાં-તે લતાગૃહની અંદર (માંદાં) સુંદર શિક્ષાતક હતું. જુઓ મૂળ સરસ્ત્રજ્ઞમાદતામિવીજિતામ્યન્તરશિક્ષાસક્રમ. લતામાંડપ ધામ-વેલના માંડવાનું બનેલું ઘર. (૭૧) નિમિષતુ પાત-આંખ મીંચાવી તે. (૭૨) લિખ્યુ (સં. આલિખિત) વિશે.-ચિત્રમાં ચિતરેલો; ઉપસર્ગ લોપ. રથંજયુ-સ્તંભન વિદ્યાના બળે સ્તબ્ધ બનાવેલો. મૂછાંછ દૂંઝયુ-મૂછાંમાં સપડાયેલો, બેભાન. ભ્રમવિકાર-ચિત્તભ્રમ. (૭૩) ધરી-ટેકવી. ગાત્રભંગ (સં. મમગાત્ર) વિશે.-અંગ ગળા બધા હોય એવો. ધરણુ (સં. ધરણિ)-ભોંય. (૭૪) મલિતલોચન-જેનાં નેત્રમાંથી અરગર આંસુ પડતાં હતાં એવો. અધોમુખ-વિચારમાં જેનું મુખ નીચું નમ્યું હતું એવો. (૭૫) પરિણામ હુધ્ર ધીર, ચિત્ત અચ્છ કરિ તેહનાં-જે પુરુષો પ્રોઠ વય (પરિણામ)ને લીધે ધૈર્યશાળી હોય, તેમનાં ચિત્ત પણ આ જૂમિ ચાલત કરે એવી છે. વિક્રિયાપર-વિક્રિયાને વશ, વિહ્વળ બનેલો.

૭૭-૧૦૨. (૭૭) કાંધ અવ્ય. (અપ. કાંદ સં. કિમ્)-શા માટે (૭૮) કીજીછ, હીઠીછ, -વ્યુત્પન્નિની દષ્ટિએ અકર્તારિ (passive) આદ્યાર્થ ત્રીજો પુરુષ એકવચન; જૂની ગૂજરાતીમાં કર્તારિ (active) આદ્યાર્થ ત્રીજો પુરુષ માનાર્થ બહુવચન. જુઓ વર્તમાન ગૂજરાતીમાં (આપ) કીજિયે, જીઠિયે; સરખાવો હિંદી પ્રયોગ. અસૂર (પ્રા. ડસ્સુર, સં. ડસુર ન. સ્વયંસ્ત, સંખ્યાકાળ)-મોડું. પરધાન-પ્રધાન પુત્ર. (૭૯) પડખવું (પ્રા. વડિજ્ઞ, વઢજ્ઞ, સં. પ્રતીજ્ઞ) વાટ જોવા, કાપને માટે ઘોઘવું. (૮૦) મૂઠ (સં.)-મૂગો. ચૂક ઓ. (પ્રા. ચુક, સં. જ્યુ ચૂકવું)-કસર. (૮૨) હઠ પું.-આગ્રહ. (૮૫) નિખુર (સં.)-કઠણુ, આકર્ષ (વચન). (૮૬) વિણુશશિ રાનું કામ-રાગ તારાપીડે તમને અને ચંદ્રાપીડને લેવા અમને ગોકલેલા, તે કામ તમારા અહીં રહ્યાથી બગડશે. (૮૭) તારાપીડે સંપિઠ...બાર-ચંદ્રાપીડ દિગ્વિજયે નીકળતાં તારાપીડે. બધો બાર તમારે ચિર રાખ્યો હતો. મૂઠ ચાવું નવિ ઘટિ-તે બારેખમ-પણું જૂલી જઈ આમ મૂઠ બનવું ઘટવું નથી. ભાથણે કડી ૮૬-૮૭માં મૂળનો અર્થ કંઈક અલગી નાંખ્યો છે. (૮૮) લડાબ્યુ-બહાસથી જીહેલો. નેસાલ ઓ.-નિશાળ. (૮૯) જ્યેષ્ઠ ભાત -ચંદ્રાપીડ. બાર...સંપિઠ કારન

—સેનાને સંભાળાને લેઈ આવવાના કાર્યનો બાર બધો તમારા ઉપર ચૂક્યો છે. (૯૦) લાગ-ઉચિતપણું. (૯૧) કદાચિ (સં. કદાચિત્)—કદાપિ. પ્રીતિ રહી—તમારા ઉપર અમારું વ્હાલ (લક્ષમાં લેવાનું) ઠારે રહ્યું. (૯૨) અ (પ્રા. અ, સં. અ)—પાદપૂરક અવ્યય. નિહવારિ (જૂ. ગૂ. જિહ્વારિ)—જે વારે, જ્યારે. (૯૪) વિલખૂં દસી નિ—ડામળી ખસી ગઈ હોય તેમ ચળેલની પેઠે ખડખડ મોટેથી દસીને. વિલખૂં (પ્રા. વિલક્ષ, સં. વિલક્ષ)—ચિત્ત ચળેલું હોય તેવી રીતે. પ્રતિબોધ (સં.)—બોધ. (૯૬) દષ્ટિ અવગી નથી યાતી—આ લતામંડપ ઉપરથી મારી નજર ખસેડી શકાતી જ નથી. ગમન ન દરિ—મતિ દરતા નથી, ચાલતા નથી. ખીલિયા (પ્રા. લીલ, સં. લીલ પું. ખીલો)—ખીસાથી જડી લીધા હોય તેવા. (૯૭) બલિ લેઈ જવા હીંકુ છુ—તમે મને પરાણે લેઈ જવા પમલાં બરો છો, પ્રયત્ન કરો છો. (૯૮) રણાચિકા—રણાધી. (૧૦૧) થી અ યાચિ વાત—થું બનનાર છે, થું બનવા બેઠું છે. (૧૦૨) પરતક્ષ (સં. પ્રત્યક્ષ)—પોતાની નજરે.

૧૦૩-૧૧૪. (૧૦૪) નીમમ્મ [સં. નિર્ગમ્, પ્રા. નિર્ગમ જતું રહેવું, ખોવાવું]—ખોયેલું. કારણુ—કારણજૂત વસ્તુ, જેને માટે તે બમનો હતો તે જેને શોધતો હતો તે વસ્તુ. (૧૦૫) થાકુ—થાકેલો. વ્યુત્પત્તિ માટે જુઓ પૂ. કા., પૂ. ૮૦, પં. ૧૧, થાકુ પુ. 'ઉપરનું' દિપ્પણુ લતામંડપ ન.—વેલની ધટા (ગહન), વેલનો ધટાદાર માંડવો. (૧૦૬) હેત (સં. હિત)—માટે, અર્થે. યામ—પહોર. શીશિ રવિ સંકેત—કુદરતના દરાવ (સંકેત) મુજબ સૂર્ય માથે આવ્યો. (૧૦૭) શરીરરિચિતિ—શરીરના ટકાવ અર્થે ભોજન કરવું તે. વિસ્તાર—વિસ્તારથી, સ્પષ્ટ શબ્દમાં (૧૦૮) મિ રાખવા—મારે ટકાવવા જોઈએ. (૧૧૦) સવિ આચાર—સર્વ આચાર સાથે, વિધિ-પૂર્વક. (૧૧૧) શરીરની રિચિત્ય—ભોજન, આહાર. (૧૧૨) વિવેકી—વિવેચક દષ્ટિએ, જીણી નજરે. (૧૧૩) પરિવાર (સં.)—યોગ્ય રસાલો. રકંધાવાર પું.—રોજ, લરકર. અહીંકિણ્ણુ—સ્થળાર્થે અહીં જિહ્વા આદિ અવ્યયમાં સ્વાર્થ પ્રત્યય ક અને જ્ઞ (પૂર્વશ્ચ ક) સાથે વધારાનો અવ્યય બનાવનારો ઇ (ઉત્તર ૩૫ એ) પ્રત્યય લાગવાથી અહીંકિણ્ણુ જિહ્વાકિણ્ણુ વગેરે જૂની

૧-૨૫. (૧) મનનુ વેમ-કલ્પનાની ગતિ બાબુ મનનુ વેમ-થં કરવું તે કલ્પનામાં પણ આવ્યું નહિ. (૨) શિ વૈરાગિ-શો વૈરાગ્ય મનમાં આવવાથી. તાલવ્ય સ્વરથી થર થતો પ્રત્યય લાગતાં શબ્દનો અંત્ય યકાર તેમાંના સ્વર સાથે ઊડી જાય છે; ઉદા. લાગ્યો, લાગી, કયો, કરી. વનવાસ ઊપત્તુ—વનવાસ સ્વીકાર્યો. (૩) દ્વહાબ્ધુ (પ્રા. દૂહવ ક્રિ. સ., સં. દુઃષ્ઠ ન.) દુઃખ ઊપજાવ્યું, દુઃખવ્યો. (૪) રાગિ-રાગ્યમાં. ભોષ-ભવથી ત્રાસથી. (૫) સંસાર મેહેથ્યુ-ધરખારનો ત્યાગ કર્યો. (૬) કહીષ (પ્રા. કહ વિ., સં. કદા ભપિ)—ક્યારે પણ, કદિ પણ. વિમુખ-પરાસ્મુખ. કાંઈ કહિ-કાંઈ કહણ વચન કહ્યાથી. (૬) એદ-અપ્રીતિ. (૧૦) કાલ નથી વૈરાગ્ય તણું પશિન્-ઊમતી જવાનીમાં વૈરાગ્યનો પણ અવસર નથી. પિતૃ-મૃત પૂર્વજો, પિત્રીઓ. રણ (સં. જળ)—દેવું, કરજ. (૧૧) સ્થિર સ્થાન-અચળ અધિકારવાળો. ક્તુ (સં.) પું.-ચ્ચ. (૧૨) વાપી (સં.) સ્ત્રી.-વાવ. પ્રાસાદ (સં.) પું.-દેવાલય. આરામ (સં.) પું.-બાગ. કલ્પ રહિ જે ઠામ-જે કીર્તિ કલ્પ પર્વત ઠામ ઠરીને અર્થાત્ અચળ રહે. (૧૩) પરિવાર-સેવકવર્ગ, હજુરી. એકવૈભવી-પોતાના સમાન વૈભવવાળા. હાથપ્રતમાં એકબવી પાક છે; મૂળમાં ન પ્રણયિનો નિર્વિશેષવિમવતા નીતા: । છે, તેને આધારે લહિ. યાથી થયેલી ભૂલ દૂર કરી છે. વિવિહાર-વ્યવહારમાં, નિત્યની રહેણીમાં (૧૪) દારિદ્ર-દળદર, નિર્ધનતા. (૧૫) તે એકિ નથી સેવ્યાં સૂધાં-તેનો આદર સરખો કર્યો નથી, તેમાંના એકનો પણ આદર કર્યો નથી; ભોગ-વવાની તો ક્યાં વાત ? (૧૬) હમ્મડું નાવિ ઠાર છ-ચિત્ત ઠરવા, ચાંત થવા પામતું નથી.

૧૭-૨૨. (૧૭) ગૂઢ-ઊંડાં એકાંતમાં. (૧૮) ઈદ્રાયુધ એક પાસિ બાંધ્યુ હસ્તી-તે તંબુમાં એક બાજુએ ઈદ્રાયુધ અને બીજી એક બાજુએ ગંધમાદન હાથી બાંધ્યો હતો. (૧૯-૨૦) ચંદ્રાપીડ ચારે બિભા કરેલા પટગૃહને સમુદ્ર સાથે સરખાવ્યું છે. અંબીરતા-ઊંડાણ. સર્વ-પ્રાણી. હસ્તીની ઘટા-(૧) હાથીની હાર; (૨) જલહસ્તીની હાર. અંધમાદન ગિરિ સ્થાન-તે પટગૃહ રૂપી સમુદ્રમાં અંધમાદન હાથી તે મૈનાક પર્વતને ઠેકાણે હતો. હંસમિ ધ્વનિ આભિરામ-તે પટગૃહનો સમુદ્ર માથે સુંદર ધ્વજઓએ કરીને હંસમય જણાતો હતો. (૨૧) બિભાંથી-બિભેથી. નવ શય્યા-તાજૂં બિહાવેલું બિહાનું. (૨૨) તાલવૃંત (સં.)-તાડછત્રો પાંખો.

૨૩-૨૯. (૨૩) ચિત્ત સંધાતિ ચિંતા માંડી-મન સાથે વિચાર કરવા માંડ્યો. (૨૪) તેહની શીખ વિના-તેમની (અર્થાત્ માત્રાપત્ની) રજા વિના, અને વિશેષમાં વૈશંપાયનના સમાચારે જીવળવેલા દુઃખથી મનોરમા અને શુકનાસ નિરાશામાં ડૂબતાં તેમને આશ્વાસન આપ્યા વિના, હું શી રીતે જાણું ? અન્વય કિલ્લ છે. (૨૫) નેહ રહિ નહિ-ખરો પ્રેમ દાખવ્યો ન કહેવાય. છેહ (પ્રા. છેઝ, સં. છેદ)-છેડો, અંત. (૨૬) શોખ (સં. છોવ)-ખળાવો. તેહ ન માનિ શોખ-અંધાપીડ જાય છે તે વૈશંપાયનને જરૂર તેડી લાવશે એવા ભરસાથી શુકનાસ અને મનોરમા ખળાવો નહિ કરે, અર્થાત્ દિલાસો મેળવશે. (૨૭) દૂકડું (પ્રા. ડુફ વિશે. સમીપરથ; ડુફ કિ. સ., સં. ઢોફ કિ. સ. પાસે આરવું)-દૂકડો, નજીકમાં આવેલો. (૨૮) અંખા-મા. (૨૯) વિમાસણ કરતાં-વિચાર કરી જોતાં. વૈશંપાયનનું દુઃખ સુખ થ' લાગું-વૈશંપાયનસરજિત દુઃખ સુખ જેવું અર્થાત્ સુખરૂપ જણાયું. અંતરગતિ-અંદરખાનેથી.

૩૦-૪૦ (૩૦) વિશ્રામ્યા-વિશ્રામવાળાં કરાયાં, વિશ્રામ આપ્યો. યામ યિ દિવસ-એ પહોર દિવસ ચડ્યે સ્નાનભોજનનો સંખનાદ સાંભળીને તે આનંદ(રંગ)ભેર બિઠ્યો. (૩૧) ભોગ-ભોજન. (૩૨) લગાર (પ્રા. લવ વિશે. અલ્પ; સં. લવ પું. અંશ)-અંશમાત્ર, લેશમાત્ર; સ્વાર્થ પ્રત્યથ 'કાર' ભોમેરાયો છે. (૩૩) નીડ (સં.) પું-પક્ષીને માળો. પલ્લવ-તળાવડું, ખાખોચિયું. (૩૪) રાજિત સ્વેદનાં ઘિંદુ-પરસેવાનાં ટપકાંથી શોભતાં. (૩૫) ખડોખલી (પ્રા. જલ ન., કુડુક પું. લતાગૃહ. પહોનો બપોલસ અને સ્ત્રીપ્રલયનો ભોમેરો) સ્ત્રી.-પાણીના પ્રવાહથી ચારે કાર ઘેરાયલા ભોંપ-તળિયાવાળો માંડવો, કડી રૂઝમાં કહેલું જલસ્થાનક; જુઓ પ્રેમાનંદના માસ, કડી ૧૩, નીર વહે રે ખડોખલી, મલે ભિમટ ખરાસ. ખિસ (સં.) ન.-કમળનો દાંડો. તતુ (સં.) શરીર. (૩૬) ઉશીર (સં. ઔશીર ન. વીરણુને લેપ; ઉશીર ન. વીરણુ) ન.-વીરણુવાળો લેપ. દાહ (સં.) પું-ખળતરા, અગન. જલસ્થાનક ન.-સંસ્કૃત મૂળમાં કહેલો જલમળદપ. (૩૮) અંતરગત કાદંબરી તે કામલુ અતિશિ રોમ-મનમાં કાદંબરી રમી રહી હતી તેને લીધેને જે કામનો વ્યાધિ તે અત્યંત વધી પડ્યો હતો. મન હામિ-નિશ્ચિત મનથી, મલ્લમપણે. રજની થિય યિ યામ-એ પહોર રાત ગયે.

કહ્યું ૬

૧-૧૨. (૨) તુરંગમ કરિણી અસવાર-જેમણે યોડાની અને હાથણી-

(કરિણી)ની અસવારી કરી હતી એવા (રાજકુમાર) (૩) પુરૂષ પુ. [પ્રા
પહર, સ પ્રહર]-પહોર યામિની સ્ત્રી [સં] રાત હૃદિષ્-હૃદ્યે (૫) જિહ્વા,
(૧૪) જાહા-આહા-ઇહા, તાહા-તિહા, કાહા-કિહા, જાહા-જિહા, એ
સ્થળાર્થે અભ્યયો અહો, તહો, કહો, જહોના પર્વાય છે જહો વગેરેના
અપદ્ધ શમા જહિ અને પ્રાકૃતમા જહિસ વગેરે પૂર્વરૂપ મળે છે પ્રાકૃત પ્રત્યય
સ્થિ સંસ્કૃત સર્વનામના પુનપુસક લિંગે સપ્તમી એકવચનના રિમન્ પ્રત્યય
ઉપરથી કિતરી આગ્યો છ સકારનો હકાર થઈ અપદ્ધ શ અને ગૂજરાતી
રૂપો નીપળ્યા છે જિહ્વા-જાહા વગેરે અભ્યયો જેહ વગેરે સર્વનામમા
ક્રિયાવિશેષણ અભ્યય બનાવનાર પ્રત્યય અમ્નુ ઉત્તર રૂપ આ બિમેરાયાથી
બન્યા છે, વર્તમાન ગૂજરાતીના બન્યા ત્યા વગેરે રૂપ વપરાય છે તે જિહ્વા
તિહા વગેરે બોનમાનો હકાર બિડી જઈ સ્વરોના મંયોમથી બનેલા છે (૫)
વિસ્તરિ-અહોળા વિસ્તારમા, સર્વત્ર સંત-સુશીલ, સદાયરણી (૧૦) ગ્યા-
મયા (૧૨) શ્રવણ પુ [સં]-કાન

૧૩-૨૭ હાથપ્રતમા રાગ નથી આપ્યો (૧૩) વાહી [સ ભતિવહ
મે છેતરવૂ]-યાપ દીધી, છેહ દીધો, છેતરી, ઉપસર્ગ લોપ તુહિ [ન
હુધ] ન હોમ બિહમ પુ [પ્રા ઉચ્છન્ન, જ ઉત્સન્ન]-ખેખો (૧૪) આતા
[પ્રા ભક્તમ, સં આત્મજ]-હે પુત્ર રૂણગર પુ [સં ફળ પુ રૂણા]-
રૂણા માંડનારા કોડિ-કરોડો, (૧૫) કલપણિ [સ કલ્પ-કલ્પ રચવૂ]-
રચશે, કરશે સુખડી [સ સુ સાર, કાન્દવ ન મીઠાઈ કન્દુ થૂને]-
મીઠાઈ, જુઓ સુખડિયો, કહોઈ સુખડીમા બીપ્રત્યયના બિમેરા મામત
જુઓ ઉ, કા, ર, ૧૫, પિરિ ઉપરનું દિપ્પણ એકલા ધમ-એમ
એકલવાઈ સ્થિતિમા (૧૬) સ્વાહુ [સં]-સારા સ્વાદવાળું, બેસ્વાદ નહિ
એવું સુમધ-સુવાસવાળું, બદમો રહિત (૧૭) મન-મનની ધંત્રા
(૧૮) ત્યાહ-ત્યા જેવી રીતે બન્યા ત્યા વગેરે બદન કવિતામા બન્યાય ત્યાય
વગેરે વાપરે છે, તેવી રીતે અહો ત્યા બદન ત્યાહ વાપરેલ છે આહ-અહો
(૨૦) આનક થી [બાલકેન સ્થિતેન, બાલકેન સતા]-બાળક છતા, બાલ્યા
વરયામા સત્તાર્થે અવિકારી થીના પ્રયોગ બાળત જુઓ પૂ કા, ૭, ૨૬,
રિથરપણિ મિરિરાજ સમ થી બમિ મહી માહા આપ, અને પૂ કા, ૧૧,
૬૬, વીજણિ નાખી વાય વિશ્રમી સ્વેદ રહિત કર્યું જલપાન થી શુભ
કાપ (૨૧) તુફુ (ન ફુવુ)-ન હનો જન્મ પ્રભૂતિ-૪-મથી માડીને.
પ્રભૂતિ અભ્ય [સં]-આરબીને, માડીને (૨૨) ટળવળતી [સ તમ્
બૂરવુ, ફૂ ખી થવુ]-ફૂ ખી થતી ત્યજઈ નહિ [સ ન ત્યજ્યેત, ન ત્યજવ્યા]-

તળવી ન જોઈયે. ત્યજી એ અકર્તરિ (passive) વર્તમાન વિધ્યર્થ ત્રીજી પુરુષના એકવચનનું રૂપ છે. ઠાકને સંબોધતાં આ રૂપ શીખામણ કે આજ્ઞાના મીઠાશ બરેલા બોલ તરીકે કર્તરિ (active) અર્થમાં હાલ રહેજ ફેરફારથી વપરાય છે; જેમકે રસતે જોતાં રાહ ન કરિયે એ ચતુર્થાર્થની રીત. (૨૪) સાધન-પુણ્યની સાધના, પુણ્યની પ્રાપ્તિ. (૨૫) પ્રશંસી રાખિ-પ્રકૃષ્ટ બોધ દેઈ વારે છે. પ્રશંસ ક્રિ. સ. [સં. પ્ર ઉત્તમ પ્રકારે, ઘણું કહેવું, બોધ દેવો.]-૩૩૦ બોધ દેવો; જુઓ ઉદ્ધવકૃત રામાયણ, અરણ્ય-કાંડ, ૧૬, ૨૭, લક્ષમણજી તાં પ્રશંસે છે, રામ દરે છે રૂઢન. (૨૬) કરુણા-શોક. રસવાચક શબ્દ લક્ષણાથી રચાયેલાવચાચક બને છે તેના ઉદાહરણ માટે જુઓ રુદ્રભટ્ટવિરચિત જુજ્જારતિલક્ષના આદિમંગલમાર્ના જુજ્જારી, રૌદ્રઃ આદિ પદો. તાલાવેલી (પ્રા. તાલોવિહિ)-ગબરાટ, તરફડાટ. (૨૭) ગતિ-અવસ્થા, સ્થિતિ.

૨૮-૩૪. (૨૮) અધામુખ-જેનું મોં નીચું નમેલું હલ્લું તેવો. (૨૯) પાસિ...કામ-પાસેના સ્થાને, નજીકમાં. (૩૦) વલ્લભતા [મં.]-બહાલ. (૩૧) પાછે-સરખામણી કરતાં, કરતાં; જુઓ ઉ. કા., ૪, ૧૨ ઉપરનું ટિપ્પણ. તાત-આપુ. (૩૨) યતિ-ત્યાગી. જ્યા-જે પ્રમાણે; એ બોલને જવાબ આપતો તથા (= તે પ્રમાણે) બોલ ઉત્તર વાક્યમાં અધ્યાહાર છે. સર્વથા-બધી રીતે વિચારતાં, એકંદરે. (૩૪) શોકિ ગલી ગુ-શોકમાં મરી ગયો, અરક થઈ ગયો.

૩૫-૫૧ (૩૫) કુતાશન [સં હુત ન હોમેલો પદાર્થ, જગન ન. બોરાક]-દેવતા, અમિ. ટાહું [પ્રા. ઠઠું, સં. સ્તન્ય]-શીતળ મંદકૃતમાં સ્તન્ય અને જહ સિંધરતાવાચક હોઈ પયોય છે. જહ બોલ શૈત્યવાચક પણ છે. એ અર્થ સ્તન્યના ઉત્તરરૂપ ઠઠું માં સંક્રાંત થયો છે. અર્થસંક્રાંતિ બાબત જુઓ ઉ. કા., ૨, ૭૬ વધામણી ખાતી ઉપરનું ટિપ્પણ. (૩૭) શા મદિ-શા માટે. રાજનીતિ માંદાં નહિ પ્રવીણ-બાલણે અસસ પાઠ અરાજવચ્ચારિણઃ લેઈ રાજપથનો અર્થ રાજનીતિ કયો જણાવ્યો છે. ડો. પીટરસનની હાથપ્રત B નો પાઠ અરાજવચ્ચારિણઃ એને મળતો છે, પણ તે ભટ છે. (૩૮) ધાતકી-ધાતકીપણું જતાવનાર, કૂર, નિર્દય. મહા-પાતકી-મહાપાતક કરનાર, કર્મચંડાલ-(બહુગ્રીહિ)-ચંડાળના જેવું મૂંઝું કર્મ કરનાર; સમાસના અવયવ બિલટસહટ. તેહનિ કાધિ [સં. તસ્ય જ્ઞે]-તેને માટે, તેની બાબતમાં; એ બોલનો અન્વય ઉત્તર કડીના ' દૂપણ દેવું નહિ ' એ બાબ સાથે થાય છે. (૪૧) તેહ બિહૃં-તેથી વિશેષ.

બિહાર [સં. કર્ણ]-(૧) બિહાર, જુઓ પૂ. કા., ૧૧, ૫, વૈશંપાયન
 ગ્રંથ હિ કર બિહાર લેઈ હાથિ; (૨) બિહાર, જુઓ પૂ. કા., ૧૨, ૩૭,
 મેહેલી તથા ગ્રીવા બિહારી રથ સાંભલિ ગ્રવણિ ધરી; (૩) અધિક, વિશેષ,
 અડિયાત્, જુઓ નવસુંદરકૃત નલયારિત્ર, પ્રસ્તાવ ૪, દાલ ૧, કડી ૫૮,
 કારણ વિષય ઉપકારી ખરો અવર કવણ કહું તુજ બિહારો. બિહાર, બિહારો,
 બિહારાવું પણ કર્ણનો પરિવાર છે. કહું કથી-રપટપણે કહો છો, રંપટ
 કહો છો. (૪૧) ગુરુસેવાપર-વડિલની સેવામાં તત્પર. ધર્મ-કર્તવ્ય,
 દરજ. ધર્મ-કૃત્ય, આચરણ. (૪૧-૪૨) જાણ સંજિ અંદ્રાપીડ, કહું, થં
 કરિ-તમે ધ્યાનમાં લો, વિચારી જુઓ અને કહો કે અંદ્રાપીડ એની
 (અર્થાત્ વૈશંપાયનની) સોગતમાં રહ્યો છતાં થં કરી શકે, એવું કેટલું
 આલે ? હરહા-રવેહાએ, પોતાની મરજી મુજબ; જુઓ ઉ. કા., ૨, ૮,
 મૂરખતાં 'ઉપરનું' દિષ્પણ. આકલિષ્ઠ એહવા બિપજિ-જાતે જ એવા
 નીવડે છે; જુઓ મૂળ સ્વયમેવોત્પન્નત્ત્વં એવિધાઃ પ્રસ્તુત પંક્તિમાં
 બિપજિ અને નીપજિ બોલ નીવડવાના અર્થમાં વપરાયા છે. આકલિષ્ઠની
 વ્યુત્પત્તિ બાબત જુઓ પૂ. કા., ૧૪, ૨ ઉપરનું દિષ્પણ. (૪૩) પુત્ર
 નહિ એ કૃમિ સમાન-અહીં પુત્રત્વનો નિષેધ કરી કૃમિત્વનો આરોપ કર્યો
 છે, તેથી ઉપમાવાચક સર્વનામ ન જોઈયે. દોષ દૂર કરવા 'કૃમિ જ
 માત્ર' એવો પાઠ કલ્પવાની જરૂર છે. કૃમિ-કીડા, કરમિયા. નાશ
 કરેવાનિ-ઉપરથી રૂડા અને વિષયાસક્ત તેમ જ કુટિલ પુત્રો વિનાશ
 બિપજનવવા માટે ડસવાને તત્પર મહાનામ છે. અન્વય કંઈક ક્ષિપ્ત છે.
 (૪૪) કુરમહ-મનુષ્યને પીડા બિપજનવનારા મંગળ શનિ આદિ પાપગ્રહ.
 પુત્ર અભિધાન-પુત્ર નામના. તામસપ્રકૃતિ-તમેણુનાં જ અનેલાં, તામસી
 સ્પષ્ટિપ. નિર્ગુણ-ગુણરહિત નિઃસ્નેહ-સ્નેહરહિત. (૪૫) લપણક-દિગંબર
 જૈન સાધુ. નીલજઆકાર-(૧) નિર્લજ્જ સ્વરૂપના, વડિલની લાજભર્યાદા
 રહિત; (૨) નગ્ન સ્વરૂપના, નાગા. મૂળ સંસ્કૃતમાં નિર્લજ્જાઃ ક્ષણકાઃ એવો
 પાઠ છે, તેને આધારે ચરણ સૂધારી લીધું છે. પુલિને નિર્લજ્જ બોલ યોગિક
 લજ્જાનરહિત અને લાક્ષણિક નમ એ બે અર્થમાં અહીં વાપર્યો છે. આરસ
 હાયપ્રતમાં 'કિપણ કઠિણ સાવક આકાર' પાઠ છે તે બ્રહ્મ જણાય છે.
 ટીકાકાર સિદ્ધ્યંત્રે નિર્લજ્જાઃ ક્ષણકાઃ પાઠ આપ્યો છે તે પણ અશુદ્ધ છે.
 પલ્લવ-નવી કુંપળ. રક્તવિકાર-(૧) રાત્રાત્મક અનોવિકારવાળા, કામા-
 સક્ત; (૨) રાત્રી વિક્રિયાવાળા, રાત્રા. શ્વપા [સં.] -રોગટ, મિથ્યા. દર્પ-
 અહંકાર. વહિ-ધારણ કરે છે, રાખે છે. (૪૬) ગુરુલોપી-વડિલને દાનિ

પહોચાડનાર. દાંભિકવ્યવહાર-દંભ, બરેલાં આચરણવાળો. આડું આંક-દંદ
વળી. (૪૭) ખીજશિ-ક્રોધ કરગે. (૪૮). પુણ્ય કર્મ-કરેલું પુણ્ય. (૪૯)
બક્ષ્યમોલ્ય ન.-ખોરાક; પચાવદ્દ છે. ભાવિયુ-પ્રીતિપૂર્વક ત્રેવડયો,
પ્રીતિ ખતાવી; જીઓ મગવણીતા ૧૩૧૧૧. દેવાન્ માવયતાનેન તે દેવા ભાવ
ચન્તુ વ. પરસ્પરં માવચન્તઃ શ્રેયઃ પરમવાન્તુત ૥. ખેમ [મં. ક્ષેમન્]-કલ્યાણ.
(૫૦) મુગ્ધખુ-સારી સમજવાળાં, સમજી સદ્ [અપ સાહ, પ્રા. સંઘ,
સં. સર્વ]-સૌ સગૂંઢાલું. તિર્યગ્યોનિ સી. [સં. તિર્યચ્ પુ. મતુષ્યેતર
પ્રાણી, યોનિ સી. ઉત્પત્તિ, જાતિ]-પશુપંખીની જાત. (૫૧) વિરી-
વૈરી, દુશ્મન.

પર-૭૭. (૫૨) જ્ઞાન-બોધ, ઉપદેશ. કૃત્રિમ-અસત્, 'કાર્યો', નિર-
થક. (૫૩) વૈશ્વાનર પુ. [મં]-અગ્નિ. સૂરજનિં પ્રતીપ-સૂરજના સામે.
અઘોત પુ. [સં.]-આગિયો અંદનસૃષ્ટિ-અંદન કરવું તે, અંદનનો લેપ.
(૫૪) પરતિ [મં. પ્રતિ]-પ્રત્યે. લેય પુ. [સં]-ભાગ, અંશ. (૫૫) હૃદયધા
[સં. હૃદ્ કમંશિ. ક્ષોભ પામવું, વલોવાવું]-શુબ્ધ બને છે, ક્ષોભ પામે
છે; હકાર પ્રક્ષિપ્ત. જમ ધણી વૃષ્ટિ જલાશય યાષ-જેમ ધણી વૃષ્ટિ
અપાર્થી (ધાષ) સરોવર ડહોળાય છે તેમ. ઊજડિ [પ્રા. ડગ્ગજ વસતી રહિત]
-શૂન્ય બને છે; જીઓ ઊજડ ક્રિયાપદ. (૫૬-૫૭) ધૈવન કુંશલિ ઊતરિ-
જીવાની પસાર કરી ક્ષેમકુશળ પાર ઊતરે. જવ [પ્રા. જમા, મં. વદા]-
જ્યારે. પ્રાકૃત રૂપનો અંત્યાસર. દુતવિધાનથી દૂંકાવાઈ પાસે આવેલાં જે
સ્વરો જીદા રાખવા વકાર વચ્ચે ઊમેરાઈ જવ રૂપ થયું છે. તેવી જ રીતે
સં. વદા, તવા, પ્રા. કમા, તમા ઉપરથી કવ તવ અભ્યયો નીપળ્યા છે.
અવ ખોલ જવ, કવ, તવ ના. અનુકરણથી ઉદ્ભવ્યો ॥ એવે, જેવે,
તેવે, એ અભ્યયોની નિષ્પત્તિ અવ, કવ, જવ, તવથી જીદા પ્રકારની છે.
જૂની ગૂંજરાતીના એહધ, જેહધ, તેહધ રૂપોમા વકારના પ્રસેપથી એહવધ,
જેહવધ, તેહવધ રૂપો મધ્યકાળમાં થયાં તે ઉપરથી એવે જેવે તેવે અભ્યયો
ઊતરી આવ્યા છે. સાથિથી-સાથેથી, સાથે સાથે, (૫૮) અલગી પ્રીતિ-
જીદી, નવતર પ્રીતિ; અર્થાત્ મનમમતી સી પ્રત્યેની, પ્રીતિ. નવુ ભાવ-
નવો મનોવિકાર, નવી લાગણી ગૂંઢ-છાતીમાં કળી ન શકાય એવો જોડો
રહેલો, અકળ. જેમ અવયવ ઊપજિ આકાર-જેમ જેમ અંગો ધાટમાં
આવે છે. (૬૦) કારણ પાપિ' પ્રગટ ન યાષ-મનના એ વિકારો ઉત્તેજક
કારણ વિના પ્રગટે છે. ધવલ સરાગ ચક્ર લોચન-સ્વચ્છ ધોળાં
અને દીર્ઘ નેત્ર રાગે રંજાયા છતાં, જે સી ઉપર પ્રેમ ઢળેલો હોય તેનાથી

અન્યને જોઈ શકતાં જ નથી. સરાગ-(૧) પ્રેમે રંગાયલાં, (૨) રતાશે રંગાયલાં. સરાગ થકાં-સત્તાર્થ વિકારી થકાં બાળત જુઓ પૂ. કા. ૨, ૪, દીન થકા ઉપરનું દિષ્પણ. (૬૧) સ્ત્રીરાગી હોઈ-સ્ત્રીમાં રક્ત છતાં, સ્ત્રીમાં રક્ત હોવાથી. (૬૨) વ્યસન-મૃગયો, મદિરા, ઘૂત વગેરેની લત. કિહીધ-ક્યાં એ, કહોં એ. તાતિ સ્ત્રી. [પ્રા. તત્તિ]-આત્મા અધીત પ્રિયાની. વીસારિ-બૂલી જાય છે. (૬૪) પુષ્પધન્વા પુ. [સં.; પુષ્પ ફલ, ઘનુષ્ કામફલ]-કામદેવ; એનું ધનુષ ફલનું કહેલું છે. હિત [મં]-પ્રિય, બદાલું, હિતસ્વી. બક્ષિ-કહે. (૬૫) ધીરજ ન [સં. ધૈર્ય]-વર્તમાન ગૂજરાતીમાં આ બોલ સ્ત્રીલિંગે વપરાય છે. (૬૬) સ્નેહ તણાણુ જાણ વારિ-પાણીમાં, જેમ કેઈ વસ્તુ તણાઈ જાય, તેમ સ્નેહ ક્યાં એ તણાઈ જાય છે. જાહિ-જિહારિ-જિહવારિ-જિહવારિ ઉપરથી જીતરી આવેલું. રૂપ. (૬૭) પરવશ થી-પરવશ છતાં; સત્તાર્થ અવિકારી થી બાળત જુઓ પૂ. કા., ૭, રેલ ઉપરનું દિષ્પણ. (૬૮) મંકેત-સાકેતિક વાળીમાં, મંક્ષેષમાં. હેત-હેતુ, કારણ તારણ્ય વિ-જેમનની અવરંધા, યુગાવરંધા. વિ [મં. વચ્ચે]-વચ. (૬૯) બિપાષ [પ્રા. વપ્પાણ, મં. ઉત્પાદવત્તિ]-બેપાનવે છે. પરકાશ-પ્રકાશ, સ્પષ્ટ. (૭૦) મુઝ, મુઝનિ-મને; વ્યુત્પત્તિ બાળત જુઓ પૂ. કા., ૧૫, ૨૪, મુઝ ઉપરનું દિષ્પણ.

૭૧-૭૫. (૭૧) પોતિ-પોતે, જાતે, સ્નેહિ બાવીષ [સ્નેહેન મૂલેત]-સ્નેહ કોવો જોધયે, સ્નેહ રાખવો જોધયે (૭૨) સીધ આસ-સી આશાએ, સી ઉમેદ, શું મેળવવાને. (૭૩) પ્રીછવું [પ્રા. પચ્છિમાળ, મં. પ્રત્યક્ષિણા]-જાણવું; જુઓ હિ. પહિચાનના, ચૂ પીછાણવું, પીછાન. હેલ્યો બોલ દૂંકા-વાઈ પડેલી વરડીમાં રકાર બિગેરાઈ પ્રીછ કિપાપદ થયું છે. નિદિન-નિંદાયલું, નિંદાપાત્ર. (૭૪) સુધુ [પ્રા. સુદ, મં. શુદ્ધ]-શુદ્ધ, ખૂબ શુભ-સદ્ગુણસંપન્ન, દુર્ગુણમાં ન પડેલો. વિવિદાર [મં. વ્યવહાર]-દષ્ટીકન.

૭૬-૭૭ સાન [પ્રા. સળા, મં. સંજા બાની]-વિકળપણ રહિત સિધર ચિત્તથી. રાજ-રાયજ, રાનજ. ઉદારતા મતિ થ' અજસરિ-ઉદાર ભુદિ રાખીને, મોટા મનથી. એ બિફરે-એથી વિગેય, એથી વધારે; જુઓ ઉ. કા., ૧, ૪૦ ઉપરનું દિષ્પણ.

૭૭-૮૭ (૭૭) યાગંકિ [કા. ચાગુઈ]-આગુડથી. આઠ આઠ-દૈવ વળી. એક વાક્ય કે સ્લોકોઈ પૂરું થાય ને બીજું શરૂ થાય ને બેની આડ તરીકે વચ્ચે બીજી લોટી દોરવાનો દેવનામરી સ્થિતિમાં રિવાજ છે, તે ઉપરથી પ્રસૂત પ્રયોગ રૂઢ થયો જણાય છે. (૮૦) કૈક પ્રા. કુદા]-મિથ્યા દોગડ. (૮૧) સુધી વાત-શુદ્ધ દષ્ટીકન, ખરા સમાનાર. (૮૨) કિદ-

કિરીષ, છારે; જુઓ ઉત્તર પં. ૧૧૮ ઉપરની ટિપ્પણી. (૮૫) રકંધાવાર-
અમ્હોદથી વળી આવેલી ફોન. (૮૭) જયોસ, યાયોસ-હું જઈશ, હું થઈશ.
સંસ્કૃતમાં ભવિષ્ય કાળના પહેલા પુરુષ એકવચનનો પ્રત્યય સ્વામિ છે. તે
ઉપરથી મામંધી નથા ચૌરસેની પ્રાકૃતમાં સિસમિ, અદારાણી પ્રાકૃતમાં સં
અને અપભ્રંશમાં હિસં પ્રત્યયો. ઉત્તરે છે, ને તેમની પૂર્વે ફકાર ઉમેરાય
છે; જેમકે સં. અવિશ્યામિ, મા. ચૌ. હોદ્દસિમિ, મદા. હોદ્દસં, અપ. હોદ્દસરં.
છેવટના અપભ્રંશ દસરંના અંત્ય ઉપનાસિકનો લોપ થઈ અવશિષ્ટ જ અને
તેના પૂર્વને દસ ઊઘટપાલટ ગોઠવાઈ નીપજતા દટ્સ ઉપરથી જૂની
ગૂજરાતીનો યોસ પ્રત્ય નીપજ્યો છે. હાલમાં વિસનગર તરફ જઈશ વગેરે
બદલ જાયો વગેરે રૂપ વપરાય છે તે પ્રસ્તુત પ્રત્યયના અંત્યાક્ષરના લોપથી
થયા છે. જયોસ, જયો રૂપ ફકારના લોપથી થયા છે; સરખાવો જઈશ
બદલ જાશ.

૮૮-૯૫. (૮૮) પદા-રાઈ કમળ. (૮૯) મનિ વિમાસિ મતિ-
મનમાં છુદ્ધિથી વિચારે છે. (૯૦) મર્મ-હૃદયગત વિચાર, દારદ. (૯૧)
મિ કારણુ લણૂ-હું મુઠો સમજ્યો, મુઠો મારા ધ્યાનમાં ઊતર્યો. (૯૨) તે
માટિ દુષસાગર-વૈશંપાયન બાબત ચંદ્રાપીઠ દુઃખના મહાસાગરમાં ખૂડ્યો
છે, તે એની ખખર લેવાને ગયા વગર છાનો (મૂઠ) બેસી રહેવાનો નથી. (૯૩)
વિલાસવતી ઇ-વિલાસવતી પણ. મણક પું. [સં.]-જોશી. (૯૪) ઉપચાર-
જોષ્ટી સામગ્રી, સાદિત્ય, સરંજામ.

૯૫-૧૦૩. (૯૭) જુદાર પું. [પ્રા. જોકાર, જૈકાર; સં. જયકોર]
-જય જય, એવા વચન સાથે માથું નમાવવું તે, નમસ્કાર. વૈશંપાયન લેવા
કાય-વૈશંપાયનને પડે જઈ લેઈ આવવાને. (૯૮) પિયાણુ-પ્રયાણુ. (૯૯) આવે-
આવજો. સંસ્કૃત તમા પ્રાકૃત હિ પ્રત્યય ઉપરથી અપભ્રંશમાં આગ્રાય અને
વિધ્યથં બીજા પુરુષ એકવચનનો પ્રત્યય હ ઉતરી આવ્યો છે, તેનાથી થયેલું
આ રૂપ છે. વિધ્યથં હોવાથી એમાં ભવિષ્યનો આવ બળ્યો છે; જુઓ પૂ.
કા., ૧૧, ૬૫, કિહિંજુ ઉપરનું ટિપ્પણ. પ્રસ્તુત રૂપ પ્રેમાનંદના સમય
સૂધી અને તે પછી પણ કવિતામાં વપરાયલું મળી આવે છે. (૧૦૦) તાં
[(૧) પ્રા. તા, સં. તાવત; (૨) પ્રા. તં, મં. તદ]- (૧) તો; (૨) તેથી.
સુતવતી-પુત્રવંતી, પુત્રશાળી. (૧૦૧) ઉત્તમ બાવશિ-મનમાં રૂડો વસશે,
રૂડો લાગશે. (૧૦૨) ચાલેવિ-ચાલવામાં, પ્રયાણમાં. જે અબ્બ-જેથી.

૧૦૩-૧૧૮. (૧૦૫-૧૦૬) અજાનિ ન મગિ-અનુવાદ અને મૂળનો
મુકાબલો કરતાં બાલણે નીચે મુજબ પાઠ લીધો હોય એમ જણાય છે:-

યયા સર્વ એવ પ્રદાસિયતાસ્ત્યાદમન્મતે દેવસ્ય ગમનમેવ વર્તમાને ન શસ્યતે ।
 પર કર્માનુરોધાદ્વજેચ્છૈવ કાલઃ । તત્ર ન કાર્યમહર્નિરૂપણયા । મુદ્રિત પાઠ
 ગરબડિયો છે. (૧૦૭) શરીરસ્થિતિકામ કરવા કામ-બોજનકાર્ય કરવા
 કાન્ને. હાયપ્રતમાં ખીજ કામ બોલને બદલે સ્નાન બોલ છે. પરંતુ ઉત્તર-
 પંક્તિમાં એકલા બોજનનો જ નિર્દેશ છે, સંયુક્ત સ્નાનબોજનનો નથી;
 ત્યમ વળી પૂર્વ ચરણમાં કામ અને ઉત્તર ચરણમાં સ્નાન વાંચવાથી પ્રાસ
 મળતો નથી. તે કારણથી મેં નવો પાઠ કહ્યો છે. (૧૦૮) નિશા-રાત્રિએ.
 આ અધિકરણાર્થે ૩૫ બાબત જુઓ ઉ. કા., ૨, ૮, મૂરખતા ઉપરનું
 ટિપ્પણ. કાલિ પ્રા. કલ્પ ગત કે અગામી દિન, સં. કલ્પ સવાર]-આવતી
 કાલે. સ્તવિયા જોશી-જોશીને ધન્યવાદ આપ્યો. (૧૧૦) મન ધમ્મી રક્ષી-
 યથેષ્ટ, સંપૂર્ણ આનંદ. (૧૧૧) પેરણ [સં. પ્રયાણ]-પંથ કરવો તે, પ્રયાણ.
 કા. પ્ર. ૧, ૫૪, રાસિ ચડીકે રણિ પેરણ માંડપ, એ પંક્તિમાં માત્ર
 મન એટલો જ અર્થ છે. મન ધરતાં-મનથી કરાવતાં. હિંદુ ધન-ખીચો-
 ખીચ નક્ષત્રો. કદાચ અસલ પાઠ હિંદુજણ હોય. (૧૧૨) પ્રેમ પ્રકાશિ-પ્રગટ
 સ્નેહ સહિત. (૧૧૩) સ્તંભી રાખિ-રોડી રાખે છે. બિ-ભય; સંપ્રસારણ
 સંબંધમાં સરખાવો વિ(=વય). (૧૧૪) જાતમાત્ર-જનમ્યો ત્યારથી. ખુલિ
 [સં. કોઈ]-ખોળામાં. (૧૧૫) ધરી રાખૂં છું-ઝાલી રાખૂં છું. (૧૧૭)
 શતખંડ-જેના સો કકડા થયા હોય એવું. વચ્ચે પ્રા.; સં. વરણ]-વાછડું.
 (૧૧૮) કહીષ પ્રા. કજા, કચ, કડવા, કદ, સં. કદા]-ક્યારે; પૂર્વ પં.
 ૮૨માં કિહી ૩૫નો પ્રયોગ છે. તાહારૂં ચાલવું મુજ નવિ મમિ-જોશી અને
 વિકાસવતીને સરખા અનિષ્ટના બહુકારા થાય છે. વિરહ [સં.]-વિયોગ.

કડવું ૭

૧-૧૬. (૧) ઉત્તરણું વિશે. [સં. ઉત્તર પ્રે. જિતાવળ કરાવવી;
 ઉત્તરણ જિતાવળ કરાવનાર]-ઉત્તરણું. હાયપ્રતમાં આતુરનું પાઠ છે, તે
 બધ બેસતો નથી; તેથી નવો પાઠ કહ્યો છે. (૨) મન નથી માનવું-
 મન રીઝવું નથી, રાચવું નથી. (૩) વૈશંપાયન માટિ-વૈશંપાયનના કારણથી.
 (૭) દિગ્વિજય ચક્રા [દિગ્વિજયરિચતાઃ]-દિગ્વિજયસંગ્રહ, દિગ્વિજય
 લીધેના, દિગ્વિજય લીધે. લામા 'તા-આ સંક્ષિપ્ત પ્રયોગ બાદજુ બહુ
 વાપરે છે. હવડાં [પ્રા. અણુના, સં. અણુના]-હવડાં. અણુનાસિકનો વર્ગીય
 ત્રીજો વ્યંજન થયો છે, તે ખ્યાનમાં લેવા જોઈ છે. (૮) આવીશિ-હું
 આવીશ. ભવિષ્ય કાળના પહેલા પુરુષ એકવચનના સ્યામિ ઉપરથી માનવી

તથા ચૌરસેની પ્રાકૃતમાં સ્થિતિ, તે ઉપરથી મહારાષ્ટ્રીમાં સ્તં અને તે ઉપરથી અપભ્રંશમાં સ્થિતં પ્રત્યય ઉતરી આવ્યો છે. તેના અંત્ય વળુને લોપ થવાથી જૂની ગૂજરાતીમાં ચિ થયો છે; જુઓ ઉ. કા. ૬, ૮૨ ઉપરની ટિપ્પણી. નીઝલું ન. [પ્રા. ગિજ્જરણ ન.; સં. નિર્ઝર પું. ઝરો, ઝરણ, નિર્ઝરિણી સ્ત્રી. નદી. સં. શરૂ ઝરવું ઉપરથી]—નદી. (૧૨) મહીભાર-યુવરાજ તરીકે રાજ્ય ચલાવવાની જવાબદારી. રાજવિહિવાર-રાજકારભાર. (૧૩) તિષ્ઠ પ્રજા પાલી...સતોષ્યા સવિ લોક-વસ્તુરિચિતિ બાલજીની નજર બહાર રહી જણાય છે. યુવરાજ થયા પછી ચંદ્રાપીઠ દિગ્વિજયે નીકળ્યો હતો અને વિજય કરી તરતમાં જ ઘેર આવ્યો હતો. એને યુવરાજ તરીકે રાજકારભાર ચલાવવાનો અને પ્રજાને સતોષ આપવાનો સમય પૂરતો મળ્યો જ ન હતો. પુલિનનું કથન આજુ ઉપર મૂકી બાલજી પોતાના તરફના આ જે જોએ છે, તે જુલ બરેલું છે. (૧૪) એથી પરિ...કહી નિ આજા દીધી રાય-રાજનું અંબાપણ જે બાલજી અહીં એકદમ આટોપી લીધું છે તે ઠીક કર્યું નથી. (૧૫) દીર્ઘ-પ્રધાન અને પ્રધાનપત્ની 'દીર્ઘ' ક્રિયાનાં કર્મ તરીકે અપ્પાહાર છે. આથી [પ્રા. આણી, સં. આણિસ્, -આણિય. (૧૬) શીખ કરી-મનોરમા અને શુકનાસે ચંદ્રાપીઠને શીખ દીધી, વૈશંપાયનને તેડી લાવવાને જવાની રજા આપી. જિતાવલિ સ્ત્રી-જિતાવળ, ત્વરા. અંતર્મત-મનમાં.

૧૭-૨૩. (૧૮) ગબ્ધતિ સ્ત્રી. [સં.]-ગાઉ, કાસ, જે માત્રલ. ગ્રામ-ગ્રામની કલ્પના બાલજીની છે; મૂળમાં ગ્રામનો નિર્દેશ નથી. (૧૯) નિશા શેષ-રાતનો બાકી રહેલો ભાગ. નિસ્તરિયુ [મં. નિસ્ત-નિસ્તદ્ આજમવું]-વટાવી દીધો, ગાળ્યો. (૨૧) જસિ તનનું પિત્ત-માથજી અહીં વૈદ્યવિદ્યાનો પરિચય બતાવ્યો છે. પિત્ત શમાવવાનાં સાધનમાં જીગમ્મસસ્પર્શન પણ મહત્ત્વેલ છે; જુઓ શબ્દકલ્પદ્રુમમાં પિત્ત શબ્દ ઉપરના નિવેચનમાં પિત્ત-પ્રેકાપના અને પિત્તશમનના શ્લોક. (૨૩) તાપ [મં. તાપ]-તડકો. મૂળમાં મચેતિતણ્ણિવાસાતપથ્થમોજ્જાગરવ્યયઃ છે; તેનો પૂરેપૂરો અર્થ સમાવેલો હોય, તો 'જૂખ તરસ શ્રંમ તાપ અનિદ્રા ગણિ નદિ તિવ્રમાત્ર' એમ ઉત્તર પંક્તિમાં અને 'દિન રાતિ' બદલ 'દિન રાત્રિ' પૂર્વ પંક્તિમાં વાંચવું જોઈએ.

૨૪-૩૧. (૨૪) જલદામય પું. [સં. જલદ પું. વાદળ, સાગમ પું. આવવું તે]-વાદળાં ચડી આવવાં તે, વપોકાળ. કુર્ધટ-મૂળ અર્થ અશક્ત, તે ઉપરથી અહીં અર્થ સહેવો અશક્ત, વસતો. (૨૫) વિરહાતુરનિ કાલપાશ-વિરહના રોગે પીડાતા (આતુર) ને જમના પાશરૂપ, તત્કાળ જમપુર દસડી

જનાર. કામકુંજરમદધાર-મદ ઝરવા માંડતાં હાથીનો ઉન્માદ વધે છે, તેમ વપોકાળની જળધારા વરસવા માંડતાં કામનો ઉન્માદ વધે છે, એવું રૂપકનું તાત્પર્ય છે. પ્રેષિત પું. [સં.]—પ્રવાસે નીકળેલો, પ્રવાસી. વળાકાર-વળુ જેવું-ફુંબેલું. પ્રેષિતનિ લોહનુ પંજર-ધર બેગા થવા મુશ્કેલી પ્રવાસીને વાટમાં પૂરી રાખનારા પાંજરારૂપ. (૨૬) અંધકારરૂપે અસિ સરખુ—પસ-રતા અંધકારના રૂપમાં વિજેગીની કતલ કરનારી તરવારરૂપ અને વીજળીના ઝબકારાના રૂપમાં તેમને યાળીને બરમ કરનારા અગ્નિરૂપ, અગ્ન્યઅરૂપ. સરખુ બોલ અહીં આરોપબોધક છે. પ્રાટ્ટ [સં.]—વર્ષા. (૨૭) કામનાં બાણ જાણીધ બિંદુ પડે—તીરની સંભાવના જળબિંદુમાં ન થાય, જળધારામાં થાય; તે જોતાં બાણજે બિંદુ બદલ ધારા બોલ ચોજવો જોઈતો હતો. (૨૮) શ્રેણિ સ્ત્રી. [સં.]—હાર. માનસરોવર જતા હંસ પ્રવાસીને પોતાના ધરની, વીજળી પત્નીની અને પુષ્પનો સુવાસ વિલાસની રમૂતિ આપી બ્યાકુળ કરે છે. કેતક બદલાકાર-કેવડાના દોડા બાલા(બદલ)રૂપ નીવડે છે. (૨૯) બાધિ-બાધા કરે છે, પીડે છે. (૩૦) કુડમલ પું. [સં.]—ખીલતી ફળા. ચંપક નિ કદંબ—આ બોલનો સંબંધાધિકારનો પ્રત્યક્ષ હુમ છે; તેમનો અન્વય કુડમલ સાથે છે. ગૂદ કરિ—દાંડી દે છે. (૩૧) હાકુર પું. [સં. દુર]—દેડકા. ખંધુજીવ-ખેરિયાં, ગુલાલા. કામરંગ-કામની ચટકી.

૩૨-૩૬. (૩૨) નિર્વૃત્તિ-મનની શાંતિ, સ્વચેતા. મનિ ન આણિ-લેખવતો નથી. પ્રૂદ પંથ તાણિ-લાંબો પંથ વહે છે, લાંબી મજલ કરે છે. (૩૩) કમિયા [સં.]—ચોળાંચા, વટાચા. (૩૪) વાત કરતાં હરખૂં—એના રડા સમાચાર કહો, જેથી હું ઉદ્ધિગ્ન બન્યો છું તે હરખ પામું. પાંદ રહેજ બદલવો પડ્યો છે. (૩૬) બહિર્હાનું કારણ-સુકામ કરીને રજાનું કારણ; મં. ઉપનિષદનો એક અર્થ સુકામ કરવો થાય છે. દલસિ [સં. તુ-તદ જન્યું; સરખાવો હિં. દહલાજા]—જરો. (૩૭) દહિઉં-આમદી. યોધ-યોદ્ધો, વીર પુરુષ. (૩૮) સાચુ યવુ-ખોટા ન નીવડવો, સફળ થવો. કલિ-મારા કબાળી. પિરિ-હકીકત, વૃત્તાંત. (૩૯) વાંછા-મનકામના, મુશ્કેલી.

૪૦-૪૫. (૪૦) ચલાચ્યુ-વદાય કર્યો, મોકલ્યો. હું જહિ આચ્યુ તમ ઇમ કહીનિ—હું તમારી પૂઠે આવ્યો (તત્કાળ આવીશ), એમ કહીને; જુઓ મૂળ મનુષ્યમેવ.....ભાગત દવાદિવ. બારી સાખાવરયાપજ કિયાને સિદ્ધ રૂપે વર્ણવી અવિલગ્ન સુખવાની રૂઢિ ખ્યાનમાં લેવા જેવી છે. એ વર્તમાન મૂળરસતીમાં પણ પ્રચલિત છે. વૈરાગ્યન મયુ સાંભળ્યુ અરજોદ સરનિ તીર—અમે અરજોદ સરોવરની પડોશમાં પડેલા ત્યારે

વૈશંપાયન તો ત્યાંથી ગયાનું અંગે સાંભળ્યું. છાવણી પણ ઊપડી મચેલી જોઇને મેઘનાદ આદિએ વૈશંપાયન ઉત્તરપિની ગયાનું માની લીધું લાગે છે. બાલજીને પાઠ હાથપ્રત Bને મળતો વાર્તા ચોપજાતા હોય એમ સંભવે છે. (૪૫) મધ્ય વાસા ચાર-દૂં (મેઘનાદ) ન્યાંથી પાઠો કર્યો તે સ્થળ અને અચ્છેદ સરોવર વચ્ચે ચાર મંજલનો પંથ હતો; જુઓ મૂળ ત્રિચ-તુરૈઃ પ્રયાણકેરપ્રાપ્ત ઇવાચ્છોદં....નિર્વર્તિતોઽસ્મિ । વાસા-મુકામ, પડાવ. અહરુ વિશે. [પ્રા. મહ, મં. બદ્ધ આ]-આ પાસે.

૪૬-૫૮. (૪૮) પલાય [પ્રા. પલાય, સં. પલાય (પરામજય) બાગવું, નાસવું]-પળે છે, જાય છે. વિરહ [સં.]-મૂળ 'અર્થ' વિયોગ, તે ઉપરથી અહીં અર્થ વિયોગની પીડા. (૪૯) મદનવલ્લિ-કામાગ્નિ. ફેડોરાં [સં. છપ્પત; સ્વાર્થે ૨ પ્રત્યય]-વરસાદના છાંટા; જુઓ કરકર. (૫૦) પ્રેતપુરી-જન્મપુરી. સિદ્ધચંદ્ર આ પાઠાંતર આપે છે, પણ સ્વીકારે છે તો પ્રેતપતિ પાઠ; અને એક એ પાઠ વધારે સારો છે. પ્રત્યંચા [પ્રા. પદ્મચા; પદ્મિજ્ઞ એવં ઉપરથી]-પણજી. પ્રાકૃત બોલ પદ્મચા ગૂજરાતીમાં પ્રત્યંચા રૂપે સંસ્કારી લીધો જણાય છે. જમર અને જમિયાનચિન્તામણિ માં પ્રત્યંચા બોલ છે નહિ. (૫૧) ખલોતો-આગિયા. હાથપ્રતમાં ખતકજીવ પાઠ છે; પરંતુ ખતક અને અગ્નિમાં કંઈ મળતાપણું નથી. તેથી મૂળને અનુસરી પાઠ સુધારી લીધો છે. જમરએણી-જમરાની હાર. હોંસિ [સં. હિંસ] -હથે છે, જીવ લે છે. (૫૨) પ્રેતપતાકા સરખી. જગ પંક્તિ-પુલિને વધોઝતુમાં પ્રક્ષયકાળનો, કામદેવની ચડાઈનો અને યમરાજની સવારીનો, એમ ત્રિધા ઉપચાર કર્યો છે; તે પૈકી ત્રીજા ઉપચારના અંગ તરીકે બગસાંની હારને યમ રાજના પ્રેત સૈનિકના હાથમાંની પતાકા સાથે સરખાવી છે. ઉક્ત ત્રિવિધ ઉપચાર મૂળમાં અને અનુવાદમાં અવ્યવસ્થિત છે. (૫૩) વાટ ગાહી નિ-વાટ જોળંગીને. સંસ્કૃત જગન્નાથ મૂળ ઉપરથી ગૂજરાતીમાં આવતાં ઉપસર્ગનો લોપ થયા બાજત જુઓ પૂ. કા. ૧૧, ૯૨, વધારી ઉપરનું ટિપ્પણ. જિમણ દુઃખવિભાગ-અચ્છેદે પહોંચતાં અંદાપીડને જમણું દુઃખ સેવવાનું થયું. જિમણું [પ્રા. વિરજ, સં. દ્વિગુણ]-જમણું. અર્થ અનુનાસિકની અસરથી ઓષ્ઠસ્વરનો અર્ધસ્વર બદલ અનુનાસિક થયો છે. વિભાગ [સં. વિ વિશેષે કરીને, મજ્ સેવવું]-સેવન, વેડવું તે. તડાગ [સં.]-ખજાવેલું, બંધાવેલું જળાશય; સરોવર. (૫૪) શીખામણ-શાસન, આરા. મદન ન. [સં.]-ઝાડી. કૂલ ન. [સં.]-પાળ, કિનાર. (૫૬) પત્રસેખાથી સાંભળ્યું-પત્રસેખાને મુખે સાંભળ્યો. (૫૭) અંતધોન થયું-

અદસ્ય થયો, જોવામાં ન આવે એમ કહીક ભરાઈ બેઠો. શિ-શો, શાથી, કેમ. રિહિવાનું કિહી સ્થાન-એ ભરાઈ બેસવાનું સ્થાન ક્યાં હશે ?

૫૯-૬૮. (૬૦) લાભિ [પ્રા. લબ્ધિ, સં. લભ્ કર્મણિ. પ્રાપ્ત થવું] -મળે. મર્મ-ગૂઢ વાત, બેદ. (૬૧) અચ્છ-સ્વચ્છ. પરિધાન ન. [સં.]-પોશાક. (૬૨) તત્તુ [સં.]-શરીર. (૬૩) અતિ વાઘ હણી લતા-અત્યંત પવને દુર્દશા પામેલી વેલ. મૂળમાં નીચા મ્હોએ આંસુ ઢાળતી અને મૂગતી મહાસ્વેતાને તાણ બેઠેલી વધોન્નતુના પ્રચંડ પવને જોનો શિરોભાગ નીચો નમ્યો છે એવી, પાંદડે પાંદડે પાણી ટપકતી અને આમનેમ હાલતી વેલ સાથે સર-ખાવેલ છે. બાલજો તે સુંદર ઉપમા અનુરાદમાં ટૂંકાવી છે. (૬૪) નારિ-આ શબ્દે વક્તાને બહાલી કાઢંબરી અભિપ્રેત છે. (૬૫)-આ કડી ખાલજો પોતાના તરફથી જોમેરી છે; મૂળમાં નથી. નહિ તુ પત્રલેખાધ-આક્રી તો, પત્રલેખાએ કહ્યું હોય, અને માઈ અહીં આવવાનું એણે જાણ્યું હોય, તેણે કરીને એ આનંદ પામી હોય. કડીનાં પહેલાં બે ચરણમાં સાહાઅકારક હોય ક્રિયાપદ અખ્યાહાર છે. આવેવું મૂળે અકર્તારિ (paśsiṃre) વિધ્યર્થ કૃદંત છે તેથી અકર્તારિ રચના અનુસાર તૃતીયામાં 'માહારિ'ને પ્રયોગ છે. (૬૬) બિન્ન રિહિ-તેનું હૃદય ચીરાયલું બને છે, ચીરાઈ જાય છે. ખડિ [પ્રા. જલ, સં-સ્થલ]-પડી જાય છે. આખડિ [સં. આસ્થલ]-ઠોકર ખાય છે. દયા-અંતરની લાગણી. (૬૭) મોહ-એભાન હાલત, મૂઝો. શિક્ષા-તલ પાસિ હારિ-સપાટ પત્થરના પાસેના સ્થળે. (૬૮) ઘન જુઠ-લણી વાર સૂધી જુએ છે, નજર માંડી રહે છે.

૬૯-૮૧. (૬૯) મન્યુ પુ. [સં.]-શોક. સંવરી [સં. સંજ-દાખવું.] -દાખીને, રાકીને. ગદગદ કંઈક નવિ બોલાંધ-આ ગર્ભવામ્ન્ય છે, મારે કૌંસમાં મૂક્યું છે. સાંભલિ-તું સાંભળ; રૂપની વ્યુત્પત્તિ બાબત જુઓ પૂ. કા., ૨, ૬૩, મારિ ઉપરનું ટિપ્પણ. (૭૦) વરાકી [સં.]-બિચારી. દાધી [પ્રા. વદ્ધ, સં. રમ્મ બળેલું]-દાઝેલી. (૭૧) સાંભલસુ, જાસિ-ભવિષ્ય કાળના રૂપાખ્યાન બાબત જુઓ પૂ. કા., ૧, ૭૫, મેદેલીસિ ઉપ-રનું ટિપ્પણ. (૭૨) વિદીર્ણમન-જેનું મન ચીરાયલું હતું એવી મન ચીરાવાનું કારણ ઉત્તર પંક્તિમાં ગણાવેલાં કામમાંથી એકે ન થયું તે જ છે. (૭૩) સંતોખ્યુ નહિ-પ્રિય સાધી સુખ ઉપજન્મ્ય નહિ. મીઠાં બી [સં. મીઠાં]-લજ્જા, શરમ. (૭૪) વેદના-કામની પીડા. ઉવેખા નિ મેદેલી તેહ-કાઢંબરીને થતી કામની પીડાને મન પર ન દેઈ હું તેને છોડીને અહીં (૭૫) લાગિ-લાગલાં, તરત જ. દેન [સં. દેન]-દારણ. સંકેત-આકે-

શબ્દમાં, સંક્ષેપમાં. (૭૬) વિવેક-વિગતથી, સ્પષ્ટપણે. કુમાર-કાર્તિકેય. (૭૭) તરલ-ચંચળ. નીમખૂં-ગુમાવેલું. (૭૮) પ્રકાશિ-પ્રુક્તી રીતે. (૭૯) પ્રાર્થના કામ-પ્રાર્થના કરવા કાળે. અણુજ સમાન-કમળના જેવાં; એ નેત્રનું વિશેષણ છે. (૮૦) સંભારિ છિ હાર્યુ યથા-તે જાણે (યથા) કંઈક ખોવાયેલું સંભારતો હતો. (૮૧) જાણી મત-તે જાણે ગાંડો (મત) હોય તેવો દેખાતો હતો. વિયોગી જિજ્ઞુ આતુર તિથુ-જેવો નિયોગી દ્વિષ્યો હોય તેવો દ્વિષ્યો તે જણાતો હતો. સંનિધાન ન [મં.]-સામિપ્યમાં, પાસે.

૮૨-૮૮. (૮૨) મતિ-હાવત, બતાવ. મજમામિની-હાથીની માફક ચાલતી. (૮૪) દેશ-પ્રદેશ, સ્થળ. (૮૫) મુઝ મનિ તે યાદ છિ દાઝિ તું જે-તું જે બધું કષ્ટ ભોગવે છે તેની મારા મનમાં બળતરા થાય છે, તેથી મારું મન દાઝે છે. દાઝિ સ્ત્રી [પ્રા. વજ્ઞ, મં. વદ્ધ કર્મણિ. બળવું]-બળતરા, પીડા. બાઝ વિશે. [પ્રા. વજ્ઞ, સં. વદ્ધ]-બધું, સામટું. હાથપ્રતમાં ભ્રમથી બાજ પાઠ આપ્યો છે. (૮૬) મિથ્યા કૌકિલ સુર હિચરિ-હાથપ્રતનો પ્રજાત્મક પાઠ પ્રકંભનો ભંગ કરે છે, તેથી સ્ફોજ ફેરફાર કરવો પડ્યો છે. સુર શબ્દ અહીં પંચમ સ્વર માટે છે. કંદાર-ધોળું કમળ. રાતાં ભૂરાં અને ધોળાં એમ ત્રણ રંગનાં કમળ થાય છે. ધોળા રંગના કમળનું એક નામ કંદાર છે. ગુન્તર [મં. ગુજારવ; સર-ખાવો દેવાવ ઉપરથી હીસાર]-મણુમણાટ, મણુરવ. (૮૭) જ્યોતસ્ના [મં. જ્યોત્સ્ના]-ચાંદની. સવિ [સં. સ ઝરવું]-ઝરે છે. જિ [અપ.]-જ, નક્ષી. (૮૮) મેધાઝંબર પું. [સં.]-મેધેમર્જના.

૮૯-૧૦૧. (૯૦) વામ [મં.]-મુંદું, હીણું. વિષુ પૂછિ [સં. વૃષ્ટેન વિના]-પૂછ્યા વગર. 'વિના, વિષુ, વણ'ના યોગમાં તૃતીયાનો પ્રયોગ સંસ્કૃતમાંથી ઉતરી આવ્યો છે. (૯૨) મન દિરિ-મન અસિત થાય છે. (૯૩) અકલ્યાણ ન. [સં.]-અમંગળ. અનિષ્ટ, અનર્થ. (૯૪) ભવિતભ્યતા-ભાવી નિર્માણ, બનવા કાળ. અનુસરી રણુ-વળગી રહી, પીછા છોડ્યો નહિ. આચરી [સં. આચ્રી આશ્રય લેવો]-વાસ કરીને. (૯૫) કામ શરધાત-બાણના પ્રહાર કાળે (કામ), બાણ જેવાં ફિરણથી વિરહીને વીંધવાને. (૯૬) આણી સ્ત્રી.-આ; સરખાવો સ્ત્રીલિંગરૂપ તેણી અતિશય શીત સુગંધ જ કાપ-શરીરે બહુ શીતળ લાગતા અને સુગંધિત. (૯૭) પુંડરીક નવિ માન્યુ નેહ-પુંડરીક સાથે મેં સ્નેહનું સુખ ન માણ્યું. સાહચર્ય અર્થમાં તૃતીયાનો પ્રત્યય અહીં લુપ્ત છે. (૯૯) વિધાતા-ધક્ષા. (૧૦૦) કરણા રહિતિ-એ દયા વગરના પુંડરીકે. હું એહવા અનેક જ

ધર્મ—એવાં એવાં અનેક વાનાં હું મનમાં આપ્યા જ કરતી હતી, અને મારી મેળે સંકલ્પો કયો કરતી હતી.

૧૦૨-૧૨૧. (૧૦૨) રોમાંચિત [સં]-રૂવાં જીભાં થયાં હોય એવું. રોમાંચમાં કામદેવનાં બાણુ સરીરમાં પેહાની સંભાવના કરી છે. (૧૦૩) ગુરુ-બારે, અત્યંત. સ્તંભ-ભય અને સંકાયથી જડ બની જવું તે, જડતા. વિવેક-ચેકાઓગ્યની સમજ. વિવેકમાં અહીં દોરડાંના બંધની સંભાવના કરી છે. મળન કાર્ય [સં.]-સ્નાનવિધિ. (૧૦૫) આશા-આશાએ. (૧૦૮) નાહિ [સં.] બચાવી લે, પહાર કર. (૧૦૯) કુસુમબાણુ-કામદેવ. (૧૧૨) જિહ્વા [સં.]-જીભ. નાહાતુ ચકુ-ન્હાનો છતાં, ન્હાનપણમાં જ. નાહાતુ [મ. છહાન; પ્રા. છજ્ઞ, મં. મ્લજ્ઞ અપ્પ]-ન્હાનો, બાળક. (૧૧૩) જલ માહિ તું શિ નવિ બુકું—મૂળમાં અહીં મનુષ્યનાં સારાં નરસાં કર્મનાં સાક્ષી પંચ જૂતકૃત શાસનનો તર્ક છે, તે બાકણે પલટી નાખ્યો છે. (૧૧૪) વિશ્વ [સં.]-બૃહ્. બાળક થી-બાળક છતાં, બાળક હતો ત્યારે. (૧૧૫) વિભચાર-અભિચાર. (૧૧૬) સ્વામી-વડીલ; જુઓ પૃ. કા., ૧૪, ૪૬-૫૩. સકલ લોકના સામી-જુઓ મ. સ્મ. ૧૮૮૬ શૌર્ભમિરાવો હૃદય ચન્દ્રાકામિયમાનિલાઃ । રાત્રિઃ સંધ્યે ચ ધર્મઃ કૃતસા સર્વદેહિનામ્ ॥ પરમેશ્વર-મોટા દેવ. (૧૧૭) તેણિ સતિ-તે સત્યના અથવા સત્ત્વના પ્રભાવથી. જાતિ માંહાં એહની-એના જેવાને ધટે એવી શુકળતિમાં. હાથપ્રતનો પાઠ અરપટ હોવાથી મેં રહેજ બદલ્યો છે. (૧૧૯) કર્મ-પૂર્વ ભવનાં અશુભ કર્મ. સામર્થ્ય-બળ, પ્રભાવથી. (૧૨૦) છેદિ-છેલાથી, કાખ્યાથી. (૧૨૦) પરિજન-વૈશંપાયનના સેવક.

કડવું ૮

૧-૨. સાંભલું, રાય, ચણું—હે રાજા ! એ આકંઠ મેં સાંભળ્યું અને મનથી વિચાર્યું કે આ તો મળજ થયો ! વૈશંપાયન મિત્ર તમ-આ મેં મૂળને અનુસરી કલ્પેલો પાઠ છે; હાથપ્રતમાં તો પુંડરીકનું મિત્ર લખ છે. સૂત્રી નહિ દિશિ એક પ્રકાશિ-ખુલ્લી રીતે તે, જેને એકે દિશા સૂત્રી ન હોય એવી, અર્થાત્ લાયાર જેવી જણાઈ; અને નિસ્તેજ મુખે તેણે નિશ્વાસ મૂક્યો.

૩-૨૧. (૩) ગલી ગયુ-મરી ગયો, ખૂડી ગયો. દિરિષ્ઠ નયન-તેની દાષ્ટ બદલાઈ ગઈ, અર્થાત્ શોકમગ્ન બની. (૪) જલ ચાંદ-સગળ પ્રયત્ન કયો છતાં એ. સત્તાર્ય અવિકારી યાં બાજત જુઓ છિ. કા., ૨, ૨૪,

સત્કાર્ય વિકારી ચક્રં ઉપરનું ટિપ્પણ. વિરહ અનુસરી-વિજ્ઞેગ સેવી રહી, વિરહ વેદ્યા કરી. (૫) સેવા નવિ ચાર્મ-સેવા ન થઈ; જુઓ મૂળ ન પ્રાપ્તે દેવતાઃ કાદમ્બચંચરણપરિચર્યામુગ્રમ્ ૧. મૌલિક આકાર દ્રુકાબ્ધા વગરનું આ ધાતુના જૂતકાળનું આ રૂપ ધ્યાનમાં લેવા જેવું છે. અત્યારે આપણે આકાર દ્રુકાવી ચયો ચક્ર વગેરે રૂપ વાપરિયે છિયે. જન્માંતરિ તમ્હો કર્ત્તે...કાદંબરી મિલવા પરપંચ-માફ મરણ ચયાથી કાદંબરી પ્રાણ ન તજે એમ તમે કર્ત્તે, જેથી હું બીજે જન્મે એને મળી શકું. (૬) તમ પસાઈ પામીશ સહી-તમારા એ અનુગ્રહથી હું જરૂર કાદંબરીને પામીશ. વિકલ થયું તાં તેનું મુખ-ચંદ્રાપીડનું મ્હોં, જેનું ચૈતન્ય હીડી જતું હોય એવું, અર્થાત્ મતચૈતન થયું; તેની મુખકળા બદલાઈ ગઈ. (૭) જિમ રહ્યું 'તુ ત્વમ અડવડયુ-તે બેઠો હતો તેવો જ મળડી પડયો. અડવડયુની વ્યુત્પત્તિ માટે જુઓ પૂ. કા., ૧, ૪ ઉપરનું ટિપ્પણ. નિશ્ચેતન [સં.]-ચેતના રહિત, મુએલો. (૮) તેજ-કાંતિ, મુખકળા. ઝીવા-ડોક, અરદન. ચેતન નવિ કરિ-ચૈતન્યની ચેષ્ટા કરતો નથી, ચૈતન્ય દસ્યવતો નથી. (૧૦) કંન [પ્રા. કળ્ણ, સં. કળે]-કાન શ્વાસ કરિ નહિ હૃદયવિભાગ-અહો હૃદય બોલ શ્વાસ ક્રિયાથી ઉપસતી અને બેસતી છાતી સમગ્રને માટે છે; રુધિરાભિસરણપ્રયોજક હૃદય (Heart) અવગવને માટે નથી. (૧૧) બેવ-સત્વર, એકાએક. (૧૨) ચેષ્ટા રહિત થઈ તે કાપ-તે સર્વનામ મહા-શ્વેતા માટે છે. ઉત્તર પંક્તિ પણ તેને જ માટે અભિગ્રેત છે. (૧૩) શાપિણી-લોકના શાપ માથે લેનારી. (૧૪) આશા રહિત-નિરાશ. દાર-ધામ, આવાસ. લક્ષ્મી-રાજલક્ષ્મી. (૧૫) દાનકથા રહી-મરનાર ચંદ્રાપીડ જેવો કોઈ દાનશીલ નહિ; લોક કેના દાનનાં વખાણ કરે ? પુર [સં. છુર, છુરા]-રાજ્યની ધૂંસરી, (૧૬) અપુત્રિણી-પુત્ર વિનાની. માતા પિતા-અહોથી મૃત ચંદ્રાપીડને સંબોધીને ઉક્તિ છે. અવરિ રાગ્નન-બીજ રાગઓ. (૧૭) એકલુ સજી-એકલો મનથી નિર્ધારીને. હૃદય હિતરી ગયું-મન હીડી ગયું, બહાલ જતું રહ્યું. (૧૮) મન કીજિ-બાવ રાખો; મન શબ્દ અહો બાવ, પ્રીતિના અર્થમાં છે. (૧૯) વિણ મોકલાવિ જઈ નહિ-તમારી શીખ વગર અમે જવાના નથી. મોકલાવવું [પ્રા. મુક્લ, સં. મુક્ક]-મોકળા કરવા, શીખ આપવી; જુઓ કા-હડદે પ્રખંધ, ૨, ૧૫૦, મોકલા-મણી (=શીખ). વિણ મોકલાવિ પ્રયોગ બાબત જુઓ ઉ. કા., ૭, ૯૦, વિણ પૂછિ ઉપરની ટિપ્પણી. કિહી [પ્રા. કિહં, કહં; સં. કયમ્]-શી રીતે. અનાય-નાય રહિત બનેલા. (૨૦) હેવારવ પું. [સં.]-હથ્થુદથાટ. ખડતાલ

પું. [સં. જર ખરી, ઘોડાના પખનો દાખડો; તાલ પું. પ્રહાર, સં. તહ, તાહ પ્રહાર કરવો]—દાખડાના પ્રહાર. જૂમિ હિદરિ-બોંધ ખોલી નાંખે છે. હજુહણાટ અને દાખડાના પ્રહાર ઈદાયુધની પ્રયાણ કરવાની અધીરાઈ દર્શાવે છે. (૨૧) કાચાહલ-કળાહોળ.

૨૨-૩૦. (૨૨) ઉસ્લાસ પું. [મં.](૧) હર્ષ, આનંદ; (૨) ઊછાળો, જીવ્વાળથી દરિયાનું પાણી ચડવું તે. સમુદ્રની ભરતી (વેલિ) જેમ ચંદ્રના ઉદયના વર્તમાને ઉસ્લાસ (ઊછાળો) પામે છે, તેમ કાદંબરી ચંદ્રાપીડના આગમનના વર્તમાને ઉસ્લાસ (આનંદ) પામી. મૂળમાં ઉપમાના પોષણ માટે દ્વિઅર્થી વજ્રાલિની ખોલ છે તેને અનુસરીને કાદંબરી અને ભરતી બંનેને લાગુ પડે તે ઉસ્લાસ પાઠ મેં અહીં મૂક્યો છે. હાથપ્રતનો આનંદ પાઠ બંનેને લાગુ પડે એવો નથી. વેલિરૂપ ખાગત જીવો ઉ. કા, ૪, ૪ ઉપ-રની દ્વિપણી. (૨૪) રંગિ-આનંદ ભેર, ઉમંગમાં. શૂંગાર સાર્યો-રાણુમાર સન્ન્યા. (૨૫) સુરભિ-ખૂશખોદાર. સુરસાક્ષ-બહુ મળતો. (૨૬-૩૦) માલજો અહીં મૂળમાં કેટલોક ફેરફાર કર્યો છે. કાદંબરી ચંદ્રાપીડને મળવાને ઘેરથી નીકળે છે. પણ તેનું અણુપતીનિયં હણપું એક ક્ષમ એમ માને છે કે એ આવશે જ નહિ. અન્ય ક્ષણે, પત્રલેખા ખોટું કહે નહિ-ચંદ્રાપીડ આવશે જ, એમ માની એની સાથે અખોદા લેવાનો સંકલ્પ કરે છે. પણ તેમ કરવાથી રખેને તે ખોટું લગાડી ચાલ્યો જાય એ બચે તેને હરેક રીતે સમજાવીને રાખવાનું એની એ કાદંબરી કહે છે. આ બાવશાળ્યને દર્શાવે છે. (૨૭) સંભારુ દિમગૃહ મુઝારિ-જીવો પૂ. કા., ૨૫, ૧૬-૨૭ વક્રવચન-બંગ, દ્વિઅર્થી વાણી. માહારી અવસ્થા માનિ નહીં, મરણુ લગિ જી પામું સહી-જો હું મરણુપર્યંત અવસ્થા પામું, અર્થાત્ મોતની અણી ઉપર હોજી, તોપણ એ અવસ્થાની વાત ચંદ્રાપીડ માને નહિ. (૨૮) સાઝિ [સં. છાપ સાગ કરવું; જીવો છાપ્ય, અછાપ્ય]—સાજી, સ્વસ્થ. (૨૯) તિ જ ઉલંજુ દેવુ નાય-મારા પ્રાણુનાયને એની કઠોરતા જાગ્રત મારી વતી તારે જ કપકો દેવો, તું જ કપકો દેજે. મિંછ તે સાથિ નવિ ખોલાય-અંતઃક્ષોભને લીધે મારાથી એની સાથે ખોલાશે નહિ. યલ્લપિ [સં.]-જો કદી ને. (૩૦) અનુનય-મનામણાનાં વચન. ખેદ-થાક, શ્રમ.

૩૧-૩૭ (૩૧) અહ્યુત-અવનવું, ચમકાવનારું. (૩૨) ગતપ્રાણુ-જેનો શ્વાસ ચાલતો નથી એવો. મૃત-મરણ પામેલો. (૩૩) ઝાલી-આ ક્રિયાપદ સં. ઘાટ ઉપરથી દંત્ય બદલ તાલબ્યના વિધાનથી નીપજ્યું છે, તે ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય છે. (૩૪) મંદ-ઝાંખી કાતિવાળી, નિસ્તેજ. (૩૫) મૃદ-દિઘ્મૃદ,

શન્યકાર. દષ્ટિ સ્તંભી રહી--નજર ઠેરવી રહી. સ્તંભ ક્રિયાપદમાં અહીં મૂળ થંભવાનો નહિ, પણ પ્રેરક થંભાવવાનો અર્થ છે. (૩૬) નીસાસુ જાણી વીસયું, અથવા મનુષ્યો ઉરિ બધું--દુઃખ આવી પડે ત્યારે મનુષ્ય નીસાસો મેલે છે, જેથી હૃદય કંઈક હળવું થાય છે. કાદંબરી તો તે ધડીએ એવી સ્તંભ બની ગઈ હતી કે નીસાસો પણ મૂકવાનું જાણે બૂલી ગઈ. અથવા તો શોક(મનુ)ના ભાર નીચે દુઃખ મેલું તેનું હૃદય નીસાસો મૂકી જ શક્ય નહિ. જુઓ મૂળ નિવસિતુમપિ વિસ્મૃતાન્તર્મન્યુમાર-નિઃસ્પન્દેવ । હાથપ્રતમાં ઉત્તર ચરણ 'અથવા કોઈ તે ઉપરિ ધયું' એ રીતનું છે. તે જોતાં એમ જણાય છે કે બાકણે મૂળમાંના મન્યુ શબ્દનો અર્થ કોઈ લીધો હશે. પરંતુ એ અર્થ અહીં અસંગત છે. સિદ્ધચંદ્ર શોક અર્થ આપે છે, તે જ ખરાબ છે. સમગ્ર મૂળને અને ટીકાને અનુસરી અનુવાદમાં પાઠ સુધારી લીધો છે. અરુણ વદન-જુઓ મૂળ શ્યામાશ્વાનના પ્રહોપરણેષ પૌર્ણમાણીનિશા । (૩૭) પરશુ હેઠી-ફરસીએ વાટેલી. જાણી થં લિખી, પૂતલી-તે જાણે ચિતરેલી આકૃતિ હોય, અથવા ફેરેલી પૂતળા હોય તેમ.

૩૮-૪૧ (૩૮) કેત પું. [સં. છત્ર્યા વ્યંતરી]-વ્યંતર, ભૂત. (૩૯) ડીયુ પું. [સં. હૃદયમ્ પું. રંધણુ]-આસ રંધાવો તે, રંધણુ. દૂમો ખેલ પણ એ જ મૂળ ઉપરથી આવ્યો છે. સહસિ બાગિ-સહસ ખડે, હજાર કટકો થઈને. (૪૦) કુલ નથી-ધર જાખડી જશે. થં કહીધ કથી-કથી કથીને થં કહિયે.

૪૨-૫૨ (૪૨) અવણ મોહિ પિસિ-કાનમાં પેસ્યે, કાનમાં પેસતાં. હાથપ્રતમાં 'હૃદય મોહિ વશી' એવો પાઠ છે, તે ખરાબ ન હોવાથી બદલ્યો છે. હૃદય પાપાણુ-પત્થર જેવું હૃદય. (૪૨) નવિ દ્રવિ-પિમળતું નથી. ઝાલ-જાળા, ઝાળ. (૪૩) કુદ્દની શી વાત ?-કોઈની શી વાત કરવાની, મા કે બાપ કોઈનું થં કામ નામ લેવાનું, શા માટે તેમને સંભારવાનાં ? (૪૪) પામ્યું--પ્રાપ્ત થયું, મળ્યું. સંસ્કૃતને મળતી વાક્યરચના છે. એ આધાર ધયું ચિત્ત ધીર-એ આધારે મેં ચિત્તમાં ધૈર્ય (ધીર ન.) રાખ્યું, મેં અનુગમનની ઉમેદે ધીરજ રાખી તત્કાળ પ્રાણુ કાઢ્યા નહિ. (૪૪-૪૫) જીવતાં તુ સુખ સંભોગ-પિયુ જીવતા હોત તો સંગસુખ હું ભોગવતું તે મરતે (મુઠ) અનુમરણનો જે યોગ, તે હું પામી છું: બે એ પ્રકારે દુઃખની શાંતિ જ છે. હાથપ્રતમાં 'જહુ પ્રકારિ' છે, તેને બદલે મૂળને અનુસરી 'ખિહુ પ્રકારિ' પાઠ કલ્પ્યો છે. (૪૬) ગુરુ-ગૌરવશાળી, મહત્ત્વ પામતો. હલુકિ કર-હલકો પાડું. (૪૭) માય !-ઓ મારી માડી, ઓ મારી

ઠાણી સખી ! (૪૮) હજી ધ યં રોવાનું—મારાં સર્વે દુઃખનો અંત આવે છે, તે છતાં હજી એ મારે રડવાનું કંઈ કારણ ખરું ? (૪૯) કુલકમ-કુળાચાર, કુળમર્પાદા. ઉદ્ધાદ-ખૂશીયા. (૫૧) પિયાણુ ન. [પ્રા. પયાણ, સં. પ્રયાણ]—પ્રરથાન, ગમન.

૫૨-૭૦. (૫૨) મુઝ રનેહ—મારી ચંદ્રાપીડ ઉપર પ્રીતિ. આણું—લાવું, પ્રદર્શિત કરું. કામ સૂખું—દેહ સમખે છે. વાત કરજી—શ્રુતિ કરજો, પ્રકાર કરજો. આ પંક્તિ પછી હાયપ્રતમાં નીચેની કડી આપી છે:—પુત્ર તણી પિરિ મિ એ પાલ્યુ આંગણિ લધુ સહકાર; પરલોકિ ગયાં જલ-અંજલિ દેવા તિષ્ઠ ચીંતવણુ દારિ. એ કડી સ્વજનની ભાજવણીના પ્રસંગમાં અસ્થાને છે; અને પોતાને ઠાણાં વૃક્ષાદિની ભાજવણીના પ્રસંગમાં એકાંતરે આવનારી કડીથી કંઈક પુનરુક્ત બને છે. તે કારણથી મેં તે ક્ષેપક ગણી તજ દીધી છે. (૫૪) સહીરી [પ્રા. સહીઝરી, સં. સહ-ચરી]—સખી. સૂરૂં [પ્રા. સુજ્જ, સં. સૂજ્ય]—ચન્નકાર. (૫૫) સજની [પ્રા. સજન, સં. સ્વજન પું. સગૂં]—સખી, જહેન, સખી. આંખાવૃક્ષ સુત-પુત્ર કરી ઊછેરેલું આંખાનું ઝાડ. ચિંતક—ચિંતાપૂર્વક, ચીવટથી. માધવી—મોતીયા મોમરાની વેલ. (૫૬) ચરણતલિ લડાબુ—ફૂલ આવે એટલા માટે મેં જેને મારા અજતાવાળા પમથી લાડમાં પ્રહાર કર્યો હતો. વૃક્ષોનાં દોહડ બાજત જીએ પૂ. કા., જ, પદ. પદિનીના પાગ ગ્રાહારિ ઉપરનું ટિપ્પણ. (૫૮) રથૂલ વૃક્ષ—રથૂલ ફળવાળું ફળુસનું ઝાડ. (૫૯) કામ તણો પટ—કામસૂત્રનાં ચિત્રો જેમાં ચિત્રી હોય એવો ચિત્રપટ. મૂળમાં કામપટ એકવચનમાં છે, તે ઉપરથી અનુવાદમાં એકવચનનો પાઠ લીધો છે. હાયપ્રતમાં ‘કામ તણા પટ’ છે. એ જ કદાચ અનુવાદકનો પાઠ હોય; શાથી ને તે ગૂઢ સંતાડી રાખ્યાનો અનુવાદમાં નિર્દેશ છે. પરંતુ તે પાઠ કાયમ રાખતાં કાદંબરી કેવળ વિષયલપટ બને છે. આથી મૂળ પ્રમાણે એકવચનનો પાઠ સ્વીકાર્યો છે. (૬૦) ઇન્ધાં જાઈ વનવાસિ—પ્રુથીથી એમના જંગલના વાસે જાય. (૬૧) નકુલિકા [સં. ન નહિ, કુલિક પું. સગૂં]—હરણી નમાઈ હોવાથી તેનું નામ નકુલિકા ગણ્યું જણાય છે. (૬૭) સાંસિ સ્ત્રી. [સં. શંકા]—આશા. જન્માંતરિ—અનુગમનનું પુણ્ય પરવારતાં નવા જન્મોમાં.

૭૧-૮૪. (૭૧) આનંદજલ-હર્ષનાં આંસુ. પુલકોદ્ગમ પું. [સં. પુલક પું. રોમ, ઉદ્ગમ પું. ઊંચું થવું તે]—રોમાંચ. સ્વેદુક્ત-પરસેવા-વાળું, પરસેવાથી ભીનું. (૭૨) તેહ સાય—તેની સેવિત, તેનો સંપાત. (૭૭) ચરણ...પુષ્પ ગિરાં તે પૂજ કરી—અંગોડામાંથી ફૂલ ગળી તે વડે પૂજ કરીને

ચંદ્રાપીડને ચરણે મસ્તક ધરી રહી. (૭૪) પ્રકાશ-સ્પષ્ટ. ધરી રાખ્યું-
ટકાવી રાખ્યો છે. (૭૭) માહારા લોક માંદિ અવિનાશ-અમૃતને લીધે
મારા ચંદ્રલોકમાં નાશને વશ ન થતો, અવિકારી રહેતો. માહારા તેજ
કૃતઆશ્વાસ-મારાં રસાત્મક પોષક કિરણોને લીધે તાજે ને તાજે.
આશ્વાસનો અર્થ અહીં તાજગી છે. (૭૮) ખીજૂં જે માહારાં તાં તેજ-
આ ચંદ્રાપીડને દેહ તે માંદાં જ ખીજૂં જ્યોતિઃસ્વરૂપ છે, અર્થાત્ તે
અમૃતમય હોઈ અવિનાશી છે; તે રનેહ(હેજ)પૂર્વક કાદંબરીના દ્વાયના
સ્પર્શથી પોષણ પામેલ છે ને બહુ દૃઢ બનેલ છે. આધ્યાત્મિક [સં.]-
પોષણ પામતું, પોષિત. ધાર-દૃઢ. (૭૯) શાપ દોષ મૂકાણું-શાપકૃત
વિક્ષિપ્ત મુક્ત. પુંડરીકે દીધેલા શાપના પરિણામે મરણાત્મક વિકાર એ
દેહને બાધા કરે એમ નથી. એ યોગીના દેહની માફક વણસશે નહિ.
રાખવાનું સાજ કરજો-યોગી પરકાયાપ્રવેશ કરે ત્યારે તેના દેહને ઠાઈ
અગ્નિદાહ કે જળદાહ કે વાયુદાહ ન દે એટલા માટે સાચવી રાખવો પડે
છે, તેમ આને પણ સાચવી રાખવાની પેરવી કરજો. (૮૨) એવ [અં.]-
નક્કી. તેજ જાણી સચેતન કરી-મૂર્છા પામેલી પત્રલેખા ચંદ્રાપીડના શરીર-
માંથી નીકળેલા જ્યોતિઃસ્વરૂપ ચંદ્ર ભગવાનના તેજથી જાણે શુદ્ધિમાં
આવી હોય તેવી, (૮૩) અશ્વ-(૧) સવારીનો ઘોડો; (૨) શાપથી ઘોડાને
અવતાર પામેલો કર્પિજલ. સાથે જાજો-તેના સાથે ચર્ષ જાજો, તેને જર્ષ
મજૂ. વાહન-(૧) સવારીનો ઘોડો; (૨) અરિષ્ટની શાંતિ અર્થે, -
લેઈ બેસવાનો શ્વેતકેતુ પ્રત્યે સંદેશો લેઈ જનાર. સાથે પાપ-
મુસાફરી કરી શકે; (૨) પગ ઊપાડી શકે, જર્ષ શકે. દ્વિષ્ટ
ઘોડા વગર દુઃખિત; (૨) સંદેશના વાહક વગર ખિન્ન.
[પ્રા. દવ, સં. દુ દોડવું]-ઢોડી.

૮૫-૯૪. (૮૬) આશ્રજ [પ્રા. અચ્છરિજ્ઞ, સં.
(૮૭) સંસારિ-મનુષ્યલોકમાં. જન્માંતર-મનુષ્યથી
જાતિમાં જન્મ. (૮૯) જે અવ્ય. [પ્રા. જં, સં. વદી
વનથી; અપાદાનનો પ્રત્યય લુપ્ત છે. (૯૧) -
વારતા-વળતા સમાચાર. સરખાવો વાળી (વળી આ

૯૪-૧૨૦. (૯૫) સદચારી (સં.)-સાચી,
ઓળંગી, વટાવી. મહોદધા-ચંદ્ર ભગવાનની
સરખાવો સુધમાં વગેરે. પર્વક-પાટ, પક્ષંગ. :
[સં. ધ્રમ]-મૂઝવે એવી વાત, ભેદ કરેલી બા

[સં.]-અંદ્ર. કામ તથિ અપરાધિ તાપ—કામની પીડાને લીધે વધી પડેલા જ્વર (તાપ) દરમિયાન. અપરાધ (પું.) બોલ અહીં વિરાધન-પીડાના અર્થમાં છે. (૧૦૧)—આ કહીના આરંભમાં ‘તુ જિમ’ (તો જેમ) બોલ અધ્યાહાર લેવાના છે. દુહલિ પામ્યુ અંગિ વિભાગ-તે પ્રીતિ સુસ્થેલીમાં એ-સુસ્થેલી છતાં એ તે સ્ત્રીના પંડમાં પણ જમાવ (વિભાગ) પામી, તેના મનમાં પણ સરખી પ્રીતિ પ્રગટી. (૧૦૨) ભારતવર્ષ-ભરતખંડ. ભોગ-સમિધ-પ્રીતિનું કળ ભોગવવાના અવસરે. સંગ-સમાગમ, મેળાપ. (૧૦૩) મૃત્યુ પામે-તું મૃત્યુ પામીશ. (૧૦૪) એહવું સાપ કર્યું જવ કૃત્ય-ન્યારે તેણે વિના અપરાધ સાપ દેવાનું એવું કૃત્ય કર્યું ત્યારે. (૧૦૪) તાપ-પરિતાપ, દુઃખ. કહિછ-તું કહે. (૧૦૫) વિવેક-યોગ્યાયોગ્યની સમજ. (૧૦૬) આરોગ્ય-આરોગ્યિત, મુકાયલું, ચોટલું. કાજ-એટા. (૧૦૭) મધુખ-કિરણ. તેથી મહાશ્વેતા-અપ્સરાના તે કુળથી મહાશ્વેતા પ્રગટી છે, તે કુળમાં એ જનમી છે. એ મનિ વરી-તે આને મનથી વરી છે. (૧૦૮) સ્વયંકૃત [સં. સ્વયમ્ જાતે, કૃત કરેલું]-જાતનો, પોતીકો. સુઝ સાથિ થયુ ધણુ રોપ-ભારા પ્રત્યે ધણા ક્રોધથી નીપળ્યો છે. (૧૦૯) નહિ તુ ‘જનમ જનમ’ જિ વાર વીછા એ ન દલિ-ખીજી રીતે ‘જનમ જનમ’ એવા બે વાર પ્રયોગની એ વીપ્સા એટલે દિરકિત દળે નહિ, નિવૃત્ત થાય નહિ. નહિ તુ-અન્યથા, ખીજી રીતે. વીછા [પ્રા. વિચ્છા, સં. વીપ્સા]-દિરકિત, બે વાર પ્રયોગ. ન દલિ-નિવૃત્ત થાય નહિ. હાયપ્રતમાં ઇછા પાઠ છે તે જૂલ છે. (૧૧૨) ધીર-ડાકો. ઉપચાર-પ્રયોગ, અનુદાન. પ્રભાવ-પોતાના પ્રભાવથી. (૧૧૩) સિદ્ધિ કરવાનિ-સોંપેલું કામ સિદ્ધ કરવાને. (૧૧૪) સંમંધ-કથામંધ, વાતનો પ્રસંગ. વૈમાનિક પું. [સં.]-દેવ. મિધ જલંધુ-મેં ઓળંગ્યો; હું દેવની પ્રદક્ષિણા કરીને જવાને બદલે સીધો માથે થઈને ગયો. ઉપર થઈને જનાર નીચે કે માર્ગમાં દેવ હોય તેને જાણુતાં અજાણુતાં ઓળંગે, તો તે દોષિત થાય છે. વિવેક-પ્રદક્ષિણા કરીને જવાને આચાર. (૧૧૫) અભિવંદન-નમસ્કાર. (૧૧૬) જમઈ-જવું, જમર. પાવક-અગ્નિ. (૧૧૭) વિસ્તારિ [સં. વિસ્તારિન્]-વિસ્તારી, પહોળો. સંકારણુ [સં. સંકીર્ણ]-સાંકડો. ઉ-મદ [સં.]-અત્યંત મદવાળો, ઉ-મત્ત. (૧૨૦) ઘરંમ પું [સં.]-ઘોડો.

કડવું ૯

૧-૧૫. (૧) વિસ્તારિ પું. [સં.]-વિસ્તારથી. (૨) મજ્જન નં. [સં.]

-કુળકી. તેણિ સ્થાન-મૃત્યુલોકમાં. (૪) દેહ પામયિ-દેહ ધારણ કરશે, અવતરશે. (૫) જ્ઞાનદષ્ટિ-દર કંઈ જાણી લેવાની દિવ્ય શક્તિ. (૬) તુલિ-ન હોય, ન રહે, ટળી જાય. અવતાર [સં. અવતૃ પામવું, ખોંચવું (જીઓ માલવિ. ૧૫૧ સ્વદીયં દેશમવતીયં)]; તે ઉપરથી પ્રેરક અવતારય ખોંચવા પ્રેરવું]-ખોંચું એમ કરો, ખોંચવાની ધટના કરો. કાણુ-કાળવાચક દ્વિતીયા વિભક્તિના સંસ્કૃત ક્ષણમ્ રૂપ ઉપરથી આ રૂપ સીધું ઉતરી આવ્યું છે. (૫-૬) જ્ઞાનદષ્ટિ જોઈ...અવતાર એણિ કારિ-પુંડરીક અને ચંદ્રમા ક્યાં અવતરવાના છે તે દિવ્ય દૃષ્ટિથી જાણી લેઈ તમે, મિત્રનો વિચાર મટે તે રથળે હું જવા પામું, એમ કરો. હાથપ્રતમાં 'અવતાર એકિ કારિ' એવો પાઠ છે તે લેખકદોષ છે. પંડરીક ઉજ્જયિનીમાં જન્મ લે છે અને કપિજલ તો ધરાની અખાતમાંથી અન્ધરૂપે પ્રગટે છે; જીઓ પૂ. કા., ૯, ૭૬. તે કારણથી પાઠ રહેજ ફેરફાર કરી સુધારી લીધો છે. (૭) જીપાયુ-ઉત્પન્ન થયો; વ્યુત્પત્તિ બાબત જીઓ પૂ. કા., ૧૦, ૧૩ ઉપરની દિષ્ટાણી. આદ્ર-રનેહાદ્ર, રનેહભીનું. (૮) જીપજશિ-જન્મમશે. (૧૦) ઈંદુ રૂપિ-સ્વરૂપે ઈંદુ, મૂળ સ્વરૂપે ચંદ્ર બનવાન. અથ યાષ-તું સવારીનો ઘોડો યઈશ. જૂની શુજરાતીમાં વિધ્યર્થની ગરજ વર્તમાન નિર્દેશાર્થ સારે છે, એટલે વિધ્યર્થમાં રહેતો બવિધ્ય કાળનો સંકેત પણ તે ધરાવે છે. આથી 'તું યાષ'નો અર્થ અહીં 'તું યઈશ' એવો થાય છે. (૧૧) ધરાનનો રાજ બરતખંડના તારાખીડને ભેટ તરીકે મોકલે છે અને રત્ન માની તારાખીડ સ્વીકારે છે તે ઈંદ્રાધના આ ચમત્કારી જન્મને લીધે. (૧૨) સાન સી [પ્રા. સળ્લા, સં સેજા]-જ્ઞાન, પૂર્વ અવતારની સ્મૃતિ. (૧૩-૧૪) આંહ, અહીં-રૂપની સમજ બાબત જીઓ. ઉ. કા, ૬, ૫. જિહાં ઉપરનું દિષ્ટાણુ. (૧૪) અનુલોભ દેહનુ-સરખે સરખા દેહનો, પૂર્વ જન્મે પ્રાણીનું દેહ હતો તેના અન્વયે આ જન્મે પણ પ્રાણીનું દેહ ધારણ કરનારો.

૧૬-૩૨ (૧૯) કિહાં જાજિ-કોનું શરણું શોધું; જીઓ મૂળ કમુ-પયામિ શરણમ્ ૧. (૨૦) વૈરાગ્ય-રનેહ જતો રહેવો, અભાવ આવવો તે. (૨૧) હૃદય તાડિ-છાતી ફૂટે છે. (૨૨) લિખ્યું કા છટિ નહીં-ભાગ્યમાં લખેલા લેખથી કોઈએ છૂટાતું નથી; ત્યાં આગળ આડો આંક છે, પુરુષ પ્રયાનની હદ આવી રહે છે એમ સમજાવે. હવી છિ-યઈ છે. (૨૪) તપનિ રંગિ-તપની લગનીથી. દુરાપ [સં.]-દુર્લભ. (૨૫) જમ્હાં જાણુ વસ્ત્રજ અંક-તમે પણ પ્રિયતમના ખોળામાં ખેડાં જાણો, અર્થાત્ બેસશો જ. (૨૬) સાંસતી [પ્રા. સમાસત્ય, સં. સમાપ્તસત્]-એનો શ્વાસ નીચો બેડો

છે એવી, આશ્વાસન પામેલી. શોકદીન વદન-ચંદ્રાપીકના મરણના શોકથી ઉતરી ગયેલા મુખે. (૨૭) તે શં યઈ?—તેનું શં યઈ, તેણે કેવો દેહ ધર્યો? (૩૦) પ્રીતિયુ [પ્રા. જ્વય, સં. પ્રત્યય પું. જ્ઞાન]—અર્થે. (૩૧) ઉત્પત્ત્યુ—બિપ્વ અતિ કરી, જિંએ ચડ્યો.

૩૩-૪૫. (૩૩) ઉચ્ચરિ-બોલે છે, કહે છે. ચાપ્યાં [ગૂ. યા, સં. રયા ચવૂં, બનવૂં; તે ઉપરથી પ્રેરકરૂપ]—અનાભ્યાં. (૩૫) જીવાનું—ચંદ્રાપીક મરણ પામ્યા પછી જીવતાં રહ્યાનું. (૩૬) જીવનનું નથી—સૂઝતું નથી. (૩૭) કલ્યાણુ લઈ શં કરિ—શં કયોથી (કરિ) હું શુભ પામું. તે કુદ્દનિ મૂલિ કમ—હાયપ્રતમાં ધર્મ પાડ છે. અન્વય ઉપર અને ઉત્તર કડીના કાળ બોલ ઉપર દષ્ટિ રાખી નવો પાઠ કલ્પી લીધો છે. (૩૯) આશા બિલંબી જાઈ નહીં—આશા તજી શકાતી નથી; જીએ મૂળ અનતિક્રમણીયા... પ્રત્યાષા. કરવું કરાવિ તેહ—એ આશા જે કરવાને પ્રેરે છે તે જ કરવું. હાયપ્રતની પંક્તિ મૂળને અનુસરી સુગ્રાહ્ય કરી છે. (૪૨) વિશ્વસિ નહિ—વિનાશ ન પામે, વિકૃતિ ન પામે. (૪૪) મૃદ સી. [સં. મૃદ્]—માટી.

૪૬-૫૪. (૪૭) વિષમ-કઠેકાણે. શીત ન. [સં.]—ટાઠ. આતપ પું [સં.]—તાપ. વાત પું. [સં.]—વા. વધી સી [સં.]—વૃદ્ધિ. (૪૮) એક મંગલવલય-પ્રત્યેક કાંડે અઢેકું સૌભાગ્યકંકણુ. મૂળમાં મજ્જમાગ્રકાવસ્થા-પિતૈકકરત્નવલયા છે; તે ઉપરથી, કાઠંબરીએ સૌભાગ્યકંકણુ એક જ હાથે રહેવા દીધું હતું, એવો અર્થ નીકળે છે. પરંતુ સૌભાગ્યના ચિહ્ન તરીકે બંનેએ એક જ હાથે નહિ, પણ બંને હાથે રાખવાનો સંપ્રદાય છે, તે જોતાં કર બોલ પ્રક્ષિપ્ત લેખવો પડે છે. (૫૦) ઉપચાર પું. [સં.]—કલ્પક, માવજત. મૂર્ખ—અવિચારી. (૫૧) નીરાગત—આરતી જિતારવી તે. કરાવી—કરવા પ્રેરાવણી; જીએ મૂળ કાર્યમાણા. અભિસાર—સામા ચંદ્રાપીકને મળવા આવવાના પ્રસંગે; અધિકરણુપ્રત્યય લુપ્ત છે. હાયપ્રતમાં અભિચાર પાઠ છે તે લેખકદોષ છે. સુરત—વિલાસ. (૫૨) વિરૂપ—જૂઝા, દારુણ, વસમા. મરણ પાછ અધિક—મરણ કરતાં પણ વધારે. પાછ બાળત જીએ ઉ. કા., ૪, ૧૨ ઉપરની ટિપ્પણી. (૫૩) જિહ્મ [પ્રા. રચ્છજ્ઞ, સં. રત્તજ્ઞ]—બોળો. શ્રાંત-ચાહેલો (૫૪) નીમચુ—માળ્યો, વટાવ્યો.

કલ્પ ૧૦

૧-૧૪ (૧) નિશા સી. [સં.]—રાત. પાસિયુ પરિવાર—પાસે રહેતો,

પોતાની પાસેનો સાથ. (૨) પ્રાત અબ્ધ. [સં. પ્રાતર]-સવારે. (૫) નાસા સ્ત્રી [સં.]-નાક. કપોલ પું. [સં.]-ગાલ. રમશ્રુ [સં.]-દાઢી મૂળના વાળ. અલોલ વિશે. [સં. જ નહિ, લોલ ચંચળ]-રિથર, ન બદલાતું, વિકાર રહિત; જુઓ ઉત્તર કડી ૧૪, નિશ્ચલ, હાથપ્રતર્મા કપોલ....દંત કપોલ એમ પૂર્વાર્ધમાં છે, તે પૈકી પહેલા કપોલ બદલ મૂળને અનુસરીને કપાલ, અને દંત બદલ નવન બોલ મેં મૂક્યા છે. (૭) બાહું નહીં-ન બગડેલું. ઉદ્દાસિ-હર્ષ સાથે, હર્ષ ભેર. (૮) પુનરુક્તિ ટાળવા પૂર્વાર્ધને અંતે થયું સવિ કાંઈ બદલ થઈ જન જોઈ પાઠ કદાચો છે, (૧૦) ઉપચાર-સોળ પ્રકારથી, ઘોડશોપચારથી. (૧૨) અચન ન. [સં.]-બોજન. સાથ-તરસિકા, મદલેખા વગેરે સાથનાં માણસ. (૧૩) બધાં ગઈ ત્યાં યામિની-એમ બેઠાંને બેઠાં રાત (યામિની) પણ વીતી. (૧૪) નિશ્ચલ-રિથર, ન બદલાતું, વિકાર રહિત.

૧૫-૨૪ (૧૭) ઉપાય-યુક્તિ. સહુ ન જાણ-સભો જશે નહિ, બમણી બીકશે. (૧૮) દીપિ-બમણી બેઠે છે. જીવવાની-ચંદ્રાપીડ સજીવન થવાની. (૧૯) વુઘાળી-વળાવી. (૨૦) તેહનિ-ચિત્રરથ અને મદિરાને. ૨૧-૨૩, આ ત્રણ કડી મૂળ બાજુ ઉપર મૂકી બાકલે પોને જ જોડી કાઢી છે અને તે સારી છે. (૨૧) વચન અભારા થકી-અભારા આશીર્વાદથી. (૨૨) ગાત્ર ન. [સં.]-શરીર, દેહ. મુખ જોઈ સહિત તાં જન્માત્ર-જન્માર્ધના મુખ સાથે તાહં મુખ જોઈથિં. (૨૩) સ્વિ-પોતે, તેં જાતે. વયુ-વર તરીકે સ્વીકાર્યો. ઇંદુલ અવતાર-અર્થાત્ ચંદ્રાપીડ. (૨૪) અમિ-પોતે.

૨૫-૩૭. (૨૫) રિતુ-ઋતુ. (૨૬) કર્દમ પું. [સં.]-કાદવ. નમ્પ-નમીને. સંબંધક કૃદંતના પ્રત્યયો બાખત જુઓ પૃ. કા., ૬, ૨ ઉપરનું ટિપ્પણ. (૨૮) ચાર પું. [સં. ચાર છૂપી ખાતમી લાવનાર]-સમાચાર લાવનાર દ્વત. સિદ્ધ અબ્ધ. [સં. સિદ્ધ નિધિત]-સિદ્ધપણે, નક્કી. સિદ્ધ આલિયા-સિદ્ધપણે આવ્યા છે, આવી ચૂક્યા છે. (૩૦) આવી પીડા-આવું મહાન દુઃખ. (૩૧) એકાંત અબ્ધ. [સં.]-નક્કી જરુર. અરોષ [સં.]-રોષ રાખ્યા વગરનું, લગારે લગાર, નિઃશય. (૩૩) ચરણ ન. [સં. પરિચરણ ન.]-સેવા; જુઓ મૂળ પરિચર્યયા પવિત્રિજઃ...આત્મા. (૩૪) શીખ-શાસન, જવાનો દુકમ, રત્ન. વિના કરિ પ્રણામ-યુવરાજ ચંદ્રાપીડને પ્રણામ કરી વિના. નથી ચૂક્યા-અમે ચૂક્યા નથી. (૩૫) પ્રત્યક્ષ જોઈ...માત-ન્યારે યુવરાજનાં માતૃશ્રી વિલાસવતી પૂછશે કે તમે પડે યુવરાજ જોયા હતા,

ત્યારે અમે જો એમને નજરે (અત્યક્ષ) જોઈને ગયા હોઈએ તો 'હા, જોયા હતા' એવી (તેહવી) વાત કરી શકીએ. તે પ્રકાર કીજીએ-તે રીતે અમે કરીએ.

૩૮-૫૨. અમાનુષી-મનુષ્યલોકમાં ન જનતી, લોકોત્તર. (૩૯) દીકિ-નજરે જોયા છતાં. અણુદીકિ-નજરે જોયા વગર. અસંભાવ્ય [સં.] ન સંભવતી. વિમાસુ નિ ત્યમ-એ રીતે, એ દષ્ટિકાણથી તમે જુઓ ને. (૪૨) ભદ્ર વિશે. [સં. મદ્રમુલ્લ ઊજળા મ્હોવાળો; સરખાવો કાળમુખો.] -ભદ્રા (માણસો). મરણુધર્મા વિશે. [સં. મરણધર્મનું]-મરણ જેવું ખાસ લક્ષણ. છે એવો, નાશવંત, મરણુશીળ. લોક-મૃત્યુલોક, મનુષ્યલોક, દુનિયાં. વિધાતા-સરજનહાર, બ્રહ્મા. (૪૩) આંતરિ [સં. અંતર ન.] -સમયાંતરે, જુદે જુદે સમયે. આશાસુખ-ભવિષ્યમાં મળવાની આશાએ જીવતાં હોઈએ એવાં સુખ. લાલસાંત્રી. [સં. લાલસા તીવ્ર અભિલાષ]-લાલચ, લોભ. અનાદિ સકારનો ચકાર થયો છે તે ધ્યાનમાં લેવા જોગ છે; સરખાવો પૂ. કા. ૫, ૧૩, શિયાણુ, હિં. સલાળા, પ્રા. સલાળળ, સં. શશાદન. અસુખ ન [સં.] -દુઃખ. ૪૨-૪૩, આ બે કડી ઉજ્જયિનીથી આવેલા દત્તાના આશ્વાસન અર્થે છે. ૪૪, આ કડીમાં દુતોએ ઉજ્જયિની જઈને તારાપીડને થં કહેવું તે કહ્યું છે. ૪૫, આ કડીમાં ચંદ્રાપીડ ભવિષ્યમાં સજીવન થવાની પ્રતીતિ દુતોના મનમાં ઠસાવી છે. ૪૬-૪૭, આ બે કડીમાં કહ્યું છે કે ચંદ્રાપીડ સજીવન થવાની પૂરેપૂરી આશા છતાં તારાપીડ વગેરે અધીરાં બનેલાં હોઈ એ વાત માનશે નહિ અને મૃત્યુની વાત પકડી લેઈ ખાલી દુઃખી થશે, તે કારણથી હાલ એટલું જ કહેજો જે યુવરાજ કુશળ છે. (૪૮) એ વાતનું વિચાર-યુવરાજના મરણની બાબત દાખી રાખવાની સલાહની છણાછણ. (૪૯) ઉશિરિ સ્ત્રી. [સં. અવકૂશ સરીરે બળી જવું, ખૂરી મરવું]-ખૂરી મરવું તે, બારે સોસના. આ કડીના મૂળમાં વાર્તા વિના દુઃખે તિષ્ઠતા દેવેન અને ઉત્તર કડવાની કડી ૧૫ ના મૂળમાં વાર્તા વિના ઉત્તામ્યન્તી...વિલાસવતી છે તે ઉપર નજર રાખી ઉશિરિને બારે સોસના અર્થ મેં આપ્યો છે. કુંઅર જિહ્વની ઉશિરિ અહો મોકલ્યા છું રાય-વૈયં-પાયન અને ચંદ્રાપીડ બંને સંબંધી બારે સોસનાથી રાજ્યએ અમને સમાચાર લાવવાને મોકલ્યા છે. વિમાસણુ-ચિંતા. (૫૦) જૂઠું-ચંદ્રાપીડ મરણ પામેલ છતાં કુશળ છે એવું અસત્ય બાપણુ. શોકાતુર તેહનિ-અમારી સાથે યુવરાજને ન જોઈને જ એ શોકમાં જૂઠી જશે, ત્યાં આગળ અમારાથી અમારા હૃદયમાં સમાવેલો શોક શી રીતે છૂપાવી રાખ્યો જશે ? (૫૨) બેઠ-મર્મ.

૧-૧૩. (૧) બેદ-ગૂદભાવ. જાડી મતલબ. (૨) તેહનિ મુત વિત્ત-
તારાપીડને પુત્ર રૂપી ધન વિશે ચિત્તમાં અત્યંત પીડા થશે; પુત્ર રૂપી ધન
ખોઈ તારાપીડ બહુ દુઃખી થશે. મનમાન્યુ-તારાપીડના મનને જેના વચન ઉપર
વિશ્વાસ આવે એવો, અત્યંત વિશ્વાસપાત્ર. (૩) સહી અવ્ય. [આ. સહીહ ખઈ]
ખરે, ખરેખર. એકાંત અવ્ય. [સં.-પૂરેપૂરી રીતે. આકાશવાણી કહિ
પ્રકાશિ-પૂર્વ વાક્યમાંના 'જેહલુ' જોણને જવાબ આપતો 'તે' જોણ
આ વાક્યનો કર્તા છે. (૪) દારિ [પ્રા. ઠાઠ રથાન]-આ રથાને. ચરણિ-
ચંદ્રાપીડના ચરણમાં, તેની ચરણસેવામાં (૫) જેહ તણી ગતિ એહવી
સહી-આના પછીનાં અગિયારમી કડી પર્યંતનાં વાક્યો આ ઉપ-
વાક્યનાં પેટાવાક્યો છે. અણુનમાળ્યા-મૂળમાં સમુપવ્યમાના: (=સમુપવિ-
પ્રાપ્યમાના: સિદ્ધં) પદ છે; તે જોતાં 'ઉત્તિ પામી ધ જે તાં નમિ'
એવો પાઠ અહીં હોવો ધટે છે. (૬) સ્તવિયા-વખાણ્યા છતાં, વખાણુ
કરાતાં. સિસિ [સં. છુડ ગુરસે થવું]-કેષ કરે. મિત [સં.]-સંક્ષિપ્ત.
(૭) હામ-હામકું, અચૂક. અણુકહિ-વગરકહે, કામ ચીંધવું પડ્યા
વગર. (૮) ત્યાગ-દાન, સરપાવ. (૯) તૃપ્ત્યા પરિચર્યાની શણું-
શરણ્યની અર્થાત્ આશ્રયદાતા સ્વામીની સેવાની તિષ્ઠ ઇચ્છા. તોય [સં.]
પું.-સંતોષ. (૧૦) ક્ષીણ-નિર્મળ. (૧૧) યદ્વપિ [સં.] અવ્ય. જોકે. મનિ
મન સદા અણુસરિ-મનથી અર્થાત્ અંતરની ઊલટથી સ્વામીના મનમાં
હોય તે પ્રમાણે વર્તે છે. (૧૨) ધણુ વિજ્ઞેમ છિ-સાંભો વિયોગ, અર્થાત્
તેમના મુખની આજ્ઞા મળવાનો અભાવ, વેઠવાનો આવી પડ્યો છે. (૧૩)
ત્વરિતક-એ ચંદ્રપીડનો કુમારસેવક હતો. રાજકુમાર નહોતો હોય ત્યારે તેની
હજીરનો ખાસ રાજસેવક તે કુમારસેવક; જુઓ મેં શોધેલા સંસ્કૃત
મુદ્રારાસવના અંક ૩ શ્લોક ૨૩ પછીની પંક્તિ ૧૩ ઉપરની ટિપ્પણી. આથી
કાદં. ૧૩૨-૧૧૨માં કુમારવાલસેવકમ્ બદલ હું હાથમત Bનું કુમારસેવકમ્
પાઠાંતર સ્વીકારું છું; અને કાદં. ૧૩૨૫૩માં મંજાલસેવક બદલ પણ કુમાર-
સેવક પાઠ કદવું છું. કુમારસેવકની રાજ્યના અધિકારીઓમાં પ્રધાનપુરુષ
તરીકે મળુના યતી હતી.

૧૪-૨૮ (૧૪) ચર-તારાપીડે સુવરાજના સમાચાર મેળવવા મોક-
લેલા અનુચર. બિહુ-હાથમતમાં ધણે સ્થળે બિહુ કે જેહ બદલ બહુ પાઠ
છે. (૧૫) હિસિરિ-સોસનાથી; જુઓ ઉ. કા. ૧૦, ૪૯ ઉપરની ટિપ્પણી.

(૧૬) ચાર-ચર, અનુચર. રૂપિયું વિશે. [સં. સ્પિનનરવાયં પ્રત્યય ક]-૩પી.
 (૧૮) કાશદ પું. [આ. કાસિદ ધરાદો કરનાર]-ખેપનો ધરાદો કરનાર,
 ખેપિયો. (૨૦) દીઠાં-જોવાને. આ સમયવાચક કૃદંત અવ્યય છે. હટ [સં.]-
 -પુશ, આનંદ ભોગવતું. પુષ્ટ [સં.]-પુષ્ટિ પામેલું. (૨૧) દીઠાડિ [ગ.
 દિવસ; પ્રા. દિવસ, દિગહ, દીહ]-દઢાડે. (૨૨) જાણિયુ-બાળ મેળવી
 શોધી કાઢ્યો. ઉદ્ધણદ [સં. આહાદ] પું.-આનંદ. (૨૩-૨૭)-આ કડી-
 એમાં દેવવર્ધન, અશ્વસેન, બરતસેન, બદ્રસેન, અવંતિસેન, વીરસેન, એ
 નામો જેનાં આવે છે, તે અનુક્રમે લેખહારક, મહાશ્વપતિ, મોટો હોદ્દેદાર,
 સેનાપતિ, અગ્રાધિકૃત કિંવા બક્ષપતિ, અને નવીન સુભટ હોય એમ સંસ્કૃત
 મૂળ ઉપરથી સમજાય છે. તેમના સંબંધીઓ એમના સમાચાર પૂછે છે.
 બાહણે રાણી વિલાસવતીના મુખમાં તેમના પ્રશ્નો મૂકી ગોટાળો કર્યો છે.
 બદ્રસેન વિલાસવતીનો બાઈ થતો ન હતો, તેમ જ બીજા પશુ રાણીના
 સંબંધી ન હતા. (૨૬) તેણિ થં પામ્યા હિં-અહીંથી મોકલેલા નવા
 સુભટો ખુશીખુશાકીથી તેમની બેમા થઈ ચૂક્યા છે? ચરસેનસુત વીર-
 સેન-નવા સુભટોમાંનો એક પહેલવેલો સવારીમાં જોડનાર સુભટ. (૨૭).
 મન હામિ નહિ-મન વિહ્વળ બન્યું છે. (૨૮) ઉત્તર નાપિ-કોઈ ઉત્તર
 આપતું નથી. હામિ-તે સ્થળે, ત્યાં. ગ્રાસાદ-દેવળ.

૨૯-૩૭. (૨૯) મિલાં [પ્રા. મદલ]-મેલાં. રૂપા [સં. ઘસ, પ્રા. ઘસું]
 લૂખા, તેલ ધાત્વ્યા વગરના. સુલિ સ્ત્રી. [સં. ઘસ પું.]-સૂળ, કાંટો, (૩૧)
 કંઈ નહ-કહો ને. નહ અવ્યયમાં આગ્રહનો ભાવ અહીં છે. (૩૨) બદ્ર-
 સંસ્કૃતમાં નિકૃષ્ટ વર્ગનાં મનુષ્યો પ્રત્યે સંબોધનનો મીઠાશ ભરેલો બેલ
 મદ્યુલ છે તેનો એકશેષ તે બદ્ર. (૩૩) શેષ વારતા કારણુ-ગાડીના સમા-
 ચાર અને તેને લગતું નિમિત્તકારણુ, ગાડીની હકીકત અને તેનો વિગતવાર
 ખુલાસો. (૩૫) કારણુ કાંઈ મિં જલ્દૂખું તદા-ત્યારે તમારા દેખાવ ઉપરથી જ
 હું તેનું નિમિત્તકારણુ કળી ગઈ છું, જધો બેદ પામી ગઈ છું. લેખ
 વિનાં સૂનાં તાં શીસ-જુઓ મેં શોધેલા મુદ્દાલસ, અંક ૫, મ્લોક ૨
 પછી છટી પંક્તિ ઉપરની ટિપ્પણી. રીસ સ્ત્રી. [સં. રિપ સ્ત્રી.]-
 ઈન, દુઃખ. (૩૬) નિવારી રાખતા-રોડી રાખતા. વિમાસી-વિચારીને,
 સંભાળી સંભાળીને. ઊલમ-ઊજમ, હિસાહ, હોશ. ચાલિ લીજુ-ભાગ્યા
 પગે ચાલતા. મિંઝ આમલિં-મેં જે યથાસ્થિત (વચા) આમળથી અટ-
 કાયું હતું, તે તમે વગરકલે તમારા દેખાવથી જ પૂરેપૂરી રીતે (સર્વથા)
 કહી ચૂક્યા છો, કંઈ કહેવું બાકી નથી.

૩૭-૫૧. (૩૭) શીત-સ્વભાવે શીતળ, શીતળ સ્વભાવેના. આગર [સં. બાકર] પુ.,-ખાણુ. (૩૮) રાખીધ-આ રૂપ બાળત જીએ। પૂ. કા. ૫૫, ૨૪, આવીધ ઉપરનું ટિપ્પણુ. કૂડું ન-મનને માડું લાગે એવે। વાંધા બરેલો બનાવ. 'કૃતિસત'ના અર્થમાં સંસ્કૃતમાં કુ પૂર્વગ છે, તે ઉપરથી કૂડું (=માડું) વિશેષણ અને કૂડું (=માડું લાગવું તે) નપુંસકનામ યથેર્થ છે; તે સં. કૂટ (=કપટ) ઉપરથી ઉતરી આવેલા કૂડ (=કપટ) નપુંસકનામ અને કૂડું (=કપટ બરેલું) વિશેષણ એ બોલથી ભિન્ન છે. આતા [પ્રા. બક્ષ, સં. આતમજ]-હે પુત્ર. આતા શબ્દ સંબોધનરૂપમાં જ વપરાય છે અને તે અદારમા સતક સુધી કવિતામાં મળી આવે છે. (૩૯) ઘણી પીડાણી-બારે દુઃખની મારી. બિલંબુ [પ્રા. લબાલમ્મા, સં. લપાલમ્મા] પું.-કપકો. (૪૧) અ [પ્રા. અ] અબ્ધ-નહી. કમ્ કરિ છિ-માઈ મંદભાગ્ય જ આ (કૃત્ય) કરે છે; એ જીએ કહ્યું જાય એવું નથી. (૪૩) શૈશવ ન. [મં.]-હાનપણ, શિશુઅવસ્થા. 'પણુ જી'-સંસ્કૃત મૂળમાં આને મળતું કથન કંઈ છે નહિ. બાલજે કરેલા જિમેરાનો અસલ પાક કદાચ પેલ્લ જી (જી, ખેલિયે) હશે. જિતારનારે જૂલથી પેલ્લ જી લખેલ જણાય છે. જી-બ્યુત્પત્તિ બાળત જીએ પૂ. કા. ૪૧, ૧૫ ઉપરની ટિપ્પણી. (૪૫) જીવીધ-જીવાય. પ્રાણ તથા જીવન-પ્રાણને ટકાવી રાખનારા, જીવને જીવાડનારા. (૪૬) કાડું-કાટવા દેહ. (૪૭) ગદા [સં.]-વિશ્વાસ, પતીજ. કાટી અય-એકદમ કટિ. અર્થ 'વિકાર જ અવિશ્વંબનો ભાવ જિમેરે છે. (૪૮) ત્વરિતકને પૂછી ન સૂઝું-પુલિને વચનારૂપ્યંવાધવળીયમુપરતાસ્મિ એમ ત્વરિતકને ન પૂછત્રાનું કારણ આપ્યું છે, તે બદલ 'કદાચિ કાંધિ કૂડું હસિ તુ પ્રાણુ કેહી પિરિ રિહિસિ' એમ લખવામાં બાલજે વિલાસ-વતીના સુતવાતસંસ્થમાં ખામી આણી છે. (૪૯) હવિ મિ બોલાતું નથી રે-આ વચન અને ઉત્તર કહી પણ બાલજીની કૃતિ છે; ને તે રસની કૃતિ કરે છે. એકંદરે આખા વિલાસમાં વિલાસવતીની પાત્રતાને બાલજે ખૂબ ખામી રહેવાડી છે. બાલ્યુપુલિનના આદર્શને એ કથાકાર ખોટી શક્યો નથી. (૫૦) કહીધ [સં. કહિન્મવિ]-ક્યારે પણ. દહવી [સં. દુઃશય, પ્રા. દહવ દુઃખ દેવું]-દુઃખ પમાડી. અહા પિ બધાં વાંજિયા-આ ગર્ભવાક્ય છે. તે ખાળી ન સકાય એવો સંતાપ ચિત્તમાં જિભરાતો ખતાવવા અધવચ ઉદ્ગારરૂપે મૂક્યું હોઈ સાર્થક છે.

૫૨-૬૬. (૫૨) જિખણા [સં. જહ્ + યા ધાવું; જીએ ગી. ગો. ૧૪. ૧.] -ધાયા. મેરુ શૃંગ યુ પાત-ગજે મેરુનું શિખર માથા ઉપર

તરી પડ્યું હોય એવો ધા વાગ્યો. (૫૩) નિદાન અબ્બ. [સં. નિદાન
correctness]-સાથે, ખરે, નક્કી. (૫૪) બિયલ કિ. અ. [સં. હચલ્]-
ચાલી નીકળવું. (૫૫) દેવી-પુલિને નગરમાતૃગણ અને બાલણે ગ્રામદેવતા
કહેલ છે તે ઉજ્જયિનીની અધિષ્ઠાત્રી દેવીઓ. વિકલસ્વરૂપ [સં. વિકલ
ગોનાઈ જતું]-મૂર્છાગત, બેશુદ્ધ રિચિતિમાં પડેલી. (૫૬) છાંટ કિ. સ.
[પ્રા. છન્ટ છાંટવું; સં. સિલ્લ છંટાયલું]-છાંટવું, છાંટ, છોટો વગેરેને સં.
છટા સાથે કંઈ પણ સંબંધ નથી. બિધાડિ દંત-રાણીના બીડાયલા દાંત
આચમનીએ પાણી નામવા બિધાડે છે. સંત [સં. સન્તઃ સંહતતલઃ । શ. ક.
દુ. ૧]-અપટ હાથેળી સાથે હાથેળી મેળવી જેણે હાથ જોડ્યા હોય એવું.
વાત સી. [સં. વાત્તા]-સમાચાર; અહીં અંદાપીડના સમાચાર. (૫૭) ફેરિ-
ફેરવે છે. (૫૮) આવિ-કતો મરનાર અધ્યાહાર. કિહી અબ્બ. [મં. કહિં]-
ક્યારે. (૫૯) પૂરવ [સં. પૂર્વ]-પહેલાનું. (૬૦) સંસતી [પ્રા. સંસન્ત, સં.
સંશન્ત; સં. સંશસ્ શાંત થવું ઉપરથી]-શાંત, જેનો આવેશ ધીમે પડ્યો
છે એવી. વણુ પ્રીછિ-વગરસમજ્યે, વગરબળ્યે. ઉતપાત [સં. ઉત્તાપ]
પું.-અત્યંત સોમ. (૬૧) કાડ પું. [પ્રા. કુઝમ, સં. કુતુક ન.]-અભિલાપ,
ઓરિયો. (૬૨) પ્રકાશિ-સૌના દેખતાં. (૬૩) કાગળ [આ. કાગજ, શા.
કાગદ]-પત્ર. ચેષ્ટા [સં.]-ચેષ્ટિત, કૃત્ય, કામ. થી ચેષ્ટા છિ-તે શા કામમાં
ગૂંથાયો છે ? નિહંદિ [સં. નિર્ગતં હૃદયં યથા સ્વાત્તયા]-જાણે હૃદય
નીકળી પડવા કરતું હોય તેમ, અર્થાત્ બેહદ દુઃખની લાગણીથી અચકા
ખાઈ ખાઈને. નિહંદિ પાઠ કલ્પિત છે. હાથપ્રતમાં નિ હંદિ છે. (૬૪)
આગિ-આગળ, આગળ જતાં. (૬૫) તઈ [પ્રા. તદ, સં. ત્વયા]-તે. થં
કથી કિહિશુ-કહીને થં કહેશે ? અર્થાત્ કહેવાનું બધું કહેવાઈ ચૂક્યું છે.
સાંભળવું કંઈ તાં નથી-અમારે હવે સાંભળવાનું બાકી નથી.

૬૬-૭૬. (૬૬-૬૭) મિત્રના વિરહે કુંવરે પ્રાણ તન્યાના સમાચાર
સાંભળી રાગને શ્રવણસુખ થાય છે અને તે મૃત કુંવરને સાચી પ્રીતિ
માટે ધન્યવાદ આપે છે. તિષ્-તેં ત્વરિતકે. પૂર્વ કડી ૬૫ના તઈ બોલનું
તિષ્ રૂપાંતર છે. નિવેશ [મં. અમિનિવેશ પું. નિશ્ચય, દદતા]-નક્કી, જરૂર.
વિપરીત-કારમું. (૬૮) કીનિ છિ ['કીનિષ્ છિષ્'નું ટૂંકું ૩૫]-કરિયે
છિયે. શુ બિપનુ તાપ-હૃદયને શાનો સંતાપ થયો કહેવાય ? (૭૦) વજ્જસાર
[સં.] વિશે.-વજ્જ જેવી કઠિનતાવાળું, વજ્જ જેવું કઠણુ (મનુષ્ય). કઠિન-
હૃદય [ગદુદીધિ]-કઠણુ હૃદયવાળો. આતા [પ્રા. અત્ત, સં. આત્ત]-હે આત્મ
પ્રકાશ, હે મિત્ર ! જુઓ દે. ના. મા. । ૧ । ૫૧ । માદ પિતૃચ્છા યાસુ સદીષુ

જાતા ૧. (૭૨) કાષ્ટ તણા ઝોધ ગડાવુ-મડમડ સળગી બોલે એવાં લાકડાં મહુલીના આકારમાં ગોઠવાવે; જુઓ સિદ્ધચંદ્ર, ગૃહાકારેણ ગૃહવદ્ રચનાં કુસ્ત ૧. પાવક [સં.]-અગ્નિ. (૭૪) દદન તણાં ઉચકરણુ-અંત્યેષ્ટિનાં ગાદપત્યાગ્નિ વગેરે સાધન. વૈશ્વાનર [સં.] યુ-અગ્નિ. (૭૫) એકલક જાતુ-મારા કુંવરને રથુલ દેહે વનમાં સતો સૂક્ષ્મ દેહે સ્વર્મને પંથે એકલો જતો કેમ મેલું ?

૭૭-૮૦. (૭૭) વ્યંહું નથી-વિનષ્ટ થયું નથી, સડયું નથી. વ્યંહ ક્રિયાપદ પ્રા. વિનષ્ટ, સં. વિનષ્ટ ઉપરથી થયું છે. કહું-કહો, કહી સંભળાવે. આપ બોલ્યુ-ત્વરિતકે પોતે નિવેદન કરી. (૭૮) વારતા-પૂર્વની ત્રણ પંક્તિમાં કહેલી હકીકત. (૭૯) અમાનવા સરખું-ન માનવા જેવું, ન મનાય એવું. સામાન્ય કુદંતનું નિષેધાર્થ રૂપ હાલ અ પૂર્વગથી નહિ, પણ સાધારણ રીતે નકાર મૂકીને ઠરિયે બિયે; ઉદા. જવું ન-જવું. આખ્યાન [સં.]-કથન. કૌતુક [મં.]-અચંબો. સન્મુખ [સં. સંમુચ્ચ]-મુખ સામે, સામે. (૮૦) દુઃખ જોઈ-વૈશંપાયનને લેવા જતાં ચંદ્રાપીડ મરણ પામ્યાથી રાજાના માથે જે દુઃખ આવી પડ્યું હતું તેથી શુકનાસના મનમાં અત્યંત દુઃખ થયું હતું, તે દબાવી હકથું ઠેકાણે રાખી ધીરવીર પ્રધાન રાજા પ્રત્યે બોલ્યો.

કડવું ૧૨

૧-૨૪. (૧-૨) આ બે કડીમાં સાંખ્યવાદનો નિર્દેશ છે. ચિત્ર-મહુરંગી, પલટાતા રંગનો. તિર્થક ચોનિ-દેવ અને મનુષ્યથી જીતરતી પશુપક્ષી આદિની ચેતન સૃષ્ટિ. શુણુ ત્રણિ-સત્ત્વ, રજસ્, અને તમસ્, એ ત્રણ શુણુને લીધે. પ્રધાન-સાંખ્ય શાસ્ત્રમાં કહેલ પ્રકૃતિ તત્ત્વ. અંડ-ઇડું જેમાંથી જન્મત પ્રગટે છે. અસલનો ઈંદુ પાઠ હસ્તદોષથી થયો છે. (૨-૪) આ બે કડીમાં કર્મવાદનો નિર્દેશ છે. ઈશ્વરની ઇચ્છા પાસિ-સૃષ્ટિ રચવા ઈશ્વરની ઇચ્છા સહજૂત છતાં, નિર્બંધન-ઉત્પાદક કારણ, મૂળ. દેહ સી.-કાયા, શરીર. (૫-૧૧) આ કડીઓમાં અસાધારણ અદ્વિતીય બનાવોનાં દષ્ટાંત આપી શુકનાસ સમાધાન કરે છે. અચરકાંત (સં. અચત્ લોહ, કાન્ત બહાલું)-લોહચુંબક. આગમ-પુરાણ તંત્રાદિકના; સંનંધાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત. કડી ૫ અને ૬ ના ' તા આંણિ ' અને ' દિ માંહાંત ' પાઠ બાદ છે, તે સુધારી લીધા છે. કડી ૫-૬ ના નહૂષ, સોદાસ, યયાતિ, ત્રિશંકુ, મહાભિષ, ગંગા અને વસુને થયેલા શાપની વિગત માટે જુઓ પૌ. ક. કે. અસલ પ્રતનો કડી

તે નો મહાભિપ્રમ પાક જૂલ ભરેલો છે. (૧૦) જી-જ્યારે. કાલવાચક જી
 હુ, જવ તવ, જેવે તેવે (એવે) અને જેવો તેવો એક કુટુંબના બેલ છે.
 તે સં. ચાવત તાવત, ગ્રા. જાવ-જાઝ તાવ-ઠાઠ ઉપરથી ઊતરી આવ્યા છે.
 અજ-અજ-મા, સ્વયંભૂ (વિપ્લુ). ચતુર્ધા-ચાર સ્વરૂપમાં વિભક્ત. (૧૨)
 મૂળમાં ન ચ પૂર્વમનુષ્યેઋયો ગુણૈઃ પરિહીયતે દેવઃ । ન વ્યાપિ મગવત્તઃ પન્નનામાદ-
 તિરિચ્યતે ચન્દ્રમાઃ । એવાં વાક્યો છે. અત્યયનિ-પરચો દાખવવાને; તાદૃશ્ય-
 વાચક પ્રયોગ છે. એ અત્યારે વપરાતો બંધ થયો છે. (૧૫) આનંદભરિ-
 ભરપૂર, અતિશય આનંદથી. દંપતી-વરવહુ. (૧૬) વિલાસવતી રાગન-
 વિલાસવતીએ અને રાગજીએ; કરણાર્થ પ્રત્યય અભ્યાહાર. (૧૭) વિશેષિ
 જાણુ-વિશેષ માનની દૃષ્ટિએ જીએ. (૧૮) પ્રકૃતિ-પ્રાપ્ત થશે. આસ-
 મનથી ઇચ્છેલો પદાર્થ. (૨૦) સાજિ સ્ત્રી. (મં. સાહાય્ય નપું.)-સહાયતા;
 સરખાવો સાર સ્ત્રી. (૨૧) કું'અરનું મુખ-અન્વય નીચે પ્રમાણે :—
 'તનનિ કદા દેખું ?' (એણી પિરિ) માહાફ મન ઉચ્છક છે; તે માટિ
 તિહાં ચાલી જઈ. અહીં અસહમાં કદાચિ પાક છે; તે બદલ મેં કદા
 પાક કર્યો છે.

૨૫-૩૪. (૨૫) પટકમાં (બહુગ્રીહિ)-ચળન, યાગન, અધ્યયન,
 અધ્યાપન, દાન અને પ્રતિગ્રહ, એ છ કર્મ જેને વિહિત છે એવો (વિગ્ર).
 (૨૬) સ્વ-સ્વયં, જાતે. માત-વૈશં'પાયનની માતા મતેશ્વરમા. મૂળમાં માતૃ
 શબ્દ દેહેરામાંની માતાજીની મૂર્તિઓના સંબંધમાં વાપર્યો છે. (૨૮) દીર્ઘિ-
 દીર્ઘાથી, દેખીને. (૩૦) કહ્-કહ્. (૩૧) સૂંડચા-ચાલી નીકળ્યા. (૩૨)
 રંગ-હરખ.

૩૫-૫૧. (૩૫) લહુ (સં. લહુ, ગ્રા. લક્ષ)-લેખ્યો, ગણકાર્યો.
 ક્ષોદ-સંચારથી વટાઈને બનેલી ધૂળ, રજ. ઉચ્છકતાં-(મળવાની) અધીરાઈને
 લીધે. (૩૮) નીચું મહી સાહારૂં-અહીં પડેલી પંક્તિમાં જવા સૂં બદલ
 જાણે જવા પાક છે, તેથી માપ વધી જાય છે; તે કારણથી પાક બદલ્યો
 છે. વળા ખીજ પંક્તિમાં લાજિ સૂં પાતાલિ પાક છે, તે પુનરુક્તિગ્રસ્ત
 છે; તે કારણથી મૂળના આધારે લાજિ છુપાતા ચાલિ પાક કર્યો છે.
 (૪૦) મુખિ-મેખરે. સહકુટુંબનાં-સહિતનાં. (૪૧) જણીઈ જિ જે-જણાય
 છે કે. રાજ-રાગજી. (૪૮) હાથિણીઈ ચડ્યા-હાથણી ઉપર બેઠેલા,
 પ્રવાસની જ સવારીથી. (૪૯) અ (સં. ચ, ગ્રા. અ)-નક્કી, ખરેખર.
 (૫૧) સાન-શુદ્ધિ, બાન.

કડવું ૧૩

૧-૨૧. (૨) છતી થઈ- 'કિહાં ફંઅર ?' એ પ્રશ્નથી ચંદ્રાપીડની માતા તરીકે ઓળખાઈ આવી. જેટલિ-વિકારી જેટલું તેટલું, એટલું-આટલું તથા ફેટલું અને અવિકારી જેટલિ (જેટલે), તેટલિ (તેટલે) તથા એટલિ (એટલે) રૂપો પરિમાણવાચક સં. માવત, તાવત, દયત તથા કિયત ઉપરથી ઉતરી આવ્યાં છે. સંસ્કૃત મૂળમાં કાલ, કદ અને મંખ્યાના પરિમાણનો અર્થ રહ્યો છે. ગૂજરાતી વિકારી રૂપો પણ એ ત્રિવિધ અર્થનાં વાચક છે. અવિકારી રૂપો માત્ર કાલવાચક છે; તે ઉ. કા. ૧૨, ૧૦ ની દિષ્ટિમાં આપેલા અવિકારી નેવે તેવે (એવે) રૂપ સાથે સરખાવવા ભેગ છે. જુઓ વળી પૂ. કા. કડવું ૨૨, કડી ૨૪, એહવી ઉપરનું દિષ્ટિ. (૩) વિણુતેજ-નિસ્તેજ. હેજ-હેત, બહાથ પાદાનિ ફંઅરનિ સીંચતી-પાંહે ચડી આવ્યાથી ફંઅરને ધાવણુના છાંટાથી ભીંજવતી. મૂળમાં પ્રલવેજ-સિલ્વન્તી મહીતલમ્ છે. બાલજો કરેલો ફેરફાર તેના સમયના કવિ સંપ્રદાયને અનુસરે છે. મુદ્રિત પાઠ પ્રલવેજ છે. ટીકાકાર સિદ્ધચંદ્રનો પણ એ જ પાઠ છે. તે ભૂલ બરેલો છે. બાલજુના અનુવાદ ઉપરથી શુદ્ધ પાઠ પ્રલવેજ સંભવે છે. (૫) રંગ-રાગ, પ્રીતિ. (૬) બાલ ચકુ-હાનો બાળક છતાં, બાળપણથી. (૭) જમ-જેમ, જેવી રીતે. હામિયાઈ-કેકાજો આવે, સ્વસ્થ થાય. (૮) દુહિલુ થઈ-લાંબા પ્રવાસનું દુઃખ વેડી. પ્રતિબોધ-સમજ, સમજૂપણું. (૧૧) આઘાણ નખું. (મં.)-મૂંધવું તે, ફેરી (પ્રે.)-ફેરવી.

૧૧-૧૯. (૧૩) ઇંદુરૂપ-મૂળ સ્વરૂપે, અસલ ચંદ્રમા. દેવ તણુ શોક નવિ ધટિ-જે અમર (દેવ) છે તેને માટે શોક કરવો. ઘટતો નથી. (૧૪) અલજુ પું. (સં. જા, જૂ. ગૂ. અ.-પૂરેપૂરી રીતે; સં. સય, જૂ. ગૂ. લજુ-નાશ)—અત્યંત અભાવ, ખડું જ અર્થભાવ, પૂરેપૂરો વાંધો; જુઓ મૂળ વત્સલ્યાદર્શનમેધાવયોઃ પીઠાકરમ્ । તત્ત્વેવમાલોક્યમાને મુલેડસ્ય દૂરાપેતમ્ । બાણ-ટલ્યો, મટ્યો. (૧૫) ધીર-અમળ, દદ. ધરુ-ધારણુ આપો. એહનિ શોકરહિત કરુ-એમનો શોક મટાડો. (૧૬) અષ્ટિ શોક દિમાચલિ ગલિ-મહાપ્રસ્થાન કરનાર જેમ દિમાચલે જડઅંગનો બની જાય છે તેમ કાદંબરી પર્વતપ્રાપ્ત શોકમાં જડઅંગની બની ગઈ છે. ગળ ક્રિયાપદ અહીં જડતાવાચક છે; જુઓ 'તારી કાલા ગળે,' 'એના ગુડા ગળી', આદિ પ્રયોગ. (૧૭) સંજા, ચેતના-શુદ્ધિ, બાન. (૧૮) બાલા-પૂર્વ કડીમાં કહેલી તરણુ સખીઓ. પ્રબોધ-શુદ્ધિ, બાન. (૧૯) બકી-કહી.

૨૦-૩૪. (૨૦) નિઃશંક-સભય સંક્રાંતી, દમદમાથી મુક્ત. (૨૨) આણિ માહારા સુતનું તંન-આણે મારા પુત્રનું શરીર ટકાવી રાખ્યું છે; જુઓ કહી ૨૫. અસહમાં જાણે બદલ આણિ પાઠ મેં કહ્યો છે; જુઓ મૂળ મેં મુતસ્ય જીવિતનિબન્ધનં વધુઃ । (૨૩) માતા-આ બોલ અહીં સમાર્થ-વાચક નથી, પણ વાતસલ્યવાચક છે. રાગ્નન-રાજકુમાર ચંદ્રાપીડ. (૨૭) નીચું જોઈ રહી લલવલી-શરીરે છેક લૂલીધય અનેલી હોઈ બેઠી ન થવાપાથી નેત્ર નીચાં ઢાળી રહી. (૨૬) રીતિ-રીત સર, વિવેકમર્થોદ્ધા અનુસાર. (૩૧) જોડ-ખંતે.

૩૪-૪૪. આવી પડેલી આપત્તિમાં તપોવનનું પવિત્ર જીવન માળ-વાનો તારાપીડનો સંકેત અહીં નિરૂપિત છે. (૩૬) હૂતી (સં. મૂત નો અવાકતન તદ્ભવ ; સરખાવો પ્રાકૃતન તદ્ભવ હૂં)-હતી. આશા-જીમેદ, હોંશ. (૩૭) તે દૈવિ કીધું વિપરીત-પુત્રને પરણાવી તેને રાગ્નસન આપી તપોવન સેવવાનો ક્રમ દૈવે વણુસાધ્યો. વિપરીત-મિથ્યા, ખરબાદ. (૩૮) તે-એવી જીમેદ ધરાવનારા જે અમે, તે. આણિ ઠારિ-પુત્રનું શરીર બ્યાં પડ્યું છે તે સ્થળે. તહો દીહુ-તમે દીડો. કરણ્યાર્થ પ્રત્યય અધ્યાહાર. દિવસ કેટલા-કેટલાક દિવસ; અશ્વાર્થનો અનિર્ધારણ્યાર્થ તરીકે પ્રયોગ. આણિ-આ સર્વનામનું સ્ત્રીલિંગ રૂપ. (૪૦-૪૨) પુરવાસની રહેણીને બદલે વનવાસની રહેણીના પલટાનું અહીં નિરૂપણ છે. (૪૦) હર્મ્ય-હવેલી, મહેલ (કદાચ હવેલી અને મહેલ એ બે શબ્દ સં. હર્મ્ય, પ્રા. હમ્મ ઉપરથી થયા હશે. આ. હવેલી અને મહલ સાથે તેમને સંબંધ નથી.) લતા યં અંતઃપુર-સ્ત્રીપ્રીતિ-અસહમાં પુરસ્ત્રી (= મણિકા) પાઠ છે, તેથી અર્થનો અનર્થ થાય છે; તે બદલ મૂળને અનુસરી અંતઃપુરસ્ત્રી પાઠ સ્વીકાર્યો છે. ક્રમ પણ પ્રસ્તુત બે ચરણમાં ભ્રમજનક છે તે સુધારી લીધો છે. (૪૧) નર્મવચન-વિનોદનાં વચન. અક્ષસૂત્ર-રુદ્રાક્ષની જપમાળા. (૪૩) જપ-જુઓ ઉ. કા., જુ ઉપરનું ટિપ્પણ.

૪૫-૪૯. (૪૫) અકાલિ-એકાએક, અધવચમાં. (૪૬) સાંભલુ-સાંભળ્યો. અત્રતરસ કરિ મનહાર-એ કયાનો વિસ્તાર અત્રતરસની બેટ સમર્પે છે. મનહાર કે મનુહાર સ્ત્રી. (હિં. મનુહાર, સં. મનસ્ અને હ ઉપરથી)-મનને હરનારી, પ્રસન્ન કરનારી બેટ. અસહ પ્રતમાં મનહાર પાઠ છે, તે રહેજ બદલ્યો છે. કહું-મેં કહ્યું છે. વાચાતથ્યે-વાસ્તવિક સ્વરૂપે, ખરાખર. જે હું લહું-હું તપોજળે જોઈ ચૂકું છું તે. (૪૭) અવતર્થ-જીતયો, બદલ થયો. (૪૮) આણિ-મહાશ્વેતાએ વાંચી છતાં.

૫૦-૬૨. (૫૦) પ્રભુદ્-ગાનવાન, (પૂર્વ જન્મની) સર્વ વિદ્યા જેને પ્રાપ્ત થઈ છે એવો. (૫૧) વેદ-નણી. ભારતી ૨૫૯ વર્ણુનું બેઠ-૨૫૯ ઉચ્ચારવાળી વાણીનો પ્રકાર, મનુષ્યવાણી. અસદ્ય પ્રતનો પાઠ જરા મૂઝવનારો છે. નિદાન-ચોકસ. (૫૨) પૂર્વ-પ્રાકટન, પૂર્વ જન્મનું. અર્વ પાઠ અર્થરહિત છે. (૫૩) પરભાગ પું. (સં.)-અત્યંતપણે, અતિશય; કરણાર્થ પ્રત્યય અધ્યાહાર. (૫૫) વરમતિ-ઉત્તમ શુદ્ધિના. (૫૬) ધાતી-ધાલીને. અર્થશુદ્ધિ સાથે પંક્તિમાં રહેજ ફેરફાર કર્યો છે. લીન-ત-મય. (૫૮) ધ્યાન-જંખના. (૫૯) પ્રકાશિ-૨૫૯, શંકા લેનાય નહિ એવી રીતે. (૬૦) તિર્થકથી ઇ-તિર્થક યોનિમાં હતાં એ. ઉદ્ભવ-ઉદ્ભાસ પામું. (૬૧) જેહ થકી-જે ચંચલતાને લીધે. તેહનિ મંભારિ છિ-તે ચંચલતા આદરવાનું કરે છે ? ચંચલતા આણિ છિ રલી-ઉક્ત ચંચલતાને વું આનંદથી હૃદયમાં રચાન આપે છે ? (૬૨) મૂઠ-મોટી. મતિમૂઠ-મૂઠ મતિના. પૂછે-પૂછજે; વિધ્યર્થ ૩૫ હોઈ બવિધ્યકાળનો અર્થ બળ્યો છે.

૬૩-૭૦. (૬૩) અતિપ્રીતિ (અહુપ્રીહિ)-અત્યંત પ્રીતિવાળો, બહુ ઉત્સુક. (૬૪) પીઠા કામ-કામનો વ્યાધિ; સંબંધાર્થ પ્રત્યય અધ્યાહાર. (૬૬) પુત્ર પ્રસિદ્ધ પ્રસવિ નારિ-૩૫ જોષને પ્રગટતા (એકતરશી) કામ વિકારથી સ્ત્રી પુત્ર પ્રસવે એવું જાણીવું છે. અસદ્ય પ્રતનો કદાવિ બોલ બંધ બેસતો ન હોવાથી પ્રસવિ પાઠ કલ્પ્યો છે. (૬૭) નિઃશય (સં. નિશ્ચય, જૂ. ગૂ નિશ્ચય, નિશિ)-નણી. જેહવાથી તાં જે-જુઓ મૂળ ધુતોં ચ પઠ્યત્ત એતદ્ યાદશાદૈ જાયતે તાદગેવ મક્તીતિ । સિદ્ધ્યંત્ર આને વેદવાક્ય કહે છે. (પ્રસ્તુત શ્રુતિ ક્યાંથી લીધી છે તે નણી કરવું. તેમ જ કારણગુણમાજ્ઞ્યેવ કાર્યાણિ એનું મૂળ પણ શોધવું અને આયુર્વેદના હવાસાનું મૂળ પણ શોધવું). (૬૯) અસ્પસાર-કમકોવતનો, નિર્બળ. કામજ્વરથી વેગિ હણ્યુ-અસદ્ય પ્રતમાં કામવેગથી પાઠ છે, તેથી વેગ બોલ પ્રનરુક્ત થાય છે; તે ટાળવા મૂળમાંથી જ્વર બોલ લીધો છે. અસ્પઆયુ-ટૂંકા આવરદાવાળી. (૭૦) પૂરવનું સંયોગ-પૂર્વથી નિરમેલો સમાગમ.*

* શ્રી. કે. હ. મુવે આટલે સુધી સમજૂતી તૈયાર કરેલી છે અને તેમાં પણ તેરમા હકવા ઉપરની તો કાચી નોંધ રહે જ છે. અહિંથી આગળની સમજૂતી શ્રી શંકરપ્રસાદ છ. રાવલે તૈયાર કરી છે.

૭૦-૭૪. (૭૦) દીન ચર્ધ મિ પૂછ્યું સ્વામિ—ભગવાન જાણાલમુનિને મેં (વૈશંપાયને) ગળગળા ચર્ધ પૂછ્યું. (૭૧) તમ્હ...વાણિ-તમારી કૃપાથી (પસાઇ) [સં. પ્રસાદ] મને વાચા ફૂટી, તમારી મહેરમાનીએ મને બોલતાં આવડ્યું. આગલિ-આગળ ઉપર, હવે પછી. જાણી... આદિ-પહેલેથી અધી બીના જાણી. (૭૨) ધર્મ કહું ઉપાય-કર્તવ્ય (ધર્મ) નો કંઈ ઇલાજ કહો. (૭૩) એ હિ જાણીશિ-એ પણ (મં. હિ-નિશ્ચયવાચક) અવ્યય. બાલક ! તું મયા-સમયે જાણશે. કથારસિધ્ધ...રાતિ-વાર્તાના ગાઠ રસવિનોદમાં રાત પણ પૂરી થઈ ગઈ. જાણ્યું...પ્રાત-સવાર ક્યારે પડ્યું તેનું યે કાઈને જ્ઞાન ન રહ્યું. (૭૪) ધવલ-ધોળું, જીજળું. અરુણ-રાતું, રતુમકું. રથાગ-રથમાં બેસનારા, રથીઓ. નિત્ય-નિત્યકર્મ, આહિક કર્મકાંડ, પ્રાત સંધ્યા.

૭૫-૭૭ (૭૫) પ્રગટ-તેજસ્વી, સ્પષ્ટ રીતે તેજસ્વી અરુણની પ્રભા-સૂર્યના ચરણહીન સારથિ અરુણનું રાતું (અરુણ) તેજ. (૭૬) હારીતિ...હાથિ-હારીતે મને હાથમાં જીંચકી લીધો. (૭૭) મિહિલુ-મેઘો, મૂકી દીધો, છોડી દીધો. પર્ણસાલા [સં.] ઝૂંપડી. ઠાર-ઠામ, ઠેકાણુ. પ્રાતઃ ક્રિયા...ધર્મ-જે ધર્મ પ્રાત.સંધ્યા કરવાનો આદેશ આપે છે.

૭૮-૮૦. (૭૮) હું...દેહ-હું એકલો પડી ગયો. મારો દેહ નમળો(અક્ષમ) પડી ગયેલો હતો. અનેક...જ્ઞાતજ્ઞપણું-અનેક જન્મોમાં જે ધણી દુર્લભ જ્ઞાતજ્ઞોના મળ્યા છે તે જ્ઞાતજ્ઞજાતિને હું પામ્યો હતો. જ્ઞાતજ્ઞોમાં યે જે મુનિ હોય તે તો જ્ઞાતજ્ઞ તરીકેના અધિક અધિકારને પાત્ર મળ્યા છે. તેને તો દેવલોક સાથે રહેવા કરવાનો વ્યવહાર રાખવાનો હોય છે. (૭૯) કામદેવના કારમાં બાણથી વિધાઈદણાઈ હું જ્ઞાતજ્ઞોનામાંથી નીચે જીતરી પડી નીચી થોનિમા પડ્યો, મારી અધોગતિ થતી ગઈ. (૮૦) તિર્થંક મતિ-પંખીની દશા. અતિ...કરિ-જે બીજાં કર્મથી બહુ દૂર રાખે છે. એ જીવ્યા પાછ વારુ મર્ણ્ય-એવી રીતે જીવ્યા કરતાં (પાછ-પે-થી-ચકી) મરવું બહુ (વારુ). શરણુ-આશ્રયમતિ, આશરો.

૮૧-૮૬. (૮૧) વિધિના મનોરથ-ભાગ્યની ઇચ્છાઓ. વિમાસું છું-વિચારું છું. (૮૨) એટલિ-એટલામાં. કાવવાચક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય. પ્રીતિ-પ્રીતિ વડે. ત્રીજી વિભક્તિનો પ્રત્યય અહીં અધ્યાહાર છે. (૮૩) કરેવા-કરવા. ઠામ-ઠેકાણુ, રથજ. ઉત્સુક-આતુર, ઈન્તેજાર. તાલવ્ય ચ પછી આરનો દન્ય સ્ તાલવ્ય છૂ થયો છે. જાણી...મયુ-જાણે પાંખ આવી ને વધુ શક્તિમાન થયો એવી રીતે જીડયો, ઝડપભર જીડયો. (૮૪) મેહેલુ-

૫૦-૬૨. (૫૦) પ્રભુદ્-જ્ઞાનવાન, (પૂર્વ જન્મની) સર્વ વિદ્યા જેને પ્રાપ્ત થઈ છે એવો. (૫૧) વેદ-નક્ષી. ભારતી રપટ વર્ણતુ બેદ-રપટ ઉચ્ચારવાળી વાણીનો પ્રકાર, મનુષ્યવાણી. અસહ્ય પ્રતનો પાઠ જરા મૂઝવનારો છે. નિદાન-ચોકસ. (૫૨) પૂર્વ-પ્રાકૃતન, પૂર્વ જન્મનું. ગર્વ પાઠ અર્થરહિત છે. (૫૩) પરબાગ પું. (સં.)-અત્યંતપણે, અતિશય; કરણાર્થ પ્રત્યય અધ્યાહાર. (૫૫) વરમતિ-ઉત્તમ શુદ્ધિના. (૫૬) ધાતી-ધાલીને. અર્થશુદ્ધિ સાથે પંક્તિમાં રહેજ ફેરફાર કયો છે. લીન-તન્મય. (૫૮) ધ્યાન-જંખના. (૫૯) પ્રકાશિ-રપટ, શંકા લેવાય નહિ એવી રીતે. (૬૦) તિર્પકથી ઇ-તિર્પક ચોનિમાં છતાં એ. ઉદ્ભવસુ-ઉદ્ભાસ પામું. (૬૧) જેહ યદી-જે અંચલતાને લીધે. તેહનિ સંભારિ છિ-તે અંચલતા આદરવાનું કરે છે ? અંચલતા આણિ છિ રક્ષી-ઉક્ત અંચલતાને તું આનંદથી હૃદયમાં સ્થાન આપે ? (૬૨) મૂઢ-મોટી. મતિમૂઢ-મૂઢ મતિના. પૂછે-પૂછજે; વિધ્યર્થ ૩૫ હોઈ બવિધ્યકાળનો અર્થ બળ્યો છે.

૬૩-૭૦. (૬૩) અતિપ્રીતિ (બહુપ્રીતિ)-અત્યંત પ્રીતિવાળો, બહુ ઉત્સુક. (૬૪) પીડા કામ-કામનો બ્યાધિ; સંબંધાર્થ પ્રત્યય અધ્યાહાર. (૬૬) પુત્ર પ્રસિદ્ધ પ્રસવિ નારિ-૩૫ બેધને પ્રગટતા (એકતરશી) કામ વિકારથી ઓ પુત્ર પ્રસવે એવું જાણીતું છે. અસહ્ય પ્રતનો કઢાવિ બોલ બંધ બેસતો ન હોવાથી પ્રસવિ પાઠ કહ્યો છે. (૬૭) નિઃશય (સં. નિશ્ચય, જૂ. ગૂ. નિશ્ચય, નિશિ)-નક્ષી. જેહવાથી તાં જે-જુઓ મૂળ ધુત્તો જ પઢયત્ત એતદ્ ચાદ્દશાદ્દે જાયતે તાદ્દગેવ મવત્તીતિ । સિદ્ધચંદ્ર આને વેદવાક્ય કહે છે. (પ્રસ્તુત શ્રુતિ ક્રમાંથી લીધી છે તે નક્ષી કરવું. તેમ જ કારણગુણમાબ્જ્યેવ કાર્યાણિ એનું મૂળ પણ શોધવું અને આયુર્વેદના હવાકાનું મૂળ પણ શોધવું). (૬૯) અદ્યપસાર-કમકોવતનેક, નિર્મળ. કામજનરથી વેગિ હૃદયુ-અસહ્ય પ્રતમાં કામવેગથી પાઠ છે, તેથી વેગ બોલ પુનરુક્ત થાય છે; તે દાળવા મૂળમાંથી જ્વર બોલ લીધો છે. અદ્યપઆયુ-ટૂંકા આવરદાવાળો. (૭૦) પૂરવતુ સંયોગ-પૂર્વથી નિરમેલો સમાગમ.*

* શ્રી. કે. દ. મુવે આટલે સુધી સમજૂતી તૈયાર કરેલી છે અને તેમાં પણ તેરમા ઠડવા ઉપરની તો કાંઈ નોંધ રૂપે જ છે. અહિંથી આગળની સમજૂતી શ્રી રાંધરપ્રસાદ છ. રાવલે તૈયાર કરી છે.

૭૦-૭૪. (૭૦) દીન યર્ષ મિ પૂછ્યું સ્વામિ—ભગવાન જાણાવ્યું નિને મેં (વૈશંપાયને) ગળગળા યર્ષ પૂછ્યું. (૭૧) તમહ...વાણિ—તમારી કૃપાથી (પસાઇ) [સં. પ્રસાદ] મને વાચ્યા ફૂટી, તમારી મહેરબાનીએ મને બોલતાં આવડ્યું. આગલિ—આગળ ઉપર, હવે પછી. જાણી...આદિ—પહેલેથી અધી બીના જાણી. (૭૨) ધર્મ કહ્યું ઉપાધ-કર્તવ્ય (ધર્મ) નો કર્મ ધલાજ કહો. (૭૩) એ હિ જાણીશિ—એ પણ (મેં હિ—નિશ્ચયવાચક) અવ્યય. બાલક ! તું યથા-સમયે જાણશે. કથારસિદ્ધ...રાતિ—વાર્તાના ગાદ રસવિનોદમાં રાત, પણ પૂરી યર્ષ મર્ષ. જાણ્યું...પ્રાત-સવાર ક્યારે પડ્યું તેનું મેં કોઈને જ્ઞાન ન રહ્યું. (૭૪) ધવલ-ધોળું, ઊજળું. અરુણ-રાતું, રતુમકું. રથાંગ-રથમાં બેસનારા, રથીઓ. નિત્ય—નિત્યકર્મ, આલિષ્ઠ કર્મકાંડ, પ્રાતઃસંધ્યા.

૭૫-૭૭ (૭૫) પ્રગટ-તેજસ્વી, સ્પષ્ટ રીતે તેજસ્વી અરુણની પ્રભા-સ્પર્શના ચરણહીન સારથિ અરુણનું રાતું (અરુણું) તેજ. (૭૬) હારીતિ...હાથિ-હારીતે મને હાથમાં જીંચકી લીધો. (૭૭) મિહિલુ-મેઘો, મૂકી દીધો, છોડી દીધો. પર્ણશાલા [મં.] ઝૂંપડી. હાર-હામ, ઠેકાણું. પ્રાતઃ ક્રિયા...ધર્મ—જે ધર્મ પ્રાતઃસંધ્યા કરવાનો આદેશ આપે છે.

૭૮-૮૦. (૭૮) હું...દેહ-હું એકલો પડી ગયો. મારો દેહ ન મળો (અક્ષમ) પડી ગયેલો હતો. અનેક...બ્રાહ્મણપણું—અનેક જ-મોમાં જે બધી દુર્લભ બ્રાહ્મણ્યોનિ અણ્યા છે તે બ્રાહ્મણજાતિને હું પામ્યો હતો. બ્રાહ્મણોમાં મેં જે મુનિ હોય તે તો બ્રાહ્મણ તરીકેના અધિક અધિકારને પાત્ર ગણાય છે. તેને તો દેવલોક સાથે રહેવા કરવાનો વ્યવહાર રાખવાનો હોય છે. (૭૯) કામદેવના કારમાં બાણથી વિંધાઈહજાર્ધ હું બ્રાહ્મણ્યોનિમાંથી નીચે જતરી પડી નીચી યોનિમાં પડ્યો, મારી અધોગતિ થતી ગઈ. (૮૦) તિર્થક ગતિ—પંખીની દશા. અતિ...કરિ—જે બીજાં કર્મથી બહુ જ દૂર રાખે છે. એ જીવ્યા પાછ વારુ મર્ણુ—એવી રીતે જીવ્યા કરતાં (પાછ-પે-થી-ચપ્પી) મરવું બહું (વારુ). શરણુ—આશ્રયગતિ, આશરો.

૮૧-૮૬. (૮૧) વિધિના મનોરથ-ભાગ્યની ઇચ્છાઓ. વિમાસું છું—વિચારું છું. (૮૨) એટલિ—એટલામાં. કાલવાચક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય. પ્રીતિ—પ્રીતિ વડે. ત્રીજી વિભક્તિનો પ્રત્યય અહીં અધ્યાહાર છે. (૮૩) કરેવા-કરવા. હામ-ઠેકાણું, સ્થળ. ઉત્સુક—આતુર, ઈન્તેજાર. તાલવ્ય ચૂં પછી આવતો દન્ય સૂ તાલવ્ય છૂં થયો છે. જાણી...અણુ-જાણે પાંખ આવી ને વધુ શક્તિમાન થયો એવી રીતે જાણ્યો, અડખેર જાણ્યો. (૮૪) મેઢેયુ—

મેલો. આગ્રાધંક. (૮૫) જનૂરણ-જનૂ, જૂની, ખોચરાની, ઉપવીત-
જનોઈ, અહસુત. દ્રવિત...નવનીત-ગણે માખણ (નવનીત) જેવું પીગળેલું
(દ્રવિત.) (૮૬) મુગળ-મુગ. આંતરિ-આંતરે, વચ્ચે.

૮૭-૮૭. (૮૭) દુહલિ-દુહલંબતાથી, ઘણી મુઠીમતીથી. કાપ
આલિંગન...દેવાય ?-હું મનુષ્યેતર નીચલી યોનિનો તે મારાથી તને મિત્રને
શી રીતે બેટી શકાય ? (૮૮) કિમ...આમન-તને ઝાલીને શી રીતે આસન
ઉપર બેસાડું ? મંવાહન-પગ તળાંસવા તે. (૮૯) મુદા [મં]-ખુશીથી,
આનંદ સાથે. (૯૦) મૂલિ-મૂળમાં, અસહ્યથી, પરાપૂર્વથી. વિદિવાર-
વ્યવહાર, મંબંધ. ઘટિ-ઘટે, લાજમ છે. (૯૧) મંસાર...લગાર-તારામાં
મંસારમાયાનો અંશ (લેશ) જરા (લગાર) નથી. અણુસરિ-અનુસરે, તરફ
જાય. (૯૨) સત્યારથ-સાચું. (૯૩) પખાલ્પ-ધોયું [મં. પ્રત્યક્ષ].
પરતિ-પ્રતિ, પ્રત્યે. સર્વા-સર્વ પ્રકારે, બધી રીતે. (૯૫) મૂ સાહામૂ-
મારી સામે. સોય-તે ય. (૯૬) લાજ પામિ છિ-શરમાય છે, નીચું ધાલે
છે. રાષ-ગુરસો, રીસ. (૯૭) આયુ-આવરદા, આયુષ્ય મર્મ-ભેદ, રહસ્ય,
મુકાની વાત.

૯૮-૧૦૫. (૯૮) ટાલવા કામ-ટાળવા માટે. હામ-હિંમત. (૯૯)
વલતુ-પછી. મુનિ-મને, મારા તરફ. (૧૦૦) તતખેવ-તરત જ. (૧૦૧)
ઊલખિ-ઓળખે, પીછાને. (૧૦૨) તુઝ બણી-તારા તરફ. તમ તણી-તમારી.
(૧૦૩) કર્મ-અનુષ્ઠાન. અભિચાર-આચરણ. આપ-પોતે, જાતે. (૧૦૪)
એણિ આશ્રમ-એ આશ્રમે. દુખિણિ-દુખણી, દુખિયારી. કર્મની પરિચારિકા-
કર્મની કરનારી, કર્મ આચરનારી. (૧૦૫) પાણિ [સં.]-હાથ. અતિ
નેહ-અહુ રનેહને લીધે.

કડવું ૧૪

૧-૧૪. (૩) પરાધીન વૃત્તિ રહ્યું-પરવશ થઈને રહ્યો. ઘોડાના
અવતારમાં પેટ માટે માનવની સેવા કરીને ઓશિયાળા રહેવાનું મયું.
સર્લા...તે-મારાથી સહન કરાતાં નથી. કેટલાં કહું એક ?-કેટલાંએક
કહું ? એટલાં બધાં તે કલાં જાય ? (૪) સોમપાનનિ યોગ્ય મુખને-જે
આછણું મુખ સોમરસનું પાન કરવા અધિકારી હોય છે તે. પડવકું-
પ્રોઠા, પ્રોઠ, વકું (૧) હીસારા-ઘોડાના હજીહજીટ [મં. હેવાલ]. ચૂકકું-
ચોકકું-અણિયાળી લગામ. (૫) કેમલ પલ્લવ સાચરુ-ક્રમળા પાલાનો
બિરતરો. પહ્લાણુ-સામાન. (૬) ગાત-માત્ર, શરીરના અવયવ. ચાખખપાત-

ચાળખાના પ્રહાર, ઠોરડાના સપાટા. (૭) પીડ [સં. ઘીઝ]-દુઃખ, ત્રાસ, હેરાનગત (૯) આશ્વાસના-દિલાસો, સધિયારો. (૧૧) સૂંપિ-સૂંપે, કર્મ તને ન્યાંસુધી સુગ્રત કરે ત્યાંસુધી. નિરધાર-નક્ષીપંજીથી, ચોક્કસ રીતે. (૧૨) ઊતાવણુ-કર્મ પૂરું કરવા હું ય ઊતાવળમાં છું, પ્રવૃત્ત છું. (૧૪) ધન નીર-ધડધડ આંસુ, ધાડાં આંસુનાં પાણી.

૧૫-૨૬. (૧૫) દુઃખ માણીશ મનિ-મનમાં કંઈ દુઃખ આણુતો મા. મા+આણીશ=માણીશ. ઉત્પત્યુ-કુલો. (૧૭) મેહેલિયુ-મેહેલેવ્યો-મેલ્યો. અપરાદ્યુ સમિ-અપોરને ગણે. દેહ વિહિવાર-શરીરનો ધર્મ, વ્યવહાર. (૧૮) વ્યકિત-પોતાપણું. (૨૦) કલ્પવા નિવૃત્તિ-નિવૃત્તિ સાધવા, નીરાંત કરવા. (૨૧) બણી-લીધે, કાળે, માટે, વાસ્તે, સાટે, રૂતે. આધેરા-દૂર. ભરાણુ-શ્વાસ-હમ ભરાઈ આળ્યો, ગ્રમ લાગ્યો. (૨૨) ચાંચ સુકિ-ચાંચ શોપાઈ ગઈ, તરસ્યો થયો. પ્રૂઠ તરસ-મારે તરસ. દિગમૂઠ-દિશાગત્ય, દિશા બૂલેલો, બેઝાકળો. (૨૩) કુંજ-ઘટા. નિળિડ-ઘીચોઘીચ. પૂંજ [મં.] દમલો. (૨૫) કિધુ-કિધો, કયો. (૨૬) હલુછ-હળવે હળવે. કમલમંધ મુત-કમળોની સુગંધવાળું.

૨૭-૩૮. (૨૮) કુધાનો પ્રતિકાર-સામનો, બૂખનો ઈલાજ. (૨૯) પલીશિ-પળેશ, પળીશ, જમ્મશ. (૩૦) શાખામૂલ-ચડના જે ભાગે શાખા ફટે છે ત્યાં. અભિરામ [સં.]-સુંદર, સુશોભિત. અપ્પવશ્રમિ-પ્રવાસયાત્રે, પ્રવાસની મહેનતે. કરવા કામ-કરવા સારુ. (૩૧) આંત-થાકયુંપાકયું, લોચરાઈ ગયેલું. લોચન કર્યા પ્રકાશ-આંખો ઊધાડી. મૂકાવું નહીં તેલવિ પાણિ પડિયુ તે-છૂટે ચાઉ નહીં તેવી જાળમાં સપડાઈ પડ્યો હતો. (૩૩) લોહધટિત-લોહાનો ધડેલો, કાલશ્ય આકાર-યમ જેવા આકારે. (૩૫) રૌદ્ર [સં.] બયંકર. કૃતાંત જાણી જૂર-જાણે મોટો (જૂર) યમ ન હોય તેવો. (૩૬) ચર્મ...પિહિરણિ-પહેરણમાં, પહેરવેશમાં આમડાં પહેર્યાં હતાં. મર્મ-આબેહૂમ (હજકું). વરતુ-હાઈ. (૩૮) સૂતુ...અર્થ ?-મારું માંસ તારે ખાવું હતું તો તે મને સ્ત્રો (ઊધેલો)જ શા માટે ન પૂરો કર્યો ? અપરાધ...વ્યર્થ-જે તે મને ઊધનો જ મારી નાંખ્યો હોત તો હું નિર્દોષ મિથ્યા (વ્યર્થ) આ જાળમાં સપડાયાનું દુઃખ ન અનુભવત.

૩૯-૫૦. (૩૯) ઠોતુંકિ...હોડિ-જે તે મને કંઈ નવું જાણવાની ઇચ્છા સારુ બંધને નાંખ્યો હોય તો તારી ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ છે, હવે તો બાઈ ! મને મુક્ત કર. (૪૦) હલ્ય...દાણમાન-દુર્લભ દર્શનના ઠોડનો

માયો હું દૂર જવા ધારતો હતો ત્યાં તો તે' મને બંધનમાં ખૂંચી તો મારું હૃદય હવે અહીં એક ક્ષણ પણ રોકાવું ખમી શકે એમ નથી. પ્રાણિ-ધર્મ...માત્ર-એ પ્રાણીનું શરીર તે' ધારણ કર્યું છે, તું જીવાત્મા છે તો બીજા જીવો પ્રતિના (પ્રાણીના) ધર્મ તું જાણે છે. (૪૧) તાં-તો. (૪૨) (૪૨) પછણાધિપ-પછણનો રાજા. (૪૩) કુણિકિ-કાણએકે-કાણેકે-કાઈએકે. (૪૪) આશ્રજકારી-આશ્રયકારક, અચરજ પમાડે એવો. વિવેક-મતુરાઈ. (૪૫) તુલનિ ગ્રહવા કામ-તને પકડી લેવા મટે. (૪૭) વજ્રનું ધ્વુ પાત-વજ્રપાતનો આઘાત થયો, મને વજ્ર વાગે તેમ જીવલેણ વાગ્યું. વિખ્યાત-અગટ. (૪૮) હેદ-હેડો, અંત. પરિપરિ જોતાં મર્મ-પથારી વરતુનો જુદીજુદી રીતે જણતાં મારો પાર (હિંદ) હું પામતો નથી. (૫૦) શિદિવું-રહેવું.

૫૨-૬૨. (૫૧) માતંગીકેરિ-માતંગીના, ચાંડાકણીના. પોખવું-ઊંઘેરવું. હેદ-અંત, હેડો. (૫૨) નવિ પાર-અંત (પાર) ન આવે. (૫૪) સદસધા... કંદ ?-શા માટે હું માના જર્મમાં હતો તે વખતે મારા હજારો ટૂંકડા ન થઈ ગયા ? મારાં હજારાં (મંદ) કર્મનાં મૂળ (કંદ) તો કેમ નાશ થતો નથી ? (૫૪) શ્રી !-શુક પોતાની માતા લક્ષ્મીને મંજોષે છે. બૂડતાં-ડૂંબતાં. વણુવ્યત્ય નેધિ. દાખિ-ખતાવો. (૫૫) ત્રહના-ત્રણના. ત્રાણુ-ત્રણુ. કુલતંતુ-કુલનો તંતુ, કુલતું હરજંદ. (૫૭) શ્વપચ [સં.] ચાંડાળ, માંસનો રાંધનારો, પરતિ-પ્રતિ. આપ-પોતે. (૫૮) ભદ્રમુખ !...શાપિ-હે ઝુંદર મુખાળા ! હું મારી જાતિના રમરણને યાદ કરી શકનારો સુનિ હતો પણ શાપનો માર્યો આ ભવે પોપટ થયો છું. (૫૯) બીજી...સ્વામી-આ જગાએ મને ઝાલતાં તને કાઈએ દોડા નથી. કાણ તે' મને ઝાલ્યો છે કે એલી દોષો છે તે જાણવા એહું નથી. તારા રાજા (સ્વામી) આમ અગ્રાનમાં તારો વાંક નહોં કાઢે ને ગુનેહગાર નહોં બનાવે. (૬૦) અદૃષ્ટ સુખ-તે' નહોં જોયેલું સુખ તને પ્રાપ્ત થશે. ભાગિ-ભાગ્યમાં. મૂકિ...પાગિ-મને મૂકી દે કહી હું તેને પગે લાગ્યો. (૬૨) બિથી-બેથી, બોથી, ભયથી, બહીકથી.

૬૩-૭૪. (૬૩) મસ્તકિ ધાત-માયામાં પ્રહાર-કારી ધા પડ્યો હોય તેમ જડ ચર્ષ ગયો. (૬૪) નિર્વાણુ-નિશ્ચયપૂર્વક. (૬૫) મન ચં = મનચં-મનમાં. (૬૫) મનિ-મને, પોતાને. (૬૭) ધૂમ-ધૂમાડો [સં. ધૂમ:] (૬૮) કરંક-હાડકાં. ગલતાં-નીંગળતાં. અરિયના અંબાર-હાડકાંના દગલા, ઉકરડા. (૬૯) મેદ-ચરણી, મજાન. વસા-મજાન, આખેટક-ચીકારી. (૭૦)

આતરણુ-ખીસ્તરા, પાથરણાં અમર-કપડા મલ-દારુ, સુરા અવરિ-
ખીળ (૭૧) પશુપૂજન-પશુઓ વડે (પશુઓ મારીને) કરાતી પૂજા નૈવેદ્ય-
યાગમાના ભોજ્ય, ભોગ. (૭૨) આગર-ધરવાસ (૭૩) નિવેશ-રહેઠાણ
(૭૪) દીકિ-દેખ્યે આલય [મં]-સ્થળ

૭૫-૮૬. (૭૫) અતરિ-અતરે, હૃદયમા (૭૬) તેણિ-તેણે, તે વડે,
પાથ-જળ, એણી પિરિ-એવી રીતે (૭૭) પ્રકાશ-પ્રકાશથી મોટેથી (૭૮)
રક્ષિપાત (વિશેષણ)-ખુશ, આનંદી (૮૦) ટાલુ વિકાર-તારો પાપવિકાર
હું મટાડું મૂઢપણિ-મૂઢતાથી, મૂરખાઈથી કામાચાર-કર્મની કૃતિઓ.
(૮૧) વાકિ-વાધરડી, નાડી જુઓ ખેડૂતની કહેવત વાધરડી માટે કંઈ
ઢોર મરાય નહીં સમઘ-સંમઘ મંજઘિત-જોડેલું, મૂકેલું (૮૨) મહાશ્વેતા
મુઝારિ-મહાશ્વેતાના દર્શન કરવાના મારા મનોરથ સાથે (મનોરથથી)
મને પાજરામા પૂરી દીધો (૮૩) હવડા-હમણા, અહણા [સં મણના]
અહીંકાણિ-અહીં મને, અહીં પાસે ગ્રામ્ય વિસ્તારમા છેક આધકને
હજીયે શુન્નરાતમા બોનાય છે (૮૪) ધાતિયુ-ધાત્યો પૂરવ-પૂર્વે, આમળના
અવતારમા (૮૫) વિપરીત-બિનહું

૮૭-૯૮ (૮૭) વાફ બોલિ-મારી સુંદર બોલી સગપણુ-લોહીતો
સંમઘ (૮૮) શાઠ્ય-લુચ્ચાઈ, શકતા સોય-એ, એ જ (૯૨) બધ-નંધન
આવી.. સંમઘ-પૂર્વના સતત મંજઘથી આ આહત આવી પડી છે એક
ઉદ્ધિ-બોલવાની ઉદ્ધિય, જીભયડી (૯૪) તજન કરિ તજની (અંગૂઠા
પાસેની) થી ઈચારત કરીને ચીત્કાર-ચીચીઆરી (૯૫) અચનપાન-
ખાવુપીવુ (૯૬) અચનવેલા-ખાવાની વખતે (૯૭) સુરભિ-સુમઘિત,
મીઠી સુમધે મહેકતું

૯૯-૧૧૦ (૯૯) જ્ઞાનવિવેક-જ્ઞાનનું ચાતુર્ધ, ક્ષણપણુ (૧૦૦) વિધિ
નિયેધ-હામા, આ કરો, આ ન કરો શાસ્ત્રવિહિત આચરાય-શાસ્ત્રનિયિત ન
કરાય (૧૦૨) ઉત્તમનિ.. પુરાણ-ઉત્તમને પણ આપત્તિકાળે પ્રાણનું રક્ષણ
કરવાનું હોય છે દ્યુતિ (વેદ) સ્મૃતિ (ધર્મ-ધારા) અને પુરાણોમા આપત્તને
ઉત્તમમા ઉત્તમ યોગિનિવાળાને પ્રાણરક્ષણ માળે નહીં ખાવાની વાનીને પણ
ખાવાની કહી છે (૧૦૩) શિષ્ટનુ આચાર-મંસારીનો આચારધર્મ. (૧૦૪) તોય
(સં)-પાણી. (૧૦૫) સહી-નક્કી (૧૦૬) અતિકમ્યુ-વીત્યો હું તન-હું
ત્યારે શરીરથી જીવાન થયો, મને મોટા યના યોવન પ્રાપ્ત થયુ, જીવાની
આવી. (૧૦૮) કામિની-સુંદર સ્ત્રી કાલ-કાલાએ, દેહે (૧૦૯) ભરમ-

વસવસો, બ્રમ. (૧૧૦) આદિ-અહો, 'આય' ગુજરાતના જનપ્રદેશમાં
હજી ઉચ્ચારાય છે.

૧૧૧-૧૨૨. (૧૧૨) નિવેશ-ધર, ડાવણી, તંબૂ. (૧૧૩) અકલ
સ્વરૂપ-જેનું સ્વરૂપ કળી ન સકાય તેવી (૧૧૪) પ્રતીહારી પાષ-પ્રતીહારી-
થી, વડે, પેં. (૧૧૬) કામચારી-કામનો વિષયી, કામનાં કર્મ કરનારો.
સિદ્ધિ ટલી-સિદ્ધિ નાશ પામી. (૧૧૯) આગ-ચા-આગા, આદેશ. લોપી-
ઉલ્લંઘી. (૧૨૦) શ્રી...તાત-મને (લક્ષ્મીને-શ્રીને) એના પિતાએ (વિધ્યુએ)
મોકલી. (૧૨૧) જવ-જ્યારે.

૧૨૩-૧૩૦. (૧૨૩) તાપ-દુઃખ, શિક્ષા. નિવર્તિ-એની નિવૃત્તિ થશે
નહીં. (૧૨૪) વિરતાર-ફેલાવો. (૧૨૬) અવસાન-અંત. (૧૨૮) નાંશિ-
નાશ. ઉત્પત્તિ-જીડી.

કલ્પ ૧૫

૧-૨. (૧) રાનિ...હરિ-રાજને હૃદયમાં ગાન ઉત્પન્ન થયું (જિપનું).
(૨) બિહનુ...અંત-અંતેના શાયનો અંત આવ્યો.

૩-૧૩. (૩) તપકામિ-તપને માટે. કાદંબરીની ઉદ્દેશિ કરી-કાદંબરી-
નો ઉદ્દેશ ધ્યાનમાં રાખી. પ્રતિરોધક-નડનાડું. (૫) બાણપંખનિ હણુ-
બાણના પીંછાના વાયી તે નાશ કર્યું. (૬) ખૂતાં-ચોંટ્યાં, પેસી ગયાં.
તીર્ના-અણિયાળાં, તીમ, તાર્તા. તીર-બાણ. વામા...પ્રહાર-જાણે માટીની
જીથલી પડેલી ભેખડનો માર (પ્રહાર) ન વાગ્યો હોય ! (૭) પાંકુર-જ્વેત,
ધોળું, ગોર. શોય પામ્યા-સૂકાયા. (૮) વિરસ-શીકકું. સરામ-ગ્રેમલ. (૯)
સ્વેદ-પરસેવો. ખેદ-દુઃખ. કીલિત-(ખીલાથી) જડેલાં. (૧૦) અકિકર-સેવા
નહીં ઉઠાવતાં. (૧૧) સુલોચ-ચપળ (૧૨) છટા-શોભા. દશનપંક્તિ-દાંતની
હાર. મુક્તાદામ-મોતીની દામણી, સેર, હાર. અભિરામ-સુંદર. (૧૩)
પ્રલંબ-વિરતૃત, પ્રલંબિત, લંબાયલા

૧૪-૨૫. (૧૪) ઉત્પ્રેક્ષા-ઇન્તેઝરી, આતુરતા. પેખિ-જુએ. (૧૫)
અનુરોધ-અનુરોધે, અનુકૂલ થઇને. જિપાતિ-ઉત્પન્ન કરે. (૧૬) તેથં પ્રીતિ-
કેલિ કરવું-તેની સાથે પ્રેમકીડા કરતો. રમણ અંગ અંગમાંદાં મેલી-
અંગ સાથે અંગ ભેળવીને (મેલી), લપેટીને. અભિરામ કીડા-સુંદર કેલી,
રમત. (૧૭) દીલિ-દિવસે. અનુદિન-દિન પ્રતિ દિન, રોજબરોજ. થં-સાથે.
'શું' પ્રત્યય ત્રીજી વિભક્તિના પ્રત્યય તરીકે અહીં વાપરવામાં આવ્યો છે.
કારજ આવ્યાં ટાલિ સહી-સાંપડેલાં કાયો અવસ્થ-આમુખા-ટાળે. (૧૮)

પરહરી-ખેદરકારીથી તજ દીધી. દુઃખોદ્દેગ ચિતિ અંગીકરી-પીડા અને
 ઉદાસીનતા મનમાં (ચિતિ) સ્વીકારી, પીડાગ્રસ્ત અને ઉદાસીન થયો. બિ-
 ભો, બહીક, ડર. અણસરિ-અનુસરે, માને. લગ્ન-લાજ, મયોદાનું અપાતું
 માન. (૧૯) વારિ વારિ-વારંવાર. ધૂનિ-ધૂન, ચરચરે, કાંપે. શમવા-શાંત
 કરવા, ઠંડાં પાડવા. (૨૦) શોદ-લેપ (૧) (૨૧) રસાલ-ઝરતો, ઠંડકથી
 બિંભાયલો. (૨૨) રકંધદેશિ-ખખો. મૃણાલ-કમળની નાળ. તાલવૃંત-તાડછાં,
 તાડનાં પાનાં. ખાલ કદલીદલ-કુમળી (ખાલ) કેળનો મર્મ. (૨૩) જલધનંત્ર-
 કુવારો. ધારાગૃહ-ધાર પાડતો હોજ. ચિત્ર-વિચિત્ર, વિવિધ જાતના. દીર્ઘિકા-
 વાવ, પમચિયાવાળો કૂવો. સેક-સિંચન, છાંટ. કાળીમૃત-કદલું, સખ્ત,
 જલદી સળગે એવું બળતણના લાકડા જેવું (૨૪) અભિધાન-નામ, મંત્રા.
 (૨૫) દુલ્લ-સરખા, સમાન. ઝગુરાજ-વસંત, લલામ-સુન્દર.

૨૬-૩૬. (૨૬) પ્રકાશ-પ્રકાશથી, ખુલ્લી રીતે. લાસ્ય-એક નૃત્યપ્રકાર.
 અને ઉચિત નર્તન લાસ્ય કહેવાય છે. પ્રવાસ-ફણગો. બકુલ-ખોલસરીનું
 ઝાડ (૨૭) ખાલ સહકાર-નાનો આંખો, ઊછરતો આંખો. કુરવક,
 કેસર (કાશ્મિર), તિલક (ચંદન), મંદાર (તમાકુ) ચલ્લિકા, નીપ (મંદા-
 રનો એક પ્રકાર) અંધક (ચપો): આ બધાં વૃક્ષવિશેષ છે. અરુણ-રાતું.
 (૨૮) મૂલ ગમેત્યાં-મૂળ સાથે હલમલાવ્યાં, હથમયાવ્યાં, પૂરેપૂરાં ચલિત
 કર્યાં. (૨૯) વળ-(૧) (૩૦) કામમિ-કામમય, કામથી પૂરેપૂરાં વિહ્વલ
 કર્યો. રાગમિ-રાગમય, રાગથી ભરપૂર. ઉન્માદમિ-ઉન્માદમય, માંડાતૂર.
 ઉન્મતામિ-ઉત્ત્રંકલતામય (૧) (૩૧) અલિના ઝંકાર-ભમરાના ગુંગરવ,
 મણુગણાટ. સુરભિ માસ-વસંત, ખીલેલાં નવકૂલની વાસનો માસ, સુમંધનો
 માસ, વસંતકાલ. (૩૨) આકુલ-વ્યગ્ર વિહ્વલ-આવેશભરી આદરિ-આદરે,
 આરંભે. (૩૪) મૃગમદ-કસ્તૂરી હરિચંદન-અમરુચંદન, સુખડ. (૩૫)
 કુંતલિ-વાળમાં. નાના શૂપલુ-વિવિધ (નાના) પ્રકારના અલંકાર. (૩૬)
 આર્દ્ર-ભીંજાયલા, ભીના. નિમિષ...ધ્યાન-આંખનો પલકારો પણ કયો વગર
 મુખરપચાં કરે, અને કયારે પણ તે તરફ ધ્યાન વગર ન રહે. ચાલુ
 ને ચાલુ સ-મુખ રહે.

૩૭-૪૮. (૩૭) સ્વેદ પ્રકાશ-પરસેવાનાં બિન્દુઓ પ્રગટે, દેખાય,
 પરસેવાના ઝેબેઝેબ છૂટે. રોમાંચિ...તન-ચરીર રોમહર્ષના કંટકો જેવું
 થયું. (૩૯) મન્મથ...પ્રીતિ-મનને વલોવી નાંખતા મદને પુષ્કલ પ્રેમ ઉત્પન્ન
 કર્યો (જિપાઈ). છંડાવી...ખીતિ-મદને લાજ કે બો સો ત્યજવી દીધાં.

આપણુપૂં-પોતાપણું, પોતાની જાત. (૪૦) જવ-જેમ. જણી જડી-જાણે
સાધાસાધારી શીવાઈ ગઈ, જડાઈ ગઈ ન હોય ! (૪૧) કંઈમદ્ય-કંઈને
આશ્લેષ, ઠાટી. (૪૨) કંઈ...વલી-કરી કંઈ પ્રાણ (જીવિત)ને। સંચાર થયે।
દિવસકલમિ...કરમાય-રાત્રિકમલ (કુમુદ) જેમ દિવસકલામાં કરમાઈ જાય
છે. (૪૪) વદન(ભોજ-મુખકમલ. ચેષ્ટા-ચેતન, ક્રિયા. (૪૫) વિરહિ...અલી-
લાંબા કાળના વિયોગના મારી નળના પડી ગયેલા હાથેથી અને વાંટી
દીધી. જણી...અંઠિ-દૈયે હેયું સમાવી એટલી બધી તો હેવા સરસી આંખી
કે જાણે ખેતી એક જ દડ ગાંઠ પડી ગઈ ન હોય ! (૪૬) ધૂનિ...હણી-
પવનના તોફાનથી જેમ ઢેળ મૂંજ જાડે તેમ તે મૂંજ જડી. પ્રેમિ...અર્થા-
પ્રેમના આવેશમાં આંખ આંખને બેટી, મળી. જણી અંગ અંગ માંહાં
બધાં-જાણે પ્રત્યેક અંગ સામાના પ્રત્યેક અંગ સાથે ગૂંથાઈ ન ગયું હોય
ને ! સેજભેજ ન થયું હોય ને ! એકાકાર થયું ન હોય ને ! (૪૭) સદ્ય-
દ્યાર, સમભાવી. બકિ-ખોલે. વલગી મેહેલાવી નવિ સકિ-એવાં દહાલિંગિત
કે વહોડવા જાય તો યે ન વહોડી શકે. (૪૮) અવણિ સુખ ઠરતુ-કાનને
અમી જેવો મીઠો લાગતો રાજકુમાર બોલ્યો. હું-મને.

૪૯-૬૦. (૪૯) અમૃતસંભવ કૂલ તાં જોહ, તેહથી તુંહ જીવની દેહ-
અમૃતમાંથી હિતપન્ન ગયેલા પેલા કૂલમાંથી તારી કાયા ધડાઈ હતી. સંભારુ...
વચન-મારા બોલ યાદ કરે। (૫૦) સ્વભાવિ અવિનાશી આદિ-અસલથી
(મૂળથી) જ તું અમર (અવિનાશી) હતી. વિશેષિ તવ કર રપર્શ પ્રસાદિ-
વધારામાં વળી તારા હાથના રપર્શની અને કૃપા સાંપડી. વ્યંહુ-વ્યંહયું,
ખમડયું, વૃથા ગયું. (૫૧) તાહરિ અર્થિ-તારે ખાતર, તારે માટે. (૫૨) અંત
આંધું-પૂરે થયો, મારો શાપ મટી ગયો. (૫૩) તિ પાલી મહાશ્વેતાલાજ-
મહાશ્વેતાની પ્રતિપાલના (લાજ) તેં પાળી, રાખી. સીધું કાજ-કાર્ય સિદ્ધ થયું,
કામ પાર પડ્યું. (૫૪) કેવલ...લહિ-તે સ્વરૂપ વેષમાંથી માત્ર અમૃતની સુમધ
આવવા માંડી અને એ શું હતું તે બેદ કોઈથી ચે કળાયો નહીં, સમજાયો નહોં.
(૫૫) કલી-કળી, સમજાઈ શકી, અટકળમાં ન આવી. પાંડુ-જોરા. ક્ષામ-
પાતળા, દુખળા. લોલ-ચંચળ, ચપળ. (૫૬) કપિંજલતું...ધરિ-કપિંજલનો
હાથ હાથમાં મિલાવી. અંગર-આકાશ. મેહેલી-મુકા દીધી. કાદંબરીને
આલિંગનમાંથી છોડી દીધી, છૂટી કરી. (૫૭) ધાઈ ગઈ-[સં. યાત્ર-ધાતું,
દોડવું] દોડી ગઈ. (૬૦) જમાત-જમાઈ. [સં. જામાતુ]

૬૧-૭૨. (૬૧) ચર-ખેપિયા, દત્ત. ધીર-ધીટ, અચરદાર. (૬૨)

મૃત્યુન્મયન-નવજન અથવા અમરતા પ્રાપ્ત કરવાનો જપહોમ. વ્યગ્ર-
રોકાયલા. (૬૩) વધામણી-પુશ્યગરનું પહેલી વાર આપવાનું ધનામ.
(૬૫) પક્ષિત પ્રકોષ્ટ પાણિ-ધોળા કેશવાળાં હાથનાં કાંડાં લાંબાવી. યોગ્યાવિ
રંજિ-રાણી વિદ્યાસવતીને આનંદોત્સાહથી (રંજિ) હાંક મારી. (૬૬) અણુસીખિ
રાનાચી (પાઠ નાસિ હોવો જોઇએ?) બણિ-મદલેખાને શીખ-પુશ્યગરની
મેટ-આપ્યા વગર વિદ્યાસવતીદેવી રાગ તરફ દોડ્યાં. (૬૭) રિદિ-
હૃદયે. લોચન-સંચરિ-આંખો પુત્ર તરફ જુએ. અછિ-છે. આશ્ચર્ય થાં
કહીએ એ કથી? -એ કેવાએક અચરજની વાત કેમ કરીને કહીએ? હું
એ... નથી-મારો આ અચંખો જાણુવામાં હું એકલો નથી, મારે ભાગીદાર
પ્રધાન-છે. કુવર જોડ-રાજકુમાર અને પ્રધાનપુત્ર (૭૦) ભજ (નિ)-
ચરણ બને, સેવે, આસકા લે. (૭૧) યદ્યપિ...અનુપ-પુત્ર! -જો કે હું
તારો પિતા કહેવાઈ છું તો પણ શાપદોષમાંથી મુક્ત થઈ હું તારી પ્રાપ્તિ કરીને
ભાગ્યશાળી થયો છું. તું ખરેખર, દેવતારૂપ છે અને તું જ નમવા જેવો
અનન્ય ને યોગ્ય છે. હું તને જ દેવતુલ્ય અણી નમન કરું છું.

૭૨-૮૨. (૭૨) જાણી...બલી-માતાશ્રેયે વિદ્યાસવતી રાજકુમારોને
બેટી-જાણે અંજોપાંગથી એકરૂપ થઈ; માતાના વ્યાપક વત્સલભાવ
અહીં પૂર્ણતાએ સૂચવાયા છે. (૭૫) પરતિ-પ્રત્યે. મુનિ દેવેશ-દેવોના દેવ
ધન્વન્તરા મુનિ શ્વેતકેતુ. (૭૭) જાણી...સોય-કે પ્રધાન! વેશંપાયનને
તું પોતાનો જ પુત્ર જાણી અવિનયથી વારને. એમ મા જાણતો કે એ કાઈ
પારકો છે. પોતાના જ પુત્રસમ એને જ (સોય) લેખી એના પ્રત્યે પ્રેમ-
ભાવ રાખજો. (૭૮) અતશાપ-જેનો શાપ નષ્ટ થયો છે એવો વેશંપાયન.
કહું પ્રકાશ-પ્રભુલેથી કહું છું. ઊર્ધ્વ...તંન-મારી ધ્રુવ હવે ઊર્ધ્વ (સ્વર્ગ)
લોકમાં જવાની થઈ છે તેથી હું તને તારા પુત્રની સુપ્રત કરું છું. (૮૦)
મન...એકાંતમાં મનન કરતાં મારા મનનું સમાધાન થયું છે. (૮૨) પામી
...દિન-પોતાના જમાઈનાં દર્શન લાધવાથી તે દિવસને તેણે સોનાના
સરજ ઊગ્યાનો દિવસ ગણ્યો.

૮૩-૯૩. (૮૩) વરત્ય-વત્યો, થયો. ચંદ-ચંદ્રમા. (૮૪) બણિ-બોલે.
રાજ! -હે રાજા! (૮૫) રાજન! રાજા! આપ ત્યાં પધારીએ.
(૮૬) વિહિવા ઉચ્છવ-લગ્નોત્સવ, લગ્નની ધામધૂમ. (૮૭) પણિ...અવાસ-
પણ ન્યાં વન હોય કે માનવવાસ હોય-મનમાં ન્યાં ધણો જ આનંદોત્સાહ થાય
તેને વન મા ગણો, તે તો (જન) ઘર (અવાસ) છે એમ નહીં જાણો.

વામવું-વિરહની વેદનાથી (દુઃખથી) મુક્ત થવું, વેદના ક્ષમાવી હળવા હૈયાના થવું, જમાઈ-જમાઈને. બીજી વિભક્તિનો પ્રત્યક્ અધ્યાહત છે. (૯૦) સાંચરુ-સાંચયો, ગયો. (૯૨) વિસ્તરી-વિસ્તારીને, વિમતવાર વિધિઓ વડે કરી.

૯૪-૧૦૪. (૯૪) વિષણુવદન-વિષાદના આવેગવાળું મુખ. બાષ્પ-આંસુથી. (૯૬) વારાઝી-સુંદરાંગી. દહિ-દહે, બાળે, ચણચણે છે. (૯૭) પ્રિયામનિ પીડ-પ્રાણુપ્રિયાના મનમાંની પીડ, આધિ, દુઃખ. તાં-તો. (૯૮) દીન ઘામણી-દીનતાથી દામણી-નિર્ધન, દીન ને દુઃખિયારી, ગરીબડી. (૯૯) સદ્મિતી-ગૃહિણી. (૧૦૦) પરિચયો-સેવા, શુશ્રુષા. સર્વથા-સઘળી રીતે, બધા પ્રકારે. (૧૦૧) મુકિ-મુએલો. (૧૦૨) વારી-અટકાવી. કારિ-યોગ્ય રથજે વાહી-વાળી, વળાવી, મોકલી. (૧૦૩) શીલ-સતીત્વ. (૧૦૪) લાજ ખરી-રોહિણીને સતીને શોભે એવો પ્રેમ (એકનિષ્ઠ પ્રેમ) જાણીને ખરેખરી અંખવાણી પડી અંધ, હું ને મારો પ્રેમ ક્યાં? અને તે (રોહિણી) ને તેનો પ્રેમ ક્યાં? (૧૦૪) બહી-બોલી.

૧૦૫-૧૧૬. (૧૦૫) ભોગઠાલ-ભોજનો સમય. (૧૦૬) જિલટધન-હેંસ (ઉત્સાહ) (જિલટ) રૂપી ધન, પતાકા, વાવટો. વધૂ...અવતીર્ણ-નવવધૂની પ્રથમ લગ્ન લાંકવા (આવર્ણ) સારુ રાત્રિ નીચે જિતરી આવી ને જમવા લાગી. (૧૦૭) જિન્મિલિત પ'કજ સોચન-જિલડેલાં કુમુદરૂપ નયનો. (૧૦) નીવીઅંધ-નેદાનીમાં. કષ્ટિ-દુઃખે કરીને, મુશીબતથી, સસંભ્રમમાં કાર્ય કરતાં મુશીબત લાગે છે. (૧૦૯) અતિ...માત્ર-પ્રથમના નવા સુખની દસ રાત્રિઓ જાણે માત્ર એક જ રાત્રિ ન હોય એમ એમણે અનુભવ્યું. (૧૧૧) રાજ્ય તણ સવિ ભાર-રાજ્યકાર્ય-ભારની સર્વ જવાબદારી (ભાર). આરોધ્યું-નાંખ્યો, સેધ્યો. મર્વ-હું રાજ હું એ અભિમાનિકા વૃત્તિ. (૧૧૨) કયાદારિ-કયારેક, કાઈકાઈ વખતે. (૧૧૩) માંહોમાંહિ મન ધરી-એકબીજાનાં મન એક જ કરીને. (૧૧૪) પુંડરીકનિ શશી-કુમુદ ને ચંદ્ર, પુંડરીક ને ચંદ્રાપીડ. પરિ પરિ-પેરે પેરે, વિવિધ પ્રકારે. ભોગ-સુખ, (૧૧૫) સહ...રિચર યૌવન-સદા બધાં ત્યાં દેહના અચલ(રિચર) યૌવનથી સંસારસુખ ભોગવતાં. ભોગથી પણ એમના દેહનું યૌવન ધસાતું નહીં, એમના દેહ પણ અમર હતા (૧૧૫) સુખતણી મર્યાદા નહીં-સુખ અને ચાતુ સુખ એને કંઈ સીમા (મર્યાદા) નહોતી. કાટિ-કક્ષા, બૂમિદા (૧૧૬) વ્યુહિ-એ ચ. બાણ, બાણસુત-કવીશ્વર બાણ અને પુત્ર પુલિન (કિંવા પુલિંદ). (૧૧૬૩) બુદ્ધિમાનિ-બુદ્ધિના પ્રમાણમાં, યથા-બુદ્ધિથી, જેવી બુદ્ધિ ચાલી તેવી બુદ્ધિથી. બાલણ અહીં એની વિનમ્ર-અતિનમ્ર બુદ્ધિનું સૂચન કરે છે. કહે છે: મારી બુદ્ધિની પહોંચ જાણી નથી.

વ્યુત્પત્તિ, અસાધારણ શબ્દો અને પાઠ્યચર્ચા

(આકાશબોધી અનુક્રમે ક્રમાંકનું કડવું ને કડી અને સમજૂતીનું પૃષ્ઠ દર્શાવે છે)

અતિક્રમ	૮-૬૭, ૧૫૮	ઉપચાર (પ્રયોગ)	૮-૧૧૨, ૧૫૬
અનુલોભ દેહ	૬-૧૪, ૧૬૦	ઉપચાર (માવજત)	૬-૫૦, ૧૬૧
અપાર	૩-૮૩, ૧૩૧	ઉદ્ધાસ	૮-૨૨, ૧૫૫
અપરાધ	૮-૬૬, ૧૫૬	ઉદ્ધાસ [પાઠ્યચર્ચા]	૮-૨૨, ૧૫૫
અભિસાર	૬-૫૧, ૧૬૧	ઉત્સાહ	૩-૬૭, ૧૩૨
અમાનવા સરખૂ	૧૧-૭૯, ૧૬૮	ઉત્સાહ	૨-૦૪, ૧૨૪
અવતાર	૬-૫૧, ૧૬૦	ઉચિર	૧૦-૪૬, ૧૬૩
અવતાર એણિ કારિ	૬-૬, ૧૬૦	ઉચાટ્યા	૪-૩૬, ૧૩૫
અસર	૪-૭૮, ૧૩૭	ઉગ્રા	૧૧-૫૨, ૧૬૬
અલોભ	૧૦-૫, ૧૬૨	ઉડીધ-ડીજી	૪-૭૮, ૧૩૭
અર્હાકણિ	૪-૧૧૨, ૧૩૮	ઉપાર્ધ	૨-૩૬, ૧૨૪
અહનિ ન અભિ	૬-૧૦૫, ૧૪૬	ઉર્ધ્વ	૬-૪૦, ૧૪૨
અંતરમતિ	૫-૨૮, ૧૪૦	ઉર્ભાચી	૫-૨૧, ૧૩૬
અગત્યા	૪-૬, ૧૩૪	ઉનધવૂ	૬-૩૬, ૧૬૧
અગર	૧૧-૩૭, ૧૬૬	ઉવળુ	૧૧-૩૬, ૧૬૬
અકુ આક	૬-૭૭, ૧૪૫	એક મ ગ ન ર લ ય	૬-૪૮, ૧૬૧
આણિ	૧-૧૦, ૧૨૨	એકવૈભવી	૫-૧૩, ૧૩૬
આતા (પુત્ર)	૬-૧૪, ૧૪૧	એવ	૮-૮૨, ૧૫૮
આતા (મિત્ર)	૧૧-૭૦, ૧૬૭	કરળુ	૩-૧૦૨, ૧૩૨
આપણિ	૨-૭૭, ૧૨૬	કરણા	૬-૨૬, ૧૪૨
આવીશિ	૭-૮, ૧૪૭	કહીધ	૫-૮, ૧૩૬
આસરી	૭-૬૪, ૧૫૨	કહીધ	૧૧-૫૦, ૧૬૬
આશ્વાસ	૮-૭૭, ૧૫૮	કહીશિ	૪-૪૬, ૧૩૬
આહ-ત્યાહ	૬-૧૬, ૧૪૧	કદાચિ કાંઈ રિહિયિ	૧૧-૪૮, ૧૬૬
દિતપાત	૧૧-૬૦, ૧૬૭	કપોલ	૧૦-૫, ૧૬૧
ઉત્તુગજી	૭-૧, ૧૪૭	કદુ	૧૧-૭૭, ૧૬૮
ઉદસ	૪-૪૨, ૧૩૫	કામ તજો પટ	૮-૫૬, ૧૫૭
ઉલમ	૧૧-૩૬, ૧૬૫	કાલિ	૬-૧૦૬, ૧૪૭
ઉપચાર (સાહિત્ય)	૬-૬૪, ૧૪૬	કાલાવીધ	૩-૬૪, ૧૩૨

કિલી (કપારે)	૬-૮૨, ૧૪૫	નહાં	૬-૧૪, જુઓ 'નિહાં'
કિલી (શી રીતે)	૮-૧૬, ૧૫૪	નિહાં	૬-૬૬, ૧૪૫
કિલીષ (કપારે)	૬-૧૧૮, ૧૪૭	નિહાં	૬-૫, ૧૪૧
કિલિજુ-રહિજુ	૨-૬૨, ૧૨૫	જુહાર	૬-૬૭, ૧૪૬
કિનિ ડિ	૧૧-૬૮, ૧૬૭	જેલિ દિન	૪-૬૨, ૧૩૬
કીજી-કીકી	૪-૭૮, ૧૩૭	ઝાલી	૮-૩૩, ૧૫૫
કૂં	૧૧-૩૮, ૧૬૬	ટલવું	૭-૩૬, ૧૪૬
કૂંનિ	૪-૫૧, ૧૩૬	ટલિષ	૨-૪૭, ૧૨૫
કૂમિ સમાન	૬-૪૩, ૧૪૩	ટળવળતી	૬-૨૨, ૧૪૧
કેત	૮-૩૮, ૧૫૬	ટાહું	૬-૩૫, ૧૪૨
કમ	૭-૩૩, ૧૪૬	ઠારિ	૧૧-૪, ૧૬૪
ખડતાલ	૮-૨૦, ૧૫૪	ઠીસુ	૮-૩૬, ૧૫૬
ખડોખલી	૫-૩૫, ૧૪૦	કૂંધાવું	૬-૫૫, ૧૪૪
ખલોતો	૭-૫૧, ૧૫૦	કૂંકું	૫-૨૭, ૧૪૦
ખા	૨-૭૬, ૧૨૭	તણિ	૨-૨૭, ૧૨૩
ખાલિયા	૪-૬૬, ૧૩૮	તવ-તવ	૬-૫૬, ૧૪૪
ખુલિ	૬-૧૧૪, ૧૪૭	તાતિ	૬-૬૩, ૧૪૫
ચુંબર	૭-૮૬, ૧૫૨	તાં	૬-૧૦૦, ૧૪૬
ગૂં	૬-૬૨, ૧૪૬	તિષ પ્રભ પાલી	૭-૧૩, ૧૪૭
મણુ	૧૧-૧૨, ૧૬૪	તે કૂં નિ મૂલિ કમ	૬-૩૭, ૧૬૧
મન	૨-૮૪, ૧૨૭	તેહનિ કીધિ	૬-૩૮, ૧૪૨
મન	૭-૬૮, ૧૫૧	ત્યજી નહિ	૬-૨૨, ૧૪૧
માલવું	૪-૫૮, ૧૩૬	ત્યાંહ-આંહ	૬-૧૬, ૧૪૧
મડાલુ	૨-૬૪, ૧૨૬	મર્જ નન જોષ	૧૦-૮, ૧૬૨
મર	૧૧-૧૪, ૧૬૪	મર્જ	૨-૨૮, ૧૨૩
મરણુ	૧૦-૩૩, ૧૬૨	માધ	૬-૧૦, ૧૬૦
ખાંટ	૧૧-૫૬, ૧૬૭	માપવું	૬-૩૩, ૧૬૧
છેહ	૫-૨૫, ૧૪૦	માયેસ-નયેસ	૬-૮૭, ૧૪૬
નવ-તવ	૬-૫૬, ૧૪૪	દીહાં	૧૧-૨૦, ૧૬૫
ન	૧૧-૪૭, ૧૬૬	દીહાડિ	૧૧-૨૧, ૧૬૫
નણીષ	૩-૮૫, ૧૩૨	ફુર્ટ	૭-૨૪, ૧૪૮
નયોસ-યાયોસ	૬-૮૭, ૧૪૬	ફૂલવ	૫-૩, ૧૩૬

દિગ્ગજાળ	૮-૯૯, ૧૫૮	બલ ચાંચ	૮-૪, ૧૫૩
ધીર (ધીર)	૮-૪૪, ૧૫૬	બાઝ	૭-૮૫, ૧૫૨
ધીર (દંડ)	૮-૭૮, ૧૫૮	બિહુ પ્રકોરિ	૮-૪૫, ૧૫૬
ધીર (ડાહો)	૮-૧૧૨, ૧૫૬	બિહુ	૭-૨૭, ૧૪૯
ધીરજ	૬-૬૫, ૧૪૫	બૂરી	૪-૫૪, ૧૩૬
નહિ તુ પત્તેખાઈ	૭-૬૫, ૧૫૧	બક્ષ્યભોગ્ય	૬-૪૯, ૧૪૪
નાટ	૪-૩૮, ૧૩૫	ભદ્ર	૧૧-૩૨, ૧૬૫
નાહાતુ	૭-૧૧૨, ૧૫૩	મારગિ	૪-૧૨૪, ૧૩૮
નિદાન	૧૧-૫૩, ૧૬૭	મિથ્યા કાકિલ સુર ઉચ્ચરિ	૭-૮૬, ૧૫૨
નિવેશ (રયાન)	૨-૨૫, ૧૨૩	મૂરખતાં	૨-૮, ૧૨૨
નિવેશ (નક્ષી)	૧૧-૬૬, ૧૬૭	મોકલાવવું	૮-૧૯, ૧૫૪
નિશ્ચલ	૧૦-૧૪, ૧૬૨	મ્મલ	૨-૬૦, ૧૨૫
નિશ્તરિયુ	૭-૧૯, ૧૪૮	પથા	૧૧-૩૬-૩૭, ૧૬૫
નિહંદિ	૧૧-૬૩, ૧૬૭	રહિત્યુ-કિહિત્યુ	૨-૬૩, ૧૨૫
નીમખૂં	૪-૧૦૪, ૧૩૮	રાખૂં	૨-૨૯, ૧૨૪
નીઝથૂં	૭-૮, ૧૪૮	રિતુ	૧૦-૨૫, ૧૬૨
નીલજ આકાર	૬-૪૫, ૧૪૩	રીસ	૧૧-૩૫, ૧૬૫
નીસાસુ જાણી... ભર્યું	૮-૩૬, ૧૫૬	રખા	૧૧-૨૯, ૧૬૫
નુહિ	૬-૧૩, ૧૪૧	લગાર	૫-૩૨, ૧૪૦
નુકુલ	૬-૨૧, ૧૪૧	લાગિ	૭-૭૫, ૧૫૧
પણુ છ	૧૧-૪૩, ૧૬૬	લાભ	૭-૬૦, ૧૫૧
પાઈ	૪-૧૧, ૧૩૪	લાલચિ	૧૦-૪૩, ૧૬૩
પામિવા	૪-૬, ૧૩૩	વામ	૭-૬૦, ૧૫૨
પિ	૨-૮, ૧૨૨	વાહી	૬-૧૩, ૧૪૧
પિત્ત	૭-૨૧, ૧૪૮	વિષ્ય પૂછિ	૭-૬૦, ૧૫૨
પિયારુ	૪-૬, ૧૩૪	વિભચાર	૭-૧૧૫, ૧૫૩
પિરિ	૨-૧૫, ૧૨૨	વિભાગ	૭-૫૩, ૧૫૦
પેરથુ	૬-૧૧૧, ૧૪૭	વિલખૂં	૪-૯૪, ૧૩૮
પ્રત્યંચા	૭-૫૦, ૧૫૦	વિવેક	૭-૭૬, ૧૫૨
પ્રશંસ	૬-૨૫, ૧૪૨	વિસ્તારિ	૮-૧૧૭, ૧૫૯
પ્રીછવું	૬-૭૩, ૧૪૫	વીછા	૮-૧૦૯, ૧૫૯
ફેહોરારા	૭-૪૯, ૧૫૦		

શુદ્ધિ સૂચિ

પૃષ્ઠ	પાત્ર	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૭	૧૮	સમાચાર	સમાચાર
૮	૭	મેધનાદાનિ	મેધનાદનિ
૯	૨૨	નવિ	નવિ
૧૧	૨૪	અકારણિ	અકારણિ
૧૭	૬	રામનિ	રાપનિ
૨૦	૩	મનિની	માનિની
૨૦	૪	તરથી	તરસી
૩૧	૭	પ્રારથ્યુ	પ્રારથ્યુ
૩૨	•	વૈરાગ્યિ	વૈરાગિ
૪૩		મેકલીઝ	મોઢલીઝ

વેલિ	૪-૪, ૧૩૩	સંત	૮-૯૧, ૧૫૮
વૈમાનિક	૮-૧૧૪, ૧૫૯	મંત	૧૧-૫૬, ૧૬૭
વૈરાગિ	૫-૨, ૧૩૬	સાંજિ	૮-૨૮, ૧૫૫
વૈશંપાયન મિત્ર તમ	૮-૧, ૧૫૩	સાન	૯-૧૨, ૧૬૦
શયુગાર	૨-૩૦, ૧૨૪	સાંસતી	૨-૬૩, ૧૨૫.૬-૨૬, ૧૬૦
શરીરસ્થિતિકામ કરવા કામ		સાંસતી	૧૧-૬૦, ૧૬૭
	૬-૧૦૭, ૧૪૭	સાસિ	૮-૬૭, ૧૫૭
થાં	૨-૬૦, ૧૨૫	સિ	૪-૧૪, ૧૩૪
શોખ	૫-૨૬, ૧૪૦	મુખડી	૬-૧૫, ૧૪૧
સકે	૨-૫૭, ૧૨૫	સ્તંભ	૮-૩૫, ૧૫૬
સમંધ	૪-૨૩, ૧૩૪	સ્વયંકૃત	૮-૧૦૮, ૧૫૬
સરખુ	૭-૨૬, ૧૪૯	હેલિ	૪-૩૫, ૧૩૫
સહચારી	૮-૬૫, ૧૫૮	હવડાં	૭-૭, ૧૪૭
સહી	૧૧-૩, ૧૬૪	ફુતાચન	૬-૩૫, ૧૪૨
સહ	૬-૫૦, ૧૪૪	હં પૂઠિ આચ્યુ	૭-૪૦, ૧૪૯
મંચ	૨-૧૫, ૧૨૨	હદય	૮-૧૦, ૧૫૪
		હદય માંહિ વશી	૮-૪૧, ૧૫૬

શુદ્ધિ સૂચિ

પ્રક્ર	પાંખિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૭	૧૮	સમચાર	સમાચાર
૮	૭	મેધનાદાનિ	મેધનાદનિ
૯	૨૨	નપિ	નવિ
૧૧	૨૩	અકારહિ	અકારહિ
૧૭	૬	રામનિ	રાપનિ
૨૦	૩	મનિની	માનિની
૨૦	૪	તરથી	તરસી
૨૧	૭	પ્રારથ્યુ	પ્રારથ્યુ
૨૨	૫	વૈરાગિ	વૈરાગિ
૪૩	૧	મેઠલીધ	મેઠલીધ
૫૬	૨૩	ગતજીવિત	ગતજીવિત
૬૫	૧૦	હિમ	કિમ
૭૦	૨૧	નમન	નપન
૭૭	૫	બેલિ	બેલિ
૭૯	૧૪	કુછલી	કુછલી
૮૩	૨૦	હદય	હદય
૯૨	૧૦	હેડિ	હેડિ
૯૬	૨	સલાં	સલાં
૧૦૭	૧	ગાનવિવેક	ગાનવિવેક
"	૮	અઅદ્યબક્ષણ	અબદ્યબક્ષણ
૧૧૮	૧૧	મ્યુલોક	મ્યુલોક
૧૨૩	૧૮	ફૂઝ	પીડ
૧૩૧	૧૮	ઠેકાં	રેકાં
૧૫૫	૧૫	ક્ષમ	ક્ષમ